

MAGYAR

Lettre

EURÓPAI KULTURÁLIS FOLYÓIRAT – 2013 TAVASZ

Niccolò Ammaniti • Nanni Balestrini • Barna Imre

Gianfranco Baruchello • Stefano Benni

Sergio Benvenuto • Italo Calvino

Arno Camenisch • Paolo Febbraro

Garaezi László • Háy János

Michel Houellebecq • Helena Janeczek

Tomaso Kemeny • Ilona Keserű Ilona

Konrád György • Kukorelly Endre

Filippo La Porta • Claudio Magris • Dacia Maraini

Alessandro Mari • Ignazio Martínez de Pisón

Melania Mazzeo • Németh Gábor

Mario Perniola • Giorgio Pressburger

Mileta Prodanović • Alberto Scarponi

Carla Subrizi • Szkárosi Endre

Antonio Tabucchi • Beatrice Töttössy

Emanuele Trevi • Chiara Valerio • Dragan Velikić

Sandro Veronesi • Christina Viragh

INTERNATIONALE

HOUELLEBECQ

OLASZ-MAGYAR DÍSZVENDÉGSÉG

EURÓPAI ELSŐKÖNYVESEK

88

Olaszországban

a magyar kultúra itáliai
bemutakozása: 100 program
9 olaszországi városban:
kiállítások, koncertek,
tudományos konferenciák,
filmnapok, borbemutatók,
divatnapok, könyvbemutatók.
www.italiaungheria.it

INCONTRI TALÁLKOZÁSOK

Magyarországon

a kultúra 10 területén, több mint 100
rendezvényel mutatkoznak be a mai olasz
művészet, a képzőművészet, zene,
design, film, irodalom, színház, technológia
és a minőségi kézművesipar legkiválóbb
képviselői. Olasz díszvendégség lesz
a Budapesti Nemzetközi Könyvfesztiválon.
www.iicbudapest.esteri.it

Anno Culturale Ungheria-Italia 2013 Olasz-Magyar Kulturális Évad 2013

con la collaborazione di

UNIVERSITÀ
DEGLI STUDI
FIRENZE

e con il patrocinio di

a firenzei egyetem közreműködésével és
a toszkán régió támogatásával

EURÓPAI ÍRÓTALÁLKOZÓ

az EurópaPontban – a könyvfesztivál íróvendégeivel
Millenáris, 2013. április 19-én, pénteken

A CIVILEK EURÓPÁJA – PANELBESZÉLGETÉSEK

10.00–11.30

Olaszország és a Közép-Európai Kezdeményezés

Giorgio Pressburger, Jože Hradil, Eugen Ruge, Ignacy Karpowicz, Jevgenyij Popov és Háy János – *Vezeti: Barna Imre*

12.00–13.30

Európa kívül- és belül-, alul- és felülnézetből

Mileta Prodanović, Dragan Velikić, Łukasz Wojtusik, Ignacio Martínez de Pisón, Aki Ollikainen és Németh Gábor – *Vezeti: Csordás Gábor*

14.30–16.00

Integráció és dezintegráció a családok és az országok szintjén

Rebeka Bremmer, Jessica Gregson, Daniel Mezger, Laila Sognnæs Østhagen, Zoška Papužanka és Bencsik Orsolya – *Vezeti: Bán Zsófia*

16.30–18.00

Mobilitás és a kultúrák találkozása

Tommaso Giagni, Mária Modrovich, João Ricardo Pedro, Louiza Papaloizou, Anne-Cathrine Riebnitzsky, Anna Weidenholzer – *Vezeti: Gács Anna*

europapont.blog.hu

A regény művészete

A romantikusok nagy családjába tartozom

„Szereti a Stooges-t?” kérdezte tőlem Michel Houellebecq a vele készülő interjú második napján. Letette elektromos cigarettáját (vörösen izzott, amikor megszívta, gőzt bocsátott ki füst helyett), és lassan felállt a futon kanapéjáról. „Iggy Pop írt néhány dalt az *Egy sziget lehetősége* regényem alapján – közölte. – Azt mondta, ez volt az egyetlen könyv, ami tetszett neki az elmúlt tíz évben.” Franciaország leghíresebb élő írója bekapcsolta a laptopját, és a legendás punk síri hangja betöltötte a kis konyhát azt énekelve „It's nice to be dead.” (Halottnak lenni jó).

Michel Houellebecq a Réunion nevű francia szigeten született, Madagaszkár közelében 1958-ban. A hivatalos honlapján álló megfogalmazás szerint bohém szülei, egy aneszteziológus és egy hegyi túravezető, „hamar elvesztették iránta az érdeklődésüket”. Nincs magáról gyermeki fényképe. Miután egy kis ideig anyai nagyszüleinél volt Algériában, hatéves korától apai nagyszüleinél nevelkedett Észak-Franciaországban. Az állástalanság és depresszió éveit követően, amelyeket részben különböző pszichiátriai osztályokon töltött, Houellebecq a Francia Nemzetgyűlésben talált munkát technikai segédként. (A képviselők „nagyon aranyosak voltak”, mondja.)

Elismert költő volt egyetemista kora óta, jelentős tanulmányt írt H.P. Lovecraft amerikai sci-fi szerzőről 1991-ben. 36 éves volt, amikor első regénye megjelent, az *Akármi* (1994), két számítógépes programozó rettenetesen unalmas életéről. A regény afféle kultuszkönyvvé vált, és arra ösztönözte a rajongóinak egy csoportját, hogy egy folyóiratot indítsanak *Perpendiculaire* címmel „depresszionistának” nevezett mozgalmuk lapjaként. (Houellebecq, aki elfogadott egy tiszteletbeli posztot a mozgalom vezérkarában, azt mondja „nem igazán értette a teóriájukat és őszintén szólva nem is érdekelt.”) Következő regénye, az *Elemi részecskék* (1998), a társadalomkritika és a vad szexleírások valamiféle elegye háromszázezer példányban fogyott el Franciaországban és nemzetközi sztárirót csinált belőle. Így kezdődött az a mindmáig élénk vita, hogy vajon Houellebecq-ben briliáns realista kell-e ünnepelni a Balzac-féle nagyrealizmus hagyományainak folytatóját vagy el kell utasítani felelőtlen nihilistaként. (Egy megdöbben *New York Times* recenzens „mélysegesen visszatartó olvasmány” minősítette a regényt. Egy másik azt írta róla, hogy „kellemtlenül ingadozik az érzékiség és az örület határán.”) A *Perpendiculaire* csapata sértve érezte magát, mivel úgy találták, reakciós módon

denunciálja a szexuális felszabadító mozgalmat, ezért kizárták a folyóiratukból.

Évekkel később az édesanyja, aki úgy találta, hogy kedvezőtlen színben van feltüntetve a regény egyes önéletrajzi jellegű részeiben, megjelentette saját emlékiratait négyszáz oldalon. A nyilvánosság előtt először és utoljára fordult elő, hogy Houellebecqet széles körben a támogatásáról és a rokonszenvéről biztosította a francia sajtó, kénytelenek voltak elismerni, hogy még az *Elemi részecskék*ben festett durva portré a hippi anyáról sem elég szigorú ahhoz a képhez képest, ami a saját önéletrajzából rajzolódik ki erről a csak önmagával foglalkozó teremtésről. Könyve kapcsán tartott felolvasóköriútján tette fel a hirhedtté vált kérdést „Ki nem nevezte még a fiát szárnalmas kis pöcsnek?”

2001-ben adta ki Houellebecq *A csúcson* c. könyvét egy utazási ügynökségről, amely rámenősen igyekszik fellendíteni a Thaiföldre irányuló szexuális turizmust. Ebben a regényben ez muszlim szélsőségesek terrortámadását váltja ki. A főszereplő szájába adott bizonyos nézetek (Valahányszor azt hallottam, hogy egy palesztin terroristát, egy palesztin gyermeket vagy palesztin nőt lőttek le a Gáza övezetben, jóleső érzés fogott el a gondolatra, hogy megint egy muzulmánval kevesebb”) a nőgyűlölet és rasszizmus vádját hívták ki ellene, amire valahogy reagálnia kellene, bár nyilvánvalóan semmi kedve hozzá. „Hogyan van mersze olyasmiket írni, amiket időnként szokott?” – kérdeztem tőle. „Ó, semmiség. Csak úgy teszek, mint ha már meghaltam volna.”

A *csúcson* promóciója során adott egyik interjúban tette Houellebecq azt a sokat felhagyott kijelentését, miszerint „A leghülyebb vallás pedig az iszlám.” Beperele egy polgárjogi mozgalom gyűlöletbeszéd miatt, de ő nyerte meg a pert a szólásszabadságra való hivatkozással. „Nem gondoltam, hogy a muzulmánok lesznek azok, akik mindenen megsértődnek. Ezt tudtam a zsidókról, akik mindig készek valami antiszemita beütést felfedezni valahol, de őszintén szólva a muzulmánoknál erre nem voltam felkészülve.” 2005-ben jelentette meg az *Egy sziget lehetőségét* egy eljövendő fajról, a klónokéról.

Mivel Houellebecq nagyívó hírben áll, aki kezd a vele interjú készítő nőekkel, izgultam kissé, amikor becsengtem szerény párizsi bérelt lakása ajtaján. De el kell ismernem, hogy a két nap alatt, amit végigbeszélgettünk, aggályosan udvarias volt, és inkább félénken viselkedett. Az interjú követő e-mailjei bohókásak és kedvesek voltak.

Houellebecq elnyert számos nagy francia irodalmi díjat, de hosszú ideig nem kapta meg a legrangosabbikat, a Goncourt-díjat, amit a francia irodalmi élet számos kiválósága szerint méltatlanul tagadtak meg tőle a legutóbbi időkig. Sok vers és esszéket is publikált. Néhány versét megzenésítették, és Houellebecq maga adta őket elő párizsi éjszakai mulatókban. A volt francia first lady, Carla Bruni-Sarkozy lemezén is szerepel egy dal, amit az ő szövegére írtak. Bernard-Henri Lévy, a másik közszereplő intellektuel, akit a franciák előszeretettel utálnak, együttműködött vele a *Közellenségek*ben, kettejük levélváltásában. Legutóbbi regénye *A térkép és a táj* nemrég jelent meg Franciaországban.

Houellebecq most éppen egyedül él, kétszer vált el, van egy fia az első házasságából. 2000 óta Írország nyugati partján él, és a nyarakat andalúziai birtokán tölti.

Milyen irodalmi hatások érték?

■ *Kik az irodalmi előfutárai?*

HOUELLEBECQ ■ Mostanában gondolkodtam el ezen. Eddig mindig az volt a válaszom, hogy nagy hatással volt rám Baudelaire, Nietzsche és Schopenhauer, Dosztojevszkij és valamivel később Balzac. Ez mind igaz. Csodálom őket. Szeretek más romantikus költőket is, mint Hugo, Vigny,

HOUELLEBECQ,
Michel
Elemi részecskék
Magvető, 2001

A csúcson
Magvető, 2003

*Egy sziget
lehetősége*
Magvető, 2006

A térkép és a táj
Magvető, 2011

Z. Varga Zoltán
„Az inkorrektégség
diszkrét bája –
Michel Houellebecq
Egy sziget
lehetősége”
Kalligram, 2008. 2.

TOCQUEVILLE,
Alexis de
*Az amerikai
demokrácia*
Európa, 1993

LOVECRAFT, H. P.
Cthulhu hívása
Valhalla, Debrecen,
1992

Sötét testvériség
Lazi, Szeged, 1999

Összes művei I-III.
Szukits, 2001–2005

Legjobb művei
Szukits, 2011

Musset, Nerval, Verlaine és Mallarmé az írásaik szépségéért és rettentő érzelmi intenzitásáért. De felmerült bennem, hogy vajon amit gyerekként olvastam, nem volt-e ennél is fontosabb.

■ *Mint például?*

■ Franciaországban két klasszikus ifjúsági szerző van: Verne és Dumas. Én mindig Vernét szerettem jobban. Dumas-nál untatott a történelmi körítés. Vernében van egy olyan mindenre kiterjedő kép a világról, ami tetszett nekem. Láthatólag a világon minden érdekelte. Nagy hatással voltak rám Andersen meséi is. Megráztak. Aztán ott voltak a Pifről, a kutyáról szóló képregények, amelyeket a Vaillant kiadó adott ki a kommunista párt támogatásával. Most vettem észre, amikor újraolvastam, hogy volt valami kommunista tendencia Pif számos kalandjában. Amikor például egy ősember legyőzi a helyi varázslót egyetlen csatában, és elmagyarázza a törzsnek, hogy nincs is szükségük varázslóra, és nem kell félniük a mennydörgéstől. Ez a sorozat nagyon eredeti volt és kiváló minőségű. Baudelaire-t szokatlanul korán olvastam, tizenhárom éves korom körül, de Pascal volt az igazi sokk az életemben. Tizenöt éves voltam. Osztálykiránduláson voltam Németországban, ez volt az első külföldi utam, és furcsa módon Pascal *Gondolatait* vittem magammal. Elborzasztott ez a szakasz: „Képzeljünk el magunknak egy csomó embert, láncra verve, egytől egyig halálra ítélve; naponta kivégeznek közülük néhányat a többi szeme láttára, akik pedig életben maradnak, a maguk sorsát látva a társaikban, fájdalommal, reménytelenül bámulják egymást, és várják, mikor következnek ők. Ez az emberi sors.” [Pödör László fordítása 199.] Azt hiszem, azért érintett olyan mélyen, mert a nagyszüleim neveltek. Hirtelen ráébredtem, hogy meg fognak halni, nem is olyan sokára. Ekkor fedeztem fel a halált.

■ *Milyen más írók hatottak még Önre?*

■ Rengeteg scifit olvastam. H.P. Lovecraft meg Clifford Simak könyveit. A *City* egy mestermű. Cyril Kornbluth és R.A. Lafferty is.

■ *Mit talál olyan vonzóknak a scifiben?*

■ Néha úgy érzem, jó volna egy időre kikapcsolni a valóságot. A saját írásaiban realistának tartom magam, aki túloz valamelyest. De egy dolog határozottan befolyásolt H. P. Lovecraft *Ctbulhu hívásából*: ahogy különböző nézőpontokat használ. Van egy naplórészlet, majd egy tudós feljegyzése, ezután meg a helység bolondjának a vallomása. Látható ennek a hatása az *Elemi részecskékre*, ahol az állatok biológiájának taglalásától térek át a realizmusra meg a szociológiára. A science fictiontól eltekintve a 19. századhoz köthetők az engem ért legnagyobb hatások.

■ *Nagy híve a 19. századi társadalomjobbítóknak, különösen Auguste Comte-nak, a pozitívizmus atyjának.*

■ A legtöbb ember olvashatatlanak találja Comte-ot, mivel az örületig ismétli önmagát. És orvosi értelemben valóban nem állt messze az örülségtől. Amennyire én tudom, ő volt az egyetlen filozófus, aki megpróbált öngyilkosságot elkövetni. A Szajnába vetette magát egy szerelmi csalódás miatt. Kihúzták és aztán hat hónapot kellett egy szanatóriumban töltenie. És ő volt a pozitívizmus atyja, amit a racionalizmus netovábbjának tartanak.

■ *Azt mondja magáról, hogy „egy tenyérbe mászó vén kálvinista”. Miért mondja ezt?*

■ Hajlamos vagyok azt gondolni, hogy van jó és rossz, és ennek a mennyisége valamennyiünkben megváltoztathatatlan. Az emberek morális karaktere adott, rögzítve van mindhalálig. Ez a predesztináció kálvinista felfogására hasonlít, amely szerint az emberek eleve üdvösségre vagy kárhozatra születnek, és ezen nem tudnak változtatni. Egy kiváltképpen megátkodott, tenyérbe mászó alak vagyok, mert nem vagyok hajlandó lemondani a tudomány módszeréről, és hinni abban, hogy az igazság a tudományon túl volna keresendő.

■ *Van némi tudományos háttéré. A középiskola után agronómiát tanult. Mi az az agronómia?*

■ Minden, aminek az élelemtermeléshez van köze. Az egyetlen kisebb projekt, amit megvalósítottam, Korzika életvilágának feltérképezése, hogy meg lehessen állapítani, hova lehetne birkákat telepíteni. Az iskola brosúrájában azt olvastam, hogy az agronómiai tanulmányok után a legkülönbözőbb karrierlehetőségek kínálóznak, de ez utólag neveltséges állításnak bizonyult. A legtöbben valamiképpen mégiscsak a mezőgazdaságban kötnek ki néhány szórakoztató kivétellel. Két osztálytársamból pap lett például.

■ *Szeretett tanulni?*

■ Nagyon is. Majdnem tudományos kutató lett belőlem. Ez a leginkább önéletrajzi jellegű dolog az *Elemi részecskékre*. Az lett volna a munkám, hogy olyan matematikai modelleket találjak, amelyek alkalmazhatók a Nantua-tó halpopulációjának alakulására a Rhône-Alpesi régióban. De furcsa módon otthagytam, ami ostobaság volt, mert ezután már képtelenség volt munkát kapni.

■ *Végül számítógépes programozóként helyezkedett el. Volt ezen a téren előzetes tapasztalata?*

■ Fogalmam sem volt róla. De ez még akkor volt, amikor nagy szükség volt programozókra, és alig volt ilyen irányú képzés. Úgyhogy könnyű volt bekerülni. És azonnal megkedveltem.

■ *És mi készítette arra, hogy megírja Akármi című első regényét egy számítógép programozóról és szexuálisan frusztrált barátjáról?*

■ Addig nem találkoztam olyan regénnyel, amelyik megállapította volna, hogy belépni munkaerőnek olyan, mint belépni a sírba. Mert attól kezdve nem történik semmi, és úgy kell tenned, mintha érdekelne a munkád. Továbbá, hogy némelyeknek van szexuális életük, másoknak meg nincs, csak mert vannak, akik vonzóbbak a többiekénél. Meg akartam mutatni, hogy ha valakiknek nincs szexuális életük, ennek nem morális okai vannak, csupán a csúnyaságuk. Ha ezt egyszer megmondtuk, már nyilvánvalóan hangzik, de én meg akartam mondani.

■ *A szerencsétlen viszolyogtató, egyáltalán nem kívánatos Tisserand elég szívszorító figura.*

■ Jó figura. Visszatekintve magam is csodálkoztam, hogy ilyen érdekes jellemet lehetett kapni egyetlen ugródeszkáról, a szexuális frusztráltságából kiindulva. Tisserand sikeréből sokat lehetett tanulni.

■ *Az Akármi elbeszélője szerint „utálják a fiatalokat”.*

■ Ez a csapda másik fele. Az első a szakmai élet, az a tény, hogy azon kívül semmi nem történik majd az emberrel. A második, hogy most itt van

valaki, aki majd a helyedre áll, és akinek lesznek élményei. Ez felébreszti a természetes gyűlöletet, az apát a fiú iránt.

■ *És a házasság?*

■ Azt hiszem, éles kontraszt van a legtöbb ember számára az egyetemi élet és a munkába lépés között, az egyetemen egy csomó emberrel találkoznak, a munkahelyen már lényegében nem találkoznak senkivel. Az élet merő unalomná válik. Ezért aztán az emberek megházasodnak, hogy legyen személyes életük.

■ *Tebát a házasság csak egy reakció a ...*

■ az eléggé magányos életre.

■ *Nem volt könnyű kiadót találnia az Akármi-re. Miért nem kellett a kiadóknak?*

■ Fogalmam sincs. De nemigen hasonlított sem mire, amit akkoriban adtak ki. Azt hiszem Le Clézio-t tartották nagy íróknak például.

■ *Mit gondol Le Clézioról, aki irodalmi Nobel-díjat kapott 2008-ban?*

■ Nem olvastam. Megpróbáltam, de untam. De ami azt illeti, hogy miket adtak ki, volt egy csomó l'art pour l'art, a *nouveau roman* hagyományát folytató könyvek. Nem volt semmi az olyan embekekről, akik egy irodában dolgoznak.

■ *Szóval nem kedveli a nouveau romant?*

■ Időnként kedvem támad felállítani valami materialista teóriát. Az egyik ilyen az, hogy a Livres de Poche [a klasszikusok zsebkönyvtára] teljesen megváltoztatta a kultúra átadását, nemzetközibbé tette és kevésbé kohézióvá. Én sosem tanultam irodalmat az egyetemen. A *nouveau roman* nem jelent meg a Livres de Poche zsebkönyvtárban, úgyhogy nem is olvastam, csak jóval később. Túl későn ami azt illeti – az agy elsorvad.

És a költészet?

■ *És a költészet?*

■ Azt hiszem, a költészet az egyetlen terület, ahol egy író, akit szeret az ember, valóban befolyásolni tudja, mert annyiszor olvasunk el és olvasunk újra egy verset, hogy egyszerűen bevésődik az agyunkba. Baudelaire-t sokan olvasták. Az én esetem szokatlanabb, amennyiben én gyakorlatilag elolvastam minden Corneille-t. Senki nem olvassa Corneille-t, de én valahogy átrágtam magam egy halom klasszikuson, és valamilyen oknál fogva szerettem. Szerettem az alexandrinust, a hagyományos 12 szótagos verset. Egyetemista koromban írtam egy csomó klasszikus verset tetrameterekben, ami tetszett a többieknek, akik szintén írtak verseket. Azt mondták, Hé, ez nem is rossz. Mért ne lehetne írni klasszikus versformában? Meg lehet csinálni.

■ *Költőnek tartja magát épp annyira, mint regényírónak?*

■ Nem igazán. Szomorú, de úgy van, hogy ha az ember regényeket ír, annak van valamilyen hatása, az ember kezd úgy érezni, hogy a kiadók csak szívességből adják ki a verseit. Ez egy idő múlva elkezd zavarni.

■ *De minden regényébe szokott tenni verset.*

■ Nem igazán működik. Mindig megpróbáltam verseket beletenni a regényeimbe, de sose jártam vele sikerrel.

■ *Azt mondta egyszer, „A költészet és a próza barca végigkíséri az életemet. Ha a költő*

impulzusnak engedsz, azt kockáztatod, hogy olvasbatalanná válsz. Ha nem engedsz neki, egy derek »történetgyártó« karrier felé indulsz el.»

■ Az lehet a benyomása, hogy kissé lenézem a történetmondást, ami csak részben igaz. Például tényleg szeretem Agatha Christie-t. Elsősorban a műfaj szabályainak engedelmességek, de aztán időnként megenged magának nagyon személyes dolgokat is. Ami engem illet, azt hiszem én az ellenkező irányból indulok el. Először nem engedelmességek, nem szövök cselekményt, de aztán előbb-utóbb azt mondom magamnak: Figyelj, kell hogy legyen egy történet. Kontrollálom magamat. De sose fogok lemondani egy gyönyörű részletéről csak azért, mert nem illik bele a történetbe.

■ *Mit gondol most az első regényéről?*

■ Brutális, de jó. Ez volt a *Les Inrockuptibles*-hez fűződő tartós kapcsolatunk kezdete, akik igazán szerették.

■ *Les Inrockuptibles?*

■ Ez egy folyóirat, nagyjából egyharmada foglalkozik zenével, egy harmada irodalommal, a harmadik harmada minden egyébvel. Amikor elindították [havi folyóiratként 1986-ban, aztán hetilapként 1995-ben], terrorizálta a francia médiát, mert annyira nyilvánvalóan jobb volt az összes többinél. A hagyományos hetilapok az irodalmi mellékletekkel nevetségesen néztek ki ehhez képest. Mindenki, aki számított intellektuálisan Párizsban, a lábaik előtt hevert. Sajnos egyikükben sem volt igazi felelősségérzet, senki sem vállalta tényleg a vezetését. Mára ennek anyyi.

■ *Mik voltak az értékek az elején?*

■ Azt lehet mondani, hogy csak egy valami – egy csöppnyi realitást, öregem! Mutasd meg nekünk az igazi világot, azt, ami mostanában történik, az emberek valódi életéből kiindulva.

Elemi részecskék

■ *1998-ban jelentette meg híres második regényét, az Elemi részecskéket, egy kiváló tudós és szexuálisan frusztrált féltésvérenek tragikus szerelmi életéről. Mi készítette ennek a megírására?*

■ Az igazi ösztönzést Alain Aspect 1982-es kísérletei adták. Ezek mutatták ki az EPR-paradoxont, hogyha a részecskék interakcióba lépnek egymással, a sorsuk összefonódik. Ha ráhatsz az egyikre, a hatás azonnal áttérjed a másikra, akkor is, ha nagy távolságra vannak egymástól. Ez tényleg megdöbbentett, belegondolni, hogy ha két dolog egyszer összekapcsolódott, akkor örökre össze lesznek kötve. Ez egy alapvető filozófiai eltérést jelez. A vallásos hit eltűnése óta a materializmus volt az uralkodó filozófia, amelyik azt mondja, hogy magunk vagyunk, és az emberiséget a biológiára redukálja. Az ember éppolyan kiszámítható, mint egy biliárdgolyó, és teljességgel múltandó. Ezt a világnézetet ássa alá az EPR paradoxon. Úgyhogy ezt a regényt ez az elgondolás inspirálta, hogy mi lehet a következő metafizikai mutáció. Jó volna, ha kevésbé volna lehangoló, mint a materializmus. Ami lássuk be, elég deprimaló.

■ *Hogyan jutott el ettől az elgondolástól a történetig?*

■ A központi figurával kezdtem, Michellel, aki kutató fizikus. Aztán, mert nagyon sajnáltam,

hogy túl korán eltettem láb alól Tisserand-t az *Akármben*, ez vezetett el Bruno alakjához, aki Tisserand folytatása. Ezúttal meg kellett írnom az élettörténetét. Ezt nagyon élveztem. Michelét kevésbé, mert ahhoz el kellett olvasnom ezt a rengeteg könyvet.

■ *A kvantum-elméletben kellett elmerülnie?*

■ Hát az rémes volt. Emlékszem könyvekre, amik olyan nehezek voltak, hogy ugyanazt az oldalt háromszor is el kellett olvasnom. Nem árt néha némi szellemi erőfeszítés, de kétem, hogy újra vállalkoznék rá.

■ *Mit akart a leginkább elérni ezzel a regénnyel?*

■ Amit a leginkább akartam, hogy olyan jelenetek legyenek benne, amit Önök angolul „heart-breaking”-nek mondanak, szívszaggatónak.

■ *Szívszaggató?*

■ Michel barátnőjének halála nagyon megrendítő, azt hiszem. Igazából azt akartam, hogy az ilyesfajta jelenetek legyenek rendben mindenekelőtt.

■ *És miért akarta annyira, hogy éppen ezek a jelenetek legyenek rendben?*

■ Mert ezt szeretem a legjobban az irodalomban. Például a *Karamazov-testvérek* utolsó oldalait nemcsak hogy elolvasni nem tudom sírás nélkül, de még gondolni se tudok rá úgy, hogy el ne érzékenyüljek. Ezt csodálom a legjobban az irodalomban, hogy képes könnyekre fakasztani az embert. Kétféle elismerés van, amit igazán tudok méltányolni. „Sirtam rajta” és „Egyetlen éjszaka alatt elolvastam. Nem tudtam letenni”.

■ *Persze a sok szexjelenet hívta ki a nagy médiaérdeklődést.*

■ Nem vagyok benne biztos, hogy olyan szokatlanul nagy számban fordulnának elő szexjelenetek a regényekben. Nem hiszem, hogy ezt találtak olyan sokkolónak. Az sokkolta az embereket, hogy a szexuális kudarcot is ábrázoltam. Hogy nem megszépítő módon írtam a szexualitásról. Mindenekelőtt egy alapvetően reális dolgot írtam le: egy szexuális vágyaktól fűtött személy, aki nem tudja kiélni ezeket a vágyakat. Ez az, amiről az emberek nem szeretnek hallani. A szextől azt várják, hogy valami pozitív legyen. A frusztrált szexuális vágy bemutatása obszcén. De ez is része az igazságnak. Az igazi kérdés az: Kinek van joga a szexhez? Nem értem például, hogy bírják ki a tanárok a sok riasztóan fiatal lány között. Ha a nők adják szexuális turizmusra a fejüket, az még inkább titkolt, szégyenletes és tabu, mint ha férfiakról van szó. Éppen úgy, mint amikor egy tanárnő teszi a kezét egy diákja combjára, az még rosszabb, arról még úgyse szabad szót ejteni.

■ *Regényeinek állandó refrénje hogy a szex és a pénz az uralkodó értékek ebben a világban.*

■ Különös, én már ötven éves vagyok, és még mindig nem sikerült eldöntennem, hogy a szex jó-e vagy sem. A pénzzel kapcsolatban is megvannak a kétségeim. Úgyhogy elég furcsa, hogy ideologikus írónak tartanak. Nekem úgy tűnik, hogy leginkább a kételyeimet szoktam feltárni. Vannak persze bizonyos meggyőződéseim. Például az a tény, hogy egy lányt meg lehet fizetni, az szerintem jó dolog. Ez tagadhatatlan. Óriási haladást jelez.

■ *A prostitúrára gondolt?*

■ Igen. Nagy híve vagyok a prostitúciónak.

■ *Hogyhogy?*

■ Mert ezzel mindenki jól jár. Engem személyesen nem érdekel, de szerintem jó, hogy van ilyen. Rengeteg angol és amerikai fizet érte. Ők boldogok tőle. A lányok is boldogok. Sokat keresnek vele.

■ *Honnan veszi, hogy a lányok is boldogok?*

■ Beszélgetek velük. Ami nem könnyű, mert nem igazán tudnak angolul, de beszélgetek velük.

■ *Mi a véleménye arról a közfelfogásról, miszerint ezek a nők áldozatok, és csak belekényszerülnek ezekben a körülményekbe?*

■ Nem helytálló. Legalábbis Thaiföldön nem. Ostobaság ellenezni.

■ *Azt mondják, hogy politikailag jobboldali beállítottságú, mivel Az Elemi részecskékben látbatólag szemben áll a hatvanas évek liberalizmusával? Mit gondol erről az interpretációról?*

■ Alapjában véve azt gondolom, hogy nem lehet igazán befolyásolni a nagyobb társadalmi változásokat. Sajnálatosnak lehet találni, hogy a család mint alapegység eltűnően van. Mondhatjuk, hogy ez csak fokozza az emberi szenvedést. De akár sajnálatos, akár nem, nincs mit tenni. Ez a különbség köztem és egy igazi reakciós között. Nem akarom visszaforgatni az idő kerekét, mert nem hiszem, hogy vissza lehetne forgatni. Nem lehet mást csinálni, csak megfigyelni és leírni. Mindig nagyon tetszett nekem Balzacnak az a nagyon sértő kijelentése, hogy a regény egyetlen célja, hogy megmutassa, milyen pusztítást eredményezett az értékrend megváltozása. Mulatságos, ahogyan túloz. De én pontosan ezt teszem. Megmutatom, hogy milyen pusztítással járt az értékek liberalizálása.

■ *Azt írja magáról, hogy „nemcsak vallási, de politikai értelemben is ateista”. Hogy érti ezt?*

■ Nem nagyon hiszek abban, hogy a politika befolyásolni tudná a történelem menetét. Szerintem a döntő tényező a technika és időnként, nem túl gyakran, a vallás. Nem hiszem, hogy a politikusoknak volna igazi történelmi jelentőségük, hacsak nem idéznek elő napóleoni jellegű nagyobb történelmi katasztrófákat, de ez minden. És abban sem hiszek, hogy az egyén pszichológiája hatással volna a társadalmi mozgásokra. Ez a felfogásom a regényeimben is kifejezésre jut. Azokban is megtalálható.

Ma beszéltem valakivel Belgiumból, ez egy olyan ország, amelyik egyáltalán nem működik. És senki nem érti, hogy miért pszichológiai nézőpontból, mert a belgák egyenként nagyon rokonszenvesek, és szeretnék, ha jobban mennének a dolgok. De hiába. Ez az ország el fog tűnni. Úgyhogy azt kell gondolnunk, hogy hatalmas társadalmi erők fejtik itt ki a hatásukat, aminek a megértésében nem segít az individuálszociológia. (...)

Egy sziget lehetősége

■ *Az Egy sziget lehetőségének előszavában említ egy újságíró, aki a regény alapötletét adta. Kifejtene ezt?*

■ Ez elég furcsa pillanat volt. Berlinben voltam egy kávézóban egy tónál, egy interjúra vártam. Nagy nyugalom volt körös-körül. Reggel tíz óra. Senki nem volt a közelben. És akkor megérkezik ez a német újságíró, és az egész nagyon furcsa volt. Egyáltalán nem a normális módon viselkedett. Nem volt nála magnó és nem készített

jegyzeteket. És azt mondta: „Azt álmodtam, hogy maga egy telefonfülkében volt a világ vége után, és az egész emberiséghez beszélt, anélkül hogy tudta volna, van-e, aki meghallgassa”. Mintha egy zombi-filmben lettem volna.

■ *És ez vezetett a könyv alaphelyzetéhez: egy klón, aki naplót ír az utódja számára.*

■ Belegondoltam a helyzetbe: ott vagyok egy telefonfülkében a világ vége után, és olyan, mint ha beszélnek, de nem tudom, hogy van-e valaki a vonal másik végén, vagy csak magamban beszélek, csak hogy halljam a saját hangomat. És ez egy erős metaforának tűnt minden regényemre. Eltartott egy ideig, amíg ez az ötlet meghozta a gyümölcsöt. Közben megírtam a harmadik regényemet. Aztán vettem egy lakást Spanyolország déli részén, és odamentem a holszezonban, januárban, amikor nem volt ott senki. Ott voltam ebben az elhagyott tengerparti nyaralóban, amitől az volt az érzésem, hogy egyedül vagyok, miután kihalt az emberiség. Megírtam az első oldalakat. Aztán hosszú ideig nem írtam többet.

■ *Mi keltette fel az érdeklődését a rael szekta iránt, ami a könyvben szereplő különös vallási szektához az ösztönzést adta?*

■ Könyveket vettem a kultuszokról. Elmentem a szektáról a nem hívők számára tartott tájékoztatásra.

■ *Ott mi történt?*

■ Panelbeszélgetések voltak a prófétával, aki arról beszélt, hogy a dolgok sokat javultak a tudományunk köszönhetően. Ez a tudományos haladással kapcsolatos totális optimizmus és a szexualitással kapcsolatos moralizálás hiányának keveréke. Ez az, ami olyan vonzó a résztvevők számára. Azt mondják magukról, hogy ők földönkívüliek, akik sokkal előtűnik járnak, és át tudják adni nekünk a technikán alapuló boldogság receptjét. (. . .)

■ *Azt mondják, hogy büszke volt, hogy költői diadalának tekintti az Egy sziget befejezését. Amikor a klón engedély nélkül elhagyja a zónát, hogy egy másik klón keresésére induljon a sivatagban.*

■ Én személy szerint szeretem az *Egy sziget lebetőse* utolsó részét. Azt hiszem, nem fogható semmihez, amit addig csináltam, de egy kritikus sem méltányolta. Nem könnyű megmagyarázni, de az az érzésem, hogy van valami nagyon-nagyon gyönyörű ebben az utolsó részben. Kinyitja az ajtót, és ott egy másik világ. Amikor ezt a bekezdést írtam, nem sokat törődtem a történettel, teljesen átítattam a saját szavaim szépségének a mérge. Valami különösöt csináltam, hogy felkészüljek erre az utolsó szakaszra. Abbahagytam az írást. Két hétig nem csináltam semmit – de tényleg semmit. Nem találkoztam senkivel, nem beszéltem senkivel. Elvben nem szabad leállni regényírás közben. Ha leállsz, hogy valami mást csinálj, az kész katasztrófa. De ebben az esetben leálltam, hogy ne csináljak semmit, csak hagyjam érlelődni a vágyat.

■ *Azt mondja magáról, hogy ciklotimikus. Mit jelentesz ez?*

■ Azt jelenti, hogy az ember oda-vissza hullámzik a depresszió és az egzaltáltság között. De végül soron kétem, hogy tényleg depresszív volnék.

■ *Akkor milyen?*

■ Csak nem nagyon aktív. Az az igazság, hogy amikor csak fekszem és nem csinálok semmit,

nem vagyok rosszul. Inkább elégedettséget érzek. Nem ezt hívják depresszióknak.

■ *És akkor mi tartja vissza attól, amit a legnagyobb veszélynek mondott magára nézve, hogy ott gubbaszon egy sarokban azt ismételve, hogy milyen szar minden?*

■ Pillanatnyilag az, hogy szeretném, ha szeretnének, elég ahhoz, hogy cselekvésre sarkalljon. Azt szeretném, hogy szeressenek a hibáim ellenére. Nem egészen igaz, hogy provokátor vagyok. Az igazi provokátor az, aki olyasmit mond, amit nem gondol komolyan, csak azért, hogy sokkoljon vele. Én igyekszem azt mondani, amit gondolok. És ha érzem, hogy amit gondolok, nemtetszést fog kiváltani, sietek azt valódi lelkesedéssel mondani. És a lelkem mélyén azt áhítom, hogy ennek ellenére szeressenek.

Persze nincs rá garancia, hogy ez így is marad.

■ *Bernard-Henri Lévy-vel folytatott párbeszéde, a Public Enemies (Közellenségek), most megjelent angol fordításban is az Egyesült Államokban. Mi készítette ennek a könyvnek a kiadására?*

■ Játéknak indult. Sose csináltam még ilyesmit. Az a fontos, hogy miért folytattuk és jelentettük meg végül, ami elég egyszerű. Úgy gondoltuk, hogy az eredmény érdekes lett.

■ *Miért nem él Franciaországban?*

■ Részben azért, hogy kevesebb adót fizessek, részben azért, hogy elsajátítsam az ön szépséges nyelvét, hölgyem. És mert Írország elég gyönyörű, különösen a nyugati partja.

■ *Nem azért, hogy elmeneküljön a bazájából?*

■ Nem. Vítán felül álló dicsőségem teljében jöttem el ellenségek nélkül.

■ *És mit gondol az angolszász világról?*

■ Nem véletlen, hogy ez a világ találta ki a kapitalizmust. Kis magánvállalkozások versengenek azért, hogy ők szállíthassák a leveleket, vihessék el a szemetet. Az újságokban a pénzügyi rovat sokkal vastagabb, mint a francia lapokban.

A másik dolog, amit megfigyeltem, hogy a férfiak és a nők jobban elkülönülnek. Ha bemegyünk egy étterembe például, sokszor látni nőket együtt vacsorázni. A franciák ebből a szempontból nagyon latinok. Ha egyneműek vacsoráznak, azt nagyon unalmasnak tartanak. Egy írországi szállodában láttam egy csapat férfit, akik golfról beszélgettek a reggelizőasztalnál. Aztán elmentek, és jött helyettük egy csapat nő, akik valami mást tárgyaltak meg. Mintha két külön faj volna, akik csak alkalmilag találkoznak szaporodás céljából. Volt egy sor, ami igazán tetszett nekem Coetzee egyik regényében. Az egyik szereplő azt gyanítja, hogy leszbikus lányát csak egy dolog érdekli az életben, a fügekaktuszlekvár. A leszbikuság csak álca. A partnerével már régen nem szexelnek, egész életüket a lakberendezésnek és a főzésnek szentelik. Ebben lehet némi igazság a nőkről, akiket végtére is mindig jobban érdekelték a lekvárok és a függönyök.

■ *És a férfiak? Őket maga szerint mi érdekli?*

■ A nők segge. Szeretem Coetzee-t. Ő is kimondja brutálisan a dolgokat.

A térkép és a táj

■ *Régen várt új regénye, A térkép és a táj bama-rosan megjelenik Franciaországban, de nagyon*

keveset lebet tudni róla. Azt olvastam, hogy egy ötszáz oldalas könyv, amely „a művészi siker prizmáján át vizsgálja a modern társadalmat”. Állítólag Ön is szerepel benne. Ez igaz?

■ Csak négyszázötven oldal. A főszereplő egy művész. Houellebecq másrendű figura marad, de a megjelenése bonyolultabbá teszi a regény szerkezetét. Ennél többet tényleg nem szeretnék mondani.

■ *Mit gondol, mi adja a művei vonzerejét a brutalitásuk ellenére?*

■ Erre több válasz is van. Az első, hogy jól vannak megírva. A másik, hogy érezni lehet, hogy ez a szomorú igazság. Aztán a harmadik válasz, ez a kedvencem, az intenzitásuk. Igény van az intenzitásra. Időnként be kell áldozni a harmóniát. Olykor még az igazságot is. Ha szükséges, erőteljesen fel kell vállalni extrém dolgokat. Na ez most úgy hangzott, mintha én volnék Szent Pál.

■ *Mire gondol?*

■ „Most azért megmarad a hit, remény, szeretet, e három; ezek között pedig legnagyobb a szeretet.” Nálam ez a mondat így volna: „Most azért megmarad a szépség, az igazság, az erősség, e három; ezek között pedig legnagyobb az intenzitás.”

■ *Egyszer azt írta H.P. Lovecraftról szóló életrajzi monográfiájában „Nincs művészi alkotás némi szándékos vaktság nélkül”.*

■ Igen, ez igaz, meg kell választani az ember családját. Túlozni kell kissé.

■ *Mit tekintene a saját választott családjának?*

■ Talán csodálkozni fog, de meggyőződésem, hogy a romantikusok nagy családjába tartozom.

■ *Tisztában van vele, hogy ez meglepően hangzhat?*

■ Igen, bár a társadalom sokat fejlődött, romantikusnak lenni már nem ugyanazt jelenti, mint azelőtt. Nemrégiben olvastam Tocqueville könyvét, *Az amerikai demokráciát*. Biztos vagyok benne, hogy ha vesz egyfelől egy régi fajta romantikust, másfelől azt, amit Tocqueville előre látott, hogy mi történik az irodalommal a demokrácia fejlődése nyomán – az átlagemberről fog szólni, a jövő érdeklí majd mindenen felett, realiztikusabb lesz a szókinca – jobban megérti, mire gondolok.

■ *Kit nevez romantikusnak?*

■ Valakit, aki hisz a végtelen boldogságban, ami örök, és lehetséges most azonnal. Hisz a szeretetben. És hisz a lélekben, ami furcsa módon itt lobog bennem, bár folyton az ellenkezőjét állítom.

■ *Hisz a végtelen, örök boldogságban?*

■ Igen. És ezt nem csak provokációnak számom.

(Paris Review The Art of Fiction

No. 206 2010.11.09.)

KARÁDI ÉVA FORDÍTÁSA

mint egy ökölcsapás

A könyv legyen olyan

Kafka azt mondta, hogy a könyv legyen olyan, mint egy ökölcsapás, rendítse meg az olvasót, zúzza szét a dolgokról alkotott, megszokott képét. Az ökölcsapás nem kellemes; Kafka szerint tehát az autentikus irodalomban – a játék, a gyönyör, a világ felfedezésének és újraalkotásának öröme mellett – valami kellemetlennek is kell lennie, valami bántónak, ami zavarba ejti és feszélyezi az embert.

Nem sok könyv képes megbirkózni az életnek olykor már elviselhetetlen kellemetlenségével, amely ugyanakkor része az élet igazságának, s megkerülni, finomítani nem lehet. Ezek a könyvek rákényszerítik az olvasót, hogy keljen át a lét sivatagain, és közben nem fogják a kezét, nem segítik, hogy elkerülje a futóhomokot – amint a jó szándékú, megnyugtató irodalom teszi –, sőt, arra kötelezik, hogy járja végig ugyanazt az utat, amit az író, merüljön bele az út szorongásába és sarába, ahelyett, hogy panorámás erkélyre invitálnák, ahonnan nyugodtan szemlélhetné a poklokat, a mélységeket, anélkül hogy az elsüllyedés veszélye fenyegetné.

Ilyen könyv például Canetti *Káprázata*, amely semmiféle engedményt nem tesz az olvasónak, egyenesen gyomorszájon vágja, szembesíti a világ és a gondolat delíriumával; nem azt mondja, hogy a valóság formátlan és torz, hanem az olvasó látását torzítja el, s ráveszi, hogy ő maga lássa torznak a valóságot a saját szemével, mint amikor valaki a képernyőtől pár centire ülve nézi a filmet. Ezért mondhatjuk, hogy a *Káprázat* – a többi nagy kellemetlen könyvhöz hasonlóan – olyan könyv, amelyet lehet mélységesen szeretni, ha az ember elismeri elviselhetetlen, de vakító nagyságát, el lehet utasítani mindenestül, de nem lehet mértéktartóan méltányolni; lehet remekműnek tartani vagy kudarcnak, de nem lehet közepesen jó könyvnek nevezni. A maga nemében nagy és kellemetlen könyv az *Il segreto* is, a „Trieszti névtelen” műve¹, amely gyötrelmes intenzitással fejezi ki a szerelmi züllés varázsát, de a legkevésbé sem enged az élet hitványságának és nyomorúságának, melyekre az olvasó végül maga is a nosztalgikusan gyűlölködő elbeszélő szenvedélyével s egyben keserűségével tekint.

Megrázóan kellemetlen, ellenszenves, ám poétikailag ellenállhatatlan remekművet alkotott Emily Brontë az *Üvöltő szelekkel*. Az élet visszataszító durvaságát, az erősek brutális kegyetlenségét, az emberségből kivetkőzött szenvedély vak erejét, a gyengék kíméletlen, részvétlen elpusztítását – egyszerűen, az élet, a jóról és rosszról mit sem tudó élet amorálisát – olyan borzongató epikai tárgyilagossággal mutatja be, amilyenre csak a nagy elbeszélők képesek. Ennek az objektivitásnak persze fontos morális szerepe is van, mert sokkal inkább rávilágít a kegyetlenségre és igazságtalanságra, amely elkerülhetetlenül győzedelmeskedik, mint bármely világosan kifejtett, szenvedélyes vádbeszéd. A nők sokáig árnyékban éltek, ezért leginkább ők azok – gondoljunk csak Jamaica Kincaid *The Autobiography of My Mother* című könyvére –, akik képesek kifejezni a lét kellemetlenségét.

A többi nagy könyvhöz hasonlóan az *Üvöltő szelek* is újra naiv kamasszá teszi az olvasót, aki teljes szívéből kívánja, hogy Heathcliff, a démoni főszereplő nyerje el büntetését. Az ember időnként szinte ellenállhatatlan kísértést érez, hogy félretegye ezt a könyvet, amely oly kézzelfogható formában tárja elé, hogy a nap egyforma közönnyel süt jókra és gonoszokra, az auschwitzi hóhérokra és az áldozatokra, és hogy a megalázott és megszorított gyengék nyomtalanul vesznek el, sőt, néha még a méltóságukat is elveszítik. De ezt a nagy könyvet egyszerűen muszáj végigolvasni, még akkor is, ha utána megkönnyebbüléssel térünk vissza a kevésbé felkavaró történetekhez és gondolatokhoz.

Az *Üvöltő szelek* nem volna nagy könyv, ha nem volna kellemetlen, vagyis ha megédesítené a keserű pirulát, ha nem ilyen könyörtelenül – az olvasó érzékenységét sértő, bántó módon – mutatná be azt a szenvedélyből, durvaságból, részvétlenségből, gonoszságból és sötét szenvedésből álló, megváltás

nélküli kuszaságot, amit olykor életnek nevezünk. Természetesen a kellemetlenség önmagában még nem tesz nagygyá egy könyvet. Sok olyan nagy író van, például Sterne vagy Nievo, aki úgy tud beszélni árnyakról és mélységekről, hogy közben tökéletesen szerethető és elragadó marad. Dosztojevszkij behatóan ismeri a rosszat és az aljasságot, de nem kellemetlen, mert nála még a legsűrűbb sötétségben is feltűnik, ha másként nem, legalább feltétlen szűkségletként, az irgalom és a megváltás.

Nem könnyű igazán kellemetlen írónak lenni. Sokan megpróbálják, sőt, hivatkoznak vele; érthető reakció ez arra a sok olcsó vigaszra, ami folyamatosan zúdul ránk; de ezekről az írókról hamar kiderül, hogy valójában derék gyerekek, s hiába igyekeznek provokatívnak, sértőnek, rossznak mutatkozni, igazából gyógyíthatatlanul rendesek és jók.

Amióta Gide kijelentette, hogy jó érzésekből nem lehet irodalmat csinálni, számos író próbálja megbotránkoztatni a közönséget azzal, hogy illetlenek vélt érzelmeket mutat be, bűnös cselekedeteket dicsőít, könyveiben a durvaságot és az erőszakot hangsúlyozza, gúnyt űz a parancsolatokból és a tilalmakból. A rossz látszólag mindig csábítóbb a jónál, aminthogy a diákok is szívesebben dicsekednek a rossz magatartásjeggyel. Ám az a rossz, amelyet ezek az immoralistának lenni vágyó írók magasztalnak, gyakran oly ártalmatlan, mint az iskolai zajongás, tehát egyáltalán nem is rossz. Ha valaki a rosszat – sőt, a képromboló banalitásnak oly kedves, dagályos nagy kezdőbetűt használva: a Rosszat – akarja ünnepelni, legyen benne annyi bátorság, hogy helyeselje a hirosimai atombomba ledobását, és füttyüljön az áldozatokra, csodálja a fegyverkereskedőket, akik a profit érdekében háborúkat és vérfürdőket idéznek elő, dicsérje meg azokat, akik meglicselnek egy szerencsétlent, csak mert más színű a bőre, sőt, még a puritán álmorealisták zsarnokoskodását is értékelje, mivel a durvaság és az erőszak eszközeiként ez is a rossz birodalmába tartozik. Ha viszont valaki mindezt elítéli, az azt jelenti, hogy pontos hierarchiába rendezi az erkölcsi értékeket és érzelmeket – ami nagyon is becsületére válik annak, aki ilyen értékeket vall és ilyen érzelmeket érez, de az illetőnek tudnia kell magáról, hogy nem a bűn és a rossz ördögi apostolai közé tartozik, hanem a moralisták, a jó érzésű, rendes emberek közé.

Sok hivatkozóan szentségtörő könyv azért nem képes igazán kellemetlen – vagyis bántó, sértő, visszataszító, felkavaró – lenni, mert a bennük foglalt provokáció csak álarc, méghozzá nagyon is átlátszó: mögötte nemesen emberi érzelmek rejlenek, a feltűnő szertelenség pedig csupán a vándordiákok rokonszenves, ártalmatlan szabadossága. Ez persze szerzőik emberségét dicséri, mert jó dolog, hogy nincs a világon túl sok olyan ember, mint Mengele vagy a gyerekeket fejbe lövő maffiózók. A szabályokat látványosan áthágó irodalmat viszont valahol mélyen sokszor nagyon is jó érzések táplálják, s épp emiatt nem képes szembenézni az életben oly gyakori és oly gyakran diadalmaskodó kegyetlenséggel és könyörtelenséggel. Genet-t olvasni nem bántó, mert még vagabundjainak legocsmányabb, legbűnösebb cselekedeteit is egyfajta érzelmi pátoszba burkolja, amely – figyelmen kívül hagyva a mélységes költői erő – a maga módján nem kevésbé forró, mint a *Család nélküle*² vagy a többi megható 19. századi regényé, s olyan szánalom és emberség árad belőle, amely mindig vigasztaló és „jó” – ez az, ami szándékosan hiányzik az *Üvöltő szelekből*, ezért olyan félelmetes könyv Emily Brontë műve.

Ez a végletes félelmetesség valójában az emberiség védelmét szolgálja, mert a Medúszának csak úgy tudunk ellenállni, ha a szemébe nézünk.

TODERO ANNA FORDÍTÁSA

MAGRIS, Claudio
A Habsburg-mítosz
Európa, 2012

Duna
Európa, 1992, 2012

Egy másik tenger
Európa, 1993

Kisvilágok
Európa, 2002

Vaktában
Európa, 2007

Hangok
Libri, 2012

„Ahol az írás
születik: Trieszt”
Nagyvilág, 1991. 12.

„Utópia és
kiábrándulás”
Nagyvilág, 2002. 2

„San Marco kávéház”
Magyar Lettre
Internationale, 36

„Robinson és más
robinzonádok”
Magyar Lettre
Internationale, 75

„A múlt
értelmezésével
hatni a jövőre”
Magyar Lettre
Internationale, 84

KONRÁD György
„Folyók, emberek,
városok – Claudio
Magrisról”
Magyar Lettre
Internationale, 36

SCHLÖGEL, Karl
„Claudio Magrisról”
Magyar Lettre
Internationale, 84

¹ Mágis nem lehet tudni teljes bizonyossággal, ki rejtőzött az Anonimo triestino álnév mögött. Az *Il segreto* (A titok) című regény 1961-ben jelent meg az Einaudi kiadónál. (A ford.)

² Henri Malot francia író 1878-ban megjelent regénye. (A ford.)

a Kozmikomédiákból

A Hold mint gomba

CALVINO, ITALO
Eleink
Európa, 2010

Ha egy téli éjszakán
egy utazó
Európa, 2011

Láthatatlan városok
Európa, 2012

A Nap lánya (olasz
népmesék)
Európa, 2006

Palomar
Noran kétnyelvű
könyvek, 1999

Marcovaldo, avagy
a városi évszakok
Nagyvilág Könyvek,
2000

Kozmikomédiák
Európa, 2013
(megjelenés előtt)

Sir George Darwin szerint a Hold egy Nap keltette dagály által szakadt ki a Földből. A Nap vonzereje úgy batott a legkönnyebb kőzetburokra (a gránitra), mint valami folyékony közege, egy részét megemelte és elszakította bolygónktól. A vizeket, melyek akkor teljesen elborították a Földet, nagyrészt magába nyelte az eképpen támadt szakadék (azaz a Csendes-óceán), a maradék gránit pedig napvilágra került és széttöredezett, meggyűrődött a szárazföldeken. Hold nélkül, ha lezajlott volna is, egészen más lett volna az evolúció.

Igen, igen, most, hogy szóba hoztátok, már emlékszem! – élénkült föl az öreg Qfwfq. – Hát hogyné! A víz alól mint valami gomba kezdett kibukni a Hold; én éppen arra eveztem, s egyszer csak érzem, hogy valami fölöt. – Az áldóját! Zátony! – mérgeződtem, de már csónakostul fönn is akadtam egy fehér púp tetején, horgászsinórom a levegőben lógott, fityegett rajta a horog.

Utólag könnyű elmondani, de kíváncsi vagyok, a helyemben melyiktek látta volna előre, mi készül! Voltak persze akkoriban is, akik a jövő várható veszélyeit taglalták, és ma már azt mondhatnánk, hogy sokmindent meg is sejtettek, no nem a Holdról, mert az mindnyájunknak meglepetés volt, hanem a kitiüremelő földdarabokról. Az Árapály Intézet munkatársa, Oo felügyelő számos előadást is tartott erről, de senki sem hitt neki. Szerencsére, mert számításaiba végül súlyos hiba csúszott, és meg is fizette az árát.

Akkoriban víz borította a bolygó teljes felszínét, szárazföld még nem bukkant elő. Lapos világ járta, sehol egy kiemelkedés, a tenger sekély és szelíd tavacska volt, mi pedig ladikból horgásztunk, nyelvhalakat fogtunk.

Az Intézet számításai alapján Oo felügyelő arra a meggyőződésre jutott, hogy a Földön nagy változások vannak készülöben. Elmélete szerint bolygónk rövid időn belül két térségre szakad, egy szárazföldre és egy óceánira. A szárazföldi területeken hegyek és vízfolyások alakulnak ki, és buja növényzet nő. Akinek közülünk szárazföld jut, arra a gazdagság kimeríthetetlen lehetősége vár, az óceánok viszont teljességgel lakhatatlanná válnak, csak egy sajátos fauna maradhat meg bennük, a mi törekeny ladikjainkat pedig hatalmas viharok zúzzák szét.

De hát ki vehette volna komolyan ezeket a világvége-látomásokat? Vékony vízrétegen zajlott az életünk, el sem tudtunk képzelni másmilyet. Ki-ki a maga módján hajókázott rajta, én türelmesen horgásztam, a kalóz Bm Bn a nádasok sűrűjében várt-lesett a kacsapásztorokra, a kis fruska Flw karcsún merítgette a maga páros evezőjét. Ki gondolta volna, hogy a tükörsima felszínen egyszer csak hullám keletkezik, ráadásul nem is vízből, hanem kemény gránitból, és magával ragad bennünket.

De menjünk sorjában. Elsőként én akadtam fenn a hullám tetején, ladi-kommal egy pillanat alatt szárazra kerültem. Hallottam a lentiek lármáját: átkiáltottak egymásnak, csúfondárosan rám mutogattak, s mintha egy másik világból szólt volna a hangjuk: – Odasüss! Ott a Qfwfq, hahaha!

A púp, amely fölkapott, nem volt mozdulatlan, görögve futott végig a tengeren, akár egy golyó, nem, rosszul mondom, egy végigfutó földalatti hullám emelgette és ejtette vissza a sziklaszönyeget, ahol csak elhaladt. A legfurcsább az volt, hogy bár engem is ez a szilárd áradat tartott meg és sodort, sosem pottyantam le róla, amikor mozdult; biztos lábbal álltam a tetején, együtt haladtam vele, pedig körülöttem mindig új halak vetődtek szárazra és tátoztak-vergődtek a sorra kibukkanó kemény, fehérítő talajon.

Hogy mire gondoltam eközben? Véletlenül sem Oo felügyelő tanaira (nagy sokára meghallottam, hogy így emlegetik), sokkal inkább a váratlanul kínáló, új halászmódszerekre: csak a kezemet kellett kinyújtanom, és megrakhattam a csónakot nyelvhallal. Álmélkodó és gúnyolódó kiáltások helyett a többi bárkából most átkozódás és fenyegetőzés hallatszott. A halászok

mindenféle rablónak, zsványinak elmondtak; az volt köztünk a szabály, hogy ki-ki a maga kijelölt helyén horgászik, betolakodni mások helyére bünténynek számított. De hát ki állíthatta meg ezt az önjáró zátonyt? Nem tehettem róla, hogy az én csónakom megtelt, az ő bárkáik meg üresen maradtak.

A jelenet tehát így festett: egy terjeszkedő gránitburok szántott végig a víz színén; körülötte hemzsegtek, fickándoztak a nyelvhalak; én röptükben elkapkodtam őket; irigy társaim egész hajórajjal üldöztek, hogy bevegék erődömet; mögöttem egyre szélesebbre nőtt az elválasztó sáv, már a tengeri had egyetlen új lépcsője sem tudta áthidalni; üldözőimre alkony szállt és lassanként mindnyájukat elnyelte a sötét éjszaka, ahol pedig én jártam, ott a Nap szüntelen déli verőfényt árasztott.

Nemcsak a halak akadtak fenn a kőhullámon, megfeneklett rajta minden, ami körös-körül vízben úszott: ijászokkal teli tutajflotillák, élelmet szállító de-reglyék, királyokat, hercegnőket és kíséretüket hordozó, fejedelmi gondolk. Ahogy haladtam, víz fölé magasló cölöpvárosok tűntek föl a láthatáron, és rögtön el is sodorta őket a kőár, pozdorjává törtek cölöpeik, verdestek-rikácsoltak bennük a tyúkok. Mindez sokat elárult a változás természetéről: a világot fedő sérülékeny réteg könnyen megsemmisülhet, mozgó pusztaság jöhet helyébe, amely minden útjába eső élőlényt elsöpör és megszüntet. Már ettől is észbe kaphattunk volna mindannyian, de különösen a felügyelő. Csak hát, ismétlem, én nem a jövővel voltam elfoglalva, elég volt nekem egyensúlyban tartanom magamat, s mentenem valahogy az átfogóbb, általánosabb egyensúlyt is, amelynek szemem láttára omlottak össze az alapjai.

Minden akadálnál, amelyet a kőhullám ripityára tört, vicik-vacokok, szer-számok, fejdíszek zápora hullott rám. A helyemben egy gátlástalan valaki (mint a későbbiekben világosan ki is derül) sietve lecsapott volna rájuk. Én viszont – ismerhettek – nem. Sőt, nagyon is másfajta hóbort szállt meg: a könnyűszerrel begyűjtött nyelvhalakat elkezdtem kidobálni a szegény halászoknak. Nem azért mondom, hogy hencegjek, az eseményekkel egyféleképpen tudtam csak szembeszállni, úgy, hogy megpróbáltam feledtetni a károkat, segíteni az áldozatokat. A rohanó hegyről nagyokat kiáltottam: – Meneküljön, aki tud! Féltre! Adjatok utat! – A dülöngélő cölöpöket, amelyeket kinyújtott karral elértem, igyekeztem megtartani, hogy ha elvonul a hullám, állva maradjanak. A szerencsétlen hajótörteknek pedig, akik a vízben evickéltek, szétosztottam mindent, ami az ütközések és omlások során kezembe került. Bízam, bizakodtam: talán új egyensúly születhet majd abból, hogy én kerültem a hegytetőre. Azt szerettem volna, hogy a kőhullám együtt hordozza baljós fölbukkanásának átkát és bőséggel mért jótetteimet, a rosszat és a jót, egyazon természeti jelenség ellentétes hozadékait, melyek fölül állnak a magam és a mások akaratán.

Mégsem jutottam semmire; az emberek nem fogták föl vészkiáltásaimat és nem tértek ki az útból, a cölöpök első érintésemre összeroskadtak, a kidobált holmin a nélkülözők hajbakaptak, és csak nagyobb lett a zűrzavar.

Egyetlenegyszer sikerült jót tennem; megmentettem egy kacsafalkát attól a bitang Bm Bn-től. Egy mit sem sejtő pásztor könnyű sajkáján a nádast járta, és nem vette észre a rá szegeződő, dobásra emelt dárdát. A kőhullám hátán éppen odaértem, és megragadtam a bandita karját. – Hess, hess – rebben tettem föl a kacsákat, s azok el is szálltak. Csakhogy Bm Bn, amikor megmar-koltam, rám akaszkodott, így hát attól fogva ketten utaztunk a kőhullámon, s a jó és a rossz egyensúlya, amit annyira szerettem volna megóvni, végképp veszélybe került.

Bm Bn számára az otlét csak újabb kalózkodásokra, orvvadászatokra, pusztításokra volt jó. A gránithullám vakon és szenvtelenül folytatta a maga világtagadását, de most már olyan elme uralta, amely a tagadást a saját hasznárá akarta fordítani. Most már nemcsak egy kíméletlen földindulásnak

voltam foglya, hanem a kalóznak is; hogyan fékezhettem volna meg ezt a két, egyirányú erőt? A kő és a haramia közül ösztönösen a kő pártján álltam, rejtélyes módon szövetségesnek éreztem, nem tudtam azonban, hogyan támogathatnám meg a magam szerény erejével, hogyan tarthatnánk vissza együtt a garázdálkodó és fosztogató Bm Bn-t

A helyzet akkor sem változott, amikor a kőhullámon már Flw is ott volt. Elrablását végig kellett nézmem, és a kisujjamat sem mozdíthattam érte, mert Bm Bn úgy összekötözött, akár egy sonkát. A kislány ott szandolozott a tündérrózsák és a nárciszok között, Bm Bn meglóbált a levegőben egy hosszú lasszót és befogta; a szelíd, engedékeny teremtés pedig túrte, hogy az a szörnyeteg fogva tartsa.

Én azonban nem kívántam túrni, és így szóltam: – Nem tartok magának gyertyát, Bm Bn. Oldozzon el, én megyek innét.

Bm Bn foghegyről válaszolta: – Még mindig itt vagy? Eridj, ha akarsz, annyit se számítász nekem, mint egy bolha. Gyerünk, ugorj csak a tengerbe, bele is fulladhatsz! – azzal eloldozott.

– Megyek, de még hallani fogsz rólam – mondtam erre, Flw-nek pedig odasúgtam: – Ne félj, eljövünk érted és kiszabadítunk!

Már épp ugrottam volna, amikor észrevettem a tengerben egy gólyalábakon lépdelő, távoli alakot. Közeledő hullámunk elől sem tért ki, sőt, szembejött velünk. Gólyalábai ripityára törtek, ő meg a gránitra zuhant.

– Számításaim helyesnek bizonyultak – mondta. – Engedjék meg, hogy bemutatkozzam: Oo felügyelő az Árapály Intézettől.

– A legjobbkor jön, felügyelő úr, adjon tanácsot, mitévő legyek – mondtam. – A helyzet itt odáig fajult, hogy épp távozni készülök.

– Nagy hibát követne el – óvott a felügyelő –, mindjárt elmagyarázom, miért.

Fejtegetni kezdte elméletét, melyet már a körülmények is alátámasztottak: megkezdődik a szárazföldre várt kiemelkedése, az a kidudorodás, amelyen állunk, első jele ennek; új, végtelen lehetőségek nyílnak meg előttünk. Tátott szájával hallgattam: így már egészen más a helyzet, nem a rombolás és vigasztalanság magván sodródom, hanem új távlatokat kínál, ezerszer virulőbb földi élet ékességén haladok.

– Ezért siettem az önök szolgálatára – közölte diadalmasan a felügyelő.

– Ha ugyan jó kedvemben megengedem, hogy itt maradj! – vigyorgott rá Bm Bn.

– Biztosra veszem, hogy megbarátkozunk – jelentette ki Oo. – Nagy katalizmák elé nézünk, és tudásom, előrelátásom révén uralhatjuk, sőt, a magunk javára is fordíthatjuk őket.

– S remélem, nemcsak a magunké! – toldottam meg. – Ha igaz, amit mond, felügyelő úr, ha ez a nagy szerencse éppen bennünket ért, hogyan foszthatnánk meg tőle felebarátainkat? Mindenkiel tudatunk kell, akivel csak találkozunk! Magunk mellé kell vennünk őket!

– Ne pofázz annyit, öcsi – és Bm Bn megragadta a galléromat –, különben röpülsz a pocsolyába, ahonnét jöttél! Itt csak az maradhat, akit én megtűrök, punktum! Igaz-e, felügyelőké?!

Odafordultam Oo-hoz, biztosra vettem, hogy a hatalmaskodó banditával szemben szövetségesre találok benne: – Felügyelő úr, kutatásaiban önt bizonyára nem önző szempontok vezették. És nem fogja megengedni, hogy amit elért, azt Bm Bn a maga személyes céljaira sajátítsa ki. . .

A felügyelő vállat vont. – Ami azt illeti, én az önök helyi viszállyaiba nem kívánok beleszólni, nem ismerem az előzményeket. Én műszaki szakember vagyok. Ha pedig itt, mint ahogy látom, az irányítás a másik úr kezében van – és odabiccentett Bm Bn felé –, akkor számításaim eredményét az ő figyelmebe ajánlom. . .

Csalódtam a felügyelőben, szavait nem várt árulásként éltem meg, de kiábrándulásom akkor lett csak teljes, amikor tovább hallgattam jövődöleseit. Részletesen ecsetelte, hogyan alakul majd az élet a kibukkant földrészeken; hogyan épülnek kőalapokra városok; hogyan járják az utakat tevék, lovak, szekerek, macskák, karavánok; hogyan születnek arany- és ezüstbányák, szantálfa- és rózsánád-erdők, elefántok, piramisok, tornyok, órák, villámhárítók, villamosok, daruk, liftek, felhőkarcolók, nemzeti ünnepeken pompázó virágfüzerek és zászlódíszek, színházak és muzik homlokzatán virító, színes fényfeliratok, melyek gálaesteken nyakékek gyöngysorain csillannak meg. Mindhárom hallgattuk, Flw elbűvölt mosollyal, Bm Bn bírvágytól tágult orrlikkal, bennem viszont ezek a mesés kilátások nem keltek már semmiféle reményt, hisz azt jelentették, hogy ellenségem uralma állandósul, és ez minden csodára hamisan fénylő, közönséges patinát vont.

Egy alkalmas pillanatban, amikor másik két útitársunk a tervezetessel volt elfoglalva, kereken meg is mondtam Flw-nek: – Többet ér a mi szegény horgászéletünk akárhány fényes csodánál, amelyért Bm Bn szolgálatával fizetünk! – és azt ajánlottam neki, hogy szökjünk meg együtt, hadd maradjanak kettesben a jövőendő földrészen, a kalóz és a felügyelő. – Kíváncsi vagyok, mire mennek együtt. . .

Meggyőztem vajon? Flw, mint már mondtam, szelíd teremtés volt, törékeny, akár a lepkeszárny. A felügyelő jóslatai elkápráztatták, Bm Bn gorombaságától azonban viszolygott. Ezt az ellenszenvet nem volt nehéz továbbszítanom, ráállt, hogy velem jön.

A gránitkinövés, mintha a Föld gyomra minden addiginál jobban nyomta volna fölfelé, teljes erővel a Nap felé tartott. Sőt, a napvonzásnak jobban kitett része egyfolytában dagadt, alsó fele pedig úgy elvékonyodott, mint egy üvegnyak vagy egy levélszár, és szétterülő árnyékba veszett. Ki kellett használnunk, hogy a félhomály a déli napsütésben egerutat kínált nekünk. – Itt az alkalom – mondtam Flw-nek, azzal kézen fogtam és lecsusszantunk a levélszáron. – Most vagy soha!

Lelkesítő buzdításnak szántam e szavakat, nem sejtettem, hogy a valóság-ra is ráhibáztam. Amint távolabb úsztunk kissé attól, amit ekkor bolygónk irdatlan kitüremlésének láttunk, megrengett a föld és a víz. A gránittömeget a Nap vonzása elszakította bazalt talapzatától, amelyen horgonyzott. Óriási sziklatömb szállt föl az égboltra – felső részén fakó volt és likacsos, alul síkos, mintha a Föld gyomrának nyálkája kenődött volna rá, ásványi nedvek csíkozták, szakállként csüngtek rajta a gilisztakolóniak –, könnyedén lebegett, akár egy falevél. A nyomában támadt szakadékba zuhatagként ömlöttek a földgolyó vizei, odább szigeteket, félszigeteket, fennsíkok tüntek elő.

Megkapaszkodtam a kibukkanó domborulatokban, így aztán sikerült Flw-t és magamat révbe juttatnom, de szememet még mindig nem tudtam levenni arról a darabka világról, amely messze szállt és forogni kezdett az égbolton. Még hallottam Bm Bn sűrű átkozódását is, amint a felügyelőt szapult: – Előrelátás, mi? Egy frászt, te szerencsétlen hülye. . . – miközben a forgó mozgás fönt már javában csiszolta a sarkokat és a göröngyöket, hogy egyenes és mézsköves héjú labdát formázzon. S már a Nap is messze járt, azt a gömböt pedig, amelynek attól fogva Hold lett a neve, utolérte az éjszaka, keveske sápadt fény szóródott rá, akár egy sivatagra.

– Azt kapták, amit megérdemeltek! – mondtam, s mivel úgy láttam, hogy Flw nem érti, mekkora fordulat történt, hozzátettem: – Nem az lett a szárazföld, amelyet a felügyelő jóslott, hanem, ha érzékszerveim nem csalnak, az, amely most formálódik lábunk alatt.

Hegyek, folyók, völgyek, évszakváltozások, passzátszelek alakították a kiemelkedett tájak felszínét. Az első ősgyíkok, a jövő hírnökei már felderítő körútra indultak az óriásfenyő erdőkből. Flw-nek mintha mindez természetes lett volna: ananászt szakított egy ágról, fatörzshöz ütögetve föltörte a héját, beharapott zamatos húsába, nagyot kacagott.

Így zajlottak az események, mint tudjátok; Flw, semmi kétség, mind a mai napig boldog. Jár-ke! a neonfényes éjszakában, puhán vállára keríti csincilla bundáját, mosolyog a fényképész vakujá előtt. Én viszont eltűnök, hogy valóban ez-e az én világom.

Néha fölpillantok a Holdra, és elgondolom, hogy a mérleg másik serpenyőjében ott a sivatag, a hideg, az üresség: a mi szegényes fényezésünk elensúlyai. Hogy időben átugrottam erre az oldalra, csak a véletlenül múltott. Tudom, hogy adósa vagyok a Holdnak, mindazért, amit a Földön megtalálok, adósa a semminek, mindazért, ami van.

SZÉNÁSI FERENC FORDÍTÁSA

A langlois-i híd

A fordítás

TABUCCHI,
Antonio
Állítja Pereira
Európa, 1999

Fonák játék
Noran, 2002

„Csavargás”
Magyar Lettre
Internationale, 36

„Levél
Casablancából”
Magyar Lettre
Internationale, 38

„Fernando Pessoa
utolsó három napja”
Magyar Lettre
Internationale, 39

(Alberto
Scarponival
interjúja)
„Állítja Tabucchi”
Magyar Lettre
Internationale, 39

Ragyogó nap, elhíheted, sőt, szerintem nyári nap, lehetetlen nem észrevenni, majd én elmagyarázom neked, értek hozzá. Kíváncsi vagy, miből gondolom?, pofon egyszerű, hogy is mondjam, elég ránézni ott, arra a sárgára. Hogy az mi? Hát, ide figyelj, tudod, milyen a sárga? Úgy bizony, a sárga, és amikor azt mondom, sárga, pontosan a sárgára gondolok, ami nem vörös vagy fehér; hanem éppen sárga, pontosan sárga. Az ott, jobb oldalt, az a csillag alakú sárga folt, amely ráterül a tájra, akár egy falevél, mint valami káprázat, szóval, olyasféle, mint a hőségtől kitikkadt fű, érted már?

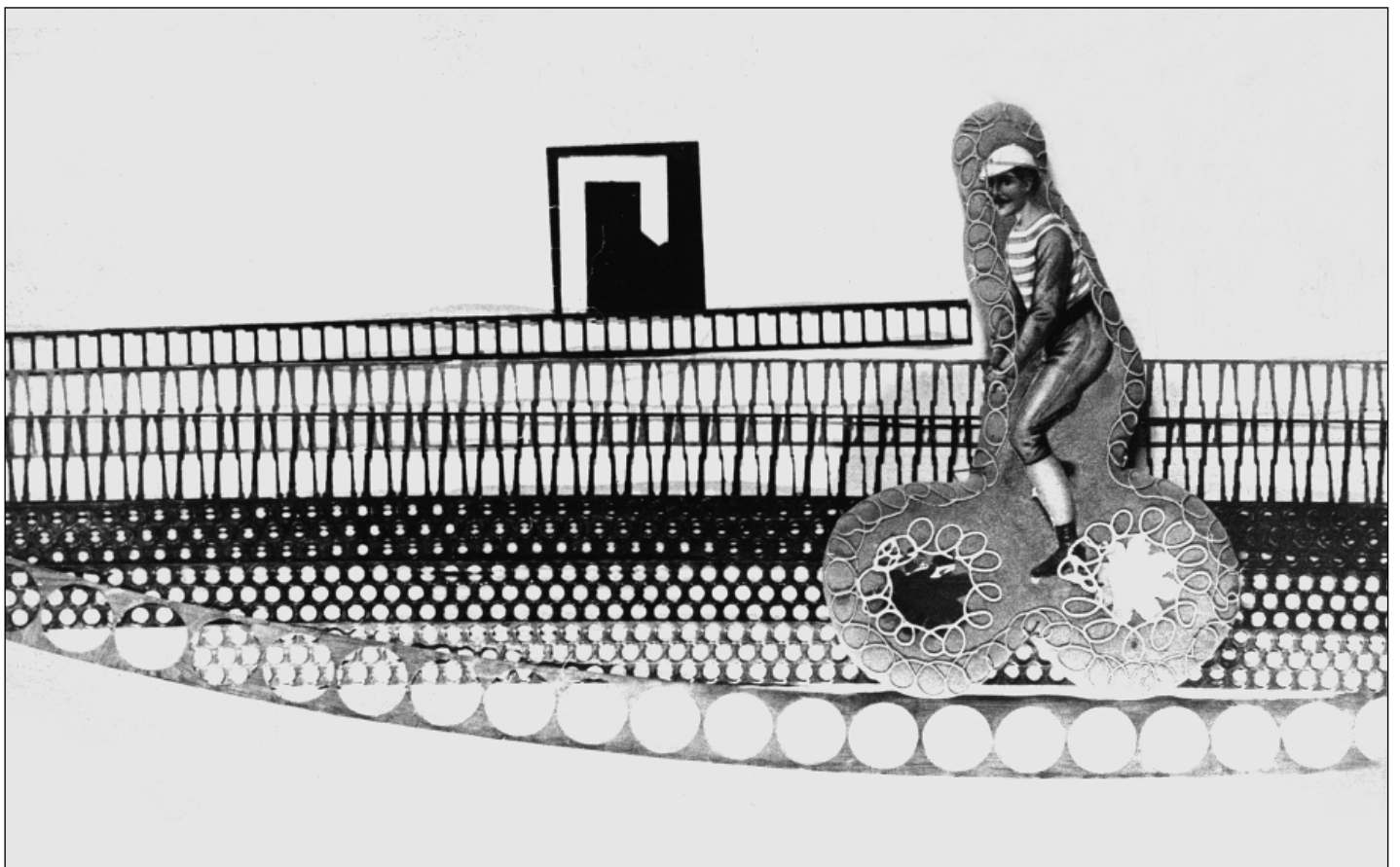
Az a ház tényleg olyan, mintha a sárgán állna, mintha a sárgából nőne ki. Különös, hogy ilyen kevés látszik belőle, éppen csak egy részlet, jó volna többet tudni róla, vajon ki lakik benne, talán az az asszony, aki éppen most megy át a kis hídon. Ugyan hová megy, lehet, hogy a kocsit, azt a kordét követi, amely ott halad a két nyárfa közelében, a háttérben, a bal oldalon. Lehet, hogy özvegyasszony, hiszen feketében van. És van egy fekete ernyője. Igaz, napernyőként használja, hiszen, ismétlem, nyár van, semmi kétség. De most inkább a hídról beszélnek, nyugodtan nevezhetjük hidacskáknak, olyan kecses építmény, téglából van az egész, pillérei egészen a csatorna közepéig benyúlnak. Tudod, mit mondom? Attól a fa vázszerkezettől meg a kötelektől olyan kecses, melyek az egész építményt behálózzák, olyan lesz tőlük, mint egy függőterasz. Mint egy okos gyerekeknek való összerakós játék, tudod, vannak gyerekek, aféle kis felnőttek, mindig fémépítővel meg ilyesmikkel játszanak, valamikor lehetett ilyenekkel találkozni jobb házaknál, manapság egyre kevésbé, de biztosan érted, mire gondolok. Ám az egész illúzió, mert ez a kecses hidacska, mely közepén szétnyílik, hogy átnegedje a csatornán haladó nagyobb bárkákat, szerintem nem más, mint egy jól kiesztelt csapda. Az idős hölgy, szegényke, nem tudja, nem is sejtí, hogy elég egy lépés, s az már végzetes lesz, én mondom,

alighanem mindjárt rálép egy alattomos szerkezetre, s aztán egy végzetes kattanás, a kötelek megfeszülnek, a faváz elemei állkapocsként zárulnak össze, és ő a jobbik esetben bent reked, mint egy egér, a rosszabbikban pedig a deszkákat rögzítő valamennyi támaszték, azok a baljós rudak, gondold csak el, fel pattannak, hogy aztán milliméternyi pontossággal csapódjanak össze a testén – csatt –, és palacsintává lapítják. A kocsi nyilván észre sem veszi, az is lehet, hogy süket, meg aztán nem is figyel az asszonyra, hidd el, a saját gondolataival van elfoglalva, ha földműves, akkor a szőlőjén jár az esze, a földművesek csak a földre tudnak gondolni, eléggé önzők, számukra a világ addig tart, ameddig a földjük; ha meg állatorvos, mert állatorvos is lehet, valamelyik beteg tehenre gondol a tanyán, az lehet az, ott, hátul, igaz, nem látszik, az állatorvosoknak a tehenek fontosabbak az embereknél, mindenki a maga mesterségét folytatja, ez már csak így van, más meg boldoguljon, ahogy tud.

Kár, hogy még mindig nem fogtad fel, de ha igyekszel, biztosan menni fog, hiszen értelmes vagy, nem olyan sok kell hozzá, hogy rájöjj, vagyis, talán mégiscsak kell egy kicsi, de azt hiszem, épp elég adalékkal szolgáltam; még egyszer mondom, elég, ha összerakod az információkat, mindenesetre a múzeum mindjárt bezár, látom, a teremőr már integet, nem bírom ezeket a teremőröket, kimondhatatlanul pökhendiek, holnap esetleg visszajöhetünk, úgyszincs valami sok dolgod, nem igaz?, meg aztán az impresszionizmus elbűvölő, ó, ezek az impresszionisták, csupa fény, csupa szín, a képeikről szinte árad a levendulaillat, ó, igen, Provence... ez a tájképek voltak mindig is a gyöngéim, el ne felejtse a botot, még majd elüt egy autó, ide tette, jobbra, kicsit odébb, mondom, hogy jobbra, igen, majdnem megvan, emlékszel ugye, három lépésre balra van egy lépcső.

(Vincent Van Gogh: *A langlois-i híd*)

LUKÁCSI MARGIT FORDÍTÁSA

Incontri-Találkozások

Az írói nyelvválasztásról és a művészeti tudásról

Azt állítom, leegyszerűsítve, hogy egyrészt létezik egy puszta cogito: «cogito ergo sum», másrészt pedig van egy megkettőzött cogito is, amelyik az első cogito-n gondolkodik: cogito «cogito ergo sum» ergo sum. Az első cogito a tudomány cogito-ja, a második a regényé.
Antonello Sciacchitano
(milánói pszichoanalitikus, 2005)

Giorgio Pressburgerrel a 2013-ban *Incontri-Találkozások* kettős név jegyében alakuló, Olasz-Magyar Kulturális Évad alkalmából beszélgetünk, ő triesti otthonában ül telefonkagylóval a kezében (az asztalán *Embertelen Emberi Komédia* című regénytrilógiája harmadik kötetének nyomdakész, ellenőrzésre váró szövege), én Rómából *szkájpolok* (komputeremben két firenzei hallgatóm szakdolgozata vár „sürgősen” véleményét). Olaszul beszélünk. Utoljára 2004 januárjában találkoztunk „élőben”: a Római Magyar Akadémián François Fejtő, Tomaso Kemeny, a filozófus Giacomo Marrao és az irodalmár Giorgio Patrizi társaságában közösen mutattuk be a *Scrittori ungheresi allo specchio* (Magyar írók tükörben) kétnyelvű kötetét, melyet a magyar kultúra 2002-ben rendezett olaszországi évadja tiszteletére állítottam össze. Felidézzük egy pillanatra az estet, a kilencvenöt éves Fejtő szavait. A kötet alkalomra íródott rövidprózáiban, írói önarcképeiben az volt számára különösen érdekes, hogy bennük hiteles magyarázatot talált arra, miért választották az adott írók az írói létformát egy olyan, meglehetősen prózai korban, amelyet szerinte – bármilyen szempontból nézzük – nagyon kevésbé érdekel a jó irodalom. Az európai szellemi kapcsolatok kutatójának érzékenységgel Fejtő a kötet kiadásának körülményeire is felfigyelt. Valóban, a kiadó (Carocci editore) tulajdonosa Vedres Márk unokája és annak az ügyvédi, írói és újságírói tevékenységet egyszerre folytató Alberto Caroccinak a fia, aki az 1926-1936 között Firenzében publikált *Solaria* nevű irodalmi-kulturális havilap alapítója volt. Fejtő jól ismerte Alberto Carocci, a Vedres családot, a *Solaria* lapot és annak alakulástörténetét.

A *Solaria* ugyan mindössze 700 példányban került forgalomba, mégis nagyon fontos szerepet töltött be az olasz kulturális életben: az olasz fasisztikus politikai és kulturális környezetére jellemző provincializmuson, az ennek közegében kialakult zsenikultuszon és a sajátosan olasz „népi-urbánus vitán” lépett túl. Ezek helyére egy európai irodalmi-művészeti antológiaként működő folyóirat modelljét és kulturális dimenzióját állította, az olasz irodalom számára így teremtve meg a beszélgetés lehetőségét Joyce, Proust, Kafka, Rilke, Mauriac,

Valéry, Eluard, Cocteau és más „tipikusan európai” írókkal, s ezen a „puha” módon ajánlotta a naturalizmushoz képest új, modern objektivitás kereteit, kereste a művészeti „tudásról való tudás” és a művészet sajátmagáról való tudásának útjait. Az „egyedien drámai és emberi művészet” alkotásait javasolta, a „képzelt fantázia” helyett a valóság komplexitásához kötődő, önmagát ismerő, episztemológiai érzékenységgű irodalom gyakorlatát kísérletezte ki, európai kritikai perspektívát alakított ki Gadda, Montale, Moravia, Pirandello, Saba, Vittorini írói világa számára, és valóban élő tradícióként értelmezte Svevo és a pszichoanalitikus mélységű Federigo Tozzi művészetét.

A *Solaria*, a *Nyugat*-hoz hasonlóan, elfogadta korának külső kereteit, miközben szellemi-kulturális energiáit a (legtágabb értelemben vett) irodalom terében hasznosította, átörököltette számunkra az akkor kialakuló és mára egyértelmű *irodalmi-művészeti helyzet* első, bár az elmélet szintjén kevésbé kibontakoztatott, mégis jól átlátható értelmezését, melyet így szintetizálhatunk: az egyre erősödő piaci törvényekből következő kényszerre, a reklám, az újságírás, a médiák nyelvrontásán, a fehér-telefonok típusú művészeti írás és megjelenítés banalizáló hatásán túl jól érzékelhető az irodalmi dimenzió valószínűleg legfontosabbnak tartható jellege, az, hogy az írói én, a szerző, az elbeszélő, egyszóval az irodalmi szubjektum – a „szigorú tudományokkal” analóg módon – folyamatosan szembenéz a tudás problémájával, az 1920-1930-as évektől vállalja a modernségben a művészet ontológiai biztonság(érzés)ének helyére kerülő episztemológiai kétség állapotát és az ezzel járó folyamatos megismerés-munkát. A *Solaria* is, a *Nyugat* is, az önállóan vélt esztétikai érték (elsősorban talán a fennköltesség) dimenziójához kötött, de már érzékelt az irodalmi elbeszélés, a regényforma, az ezekben megjelenő irodalmi-nyelvi identitásminőségek kettős tudáselméleti irányultságát (*cogito „cogito ergo sum” ergo sum*), az irodalmi értelemben „tudásfüggő létezés” analógiáját a „tevélygő tudományosság” elbeszéléseivel és metaforáival.

Giorgio Pressburger akkor született Budapesten, amikor a *Solaria*-t a fasiszta kultúrpolitika már bezárta, s amikor a *Nyugat* vitalitása is kimerülően volt. 1956 óta él Olaszországban, 1957-től tanult a római Színházművészeti Akadémián és került bele az olasz irodalmi és művészeti élet közegébe, kommunikációs világába, a rádió és a televízió, a színház és a film, a kulturális újságírás szakmai köreibe. 1986–2008 között 12 regényt illetve elbeszéléskötetet publikált, hatból készült 1993–2005 között magyar nyelvű fordítás.

Ha megkérdezzük, Dante, Boccaccio, a cinquecento kommediográfusai és Leopardi mellett Svevo, Gadda, Moravia, Pirandello, Umberto Saba nevét említi, mint számára különösen fontos olasz szerzőkét, a sok magyar író neve közül az elsők között emeli ki Kosztolányi Dezső, Kertész Imre, Nádas Péter, Esterházy Péter nevét, és – a *Harmonia caelestis* olasz fordítójaként – elegáns felháborodással jelzi, hogy Olaszországban nem működik a magyar irodalom fordítására felkészítő műfordító iskola. (Érintve érzem magam, tehát *en passant* reagálok: 2000-ben Firenzében egyetemközi Olasz-Magyar Műfordítói Specializációs Iskolát hoztunk létre, mindkét nyelvi irányban aktív műfordítókat és írókat kértünk fel, az összes olaszországi magyar szakos hallgatót meghívtuk. Négy olasz egyetem került szinergikus képzési kapcsolatba, egyidejűleg magyarországi olasz tanszékek hallgatóival alakítottuk az együttműködés módjait, a nyelvi-kulturális szimbiózis a képzés szakmai vezetéséhez nagyon jó alapot adott. A bolognai egyetemi reform lehetetlenné tette ennek az iskolafornának a fenntartását, ezért a Római Magyar Akadémiának javasoltuk egy intézményközi Műfordítói Officina kialakítását. Mai lehetőség lenne az olaszországi hungarológia és a magyarországi italianisztika lektorainak szinergiájára alapozó, egyetemközi, hálózati, olasz-magyar fordítóműhely kialakítása, eleve azzal a szándékkal, hogy ez a hálózat mielőbb európai dimenziót is kapjon. Valójában vannak jelek: a hálózati technológiát használva nemrég vitattunk meg Bologna-Párizs viszonylatában egy olasz-magyar-francia kortárs író tárgyaló doktori dolgozatot, melynek a magyar-olasz műfordítás is része volt. Az egyetemi digitális könyvkiadás keretei között ma a publikálás is jól kezelhető kérdéssé vált.)

BEATRICE TÖTTÖSSY ■ A „fordításprobléma”, *tudjuk, rendkívül komplex episztemológiai kérdés.*
GIORGIO PRESSBURGER ■ Valóban. Bennem azonnal egy Heidegger-problémát hoz elő, ami *A fehér közők törvénye* címen a nyolcvanas évek végén regénnyé is alakult bennem, történeté. Heidegger számomra elfogadhatatlanul biztonsággal állítja (és nem enyhíti a problémát az állítást körülvevő melankólia), hogy a műalkotás eredetét, lényegét és humanizmusát a művészet és a lét, a nyelv és a lét közötti viszony benső bizonytalanságaként és átmenetiségeként tapasztaljuk meg. Innen a híres, 1947-es állítása, miszerint „A nyelv a lét háza. E házban lakozik az ember, ennek a háznak az őrzői a gondolkodók és a költők”. Másként gondolom. A nyelv *nem* a lét háza. Az irodalmi szöveg nem minden szépsége van

PRESSBURGER, Giorgio
A fehér közők törvénye
Európa, 1993

Fogoról fogra
Európa, 1997

A Hetedik Palotában
Európa, 2001

A müncheni óra
Európa, 2005

Ungheria 1945-2002. La dimensione letteraria
Firenze University Press, 2012

Ungheria. Fonti di Weltliteratur
Firenze University Press, 2012

(Nicola Pressburgerrel)
Józsefvárosi történetek
Európa, 2002

A zöld elefánt
Múlt és Jövő, 2003

„Ráhel emlékezete”
Magyar Lettre Internationale, 36

TÖTTÖSSY Beatrice
„Magyar írók olasz tükörben”
Magyar Lettre Internationale, 47

(Alberto Scarponival)
„Olasz és magyar irodalmi diskurzusokról”
Magyar Lettre Internationale, 36

benne a nyelvben, miközben az írói nyelv egy nagyon bonyolult választás eredménye (is). Az 1957-ben, 24 éves felnőttként a lengyelországi zsidó közösségből Amerikába költözött Jerzy Kosinski és az 1956-ban, 21 évesen egy magyarországi kis faluból Svájcba emigrált Agota Kristof nyelv választása például, mindkettőjük esetében, bár két nagyon eltérő irodalmi térben és alkotói világban, egy elementárisan egyszerű írói nyelv választását jelentette, és a *nyelvi otthontalanság* tapasztalásával járt együtt. Kosinski három amerikai évtized után öngyilkos lett, „nem bírta ki az anyanyelv-kívüliség állapotát”, hasonlóan Paul Celanhoz, aki a romániai németnyelvű zsidó kisebbségben szocializálódott, édesanyja németül beszélt, de németül beszéltek az őt meggyilkoló nácik is. A nyelvi metamorfózis óriási kockázatokkal is járhat. Kristof az analabéta episztomológiai pozíciójába helyezkedett, az anyanyelv és a választott nyelv „elenséges” viszonyában és az új nyelv elementáris állapotában rögzítette (választott) metamorfózisának kardinális pontjait, és ezen az alapon határozta meg saját etikai horizontját: „Minden ember arra születik, hogy egy könyvet írjon, és ennyi...”

■ *A te számodra mi volt a tét? Az olasz irodalomtörténet egyre természetesebben fogadja be művészeti kánonjába az emigráns és a migráns írókat. Rád úgy tekint, mint olasz, európai és magyar íróra, mint egyszerre közép-európai és zsidó lélekkel olasz és olasz nyelvű magyar íróra. A színház és a film, az elbeszélés és az esszé beavatott szakemberének tart, és érzékeli benned, hogy a kulturális önismeret és a kultúrák közti megértés feltételei és formái után kutatsz. Az 1970-es években – amikor Liliana Cavani a hóhér és az áldozat viszonyát kutató híres filmjéről, Az éjszakai portás-ról, Primo Levi azt mondta, hogy „szép, de bamis” – te a dramaturgia területén Beckett-bez kapcsolódva kísérleteztél az irodalmi nyelv hangos és hangtalan, verbális és azon túlmenő formáival. A nyelv választás, a nyelvi metamorfózis milyen kockázatokkal járt számodra?*

■ Szüleim deportálását és a háborús eseményeket ikertestvéremmel a gyerekkort jellemző, s talán még a kaland érzését sem kizáró, nagyon erős érzelmekkel éltem meg. Ezek az érzelmek az én olasz nyelvemben nem voltak, nem lehettek benne, ugyanakkor az érzelmek nyelvi szintjének hiánya, a tőlük való távolság tette lehetővé, hogy írjak. Nem tudom, hogy az anyanyelvemen képes lettem volna-e erre. Ehhez az is hozzátartozik, hogy felnőttként és szakmám közegében különös módon továbbdolgozott bennem az anyanyelv érzelmi telítettsége, különös szinergiákat provokált az olasz nyelvemmel. Amikor Samuel Beckett „nyelvi emigrációjában” felvett francia nyelven 1957-ban *Act sans paroles I (Némajáték I)* címen írt drámáját Olaszországban a hatvanas-hetvenes évek fordulóján elolvastuk, abban a hetvenes évek elején, az akkori elméleti divatnak megfelelően, a „nulla fokúra” csökkentett nyelvi kifejezést láttuk, párhuzamosan pedig a „tisztá színház” igényét fogalmazzuk meg. Azokban az években egy Janus-arcú hiedelem formájában éltük meg nyelvi viszonyainkat: egyrészt, pusztán és egyszerűen, a nyelvet a létező világ tautológiájának tartottuk. Másrészt kommunikációs funkcióját kimerültnek

érezeltük. Így történt, hogy az idősebb Pieter Breugel 1560-ban készült híres képét, a *Gyermekjátékokat* (ma a bécsi Kunsthistorisches Museum őri) úgy írtam át rádiódramába, hogy benne a játzó gyerekek hangját teljesen értelmetlen szavak kiejtése közben „reprodukáltam”.

■ *Ezzel a pusztá reprodukcióval illetve imitációval a rádiódramád felszínre hozta a korabeli „nyelvtagadó” divat értelmét. Hogyan alakult a továbbiakban Beckett-bez való viszonyod?*

■ Pár évvel később a beckett-i *Játszma végére* „válaszoltam” a *meccs (La partita, 1974)* című darabommal, akkor már evidensen kritikai élű interpretációval: a nyelv létezését az alakjában és jellemében változó bíró nem szép, de „igaz” figurája jelenítette meg. A kilencvenes évek végén azután újra Beckett-tel foglalkoztam, egy valódi anti-mű formájában, az elutasító imagináció nyelvét vittem színre, *Üzenet a századnak (Messaggio per il secolo, 1997)* címen.

■ *Ezekben a munkáidban ma különösen érdekes az, hogy felszínre került bennük (benned) a modern szubjektum beckett-i verziójának „hibája”, az, hogy benne a létezéssel szembeni sértődöttség érzelméhez kapcsolódik hozzá a modern emberre jellemző tipikus tudásigény. Primo Levi és Kertész Imre irodalmi gondolkodásában nincs mozgásteret a létezéssel szembeni ressentiment-nek.*

■ Sőt. Primo Levi az *Ember ez?*-ben mégcsak nem is az irodalmi fantázia eszközével vagy annak terében írja le Auschwitz jelenségét. Az volt mindig az érzésem, hogy Primo Levi az igazság olyan magas szintű minőségét teremtette meg ezzel a művével, amilyen szintre előtte az irodalmi szó ritkán, talán sohasem ért fel.

■ Kertész Imre a Nobel-beszédében (Heuréka!, 2002. december 7.) megmagyarázta, hogy miért választotta a hagyományos lineáris elbeszélésmódot a Sorstalanság regényében. Magyarázata mint ha Primo Levivel folytatott „szoros dialógus” lenne. Kertész Imre regényéből a koncentrációs táborokban „nem emlékezik, hanem létezik”, ezért *kellett – idézem a Heuréka! Kertészét – a „linearitás szürkecsapdájában” színlódnia, s ezért nem szabadulhatott meg a „kínos részletektől” sem: „tragikus nagy pillanatok látványos sorozata helyett az egészet kellett átélnie, ami nyomasztó és kevés változatossággal szolgál, akárcsak az élet”. A holokauszt megtörténte az író részéről az episztémé folyásának, megszakítatlan történéseinek igényét váltja ki, talán mondatom, hogy egyértelműen a középeurópai „egzaktság” jegyében. Kertész az irodalmi kultúra rá nagyon jellemző, egzakt módján jelzi, hogy a „könyvek és az eszmék szabad piacán talán én magam is valami csillogóbb regényformán törtem volna a fejemet... bizonyára másra törekedtem volna. Nem mondom, hogy nem az igazságra, de talán egy másféle igazságra”. A te 1993-as Tudatfolyam – Rasszizmus című rövidfilm a holokauszt modernség-tapasztalásának egészét „átírja” Közép-Európa és a Mediterráneum „igaz történetévé”, egy bármás értelmiség-balál emblémájának képében...*

■ Pontosan. Egy Rómából Pozsonyba tartó vonat hálókocsija, a pozsonyi zsidó temető, film-repertóriumokból felidézett erőszak (a dél-afrikai

apartheid, a jugoszláv háború, a profanált zsidó-temetők) látványa és a film utasának holokauszt- emlékei, három, öngyilkossággal lezárult, emblematis értelmiségi sors, Bruno Bettelheim, Paul Celan, Primo Levi sorsa, a szabad asszociáció terében válnak témává. A tudatfolyam szellemi-technikai formája adja a kereteket, a módszert és az eszközt a válaszkéréshez. A filmben gyakorlatilag nincs beszéd. A szótlanságnak, a hang ki-merülésének, eltűnésének több szintjét és aspektusát akartam érzékelhetővé tenni. A film elején az utas, egyszerre keserű és ironikus regiszterben, Richard nevű kutyájához fordulva, nem tökéletes hendekaszillabuszokban előadja a rasszizmus hosszú évszázadokon átívelő történetét. Egy másik pillanatban éppen csak kiejt egy szót: szorongással teli álmából felébredve egy alig hallható „nem” jön ki a száján. A holokauszt-emlékek ellenállást váltanak ki belőlünk, tudnunk kell, hogy minek a nevében...

■ *Ez a film a nyelv, a nyelviség, a nyelven kívüliség több szintjén mozog, beleértve ebbe a nyelvi „árvaság” körülményei között író Paul Celan és a kémia tudományával összefonódó tragikum-érzékelés írójának Primo Levinek a nyelvet öngyilkos gesztussal tagadó szintjét is. Ebben az összefüggésben kérdezem, hogy a hendekaszillabuszok nem tökéletes formájával a költőiség spontán és vitális nyelvi jelenlétét és megnyilatkozását akarod mint pozitív nyelvi tényt érzékelteni? Vagy, ellenkezőleg, a nem tökéletes (rontott? hamis?) hendekaszillabuszokban megjelenő költőiség spontán jellegét akarod tagadni, mert benne (a kutya mint dialóguspartner analógiájára) a nyelv túlzott „természetközelségét” érzékeled, és ezzel további „civilizálásának” igényét? Van benned valamiféle ressentiment az olasz vagy a magyar nyelv iránt? A celani nyelvi „árvaság” téged nem érint?*

■ Nem. Az olasz nyelv árvája nem vagyok, mert nagyon erősen kötődöm az olasz nyelvhez. Ötven évvel ezelőttig az „olasz” író sem az anyanyelvén volt író, hiszen egy erős szellemi-érzelmi kötődéssel használt dialektus volt az anyanyelve, és csupán az írói nyelve volt „olasz”, vagyis toszkán. De ez sem pontos. Manzoni toszkánai házvezetőnöt fogadott fel, Svevo nyelvi szempontból „menthetetlen”, és ennek ellenére „nagy író”. Ma a televízió nyelve a „nagyolasz” nyelv, és az olasz kommunikáció általában kritikus helyzetben van. Én hosszú éveken át olaszul írtam a magyar – és oszt-rák, egyszóval közép-európai – kultúrámról, és mindig nagyon eredetinek és nagyon otthonosnak éreztem ezt a keverék-állapotot. Főként azért, mert annak a nyelvnek, amin írtam, valójában semmi köze nem volt ahhoz a kultúrához, amiről írtam... Hozzáteszem, mert jól jelzi a „keverék-situációt”, hogy Primo Levi legfontosabb művét magyarul 1995-től lehetett olvasni, miközben az *Ember ez?* olaszul 1947-ben jelent meg.

■ *A magyar wikipédiában nincs Levi cím-szó... 2012-ben lefordítottad olaszra Kertész Imre magyarul 1997-ben megjelent Valaki más. A változás krónikája című regényét. A főszereplő, Auschwitz és a sztalinizmus értelmiségi túlélője, a batárok nélküli Európában bolyongva a teljes idegenség szituációjában éli meg bitelesnek*

új helyzetét. Azt hiszem, hogy a közép-európai értelmiségi regény itt túlmegy önmagán, és „abszolút regénnyé” alakul át, hiszen önmaga idegenségében a szellem a „tökéletes” objektivitást látja meg, egy „egzakt” találkozáspont lehetőségére eszmél rá. Te a Kertész-regény kapcsán konstruktív és akut pesszimizmusról írsz, a regényvilág „fejbekölintő objektivitás”-áról. Genealógiai regényed, A müncheni óra (2003-ban jelent meg olaszul, 2005-ben már magyarul is lehetett olvasni), illetve a most lezáruló regénytrilógiád – Embertelen Emberi Komédia a három kötet közös címe – szintén a találkozás episztemológiájának regényei?

■ Isaac Singer 1957-es novelláját, A bolond Gimpelt olvasva (olaszul 1966-ban jelent meg) úgy döntöttem, hogy elkezdek prózát is írni, Umberto Saba műveiből pedig megértettem, hogyan kell írni. A nyolcvanas évek elején. 1957-től 25 évig az olasz színházban, rádióban és televízióban éltem, teljes „amalgámot” hozott létre bennem a közép-európaiság és a mediterrán két nagyon eltérő abszurdításából. A 14 regény és elbeszéléskötetet, amit 1986 óta publikáltam, lehetne úgy is olvasni, mint a „közép-európai” és az „olasz” episztémé érzékelem a hibridizálódást, a történelem teljessége illetve a teljesség hiánya szintjén, a két földrajzi tér, a mindennapok emberei és kultúrái, az ezer éve folyó háborúk szintjén, a agressziók és a hihetetlen vonzódások terében. A müncheni órában ezért összes ösömet „összehívtam”, valódiakat és képzelteket, élőket és holtakat, distinkció nélkül. A teljességet akartam. Ugyanakkor már ebben a regényben jelzem, hogy a családfe elágazásaiban „vannak jelek további összefüggésekre vonatkozóan” is. Ezek már a trilógiához vezetnek.

■ Talán a közép-európai-olasz modernség találkozási valamiféle ontológiai „megkönyebbüléshez” is eljuthat... Annál is inkább, mert „a könyvek olvassák az olvasót ... és nem az olvasók a könyveket”. Ezt 2005 táján, a bús évvel korábban, Nicola ikertestvéreddel közösen írt regényt, A zöld elefántot idézve mondtad Marina

Beernek, aki veled mint „olasz nyelven alkotó huszadik századi zsidó íróval” beszélgetett.

Incontri –Találkozások

Az elbeszélés nem csupán a megjelenített, de a teremtett valóság formája is

James Bruner (amerikai pszichológus, 1991)

A Giorgio Pressburgerrel folytatott beszélgetésből egyenes úton, vagy akár a jelentős, nagyszámú, friss és rendkívül gondolatgazdag olasz szak tudományos irodalom területén tett kitéréssel, Pierre Bourdieu kifejezésével élve az olasz „irodalmi mező” szívébe juthatunk az itt következő, s a 2013 as Olasz-Magyar Kulturális Évad alkalmából készült, nyolc rövidpróza (La Porta, Scarpone, Veronesi, Kemeny, Viragh, Valerio, Janeczka, Maraini) és három versszöveg (Balestrini, Trevi, Febbraro) elolvasásával. Azonnal felfedezhetjük: a mai olasz irodalmi mezőben a „nyelvválasztás” nem csupán a migráns író számára létkérdés. Ma az olasz irodalmi elbeszélő talán legáltalánosabb problémája a *folymatos* nyelvválasztás: a közösséggé szélesedett komputervilág, az „írva-gondolkodás” és a kiteljesedett interaktivitás kulturális környezetében, a reklámnyelv és a „szentimentális, ultraromantikus és pop” regiszterű köznyelv (Antonio Moresco) túldimenzionáltsága, illetve az „elromlott kommunikáció” (Giorgio Pressburger) zavarai közepette. Ugyanakkor az irodalmi világban ma diffúz valóságigény az elbeszélő számára az élettől „megszerzett” tények bizonyosságát hozza magával. Egyben azt a lehetőséget is, hogy elbeszéléssel a *reality* helyén az élő közösséget és saját (mediterrán vitalitással reflektált) énjét érje el. A „stile Ikea” (Gianluigi Simonetti) elkerülésével és az irodalom létbizonytalanságának és a funkciójára vonatkozó kétségek nyugodt, felismerő és megismerő vállalásával.

Paolo Febbraro

Sziszüphosz

Ezúttal tiszták a kezek egészen, még a körmök is: véletlenül se csúszson meg a törmelék lebeletvékony rétegén, a bordalékon.

A lejtőn lassúra fogja lépteit, fejébe rejti tervét ravaszul. Egyre lejjebb, egyre dagadó erővel. Hajszájai többől felizzanak, lábát meg kell vetnie már. A hegy babonából lejt, a síkvidék éretlensége miatt.

Óvatosan tebát az elkalandozással, mindeféle elvárt bánat színlelendő. Izomláz, bőrkeményedés a lábon, elvászott fogak: mire a sziklához ér, sorsával immár megbarátkozott. Győztes, nevetve, sötétlő mítosz gyanánt.

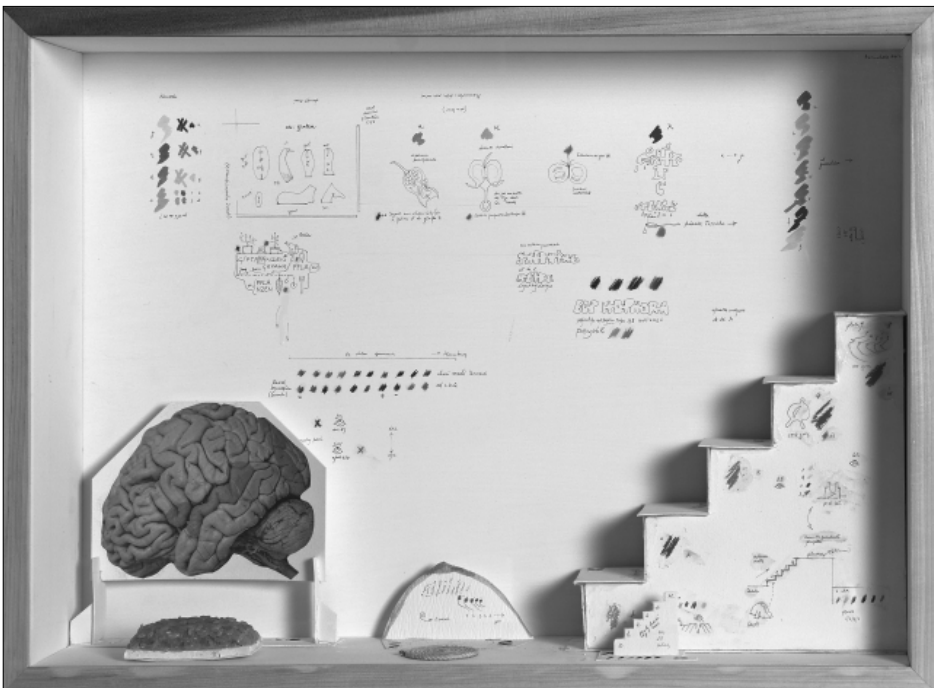
Aztán a kőbe akaszzkodó ujjak: és máris félénk és gyakrolott a törékeny kéz, a kebel és a sápadt test. Gyerünk, a felkar izmai, csobbanni júniusi folyamba. Összerándul a váll, bozácspapódik, megtart: egy sisak zuhan, hasad a csöndben. Illik most a kőbőz a kebel: éjszaka van vackából suttag a hold. A bokán a sor kapaszkodni: s az emelvény íme, az agora fölé emel. A sajtó vádli lépcsőfokokra hág: és mit neki, ugyan mit érdeklí őt a sok jogar.

Hegytetői magány: méternyi bija csak, a járadt elmében gomblyuknyi kétkezes, de ismeri már. Mosoly kúszik arcára, félreáll. A kő ledöng, az akarásnak ismét súlya van. Erőlen, feledékeny istenek bólintanak, a síkság békén szétterül.

Megfordul, lefegyverzi ereiben a vért, jól beosztva lélegez. Ezúttal (míg útélet sújtotta tagjait kinyújtja) a körme alatt is, ezúttal kezeit megtisztítja a földtől, a legapróbb göröngytől, meg ő...

SZTANÓ LÁSZLÓ FORDÍTÁSA

GIANFRANCO BARUCHELLO: MONTER AU PLATEAU, 2010 (ASSEMBLAGGIO IN SCATOLA DI LEGNO CON VETRO CM 50x70x16, COURTESY FONDAZIONE BARUCHELLO, ROMA)

Nanni Balestrini

Bevezető instrukciók

*világunk apránként eltűnőben
naplementére újabb naplemente
ballani valabol néma basadását
a vér abogy hömpölyög az élet elillan
megsárgult megfakult papírlapokon
megcirógatja a még látható szavakat*

*megcirógatja a még látható szavakat
kimagasló nagybíró fikciók foszlanak szét
megsárgult megfakult papírlapokon
naplementére újabb naplemente
egy kaotikus zord iradailan valóságban
nem tudjuk kik vagyunk sem azt hová megyünk*

*nem tudjuk kik vagyunk sem azt hová megyünk
a régi bizonyosságok elbagynak minket
egy kaotikus zord iradailan valóságban
kimagasló nagybíró fikciók foszlanak szét
szükségletünk a rend iránt megsemmisül
a végtelen lehetőségek hálózatában*

*a végtelen lehetőségek bálózataiban
mindig más szavakkal próbálgatjuk
szükségletünk a rend iránt megsemmisül
a régi bizonyosságok elbagynak minket
minden elágazik szétesik összefolyik
a kísérletek nem eredményeznek igent vagy nemet*

*a kísérletek nem eredményeznek igent vagy nemet
csak valószínűségek vég nélküli áramlását
minden elágazik szétesik összefolyik
mindig más szavakkal próbálgatjuk
egyetlen kutatás sem ad ki abszolút választ
mivel minden fejlődésből hiányzik a folytonosság*

*mivel minden fejlődésből hiányzik a folytonosság
radikális és batározott szakítás az evolucionizmussal
egyetlen kutatás sem ad ki abszolút választ
csak valószínűségek vég nélküli áramlását
ott van a pont ahol a lánc elvágható
a fő ellentmondás szüntelen változik*

*a fő ellentmondás szüntelen változik
az erőszakban amely kicsavarja a mindennapokat
ott van a pont ahol a lánc elvágható
radikális és batározott szakítás az evolucionizmussal
a kontingencia materialista teóriája
az idő amelyben kettébasad az egy*

*az idő amelyben kettébasad az egy
részre hajló szemszögből vizsgálva a történet
a kontingencia materialista teóriája
az erőszakban amely kicsavarja a mindennapokat
a konjunktúrák kiszámíthatatlan időtartamában
heterogén erők közös irányvonalban egyesülnek*

*heterogén erők közös irányvonalban egyesülnek
egy előre nem meghatározott viszony szerint
a konjunktúrák kiszámíthatatlan időtartamában
részre hajló szemszögből vizsgálva a történet
szétszedni majd összerakni változó arányban
az írás mint áramlat nem mint kódrendszer*

*az írás mint áramlat nem mint kódrendszer
asszociatív és akkumulatív konstrukciók
szétszedni majd összerakni változó arányban
egy előre nem meghatározott viszony szerint
alakíthatóvá teszi és így feldúsítja a jelentést
a forma kiszabadult a szintaxisok ingoványából*

*a forma kiszabadult a szintaxisok ingoványából
képeket pufogatni akár szlogeneket
alakíthatóvá teszi és így feldúsítja a jelentést*

*asszociatív és akkumulatív konstrukciók
bevonni az olvasót nullává redukálva a nyelvet
az értelem kibasznlása, konvenciója, kiüresedése ellen*

*az értelem kibasznlása, konvenciója, kiüresedése ellen
többé nem elnyomó elnyomottal hanem erő erővel ütközik
bevonni az olvasót nullává redukálva a nyelvet
képeket pufogatni akár szlogeneket
a legapróbb részletekig elő kell készíteni a támadást
egy forradalmi perspektíva szerint*

*egy forradalmi perspektíva szerint
egy másik világ van feltűnőben
a legapróbb részletekig elő kell készíteni a támadást
többé nem elnyomó elnyomottal hanem erő erővel ütközik
ballani valabol hangos basadását
hömpölyög a vér jön az új élet*

EÖRSI SAROLTA FORDÍTÁSA

FILIPPO LA PORTA

Szép emlék

Nemrég ünnepeltük az olasz egység évfordulóját, de sokunkban motoszkál a kérdés, hogy mi tartja össze az olaszokat valójában. A futballválogatot? Az opera? Az étel? Az öltözködési stílus? Az olasz egység először az íróknak jutott eszébe, és csak aztán a politikusoknak, az irodalom mégis egyre inkább a peremre szorul az oktatásban. 1956-ban Carlo Levi megpróbált választ adni a kérdésre: „más nemzeteket egy adott intézmény határoz meg, egy jogi megállapodás, egy hadsereg, egy vallás, egy bizonyos elképzelés az államról”, míg az olaszok számára a művészet, az esztétikai pillanat jelenti az olasztságot. A szépség szerete lenne tehát a láthatatlan cement, amely összetartja az olaszokat és formát ad a *Bel Paesének* (ezt a 19. századi kifejezést Antonio Stoppani, a természettudós apát gyúrta össze Dante és Petrarca verseiből). De fenntartható manapság az ilyesmi? Eszembe jut a Dante-verssor, amely Stoppanit megihlette: „a szép hazában, ahol a si járja”. Honfitársaim többsége már nem is azt mondja, hogy „igen”, hanem, hogy „pontosan”! Ha azt mondanám, „a szép hazában, ahol a pontosan járja”, már-már a groteszkuság határait súrolnám. . .

Jó lenne kimutatni a szépség iránti szeretetünket: az olasz tévé a világ legközönségesebbje, az olasz tájakat elcsúfítják az építészet torzszülöttjei, a művészetnek otthont adó városaink japán turisták vidámparkjaivá züllöttek. . . A *Bel Paesében* mindenkinek az a mániája, hogy regényt adjon ki (tévés műsorvezetők, politikusok, polgármesterek, egyetemi tanárok stb.), mert csak a saját regény az, ami ma sziporkázó státusszimbólumként jelenik meg. Mégis makacsul tartok a gondolat mellett, hogy Levi állítása az olaszok számára – legyenek bár álmodozók vagy realisták, szentimentálisak vagy cinikusok, örök gyerekek, akik nem akarnak felnőni (Pinocchio) vagy az alkalmazkodás zsenije – nemzeti utópia, követendő útmutatás lehet. Mindig akadnak Itáliában olyan, bármiféle hatalomtól idegen kisebbségek, akik „szép” dolgokat hoznak létre, akik rajonganak a munkájukért, akik ellenállnak a siker és a gyarapodás délibábjainak, akik a dantei „*ben fare*” szerint élnek. Hogy újra felfedezzük hajdani szeretetünket a szép iránt, mégpedig nem csak a szó dekoratív értelmében, jó lenne inkább ebből kiindulnunk, mint a regényekből.

EÖRSI SAROLTA FORDÍTÁSA

megközelítésnek? Precíz szóhasználat és felelősség? ez lenne itt a probléma. Talán éppen ezért ennek a *kreatív* erőnek (csak nem válik belőle egyszerűen csak *manipulatív* erő?) illeni fog majd megvédeni a szót az erőszakos beavatkozásoktól azon a csatamezőn, amelynek ő a királynője. Királynője, hát persze. De hogyan állítsa meg udvaroncai packázását és főképp udvarhölgyei tolokodását? említést sem teszek most, *lector in fabula*, a vizuális művészetek pimaszságáról, tenyérbemészóan alattomos vakmerőségükről, arról, ahogy hírhedt pornósztár módjára csak megérik magukon a technológia pillantását, és máris kivetkőznek a szavakból és így az érzékekből, nem, egy szót se róluk, csak rámutatok, azt is csak éppenhogy, az újdonság (o tempora, o mores!) proxemikára. . .

Ab! halom ellenséges motyogásokat, régi olvasóm, aki csaknem kihalt már szedett-vedett neotech location-ödben. . . depressziós leszek tőled. . .

Tessék, szemantika. . . Szemantika? Igen, az elbeszélés többértelműsége. Az a sokoldalú sokrétegűség, ami, hátszóval, maga a szó. Ha lecsupaszítva rakom eléd egy tény, egy hitelt érdemlő híradás, egy kommuniké formájában, hol fogsz te akkor rálelni az életed értelmére? Egy fantasztikus hír valóságból vagy fantáziából áll-e? Mi az, hogy valóság? Mi az, hogy fantázia?

Tessék, a most induló évben a megkérdezettek hatvanhárom százaléka azt válaszolja, hogy a *várakozásai rosszak, de a célkitűzései jók*. . . Ez a mértékadó ügynökség kiadja ennek a vizsgálatnak a megbízható eredményeit, amit aztán a főszerkesztő fantasztikusnak minősít. . . Itt és most, a szemem előtt, a kezem között tartom a printet. . . stop 2013

EÖRSI SAROLTA FORDÍTÁSA

SANDRO VERONESI

Rákinvázió

A világ azokon múlik, akik elbeszélik és azokon is, akik megballgatják az elbeszélést és olykor alakítják azt. (Javier Marias)

A mai nap témája a rákinvázió. Minden újság megírta, nemcsak a rómaiak, hanem az országosak is. A gyilkos louisianai rákok. A lapok hasábjai tele vannak aggodalommal: mint írják egy különleges fajról van szó, amelyet vagy 15 éve hozott be Louisianából egy tenyésztő és telepítette a Braccianói-tóban. Ez a rákfajta azóta egész Lazióban elterjedt, ami, mint olvasom, fékezhetetlen szaporodási képességeinek tudható be. Csatornától csatornáig, vizesároktól vizesárokig haladva araszoltak el a malagrottai hulladéklerakóig – még mindig a lapokat idézem –, és onnan egyik éjjel megrohanták Rómát. Átkeltek az Aurelián (az 1-es sztrádán) a 13. kilométer magasságában, és komoly problémákat okoztak. Nevezetesen tömegkarambolt, merthogy, tudósítanak az újságok, az autók nem tudtak lefékezni az aszfalton, amelyet elborítottak a vörös szörnnyetegek. A provincia önkormányzata – olvasható a sajtóban – ki látásba helyezte masszív kerítések felállítását, az országúti rendőrség rendszeresen helyszínelni fog, a környezetvédők pedig riadót fújtak amiatt, hogy felborult az ökoszisztéma egyensúlya, miközben attól rettegnék, hogy a következő napokban újabb rákrohamok várhatók. Ezt írják az újságok.

Namármost, én történetesen éppen az Aurelia 13. kilométerénél tartózkodom, amely az én – nevezzük így – irodám mellett húzódik el. Napfényes, ropogós reggel van, csönd és békesség, langyos szellő borzolja a karomon a szőrt; a látóteremben két munkás dolgozik narancssárga kesztyűben, éppen buzgón húznak fel a sztráda mentén egy kerítést – egyáltalán nem masszív, ha ragaszkodni akarunk a tényekhez – jó száz méterre tőlem. De ami még fontosabb, tegnap reggel is itt voltam úgy öt harminckor – vissza kellett szereznem a ház kulcsait egy kissé vad éjszaka után –, és a saját szememmel láttam egy külföldi rendszámú teherautót – talán román volt, talán lengyel –, amint kiforolt és oldalával a szalagkorlátnak csapódott. A hátsó ajtaja felpattant és rákok lavínája zúdult az aszfaltra. Nem volt itt semmiféle invázió.

EÖRSI SAROLTA FORDÍTÁSA

* Pokol, Huszonharmadik ének, Babits Mihály fordítása

Dante aszerint különböztette meg a korabeli újlatin nyelveket, hogy mi az „igen” megfelelője. (A ford.)

ALBERTO SCARPONI

A rejtett rábeszélő

2013 leütés szóközökkel – elég lesz ehhez a híradáshoz? nem valószínű, mivel egy ilyen hír nem egyszerűen meglepő, hanem, kimondhatjuk, fantasztikus. Igen, mondjuk ki, fantasztikus. Kimondtuk, tehát igaz. Vagy legalábbis az lesz egészen addig a pillanatig, amíg nem mondunk valami mást, amíg nem használunk egy másik melléknevet.

Mi a tömegmédiában tisztában vagyunk vele, hogy a melléknevek, és nemcsak a melléknevek, hanem a szófajok általában, leképezik a világot. . . Kommunikáció, gyönyörűség!

Az ilyesmi persze újabb problémákat vehet fel a kommunikátor – eredeti nevén: írástudó – számára: a deontológia véget vet a tessék-lássék

TOMASO KEMENY

TK szava

Kiskoromban anyám szeretett „kis Adynak” nevezni, de annak ellenére, hogy Dante és T. sa emlőin nevelkedtem gyerekkoromtól fogva, tudom, hogy nem vetélkedhetem Adyval olaszul, a költővel, akinek egy versciklust szenteltem „Ady nunc et semper” címmel (1).

Ki is vagyok én? Lázadó vagyok, aki a „költőt” nem a pályáját építő embernek tekinti, hanem a Múzsák kegyeltjének, aki a mindennapi élet tragédiáit a „Szép” csillagméltségéig képes kitérni. Elegendő a csillagos ég lapjára feltekinteni, hogy kint és megvetést érezzünk minden úgynevezett „költő” iránt, aki csak önnön köldökét és versét nézi, mintha az egyfajta útlevélként szolgálna a társadalmi láthatóság és az intézmények által kiosztott díjak világába.

Ezt a romlott, csupán a Pénz Istenének és a médianyilvánosságának hódoló olasz (és nemcsak olasz) társadalmat gyökeréig újra kellene kitalálni ama kozmikus igazság alapján, amely minden élő ember lelkében ott lakik. Itália bármennyire is a festők, zeneszerzők, költők és drámaírók világhatalma, most oly mértékben hamisnak tűnik, hogy Maurizio Cattelant tekintik értékes művészeknek, pedig értéke csupán szörnyűségeinek eladási árában áll. Olaszországban 3 millió ember ír szabadverset, mégis kevesen olvasnak/vásárolnak igazi költészetet. Nagyon ritka, ha egyáltalán van ilyen, az érdek nélküli kritika, leginkább az egyházakhoz vagy a „dekadencia” titkosügynökeihez kötődő reklámszakemberek kötetét olvassák. A „költői cselekvés” szükségességében hiszek, az olyanéban, mint például a firenzei Santa Croce katedrális jelképes elfoglalása volt 1994-ben, melynek során Giuseppe Contéval a mitomodernista csapatokat rohamra vezettük, annak reményében, hogy Itália kulturális és morális ébredéséhez járulunk hozzá. Utolsó akciónk, ebben a szellemben a „végtelen dombjának” („colle dell’infinito”) – Leopardi emlékére szervezett – elfoglalása volt Recanatiban, az egységes Olaszország megszületésének 150. évfordulója alkalmából. Hogy ne csak egységes, hanem igazságos és a szépségben egyesült legyen.

SZKÁROSI ENDRE FORDÍTÁSA

¹ Ld. „Ady nunc et semper”, A vízőzön mondja, T. K. Válogatott versei, ford. Szkárosi Endre, Magyar Műhely Kiadó, Budapest, 2011. A 20. század második felének olasz költészetét a Szkárosi Endre és Sallay Géza szerkesztette Online barokk. Olasz költészet a 20. század második felében (Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2012) című antológia mutatja be.

VIRAGH, Christina
Anyá-könyv
Jelenkor, 2001

„Mama könyvből”
Magyar Lettre
Internationale, 25

„Emlékezés emlé-
kezésre”
Magyar Lettre
Internationale, 32

„Magánügyben
utazni”
Magyar Lettre
Internationale, 41

„Pilátus”
Magyar Lettre
Internationale, 43

„Április”
Magyar Lettre
Internationale, 82

CHRISTINA VIRAGH

A buszra várva
Rómában

A buszmegálló mögött álló ház vakolata olyan módon mállik, hogy Márta arcára emlékeztet, inkább csak utalásszerűen, elrajzoltan, féloldalas mosolylyal, amely egy másik világból származik, és arra a fájdalmas tényre vonatkozik, hogy ilyen elnagyoltan, ennyire a véletlen pillantásra ráutalva kell megjelenjen. Ennyire egy idegen anyagnak kiszolgáltatva, mint ez a házfal. Ennyire a széles arc, az erős arccsontok, a fekete szemek, a rövid, tömpe orr, a lendületes ajkak egyértelműsége nélkül. Az ajkakat egy repedés rajzolta a vakolatra, ferdén, de mint Mártánál, a felsőajak feltűnően megtörik az előreálló alsó ajak egyenletes íve felett. Majdnem stimmel az orr is, ott egy sárgás repedés az újabb, okkerszínű vakolaton. A szemeket foltok jelzik, amelyek, akár csak Mártánál, keskenyek, eltérő magasságban ülnek az arcon, egymástól távol. Az arc körvonalait, habár az arccsontok nélkül, valaki pénzérmével vagy kulccsal karcolhatta a falba, legalábbis az egyik oldalon, a másikon

hiányzik a vonal, az arc belefolyik az okkerszínű vakolatba. Ha még tovább nézed, már nem látod. Fordulj el, már csak a busz miatt is, hogy jön-e, aztán gyorsan vissza, akkor újra látod Mártát féloldalas mosolyával, ami most alattomosnak tűnik, fura, Márta nem volt alattomos, talán csak a jelzesszerű jelenlét okozta fájdalom annyira keserű, hogy alattomosá teszi. Már megint túl régóta nézed, épp hogy látod Mártát, és most már nem, már csak foltok vannak a ház falán, amelyet úgy vakoltak, ahogyan itt vakolnak, hogy ott hagyják alatta a régit, nemsokára vastag foltokban együtt hullanak le a rétegek. Ezt látod most, nem Mártát, viszont, alig hiszel a szemednek, távolabb a falban egy bekarcolt M. Lehet, hogy ugyanattól a kéztől származik, amelyik a fél arcot karcolta fel, a vonal ugyanolyan vékony, és ugyanaz a sárga jelenik meg alatta. Mártát a fájdalmasan féloldalas mosollyal félig képzelődésként, félig véletlenül könyvelt el, de hogy még egy M is áll itt, az több, mint különös, mondd magadban.

HAJÓS GABRIELLA FORDÍTÁSA

CHIARA VALERIO

A közömbös
szederbokorhoz

Néha beleszerettem olyan dolgokba, amiknek esze ágában sem volt viszontszeretni engem. Olyanokba is, amik nem is tudtak volna. Fényképekbe, macskákba, nőkbe, gyümölcsökbe, virágokba, képekbe, könyvekbe, egész tantárgyakba – a testneveléstől az algebrai geometriáig.

A szerelem nem jó dolog, mert sokszor együtt jár a szépséggel. A szépség olyasmis, amitől otthon érzi magát az ember, máskor meg nem találja a helyét tőle. A szerelem, a vágy, a szépség szorosan összekapcsolódnak egymással. Egy töviskoszorú, egy virágfüzér, egy tüskebokor, szándékok mangrovéja. Összefonódnak.

Mindig olyan játékosan közeledtem a fényképekhez, a macskákhoz, a nőkhez, a gyümölcsökhöz, a képekhez, a könyvekhez, a tantárgyakhoz – a testneveléstől az algebrai geometriáig –, mint egy kislány, és aztán megtorpanom és visszahököltem, mintha tüske sebzett volna meg, mintha beleestem volna egy szederbokorba.

Szép a szeder. Hajlékony szárú, érzéketlen, tüskék veszik körül. Otthonos érzetet ad és nem találok a helyem tőle. Váratlan, lágy valami a tövisek közepén. A szeder az aztán nem gesztenye. A szépség olyan nekem, mint a szeder. Már messziről észreveszem, amint kárminvörösén felcsillan a zöld kuszaszágban, és ahogy közeledem, egyre elérhetlenebb lesz. Pont ellentéte a horizontnak, ami mindig eltolódik és mégis ugyanolyan marad, és ellentéte annak, amikor közelről nézzük a dolgokat, hogy jobban látsszanak. Ez statisztikailag azt mutatja, hogy a föld a rövidlátók birodalma. Én asztigmias vagyok.

A nélkülözés, a lemondás néha fényűzés. Túl sokat látni valamiből vagy túl keveset: ez szimmetrikus azzal, amikor valami elvész. A távolság, a fókusz, az arány. A lehetőség.

Kislánykoromban, amikor megkaptam az első hintámat, amit egy diófa ágára erősítettek magasan, nagyon magasan, akkor a lábujjam hegyét odaérintettem a földhöz és apró lökéseket adtam a hintának oly módon, hogy a hinta felpörögjön, és még egy kicsit eltávolodjon a talajtól. Az összegubancolódtott hintakötél által elemelkedtem a föld barnájától, és aztán az a hirtelen, viharos visszapördülés elszédített. Nevettem, hangosan, elragadtatva, hátrahajtott fejjel. Aztán, amikor annyira ellöktem magam, hogy majdnem a szederbokor fölé repültem, kinyújtottam a karom, mellkassal előredőltem, mintha ugrásra készülnék, mintha repülni akarnék bele a szederbokorba, ebbe a szépségbe, amely talán némi karcolás árán ugyan, de befogadott volna. Sohasem tettem meg. Nem volt hozzá bátorságom, azt hiszem. Ezért vannak a dolgok, amiket megszerettem, és amik nem viszonzták az érzéseimet. A tárgyak mindig ismerték, jobban, mint az emberek, a gyávaságomat. A szeder úgyszintén.

EÖRSI SAROLTA FORDÍTÁSA

HELENA JANECZEK

DAGIA MARAINI

Olaszul írok

A sors fintorának tűnhet egy ultranacionalista jobboldali kormányzás alatt álló ország számára, hogy az irodalmi hírnév, amelynek örvend, olyan emberekhez köthető, akik a határain kívül élnek és más nyelven írnak. Ráadásul nők. Gyakran etnikai kisebbségekből származó nők, mint például Terézia Mora, aki Sopronban született német ajkú családban, vagy a vajdasági magyar Melinda Nadj Abonji, aki Svájcban nőtt fel. Megtoldom még a sort Bánk Zsuzsa, Zsuzsanna Gahse és Christina Viragh nevével. Az ő hangjukon szólaltak meg Nádas Péter, Kertész Imre, Márai Sándor, Darvasi László, Kosztolányi Dezső, Szerb Antal, Krasznahorkai László, Esterházy Péter és a modern magyar irodalom más képviselőinek művei. Arról nem is beszélve, hogy esetenként csodálatos fordításai mérhetetlenül sokat tettek azért, hogy számos nagy irodalmi művet megismerhessen a magyarul nem értő közönség.

Ez eddig talán még nem is olyan különös: férfiak az irodalom hősei, nők a fordítói. De Terézia Mora, Bánk Zsuzsa és Melinda Nadj Abonji szintén az irodalom élvonalában mozgó íróknak, fontos díjak birtokosai, akiknek a regényeit külföldön is olvassák. Méghozzá nagyon is sokan olvassák. Mindezt későn elsajátított német nyelvükön érték el.

Egy mértékadó írásában, amely a nemzeti-etnikai határokat áthágó irodalmat feszegeti, Dubravka Ugrešić kedvenc példáját hozza fel: Joydeep Roy Bhattacharaya íróét, aki a hatvanas évek magyar értelmiségi köréről írt regényt. A magyarok rögtön lefordították. „Egy magyar író elpanaszolta nekem, hogy a regény Magyarországról szól, de *indiai módra*. «Jobb lett volna, ha Indiáról ír», tódította.”

Miért nem ír Indiáról, tette fel a kérdést Ugrešić is, és a következő választ adta rá:

Egy olyan világban, ahol az «identitáskészletét» úgy bordozza magával az ember, mint a fogkefét (.), ő élt a szabad írói választás, a szabad irodalom választásának jogával. Joydeep tisztában van szimbolikus öngyilkosságának következményeivel. „Otthon”, Indiában, nem hinném, hogy nagyon szívelnék őt. Azok az országok, amelyekről ír, húzzák a szájukat, mivel az a meggyőződésük, hogy egyedül ők rendelkeznek saját témáik copyrightja fölött. Angol szerkesztője csak azért tolerálja Joydeepet és az ő európai „vírusát”, mert reméli, hogy egyszer kigyógyul belőle és témaválasztásaiban visszatér „oda, ahová való”, Indiához. Így hát a kérdésre: „mi az európai az európai irodalomban?” ezt felelem: itt van Bhattacharaya úr, egy kalkuttai születésű indiai, aki New Yorkban él és Európáról ír.

Nincs mit hozzátennem. Legfeljebb annyit, hogy sokkal inkább otthon érzem magam az ilyen változatos identitású írók társaságában, mint a saját „földjeim” között.

EÖRSI SAROLTA FORDÍTÁSA

Itáliáról, Amerikából

Ma van a választások napja Itáliában, és én Rhode Islanden tartózkodom egy régi, múlt századi amerikai házban. Nem tudtam áttenni a jegyet, így hát most kénytelen vagyok a távolból asszisztálni a voksokhoz. Sajnálom. Úgy vélem, a szavazás jog is, nem csak kötelesség, ami utazás közben meg kéne hogy illesse az állampolgárokat, főképp akkor, ha munkáutról van szó, amely több mint egy éve meg volt beszélve. De a bürokráciának vannak esendő vonásai, amelyeket erőszak formájában kommunikál az egyszerű polgár előtt, és amelyek végső soron mégis a gyengeség és ostobaság megnyilvánulásai.

A bread and breakfast tulajdonosnője, aki vendégül lát engem ebben a kissé romos, de szép és meghatóan New England-i stílusban épült házban, elmeséli nekem, hogy a férje nem sokkal ezelőtt halt meg egy kullancscsípés következtében, amelyet arrafelé tick néven emlegetnek, és amely megmérgezi a vért, és nincs rá orvosság. Ő maga is megkapta ezt a betegséget, a lime kórt, és most is kúrálja antibiotikumokkal.

De ebben a hőésésben biztos mind téli álmat alszik, mondom, hogy kicsit elvicceljem a dolgot, noha már most nyugtalanítóan viszket a bőröm. Dehogy, jön a válasz, a tick sosem alszik. Hátrahagyja a lárváit, amelyek később nimfává, majd kifejlett egyedddé változnak. A nőstények falánkabbak, mint a hímek. Felmásznak az ember lábára, kiszívják a vérét és megfertőzik. De lehet őket szabad szemmel látni? Hát, olyan kicsik, hogy szinte egyáltalán nem. Nagyító kell hozzá. De hát csak van valami, ami megállítja őket, amivel védekezhetünk ellenük? Igen, van egy mérge, amit a lábra és a nadrágra kell fecskendezni, amikor kimegyünk a kertbe. Viszont belélegezve mérgező.

Két kővér kutyája lusta, kedves szemekkel méreget. – Ők is megkapták a betegséget – meséli nekem kedves, monoton hangon –, most gyógyítom őket. De többet nem mennek ki. – Az biztos, hogy jobban hasonlítanak szőrös disznókra, mint kutyákra.

Az egyetem professzorai kedvesek, vendégszeretők. Kíváncsian faggatnak a választásokról. Ki nyer? Nehéz megmondani. Nehéz megmagyarázni a külföldieknek a politikánk bizánci bonyodalmait. Azt, hogy hogyan szaporodnak a pártok, milyen vezetők állnak az élükre, milyen kellemetlen látni, amikor bizonyos emberek elfoglalnak egy fontos pozíciót, mennyire hiányzik az öszsznépi tiltakozás a növekvő korrupcióval szemben. Létezik egy Olaszország, amely hangosan beszél és a nemzet legrosszabb arcát mutatja. Létezik azonban egy másik Olaszország is, amely talán kevésbé veteti észre magát, de ez egy komoly, felelős, dolgozó, kreatív Olaszország. Az önkéntesség Olaszországa, az iskolák Olaszországa, amelyek az állami megszorítások ellenére keményen dolgoznak, a kutatás Olaszországa, amely személyes áldozatok mellett is elszántan kitart, a jó üzlet Olaszországa, a kiváló kézművesség Olaszországa, a kísérleti színház, a társadalomkritikus film Olaszországa, az apácáké, akik, bár nem adatik meg nekik a pápaválasztás joga, sugárzik belőlük a társadalmi és vallásos intelligencia, a művészek Olaszországa, azok Olaszországa, akik még hisznek a becsületes munkában és abban, hogy az összetartás hasznunkra válhatna.

Próbálok mindezt elmagyarázni, de közben a ház lassan megtelik pompás és érzélgős illatokkal: a külföldre vetődött olaszok szagával, akik fáradtan és jókedvűen igyekeznek hidat teremteni szülőföldjük történelmi emlékezte egy másik föld képződményei között, amely ha néha ellenségesen bánik is lakóival, azok mégis szeretik, hiszen orcájuk veritékével hódították meg.

EÖRSI SAROLTA FORDÍTÁSA

dall'Unità all'identità

Az olasz egységtől az identitásig

150 évvel ezelőtt született meg az első egységes, modern államnak tekintett Olaszország, még hozzá úgy, hogy egy már létező nemzetállamhoz különböző nemzeti (és nemzetközi) múlttal rendelkező területeket kapcsoltak. Az egységesítés miatti elmaradhatatlan ujjongó ünneplés után az „olaszok” egyik napról a másikra azzal a problémával találták szembe magukat, hogy egy újonnan megjelent területet kellett „tartalommal” megtölteniük. Mondhatnánk talán inkább úgy, hogy egy tengeri kulturális elemmel kellett szembenézniük, amelyeket a lehető legközelebb kellett hozni egymáshoz. Ezt fejezte ki Massimo D’Azeglio is az új állam valódi szükségleteiről szóló közismert megjegyzésében: „Itália elsődleges szükséglete, hogy egy értékes és erőteljes tulajdonságokkal megáldott néppé tegye az olaszokat.” Az Itália lakosai számára valódi közös területet jelentő olasz irodalom – ami jól illeszkedett még a Dante által leírt nyomorúságos körülményekhez is („Rab Itália, hajh, nyomor tanyája / kormánytalan hajó vad förgetegben, / világnak nem úrnője, csak rimája...” Purgatórium, VI, 76–8) – az iskolák és egyetemek oktatószerepén keresztül már a kezdetektől vállalta azt a feladatot, hogy megalkossa az egyesített Olaszország népét.

Carducci és az egységes olasz irodalom

A 19. század azon irodalmárai közül, akiknek első sorban az volt a célja, hogy az oktatás számára közvetlen eredményt nyújtó olasz irodalmi identitást hozzanak létre, ki kell emelnünk Giosuè Carduccit, az első olasz költőt, akit 1906-ban Nobel-díjjal is jutalmaztak: 1853-ban, 18 évesen fiatal tudósként a „keresztény századokban” keletkezett olasz költeménygyűjtemény tervét vázolta fel. A szövegkiadó szerepében Carducci amellett érvelt, hogy: „A gyűjteménynek az olasz költészet történetéről kellene képet festeni, amelyből ezt követően a tisztán nemzeti polgári költőnek kellene kialakulnia (...) így ez, amellett, hogy a társadalomkutatás hasznára van, nekem is javamra lesz, és az itáliai ódáknak is, amelyeket 40 éves koromig megírok, és az irodalomtörténeti kötet számára is, amelyet 55 éves koromig ki fogok adni.”¹

Hét évvel később Terenzio Mamiani² Carduccit Bolognába hívta tanítani, ott élte le élete hátralévő részét. Publikált kötetei, előszavai, megemlékező előadásai mind nemcsak nagyszerű vezetői képességéről (mai szóval menedzseri képességekről), hanem főként arról az állandó törekvésről tettek tanúbizonyságot, hogy kompromisszumok nélkül megvalósítsa terveit. (...)

Carducci az olasz hagyományban három „kulcselemet” határozott meg: az egyházi, a lovagi

és a nemzeti elemet. Ebben az értelmezésben elmentmondásokkal is számolni kell (pl. a skolasztikus filozófia megítélésében), és főleg annak szükségességével, hogy ezek az irányelvek egy szociológiai-irodalmi sematizmusba is beilleszkeszhetőek. Valószínűleg pont emiatt a *Discorsi* (Előadások) című művében azoknak a műveknek az elemzését (például a *Dekameron* előtti inkább, mint Boccaccio főműve) és azokat a századokat (a 15. és a 18. századot) részesítette előnyben, amelyeket más szerzők egyébként kevésbé vettek figyelembe. Valójában többségében azért becsülte őket nagyra, mert képesek voltak az irodalomnak – inkább a klasszikus pogányságból, mintsem a keresztény hagyományokból eredő – nemzeti szellemiségét jobban hangsúlyozni. (...)

Annak ellenére, hogy Benedetto Croce egy 1910-es tanulmányában rámutatott Carducci kritikai munkásságának korlátaira – azt írta, hogy hiányzik „belőle az erőteljes esztétikai tudományos elmélet, a művészetelmélet”,³ amely alkalmas volna arra, hogy a kritikai tevékenységét kellőképpen alátámassza – néhány évtizeddel később implicit módon újra méltányolták *utánozbatatlan költészetolvasó*ként a Carducci-féle megközelítést.

Benedetto Croce kritikai tanulmányainak hatalmas gyűjteményében (*La letteratura della nuova Italia* – Az új Olaszország irodalma) az irodalmi alkotómunkát az olasz egységtől kezdve 1914-ig tette mérlegre.⁴ Később ezt a gyakorlatot követték az iskolai antológiák és azok a könyvkiadói kísérletek, amelyek egyre inkább az egység előtti és utáni irodalom közti demarkációs vonalat vázolták fel. (Mintha azt állítanánk, hogy az irodalomnak az egységes, nemzetállamként létrejött Olaszország nélkül és/vagy vele együtt van történelmi létjogosultsága.) 50 évvel később pedig Gianfranco Contini, a 20. századi kritikai irodalom és filológia egyik legtermékenyebb alkotója, antológiájában (*Letteratura dell'Italia unita* – Az egységes Olaszország irodalma) arra hívja fel a figyelmet, hogy: „(...) az állami egység létrejöttéről itt nem az irodalomtörténet és a kultúrtörténet, nem is a civil és politikai történelem szempontjából beszélek, nem egy önálló kezdetként és nem is a folytonosság megszakadásaként: az egységes Olaszország minden szempontból csak egy fejezet az olasz társadalomtörténetben, talán nem az egyik legragyogóbb időszak, de nem is lehet alulértékelt. Mindazonáltal ez az egyesítés egy folyamat részét képezi, amely a kultúra fokozódó internacionalizálásában is megjelenik: ez egy olyan mozgalom, amely felgyorsul a felvilágosodás és a romantika korához képest, és amely jelenleg az úgynevezett »kultur-

ipar« és a »társadalmi jólét« féktelen (és nem disztintív) ritmusának megfelelően alakul.”⁵

Contini álláspontja tehát rendkívül óvatos volt. Olaszország létrejött, végre az irodalomnak is van hazája, de meg kell jegyezni (1968-at írunk), a rosszabb minőségű nacionalizmusok instrumentális eljárásai hogyan hívták fel a figyelmet egy sor kegyetlen aránytalanságra az *ante quem* és a *post quem* között. Pont ma, Azeglio Ciampi (hajdani) elnöki retorikai csatározásai után, az olasz egység 150 éves évfordulóját ünnepelve, a nyelv által újra felfedezzük az egységet, jobban mondva az irodalmi nyelv által, ahogy az olasz nyelvtörténet egyik legélesebb szemű (és legtermékenyebb) kutatója, Gian Luigi Beccaria utolsó könyvében, a megindító című *Mia lingua italianában* (En olasz nyelvem) írta: „Az idők folyamán nem keveset fáradtunk azon, hogy létrehozzunk egy közös nemzetet és közös nyelvet. Hazánk történelme, és maga a szó is átélte azokat a hányattatásokat és viszontagságos kalandokat, amelyeket ismerünk. Ma egyenesen megszüntetési javaslatoknak van kitéve. Csalódottsággal halljuk olykor, hogy a síkság egy részének (ti. Pó-síkság, azaz Padánia) elszakadását emlegetik, amelyről azt beszélük, hogy egyszer a keltáké volt, és »százezer puská állt készen, hogy felvegye a harcot / nem tudom, hogy mely völgyekkel szemben«. Teljes mértékben igaz, hogy századokon át a haza csak azt a várost jelentette, ahonnan az ember származott (Farinata degli Uberti »nemes hazája« Firenze; a *Patris* cím, amely Pascoli *Myrica*éinek egyike, sem utalhat másra, mint San Mauro vidékére). Ma, 150 évvel a megvalósult egység után, vannak olyan olaszok, akik még mindig úgy érzik, hogy jobban tartoznak a »kis«, mint a »nagy« hazához, akik visszaállítják a »partikularitás« gyakorlatát, mint ahogyan az olasz vidék soktornyú középkori városaira is az állandó széthúzás volt jellemző. A különállás erejének a régmúltba visszanyúló gyökerei vannak. Dante a lázadókat a Pokol bugyraiba és a Purgatórium szegleteibe számúzta. Már hatásosan ábrázolta a félsziget politikai megosztottságához kötődő időkben jellemző széthúzás versengést. Csak az olasz egységesítés forgatta fel az igen különböző történelemmel és intézményekkel rendelkező városi entitások széttöredezett szerkezetét.”⁶ (...)

Ezek a megállapítások tökéletesen összhangban vannak Petrarca költeményeivel (*Canzone all'Italia*, Dal Itáliához), amelyeket intelmeiben Machiavelli is idézett (a *Fejedelem* utolsó szakaszában), azonban mégis élesen eltérnek az olaszok nyelvgenetikai térképén az iskola, a média és családi nevelés által véghezvitt tevékenység nagy és csodálatos eszményétől: „Azonban országunkban,

mint ahogyan említettem, azt akarták, hogy az irodalom nyelve már a kezdetektől határozza meg az egységre való vágyakozást és állhatatosságot, amely áthatja a különböző időkben született írott alkotások mindegyikét. Azonnal megértem ezt a Raffaele La Capria által írt kommentárból is: »Mind den alkalommal, amikor sikerül egy jól felfogott mondatot megfogalmaznom, amelynek minden részét alaposan megformálom, amikor leírok egy stabil és nyugodt mondatot annak a területnek a szép nyelvén, ahol lakom, amely a hazám, úgy tűnik, újraalkotom Olaszország egységét.« Ezt az egységet, szerényebb keretek között a családi vonásokban és a mindennapi beszédünkben is újraalkotjuk. Gondolok a nemzeti irodalom szavaira mint a felismerés visszhangjaira, amelyek elmélyítik az iskolában olvasott klasszikusokban rejlő gyökereket, azokban a klasszikusokban, amelyeket kitartóan összetartó erőként használtak, és összetartják a nép emlékezetét, fenntartva a közösség történelmi emlékezetét, amelyet a nemzeti kohézióknak jól ismert gyengeségének ellensúlyaként használnak. Kezdem a felszínes példánál, a társalgási nyelvezetből innen-onnan szemezgetve. Megjegyzem, hogy a nyelv atyja, Dante mindenkinél többet nyújtott a közepesen művelt beszéd és írás anyagához: a *natio loco*,⁷ a *dolenti note*,⁸ *perdere il ben dell'intelletto*,⁹ *senza infamia e senza lode*,¹⁰ *ma guarda e passa*,¹¹ *mi fa tremare le vene e i polsi*¹² stb. A mindennapi beszédben átadott kis mozaikkockákban jócskán jelen van a nemzeti műfajok legközkedveltebbike, az opera: a *Rigoletto* egyik szólójából idézve: »kvitek vagyunk«, »az asszony ingatag«, »szolgalelkek, ti rablók, ti gyávák« és így tovább.¹³

A carabinieri szerepe az olasz identitásban

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azonban, hogy az olaszok identitása nem létezik, és ha létezik, csakis „belső használatra”, mivel főként más nemzeti tulajdonságokkal szemben merül fel, amikor úgy ölt alakot, mint az *olasz emberről külföldön kialakult kép*.¹⁴ Erre vonatkozóan – mint ahogyan más nemzetek esetében is – léteznek ad hoc intézmények azért, hogy ezt a kényes *ikonográfiái apparátust* kezeljék, amely általában a pozitív sztereotípiát elterjesztését mutatja be, figyelmen kívül hagyva és lecsökkentve az olasz történelmet vagy pedig a külföldön élő olaszokat jellemző negatív vonásokat (gondoljunk például az Egyesült Államokbeli olasz eredetű maffiára, ahogyan az elmúlt évtizedekben a filmipar bemutatta, egy önálló *műfajjá* vált, és számos tv-sorozatban is megjelent). Nem véletlen, hogy ezeken a területeken pozitív mintákat próbálnak javasolni (ilyen a *made in Italy*, a luxuscikkek kézművesipara, kreativitás stb.) azért, hogy elhomályosítsák a negatív vagy egyáltalán csak kellemetlen mintákat (például a lustaság, a megtevesztő ravaszság, az *omertà* (cinkos hallgatás, a hallgatás törvénye stb.). Azért is teszük, hogy elkerüljék a nemzeti identitás megtagadását követő asszimilációt, vagy egészen egyszerűen gazdasági okok miatt van ez így.¹⁵

Nem véletlen azonban, hogy az olasz identitás legnyugtalanabb szimbólumai között (amely nyugtalanosság hullámzóan növekszik vagy csökken) megtalálhatóak a fegyveres erők, a *rendfenntartó erők*, amelyeknek manapság talán éppen a

politikai ideológiák leáldozásának köszönhetően (vagy ezek miatt) egyre nagyobb reklámjuk van. Itália területén a nemzeti egyesülés előtt a rendőri hatóságok teljes hálózata működött. A különböző egyesülés előtti államok közötti összekuszált kapcsolattrendszerben („*Stati e Staterelli*”, avagy „Államok és Államocskák”, ahogy oly gyakran hangzott az iskolában) ennek a hálózatnak kellett a fegyveres rendet biztosítani. Egyértelmű, hogy a reguláris hadsereg(ek) az úgynevezett patrióták (akik abban az időben többé-kevésbé a vad terroristákat jelentették) számára mindig veszélyt, fenyegetést jelentettek, és a valódi legyőzendő ellenséget képviselték. Mindez nem a harcmezőn jelentkezett, ahogy a (Bourbon és egyházi) hadseregekkel szemben történt, hanem a személyi kapcsolatok mindennapiságában, illetve a cselekvés pillanatának közeledtével a titkos társaságok tagjai körül napról napra egyre feszültebbé váló légkörben. Az olasz egyesülés kisebb és nagyobb alakjainak életrajzában nem ritkák a letartóztatásokra, házkutatásokra és bebörtönzésekre tett utalások, valamint azok a részletek, amelyekben azt írják le, hogyan tűntek el a kémek és ügynökök szeme elől. Az egyesülési folyamat végén a garibaldista hadsereg tagjai is választásra kényszerültek: vagy a szabályos, állami hadsereg által kínált katonai pályát, vagy a másik irányt, a bűnszövetkezetet, a banditizmust vagy a még forrongó területekre való emigrálást választják (Dél-Amerika ekkor még a forradalmak igen termékeny területe volt).

Tomasi di Lampedusa *Párdúcának* hatodik fejezetében nem egy kommentár-részletet találunk, amely az „Ezrek” (Garibaldi serege) „villámháborúját”, a *garibaldisták* lehetséges és (ezért?) megakadályozott továbbélését, a nemrégiben fáradtságosan létrehozott királyságra gyakorolt negatív következményeit írja le:

„– És ide várjuk Pallavicino ezredet is, azt, aki annyira kitüntette magát Aspromonténál.

Ponteone hercegnek ez a mondata egyszerűnek tűnt, pedig egyáltalán nem volt az. Látszólag minden politikai értelemről mentes megállapítás volt csupán, amely arra irányul, hogy méltassa azt a tapintatot, finomságot, figyelmességet, szinte gyöngédséget, amellyel ama golyót a tábornok lábába röpítették; továbbá az azt követő kalapemelgetéseket, térdleborulásokat és kézcsokokat, amelyek a sebesült Hóst köszöntötték, ki a calabriai hegység egyik gesztenyefája alatt feküdt, s aki maga is mosolygott, mégpedig igenis meghatottan és nem gúnyosan, ami jogos lett volna (Garibaldiból ugyanis teljes mértékben hiányzott a humorérzék). (..)

A herceg szíve mélyén végül az Ezredes azzal »tüntette ki magát annyira«, hogy sikerült megállítania, legyőznie, megsebesítenie és foglyul ejtenie Garibaldit, s ily módon megóvta a régi és az új rend között nagy nehezen létrejött kompromisszumot.¹⁶

Az új állam legitimitációja mindenekelőtt az alkotmányos rend hitelességén keresztül ment végbe, amelynek a valóságban igen kevés esélye lett volna arra, hogy a szicíliai arisztokrácia lelkébe is belopózzon:

„– De mondja csak, lovag, mi is tulajdonképpen ez a szenátorság: az elmúlt királyság sajtója semmiféle hírt nem közölt a többi olasz állam

alkotmányos rendjéről (...). Tehát micsoda? Egyszerűen csak cím, amivel megtisztelik az embert? Kitüntetés, vagy pedig törvényhozói munkát is kell végezni, döntésekben részt venni?”¹⁷ Kérdezi Salina hercege a „Piemontit”, ami Chevalley szemében az intézményekbe vetett bizalmatlanságot jelképezi, és ez valamilyen módon, hosszú távon fémjelvezte a nemzeti identitás szerkezetének törekenységét, mint ahogy egyébként Ernesto Galli della Loggia is írta néhány évtizeddel Tomasi di Lampedusa után: „Pont ez az üresség, ami beállt (...) a társadalom és az állam közötti vízváltó kapcsán, megmagyarázza, vagy legalább hozzájárul annak a hatásnak, tekintélynek és szimbolikus-ideológiai népszerűségnek a magyarázatához, amelyet az egyesített Olaszország megvalósulása során maguknak kivívtak, és a rezsim megváltozásának következtében továbbra is élvezhetnek, egyik oldalról az egyház a papsággal, a másik oldalról pedig a csendőrség. (...) A kettő együtt, és a csendőrség együttesen Olaszország esetében egyfajta helyettes képeznek. Mindenekelőtt bekebelezik, és az intézményesség együttes hatását képviselik ezekben az említésre méltó intézményekben: pontos szabályok, előrelátó hatóság és a megbízható viselkedés, a megfelelő hierarchikus összetartozást jelentő testületi szellem és a szolgálatban az értékek és közös célok közvetlen alkalmazása jelennek meg. (...) Tény, hogy Olaszországban 150 éve az egyház és a csendőrség az egyedüli valódi intézményi vonatkozási pontokat jelentik. Valójában egyedül ez az a két intézmény, amelyekhez az állam és az állampolgárok is úgy vélik, hogy fordulhatnak, ha a nemzeti intézmények súlyos krízishelyzetbe kerülnek, amikor semmi más nem tűnik elég erősnek, hogy fennmaradjon, illetve ellenálljon.”¹⁸

A már korábban létező, 1814-ben alapított, tehát körülbelül fél századdal az Olasz Királyság előtti csendőrségi testület,¹⁹ nemzeti történelmünk egyik legszilárdabb és a bizalomra legméltóbb intézménye lett. Rögtön a brigantizmus problémájának megoldásával kezdtek el foglalkozni azokon a területeken, amelyek újonnan váltak az új királyság részévé. Ez volt az összetett „déli kérdés” (*questione meridionale*) legnyitlabb sebe, talán a legkritikusabb időszak az olasz *csendőrség* hírnevének szempontjából, amelynek egy olyan jelenséget kellett visszaszorítania, amely valamilyen módon a korábbi nemzetállamok politikai építmenyeinek maradványaiból, illetve a déliek ténylegesen nehéz helyzetéből született, de végeredményben a gyűlöletes uralom jelképévé tette a rend őreit. Ezt gyakran egyéb körülmények is súlyosbították, ilyen például az úgynevezett „katonai törvény”, amelynek a zendülésektől és lázadásoktól forrongó délen a rendet kellett fenntartania. A zendülések központja az egyébként ma nyugodt tartománynak tűnő Basilicatában volt. Az erdők és barlangok valódi ütvésztojé olyan banditák paradijsoma volt, mint a több mint kétezer főből álló kis hadsereget felfegyverező Carmine Crocco. A helyzetet tovább nehezítették a megértésből és kommunikációból adódó problémák, hiszen a tartományok gondolkodás- és viselkedésmódja nagyon különbözött egymástól.²⁰ Ennek a betölthetetlen űrnek a visszhangja még tovább él azokon az oldalakon, amelyeken Carlo Levi kényszerlakhelyét,

a Mussolini-féle rezsim erőltetett fejlődése ellenére megváltozhatatlan Lucania belső részét írja le: „A parasztok számára az állam teljesen ismeretlen és igen gonosz is, mert mindig a másik oldalon áll. Nem lényeges, mik a politikai mintái, szerkezete, tervei. A parasztok nem értik, mert nem egy nyelvet beszélnek velük, és valóban nincs is semmilyen okuk arra, hogy meg akarják érteni. Az egyedüli lehetséges védekezés az állam és a propaganda ellen a belenyugvás, ugyanaz a csendes belenyugvás, a paradicsom reménye nélkül, amelybe a világ bajainak súlya alatt rokkannak bele.”²¹

A parasztok állammal szembeni elutasítása teljesen természetesen tört utat annak az érzésnek, hogy a csendőrség által kizsákmányoltnak érzékk magukat, így aki „a törvény” szerint cselekedett, inkább büntetett, semmint hogy kiegyensúlyozottan szabályozta volna a jogokat és kötelezettségeket: „A csendőr-főtörzsőrmester alaposan kiaknázta területét, és miután – a pletyka szerint – mintegy negyvenezer lírát összeszedett, azt kérte, hogy helyezték át egy gazdagabb állomáshelyre.”²²

Az újonnan érkezett, „idealizmussal és érdektelenséggel” felfegyverzett főtörzsőrmester „rögtön rájött, hogy egy nyomorúságos, farkasok és rókák által lakott odúba került.”²³ A következő sorokban Levi a fiatal csendőr keserűségét írja le, akinek irodalmi alakja frissességet és zsenialitást tükröz, amelyet főleg a kis olasz falu (Gagliano) gyerekeinek jellemében látunk viszont.

Egyébként tény, hogy az olasz világ részévé váló csendőröknek az olasz területen való szerzteágzó jelenléte eleve elrendelte pozitív hősként való bekerülésüket az elbeszélő irodalomba. Előbb a mozi, majd később a televízió létrejöttével, az olasz valóság képeinek bemutatásával a főtörzsőrmesterekből példaképeket, hamisítatlan *karaktereket* faragtak.

Az első nagy *bűnügyi regények* egyike a kortárs olasz irodalomban Leonardo Sciascia *Mint a bagoly nappal (Il giorno della civetta, 1961)* című regénye, amelynek főszereplője egy csendőrtiszt, Bellodi százados, aki egy rábizott ügyet készűl megoldani törvényes eszközökkel (egy építési vállalkozó lett gyilkosság áldozata). Ennek során azonban egy nagy hatalmú ellenféllel, a helyi maffiáfonokkal, don Mariano Arenával kell szembe szállnia. A maffiózó bűnössége egyértelmű, azonban lehetetlen rábizonyítani annak a szerzteágzó védelemnek köszönhetően, amelyet mindenféle hatósági szinten élvez. A regény végén Bellodi százados elhatározza, hogy visszatér Szicíliába, talán éppen azért, hogy megpróbálja a szigetlakók gondolkodás- és életmódját megváltoztatni.

Az ötvenes évektől kezdve többször kerültek összetűzésbe a baloldaliak is a rendfenntartó erőkkel, így nem volt ritka az sem, amikor ez utóbbiak a hatalom jelképévé váltak.²⁴ Ez figyelhető meg Stefano Benninek a Carlo Alberto Dalla Chiesa tábornokhoz címzett csipős satírjának verssorában, jóval azelőtt, hogy a magas rangú csendőrtisztet a maffia lelőtte volna:

Én vagyok Olaszország
CARLO, mint a fehér és vad hegyek
Piemontjának királya

ALBERTO mint Sordi, Róma főváros szülöttje, Aki mindenre fűtül és zabál,
DALLA, milyen mély a tenger
ami körülvesz minket és fürdet
CHIESA, amely szent és világi
Isten útján kísér minket.²⁵

Az irodalmi képzet – később a mozivásznon számára is vonzóvá váló – nem csak sztereotip képet, hanem egy hibákat és erényeket tükröző valódi kaleidoszkópot is mutat. (. . .)

Az ötvenes évek legelején Vittorio de Sicának a csendőrtiszt szívélyes és barátságos képét sikerült megalkotnia, mindez annak volt köszönhető, hogy a déli ember eleganciáját féktelen jellemével keverte. De Sica derűsen mutatta be a helyi hatóságokat azokon a területeken, amelyek nem felejtették még el a háború okozta sebeket, ugyanakkor bizalommal fordultak egy reményekkel teli és újjáépítésről szóló jövő felé. Feltűntek a csendőrség szerepét (rendőrökét, altisztekét, tisztékét stb.) ténylegesen népszerűvé tevő, Comencini által rendezett filmekben (*Kenyér, szerelem, fantázia, 1953; Kenyér, szerelem, féltékenység, 1954*), a De Sica–Totó páros által (*A két őrmester* Sergio Corbucci rendezésében 1961-ből) vagy Alberto Sordi (Tinto Brass filmje, *A repülő csészealj* 1964-ből) előadásában. A „komolyabb” műfajban pedig – többek között – Franco Nero személyesítette meg a főtörzsőrmestert a Sciascia regényéből készült filmben (*Mint a bagoly nappal*, Damiano Damiani 1968-as rendezésében), de megtalálhatjuk a jelenkori „divatos színészek”, Verdone, Montesano, Proietti, Insinna tálalásában is, amelyek célja, hogy megmutassák azt az eltökéltséget, amellyel a forgatókönyvírók és a rendezők megszerették a krimi- és rendőregénynek ezt a teljes mértékben olasz változatát. A mozinak és a televízióknak köszönhetően a csendőrök gyakran az egyesült Olaszország irodalma felejthetetlen műveinek is főszereplőivé váltak, joggal kerültek a képzetünkbe Collodi idejéből való tollforgókkal, vagy Sciascia regényeiben a modernebb egyenruhákkal (a hatvanas évektől kezdve). Amikor látjuk őket, hogy az utcát figyelik peckesen a tündöklő fekete rendőri egyenruhákban, talán eszünkbe jut a *Parasztbecsület* utolsó keserű jelenete, amikor a csendőrök *compare* Alfíót jönnek letartóztatni, sajnos anélkül, hogy megakadályozták volna Turiddu halálát, ám hirtelen a színpadra tör a törvényesség az omertá fojtogató nyugalomában, amelyben korábban a szörnyű „kivégzés” történik.

E roppant témával kapcsolatos reflexiók lezárásaként, tekintettel arra, hogy az ezzel kapcsolatos kitűnő szakirodalmak igen helyesen kezdenek elterjedni, kapóra jön Roberto Toscano gondolata az (olasz) identitás kronológiai és minőségi áttekintéséről: „Még egyszer: az identitás bizonytalan fogalom: olyan elemekről szól, amelyek antropológiailag nem különböztenek meg nagyon más népektől, azonban, ami minket igazán megkülönböztet, az az összetételük és az egyes elemek aránya. A nemzet szintjén sem vagyunk egyformák: elég, ha nagyszüleinkkel beszélünk, hogy

meggyőződünk a nagy különbségekről, amelyek elválasztanak minket egymástól, de ugyanakkor nem szűnünk meg olasznak lenni csak azért, mert megváltoztunk.”²⁶

VERESKUTI ZITA FORDÍTÁSA

¹ Giuliano Innamorati: „Carducci critico”, in AA. VV., *Letteratura italiana. I critici* (dir. da Giovanni Grana), Milano, 1969, vol. I, 621. o.

² Terenzio Mamiani 1860–1861 között kultuszminiszter volt, és az olasz állam legelső oktatási tanterveit hagyta jóvá.

³ Giorgio Santangelo: „Carducci.” In: *Dizionario critico della letteratura italiana* (dir. da Vittore Branca), vol. I (A–COL), Torino, UTET, 1986. 525. o.

⁴ Ez az az év, amelyben a *Criticat* illető tanulmányok a Laterza kiadó gondozásában kezdtek megjelenni.

⁵ Gianfranco Contini: *Letteratura dell'Italia unita. 1861–1968*. Firenze, Sansoni, 1994. (első kiadás: 1968), V. o.

⁶ Gian Luigi Beccaria: *Mia lingua italiana. Per i 150 dell'unità nazionale*. Torino, Einaudi, 2011, első fejezet (*passim*)

⁷ szülőföld (Babits)

⁸ a fájdalom és kín jajsza (Hoffmann)

⁹ elveszíteni a józan ítélőképességet

¹⁰ kiket nem ért dicséret, sem gyalázat (Babits)

¹¹ nézd meg s menj tovább (Babits)

¹² vérem remeg (Babits)

¹³ Gian Luigi Beccaria: *Mia lingua italiana. Per i 150 dell'unità nazionale*. id. mű.

¹⁴ Egy nemzetet egy sor olyan elem képvisel, amelyek belső (nemzet) és külső (nemzetközi, szupranacionális) szinten határozzák meg azonosságát, gyakran feltételhez kötve az ítéleteket és előítéleteket a saját alkotóelemeiről, gyakran olyan sztereotípiákat létrehozva, amelyeket nehéz megszüntetni (az olaszok lusták, makarónit esznek, ami később – a félszegen belül – felidéri a nápolyiak csaló körmondfonságát, a genovaiak fővénységét, a Lazio tartománybeliek közönségességét és így tovább), amelyek alkalmanként beszélgetések témájává válhatnak, vagy irodalmi, művészeti elmélkedések széles értelemben. Egy átfogóbb kifejtésért lásd: Ernesto Galli della Loggia: *L'identità italiana*. Bologna, Mulino, 1998.

¹⁵ Két fontos szakirodalom a már idézett *Atti del Convegno Identità italiana tra Europa e società multiculturale* c. kötetben: Nando Pagnoncelli, *L'immagine dell'Italia all'estero*, 279–304. o. és Stefano Palumbo, *L'immagine dell'Italia nel mondo. Le prospettive per il 2013*. 305–320. o.

¹⁶ Giuseppe Tomasi di Lampedusa: *A párdúc*. Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1961, 250. o.

¹⁷ Giuseppe Tomasi di Lampedusa: *A párdúc*. Id. mű. 209–210. o.

¹⁸ Ernesto Galli della Loggia: *L'identità italiana*. Id. mű. 153–4. o.

¹⁹ „Savoyai I. Viktor Ernáuel Napóleon eleste után visszatért Piemontba és létrehozta a csendőrségi testületet a francia csendőrség mintájára. (. . .) 1814 júniusában a Hadititkárság (amely a jelenlegi Védelmi Minisztériumnak megfelelője) formába öntött egy „A közrend fenntartása érdekében működő katonai testület létrehozására irányuló intézményi tervet”, amelyet Pinerolo helytartója, Luigi Prunotti írt alá. A 18 cikkelybe szerkesztett szabályzat a későbbi dokumentumok alapjául szolgált. Ugyanezen év június 16-án fejezték be a második tervezetet, a „Királyi csendőrség testületének ideiglenes képzési tervét”, amelyet Giuseppe Thaon di Revel hadsergébőrnök ellenjegyzett. (vesd össze: Alessandro Politi: „Dalle origini alla lotta alla mafia.” In: http://www.carabinieri.it/Internet/Arma/leri/Storia/Vista+da/Fascicolo+I/01_fascicolo+I.htm)

²⁰ A jelenségnek az olasz és nemzetközi irodalomban való megjelenéséről szóló rövid ismertető található a következő oldalon: *Il brigantaggio nella letteratura*. In: <http://www.eleaml.org/sud/briganti/letteratura.html>

²¹ Carlo Levi: *Cristo si è fermato a Eboli*. Torino, Einaudi, 1991. 67–8. o.

²² Uo. 170. o.

²³ Uo.

²⁴ Azonban emlékezni kell arra, ami főként a rendőrségre vonatkozott (és különösen a politikai rendőrségre), sőt ezen a területen meglepő fordulatok történtek, mint a verssorokban írott jegyzetekben, amelynek Pasolini az OKP-t a fiataloknak! címet adta: *Túlságosan is papa-fiaccskája képetek van. / Vér nem vlik vízzé. / Ugyanolyan rossz vögösű a szemetek. / Féltékenek vagytok, bizonytalanok, elkéseredettek / (nagyon helyes!), de tudjátok azt is, hogyan legyetek / hatalmaskodók, zsarolók, magabiztosok és pófátlank: / kispolgári tulajdonságok ezek, kedveseim. / Amikor tegnap a Valle Giulában összeverekedtetek / rendőrökkel, / én a rendőrökkel rokonszenveztem. / Mert a rendőrök a szegények fia. / Mindig külterületekről jönnek, faluból, városból egyaránt. (Pier Paolo Pasolini, *Empirismo eretico*, Osiris Kiadó, Budapest, 2007, 190. o.)*

²⁵ Vö.: *Le poesie del Generale* in: Stefano Benni, *Prima o poi l'amore arriva*, Feltrinelli, Milano 1994, 73. o.

²⁶ Roberto Toscano: „Conclusioni”, in: AA.VV., *Atti del Convegno Identità italiana tra Europa e società multiculturale*, Fondazione Inter-cultura, 2009. 326. o.

Troppo humana speranza

Nagyon is emberi remény

Útközben megláttak egy hordó súlya alatt roskadozó talicskát. Gazdája a bástyák gyűrűjén belülre, valamelyik pincébe igyekezett vele, hogy a birtokán megtermett karcos bort kimérje; s mivel a csap is a helyére volt ütve, a három cimbora tekintete találkozott, az a gondolat járta meg az agyukat, hogy bizony megérné leereszteni egy-egy kortyot a torkukon, könnyítenek vele az amúgy is kimerült talicskás ember terhén; fejenként egy szoldós befektetés, azaz három szoldó összesen, az alkalom kapóra jött, most jó üzletet lehet csinálni: *un sold al fiàa*, egy szoldó egy korty, szabta meg az árat a talicskát toló fogatlan ember. A balvégzetű borkimérők, legalábbis ha Maramànnal akadtak össze, rendszerint kénytelenek voltak – mint mondani szokás – áron alul adni a portékát, de ez alkalommal Floro és Lisander sem számítottak jó kuncsaftnak, mert úgy vedeltek, ahogy csak bírtak, glutty, glutty, glutty, míg nem aztán egy hangos böffetés jelezte a hamisítatlan borital és a levegőhiány által legyőzött szervezet kifáradását: merthogy a kortyot nem volt szabad megszakítani, különben a megállapodás szerint azért már egy újabb szoldót kellett letenni, így hát a talicskás orrát a csappal egy vonalban tartva, szemét pedig a kuncsaft szájára és torkára tapasztva figyelt, csipás szeme meg se rebent. Ám ezek hárman, ahogy egymást váltották az ivásban, bizony magukra vonták a bormérő haragját: „nagyon köszönjük”, „az ördög vigyen el benneket”, és ha az élénkörös bor, miképpen joggal elvárható, kezdi kifejteni hatását, és Lisander, Floro és Maramàn agyára hamarosan olyan ködfátyol ereszkedik, amely képes eltompítani a három jómadár érzelmi reakcióképességét, az igen üdvös lett volna, nemcsak azért, mert ők hárman, úgy általában, különösebben finom érzékenységgel büszkélkedhettek volna, hanem inkább azért, mert az a jelenet, amely eléjük tárult a földszinti teremben, első alkalommal felkészületlenül érte őket. Valósággal sokkolta. Hát, igen, Lisandernek nehezebb esett beismerni, valahányszor erről kérdezték, de így történt a dolog: a „Bacchanáliák Terme”-nek nevezett helyiség olyannyira megdöbben-tette őket, hogy míg szemük hozzászokott a látványhoz, és amíg eldöntötték, hogyan készítsenek képet az egyik tébolyult nőről, csak párszor sikerült pozicionálniuk a kamerát, ráadásul elég gyatra eredménnyel. Az anonim tébolyult, akit első modellül választottak, a maga részéről egyáltalán nem követte Lisander utasításait, ahogyan az remélte; ellenkezőleg, egyre csak kapálózott, pedig Maramàn előbb jó nagy verést helyezett számára kilátásba, aztán meg egy *ciuladát*, azaz egy jó kefést. Így aztán Lisander hiába tett meg mindent – az adott körülmények között –, amit a józan ész diktált, az eredmény az optikán áthatoló megtermékenyítő fény ellenére is értékelhetetlen volt; valami homályos körvonal, amely egyáltalán fel sem idézte az elvárt látványt.

Egyszóval, nem sokra mentek ama legelső alkalommal, amelyet egymás között tréfásan a „Senavra' első megszállása”-ként emlegettek, csak hogy tompítsák az emléket, ugyanakkor megőrizték az örültek látványának egzotikus élményét. Ráadásul Borbély Pietro, akit megvesztegettek, egy óra elteltével ordítózni kezdett, hogy a tébolyda igazgatója, a kiváló Capsoni doktor mindjárt visszajön, jóllehet a titkára biztosra mondta, hogy másnapig színét sem fogják látni, így aztán elkergette Lisandert és a „Obskúrista Trió” tagjait – így keresztelte el a cimborákat Peppo Gran Vocabolino egy fantáziaszeregyen napon, miután meglepte őket, amint azok a kamerával kísérletezgettek egy butácska parasztlányt választva modellül, aki fülig szerelmes volt Floróba. A három „obskúrista” tehát üres kézzel állt a Senavra épületömbjének tövében vezető országúton, dohogtak magukban, a port rugdalták dühös tehetetlenségükben.

– Csináljunk valamit, ilyen napfényt nem hagyhatunk kárba veszni. Csupa jól exponált lapot akarok hazavinni. Most addig maradunk bent, amíg valaki erővel el nem kerget bennünket, az a patkányzabáló Pietro a pénzünket úgysem adja már vissza, arra mérget vehetünk.

– Az egy vérszopó.

– Szereti az magát is szopatni a szajháknál, nekem elhiheted – vágta rá Floro, de mindjárt zavarba is jött, mert a szajha szóval, ki tudja, miért, úgy jött ki, mintha Chiarellára céltzott volna, mintha a lány a kategória egyedüli, legfőbb képviselője volna. Az már mégiscsak túlzás. Lisander nem úgy nézett ki, mint aki szívére veszi, de Floro azért hozzátette: – A markunkban van. – Tényleg úgy is volt, mert Pietro most már az állandó vágyakozás egy bizonyos formájában szenvedett, makacs szükséglet kínozza, nem is annyira a pénzéhség, amit az Obskúrista Trió elégitett ki olykor, hanem az ellenállhatatlan vágy a zöld méreg iránt, amivel Floro üzérkedett, és amitől a Senavra Borbélya mostanra egyértelműen függővé vált.

A tébolyda földszintjén – az épület háromszintes volt, számos rácsozott ablakkal, valamint egy keskeny harangtoronnyal, melyben harang is volt, még a jezsuiták, a papok idejéből maradt – volt egy tágas terem, amelyben a „dühöngő örültek”, a fékezhetetlenek voltak elhelyezve; ezt a helyiséget Pietro úgy mutatta be az Obskúrista Triónak mint a *Bacchanáliák Termét*, mindenekelelt – ha lehet így mondani – a filológiai hűség kedvéért, merthogy a mennyezet boltívei évszázados mulatozások ábrázolásával voltak díszítve – azt beszéltek, némelyik még a 17. századból való, ezzel is hangsúlyozván, milyen lepusztult állapotban van az egész építmény. Ám akinek munkahelye volt a Senavra, és azért járt oda, az tudta, hogy a nagyterem mindenekelelt azért érdemelte ki a *Bacchanáliák* epithetont, mert bármelyik nemhez tartoztak is azok, akik oda voltak elzárva, megesett, hogy mindennap, napjában akár többször is, általános kéjvágy hullámozott végig e pokoli bugyrot zsúfolásig megtöltő testeken, a kéjgörcs vonásait festve arcukra, nyögést, üvöltést szakítván föl belőlük: kéjsóvár horda, amely úgy vonaglott, mintha földrengés rázta volna meg őket, megsemmisítve tébolyult világuk törékeny egyensúlyát, melyet ápolóik reggelente brutális brómadagokkal igyekeztek megtartani. Olykor az eltévedt szerves lövedékekre is vigyázni kellett – „de ha előfordul, dagadtra verjük ezeket az állatokat” – közölte velük a Senavra Borbélya, akinek még sajgott a büszkeségén esett seb, amelyet bizonyos Umbertino szerzősorsából kipréselt lövedék okozott, no de aztán három bordáját eltörték, és olyan monoklit kapott a szemére, hogy azóta sem nyitotta ki. A *Bacchanáliák Terme* volt ez, minthogy orgiákra itt bármikor sor kerülhetett, igaz, be nem teljedhettek, bár ha hagyják, azzal valamelyest lecsillapíthaták volna a lelkeket; minthogy az emberi lényt – s ebben a tébolyodott sem kivétel – semmi sem különbözteti meg a kutyától: ha azt akarjuk, hogy szelíd legyen és kezes, ugyanakkor nem akarjuk elpusztítani, ki kell herélni, vagy pedig hagyni, hogy addig kanoskodjon, amíg magától elcsigázódik.

Szemlélődő hajlamának köszönhetően Lisander arra is felfigyelt, hogy a terem már csak azért is kiérdemelte a *Bacchanáliák Terme* elnevezést, mert a tébolyultak örei – a nagy testi erejű örültek láncrea verve hevertek, míg némelyik szerencsésebb és ártalmatlanabb élvezhette a bőrszj meg a csukló- és lábperc fényűzését, úgy ugathatott a holdra – valóságos kolosszusok voltak, akik nem vetették meg a szüreti nedű keltette mámort, és a velük szemben támasztott fő követelmény valóban nem a szelídlelkűség vagy az együttérzés volt, netán az elvárható szigor, hanem az ivászat iránti különös hajlandóság, egyfajta előszeretet, s a fizikai és a lelki tényezők ilyesfajta párosítása alkalmassá tette az ápolókat arra, hogy a bolondok elcsendesítésének öröktől fogva érvényes módszeréhez folyamodjanak: a veréshez.

A személyzet ugyanezen képességei az ápoltak terápiás kezelése során is hasznosnak bizonyultak. A nagyteremben ugyanis valóságos *via crucis* zajlott, annak minden stációjával az orvostudomány, a gyógyszerészet valamint a felvilágosodott és értelmes pszichológiai doktrína terén. Kezdődött az egész egy hólyaghúzó porral, amelyet mozsárban állítottak elő a *lytta vescicatoria* (ez

MARI, Alessandro
„Nagyon is emberi remény”
Magyar Lettre
Internationale, 84

egy zöldesbarna, fedelesszárnyú, szögletes testű bogár, fekete csáppokkal, a kőrifákon lehet látni májusban) porrá őrlése által, ezt kenték az ápolat tarkójára, aztán langyos fürdő következett, olyan sokáig, hogy a bőrük is szétázott, aztán meg jeges zuhany, piócák a fül mögé, kőkemény diéta, nehogy izgató hatású anyagok jussanak a szervezetükbe, és végül purgálószer, jég, amivel a fejbőr gyulladásait kezelték és más, démoni főzetek. Lisander, Floro és Maramàn, amikor először jártak a Bacchanáliák Termében, még egy nagyon leleményes módszerrel elvégzett vércsapolásként is tanúi lehetnek: az öblös konyakospohárhoz nagyon hasonló üvegharangokkal felszerelkezett két ápoló előbb hasrafektette és leláncolta a dühöngő őrültet, hátát lecsupaszították, majd néhány jól célzott ökölcspapás után egy-egy harangot rányomtak a páciens bőrére, ám előtte beletettek egy alkohollal átítatott vattapamacsot, és egy viaszos pálcika segítségével meggyújtották; a szerencsétlen ekkor a hirtelen támadt égető érzés miatt felülvolt, ezután a harang, mivel elfogyott a levegő és légüres tér keletkezett benne, elkezdte hólyagformán felszívni a bőrt; a hajszálerek úgy kirajzolódtak, mint a kép az érzékeny papíron a kalotipia előhívásakor. Amikor levették a bőrről a harangot, az ápolók fogtak egy irtóztató szerszámot, hogy felnyissák vele a lilászörös hólyagot: valami sovány vaskézhez hasonlított, három ujj volt – akár egy miniatűr gereblye. A vér csordogálni kezdett a párhuzamosan futó, apró vágások nyomán, s aztán még egyszer megszívatták a sebet az üvegharanggal, hadd jöjjön ki még egy kicsi. – Atyáuristen – hüledezett Maramàn. Mindettől függetlenül, a legmegbízhatóbb terápiás módszer – az így okozott sebek igencsak kellemetlen mellékhatása ellenére is – a leláncolás maradt, mert a mozdulatlanlásig mindig jó alkalom arra, hogy a kontempláció által visszataláljunk önmagunkhoz.

A tébolydába való első behatolásuk alkalmával Borbély Pietro, miután megszámlolta a pénzt, és felsóhajtott a zöld mérget tartalmazó fiola láttán, melyet Floro szerzett neki, rendelkezésükre bocsátott egy odút, amely egy kis ablakon át fényt is kapott; otthagya őket, hogy előkészítsék eszközeiket, és pár perc múlva visszatért egy formás, fiatal nővel, az első névtelen modellel. – Nem is rossz – örvendezett Lisander. Az Obskúrista Trió levétköztette a lányt, és szavakkal meg mutogatással elmagyarázták neki, milyen jelenetet fognak beállítani, de a lány ellenkezett, és ami az első kalotipia sárgásbarna színein kivehető volt, az inkább hasonlított egy mézarszék kirakatába kitett húsról, mintsem a Maramàn fölé tátott szájjal hajló tébolyultra.

– Most mindent előkészíttem.

Úgy is volt, Lisander valóságos kelléktárral érkezett a Senavrába, így képes volt beállítani a jelenetet, melynek hatásosságáról személyesen bizonyosodott meg: leülteti a hű Maramànt egy székre – padlázánszín nadrág, fején kalap –, és lovaglőülésben ölébe ülteti a modellt, úgy, hogy a lány a hátát és a fenekét mutassa a kamerának. Chiarella fenekének látványa egy ehhez hasonló szögöl rendszerint a pillanat tört része alatt felgerjesztette Lisandert, így aztán a kalotipista, ahelyett, hogy ötleteken törte volna a fejét, saját kedvenc pózainak továbbfejlesztésére voksolt abbéli meggyőződésében – vagy legalábbis a büszke feltételezés alapján –, hogy a szemlélő érzékenysége a legmagasabbrendű szint lehet, ahová a város egész férfilakossága eljuthat. Mintha ő volna a minta; a kalopornók első mohó fogyasztója. Chiarellától még egy pár térdharisnyát is kért, hogy némi esztétikumot is becsempésszen a képbe, és fokozza a néző gerjedelmét, hiszen tudvalevő, hogy az elrejtés éppúgy képes felbreszteni a vágyakat. Maramàn behatol a modell vulvájába, s közben jobb kezével a nő bal ülepét markolja, úgy, hogy szétnyíljon a két farcimpa. Ebben a pózban a tébolyodott nő felsőtestével mindenképpen eltarthatja Maramàn arcát, aki, miután nem vágyott még arra, hogy *Pirla supremo*, azaz nagy Faszfejként felismerhető legyen a képen, ezt nyomtatékosan kérte.

A Senavra épületében voltak különféle kamrák, raktárak, nagyobb hálótermek, nem voltak viszont mosdóhelyiségek, de tervezték, hogy ilyeneket is berendeznek. Hosszú folyosók vezettek minden irányba, s ezeken néha találkozni lehetett olyan ápolókkal is, akik segédkeztek az ágyneműk ideoda szállításában. Szigorúan el volt egymástól különítve a két nem, vagyis Lisander és társai elvileg csak az intézmény férfiaknak fenntartott részlegében mozoghattak; ám a Senavra Borbélyá tudta jól, hogyan lehet áthágni a határokat, mivel a legfőbb őr, Gustén barátja volt, és nem hiányoztak a szórakozásra kapható ápolónők sem – nagy volt az önkényes élvezetek iránti készletesség.

A halvány balsejtelem, hogy esetleg belebotlik Martába, a nővérebe, nyugtalanította Lisandert; a lány üres tekintettel jelent meg képzeletében, szája sarkában tajték, miközben védtelenül tolja az ágyneművel megrakott szomorú kerek kocsi. Ez a kellemetlen fantáziakép, amelyet csak erősítettek a

tébolydában tett látogatások, egyre sűrűbben gyötörte, de Lisander mesteri módon kiklott a kínzó lelki nyomás alól: – Van odabent egy nővérem. . . – képes volt így sóhajtozni, és azzal, hogy hangot adott neki, végül megszabadult a lelki teherrel. Az igazat megvallva, a kalotipista csakis a szerelmi találka prelúdiamaként volt hajlandó beszélni a nyomasztó érzésről, de aztán a megvallott titok és Chiarella döbbenetének hatására nem is került sor az igazi szerelmi aktusra: beérték a szokásostól merőben eltérő szerelmi intimitással is. A vallomással elégitették ki egymást. Így aztán, az újabb összetartó érzés hatására nem is halogatta tovább, hogy átlépje a Senavra küszöbét.

– Mindjárt ott vagyunk.

– Rossz előjel: a verebek.

– Micsoda? – kérdezte Lisander, amikor már csak mintegy száz lépésnyi-re voltak az épülettől.

– A verebek, odanézz! A levegőben köröznek. A tébolyda teli van fészkekkel – magyarázta Maramàn, és az épületet eltakaró jázminbokrok fölött az égre mutatott.

A verebek hevesen verdestek szárnyukkal, mintha puskaövésszerűen ijesztette volna meg őket, egységes, összehangolt rajt alkotva keringtek a levegőben biztos pont után kutatva, ahová leszállhatnának. Amikor Lisander, Floro és Maramàn megtették még húsz lépést, megértették, miért szálltak fel a madarak az épület tetejéről és a falrésekben megbúvó fészkeikről: a Senavra fölött fekete füst gomolygott.

– A konyha!

Pietro megmutatta az Obskúrista Trió tagjainak azokat a nagyobb helyiségeket is, ahol az ápolóknak még „szarlevest” is főztek: ezek voltak a konyhák, jó nagy tűzhelyekkel, kéménykürtökkel, melyek el voltak dugulva az évek hosszú során át felgyülemlett koromtól, és ezért keletkeztek a tüzek, amelyek havonta felemésztették a mennyezet egy darabját. Szerencsésebb esetekben ennyivel is beérték, de a szerencsétlenebbekben a tűz a szomszédos helyiségekre is áterjedt. A lángok felizgatták a bolondokat, és hallani lehetett üvöltésüket, ahogy rettenetes félelmükben nyüszítenek; ha az ember hegyezte a fülét, a tűz ropogása sem nyomta el a cellák sarkában kuporgó vagy az ágyukhoz láncolt tébolyultak nyöszörgését, akik immár megadva magukat a sorsnak, fulladoztak, már majdnem ők is lángot kaptak, a fatuskók és a hozzájuk erősített láncok már égették a bőrüket, testüket fekélyes sebek lepték el, amelyek miközben a forróságban összehúzódtak és kitágultak, olyanok voltak, mintha lélegeznének.

Az Obskúrista Trió tagjai közelebb mentek, széles csipőjű, sötét szoknyás asszonyok álldogáltak ott egy csoportban, fejükre nagykendő volt borítva. Némelyik asszony arca egészen kisimult, már megszabadultak a feszültségtől, közömbös tekintetük olyan volt, mint azé, aki tudja, mi fog következni, „mert elkerülhetetlen”; míg mások imádkoztak, hogy ne következzen be a katasztrófa. Az asszonyok közt csak egy volt, aki némileg restelkedve, de azért nem túlságosan, hiszen az őszinteség nem szégyen, kijelentette, hogy ha az Úr magához venné egyik-másikat az örült testbe zárt lelkek közül, tán nem lenne nagy veszteség, hanem inkább kegyelem, mert igaz ugyan, hogy az életben a szenvedés által érdemeljük ki az örök életet, de hát szenvedés és szenvedés közt mégiscsak van különbség.

Az Obskúrista Trió kénytelen volt beletörődni a helyzetbe, és tehetetlenül szemléltek a tűz továbbterjedését; még mindig makacsul reménykedtek, mert ha a lángok nem csillapodnak, az ő ténykedésük is füstbe megy. A kórház mellékbejáratával szemben néhány ápoló, akik kevéssel azelőtt egy darabka veteményesben dolgoztak, elkezdett ordítozni, hadonászni; mások viszont a szobák felé rohantak, ösztönük azt diktálta, hogy segítsenek bezárt sorstársaikon. Az ápolók és az örök igyekeztek csillapítani őket jó szóval, de inkább rosszal, mindhiába: ekkor inkább félreálltak, hogy kitaláljanak valami ürügyet, amit majd az igazgatónak meg a Nagykórház inspektorainak mondhatnak: – Nem volt mit tenni. . .

A Senavrából végül előbukkant két ember, a második Pietro volt; a városi utat szegélyező kanálishoz mentek, és belemerítették a tűzoltó szivattyút, amelyet egy behemót termetű ápoló segítségével igyekeztek működésbe hozni. Lisandernek sikerült rávennie Maramànt, hogy ő is segítsen. A kézipumpából vízszög fröccsent a lángok felé, sercegő gőz keletkezett, és az ápoló, akit Pietro noszogató, olyan önfeláldozó vehemenciával működött közre, hogy a szerkezet menthetetlenül szétesett. Puskaövéseként visszhangoztak a száraz, fojtott köhögések, loccsantak a vödör vizek, melyeket az emberkordon lódított az udvarban a tűz felé.

Lisander felállította kameráját. Néhány lapot exponált.

Ápolók és ápoltak erőfeszítésének köszönhetően, valamint néhány környékbeli paraszt segítségével a tüzet megfékeztek, de a veszély elmúta nem hozott megkönnyebbülést: rengeteg halott, sebesült és megoldandó gond volt máris, és számuk csak szaporodott.

Már alkonyodott, amikor Lisander rácsukta a fedelet értékes objektívjére. Floro és Maramàn el voltak rá készülve, hogy szitkozódik az aznapra tervezett beállítások kényszerű elhalasztása miatt, sőt, az is kétségessé vált, hogy a szerencsétlenség után egyáltalán lehet-e még működni. Lisander viszont gúnyosan mosolygott magában. – Az Úr keze volt – mondta a kalotipista szinte

révületben, talán a nővére, Marta is odalett a tűzben. – Az Úr kinyújtotta felénk tűzujját, és nem engedte, hogy rosszat cselekedjünk. Azt üzeni, vigyázzunk, mert nagyravágásunkkal és paráznaságunkkal halálos bünt követünk el.

– Tényleg? – aggódott Maramàn, akit ugyan igazán nem lehetett alázatos hittel vádolni, de azért bizonyos mértékig befolyásolható volt.

Lisander felnevetett. Floro is utánozta, csak hogy enyhítse zavarát.

– Dehogysis, tökfej.

(regényrészlet)

LUKÁCSI MARGIT FORDÍTÁSA

¹ A városi tébolyda Milánóban a 18–19. században.

Lawrence Ferlinghetti

A változékony fény

*San Francisco változékony fénye
egészen más mint
a ti fényetek a Keleti Parton
egészen más
mint Párizs gyöngybázsíni fénye
San Francisco fénye
tengeri fény
szigetfény
Meg ködfény
a Golden Gate-en átszivárog
éjszaka
beburkolja a dombokat
hajnalra ellepi a várost
Aztán a boldog későreggelek
miután szétég a köd
és görög tengeri fényel
festi a bázakat a nap
éles tiszta árnyékokkal
akárba friss
festmény volna a város*

*De négykor feltámad a szél
végigsöpör a dombokon*

És aztán a fátyolfény kora este

*Aztán megint lepedővásznon
amikor az új éjszakai köd
beúszik
és fényvölgyben
úszik a város
borgony nélkül az óceánon*

Tengeri táj sással és nappal

*Szabadabban
mint a legtöbb madár
sas száll
a legtöbb helynél szabadabb
San Francisco fölé
szárnyal magasan
siklik lebeg
a nyílt terek
nyiladékaiban*

*a hegyek felől
le messzire
az óceán fölé
abová a nap bukik
önmagá tükre*

*Röptül magasan
köröz köröz
hol a hidroplánok egymásba érnek
hol a harci gépek kiégnék*

*A vörös napban
lángolva kering
emelkedik suban
visszaér önmagára*

*az óceán fölött
a föld fölött
abol bomokba szúrt szélkerekek forognak
bünt helyén a hullámvasútnak*

*fölszárnyaló sas lebukó nap
Ez maradt vadonunkból*

Az újrakezdés vad álmai

*Hallatlan csönd az autópályán éjjel.
A betonszegélyeken túl
az éttermek álomba bullnak
gyertyafényes párjaikkal
Egymilliárd villanykörteben ég még
a letűnt Alexandria
Életek keresztezik egymást
piros lámpánál vesztegelnek
A lóbereformájú lehajtóknál
„Az ürességben lekek eszik egymást”
Zongoraverseny hangja szíváro egy konybaablakon
Ojainál egy jógi beszél
„Egy lelken belül zajlik minden”
A fák alatt a fűvön
szerelmesek hallgatják hogy a mester
hogyan magyarázza egyesülésüket
a világegyetemmel
Illatot érez a szem és illat lesz maga is
Haláltalan csönd települ
az autópályára ma éjjel
közben mérföld magas szökőár
közeleg hömpölyögve
Los Angeles utolsót szippant a benzingózból
majd díszkivilágítással Titanicként süllyed el
Kilenc perc múlva Willa Catber Nebraskája
utána süllyed
A tenger elborítja Utahot
A mormon imabázak csigabázként úsznak el
A prérifarkasok pánikban sebova
Az omabai operában
a zenészek egyre játsszák Händel Vizi zenéjét
Vízrel telnek a kiirtők
a nagybögösök bangszerükön tutajoznak
markolják mint vízszintes szeretőt
Chicago centruma mint egy hullámvasút
A felbőkarcolók vízzel telt pobarak
A Nagy Tavakba buddhista sósvíz vegyiül
A Nagy Könyvek Evanstonnál örvénylenek
A milwaukee sörön tengerbab ül
Buffalóban a Beau Fleuwe egyszerre sós lesz
A Manhattan-szigetet tizenhat másodperc alatt letarolja
Amszterdam eltemetett árbocai újra látszanak
abogy továbböpör kelet felé a hullám
bogy elmossa a túlérrett Camembert Európát
Manhattamben tengeri szőlő gőzölög
az elmosott föld mint egy vadon újraéled
nem ballatszük csak a tücskök monoton cirpelése
tengeri madarak kiáltozása fennen
az üres örökkévalóban
a Hudson újra elárasztja a parti bozótot
az indiánok kéri a kemut*

IMREH ANDRÁS FORDÍTÁSAI

Vita és Diamante

Amerikás olaszok

MAZZUCCO,
Melania
Vita
Európa, 2007

Egy tökéletes nap
Európa, 2009

STACEY KNECHT ■ *Vita c. regénye izgalmas idézettel kezdődik: „Amerika nem létezik. Én tudom, voltam ott.”*

MELANIA MAZZUCCO ■ Az idézet Alain Resnais Amerikai nagybácsim című filmjéből való, és persze ironikusnak van szánva. Mert Amerika nagyon is létezik. Ami nem igazán létezik, vagy legalább is elérhetetlennek bizonyult sok múlt század eleji bevándorló számára, az az amerikai álom. Az idézet azt akarja érzékeltetni az olvasóval, hogy a *Vita* egy álom története. Amiről valamikor a világon mindenütt áldomtak az emberek. Amerika egy jobb élet esélyét jelentette. Minden olvasó a maga módján értheti ezt a mottót, nekem a nagyapám, Diamantét idézi, aki mindenétől megfosztva tért vissza Amerikából.

■ *Ez melyik évben volt?*

■ 1912-ben jött vissza, hogy letöltse a katonai szolgálatot. Ez után úgy döntött, hogy nem próbálja meg újra az életet Amerikában. Olaszországban maradt olasznak. De azt hiszem, mégiscsak hozott magával valamit Amerikából, azt az érzést, hogy joga van egy jobb élethez itt Olaszországban.

■ *A könyvet édesapjának, Robertónak ajánlja, aki meghalt 1989-ben. Egyszer mondott valamit, amit Ön láthatólag nagyon komolyan vett: „Ne felejtés el emlékezni”. De azt is írja, hogy az olaszokban van egy velük született harag az emlékezéssel szemben. Az édesapja ebben kivétel volt?*

■ Olaszország olyan ország, amelyiknek nagyon szelektív a memóriája. A kivándorlásunk története például, nagyon sok olasz kivándorolt a 20. század elején, ugyanannak a századnak a végén viszont Olaszországba kezdtek bevándorolni az emberek! Mi is afféle Amerika lettünk.

Ezt a változást például fontos volna észben tartani. De nálunk, olaszoknál van egyfajta emlékezetkiesés., kisöpörtük a fejünkéből a múltat. Jobban szeretjük azt gondolni, hogy soha nem is éltünk szegénységben. Minden család őrzi a saját privát emlékezetében a kivándorlás, a szenvedés, a nyomorúság történetét, de a hivatalos történetírás igyekszik ezt nyomtalanul kitörölni a kollektív tudatból. Ezért van az, hogy az apámnak és nekem is olyan fontos, hogy ne feledkezzünk meg arról, hogy kik vagyunk, kik voltunk. Fontos emlékezni arra, hogy a nagyapámnak minden nélkül, pár dollárral kellett világgá mennie. –

■ *ami bele volt varrva az alsóneműjébe –*

■ Igen! Gyerekkoromban apám sokat mesélt erről. Nem akartam elhinni, olyan furcsa volt nekem hallani, aki már egy teljesen megváltozott országban nőttem fel. Ez a történet teljesen beleveszett a múltba. De megértettem, mi volt az, amit az apám próbált nekem elmondani. Tíz

vagy tizenöt évvel később, amikor filmezést tanultam a római kísérleti filmakadémián, kezdtem még inkább megérteni. Akkoriban az olasz film, a neorealizmus és az olasz vígjáték nagy forgatókönyvírói voltak a tanáraink között. Sokat tanultam tőlük. Megtanultam látni a világot, a valóságot, az embereket, meghallgatni a történeteiket. Dokumentumfilmet készítettünk a bevándorlóról, interjút készítettem sok-sok fiúval, aki Afrikából és a világ minden részéről érkezett, és láttam, milyen helyeken laknak Rómában, az én hazámban. És arra gondoltam, hogy ez ismerős. Így élt a nagyapám is Amerikában.

■ *Tükröt tartott.*

■ Igen. Találkoztam egy Mahmud nevű fiúval, azt mondta egyiptomi, de nem hiszem, hogy tényleg az lett volna – az olaszok szeretik Egyiptomot, úgy-hogy ha azt monddod, egyiptomi vagy, akkor minden rendben –, de az hiszem, algériai volt. Mindegy, tizennégy vagy tizenöt éves volt, egyedül jött, mint Diamante. A könyv harmadik részében, egy pályaudvaron lakott más férfakkal együtt. Hasist árult – nem volt bűnöző, csak ebből próbált megélni – és az volt az álma, hogy olasz lehessen és Rómában maradhasson. A fény, amit a szemében csillogni láttam, ugyanaz a fény volt, mint ami a nagyapám szemében csillogott. A remény és az elkeseredés, de az élet fénye is ott ragyogott ennek a fiúnak a szemében, aki itt volt egyedül ebben az idegen országban és egy szót sem beszélt olaszul. A nagyapám története itt volt elevenen.

■ *Ekkor határozta el, hogy megírja?*

■ Abban a pillanatban megértettem a történetének jelentőségét. A szimbolikus jelentését. És hogy miért próbálta az apám mindenáron elmondani nekem. De még tíz évbe telt, mire elhatároztam, hogy írok róla, és amíg rájöttem, *hogyan* kell megírnom. Megértettem, hogy benne kell lennem a regényben, nekem magamnak, a saját nevemmel, mert afféle tanúságtevő voltam. De egy szereplő is voltam, mert nem volt jogom úgy elmondani a szüleim kudarc-történetét, hogy közben a magamét elhallgatom.

■ *A Vitát regényként reklámozzák, de több ennél. Azt mondja, tudta, hogy bele kell vennie saját magát is szereplőnek. Kifejtene bővebben, miért választotta tény és fikció ilyen keverését?*

■ Nem akartam teljesen kitalált történetet írni. Adhattam volna Diamanténak másik nevét, nem lett volna muszáj a saját vezetéknevemet, a „Mazzucco”-t, de úgy éreztem, az olvasónak meg kell tudnia, hogy Diamante tényleg élt. Tényleg ott élt abban a panzióban New Yorkban, tényleg a vasúthoz kellett mennie dolgozni. Az emberek valóban így éltek. Ezt nem én találtam ki. A *Vita* egy

regény. De megpróbáltam megtalálni a módját annak, hogy egy újfajta regényt írjak, egy regényt igaz történettel, igazi emberekről, akik kiestek a történelemből, nyom nélkül.

Emléket akartam állítani az életüknek. Ez a könyv egyszerű embereknek állít emléket, akik éltek, haltak és eltűntek a történelemből. Rend szerint, ha véget ér az élet, az ember hagy valamit maga után – dokumentumokat, fényképeket, leveleket –, de ezek az emberek nem írtak semmit, talán egy képeslapot egyszer-egyszer. . .

■ *És ilyenkor sokszor nem azt írták, ami valóban történt velük. A saját változatukat adták elő: „Minden nagyszerű!” „Remek munkát kaptunk!”*

■ Igen, ez volt az egyik felfedezés, amit a könyvem írása közben a szemtanúkkal beszélgetve tettem. Mindenki személyes történetet mondott el, egy személyes történetet a múltból. Sok hazugság volt benne, „fehér hazugság”, de mégiscsak hazugság.

■ *Tényleg hazugságok voltak, vagy csak emberi feledékenység?*

■ Nem, azt hiszem, az emberek próbálták átírni a múltjukat. Újraírták a múltjukat azzal, ahogy elmondtak egy történetet. A nagyapám, Diamante például soha nem mesélt nekünk a Vitával együtt megtett hajóútról. Csak annyit mondott, hogy Vita egy lány volt, aki ott élt New Yorkban. De hogy együtt is nőttek fel – erről soha nem beszélt nekünk.

■ *Mit gondol, miért nem?*

■ Mert úgy döntött, hogy Olaszországban akar élni, egy másik nővel, a többi elmúlt. Azt is mondta, hogy a Mazzuccók eredetileg Olaszország északi részéről valók, de ez nem így van, déliek vagyunk! Diamante úgy határozott, hogy megváltoztatja a történetet. Szépit rajta. Ezt csinálja minden bevándorló. Amikor például azokat a fiúkat interjúvoltam Rómában, Mahmud megmutatta nekem a leveleket, amiket a mamájának írt. „Drága Mama, minden a legnagyobb rendben, dolgozom, a barátaimmal lakunk együtt . . .” Képtelenség elmondani az igazat arról, mennyit kínlódik az ember.

■ *Azt hiszem, az emberek nem szeretik elismerni, hogy kudarcot vallottak, vagy . . .*

■ Persze, hogy nem. Ezért ért sok meglepetés, miközben írtam ezt a könyvet, mert annyi minden volt, amiről addig soha nem hallottam. Azt hiszem, hogy amiről azt akarod, hogy mások tudják rólad, legalább olyan fontos, mint amit tényleg átéltél. A kettő együtt teszi ki egy személy identitását: az igazság és a hazugságok. Ezért van egy csomó olyan történet a könyvben, ami talán soha nem történt meg, de Diamante és Vita és Geremia mesélte, ezért fontos ezeket is elmondani. Még akkor is, ha rájöttem, hogy nem igazak.

■ *Más szóval az a tény, hogy valaki úgy dönt, hogy elmond vagy nem mond el egy bizonyos történetet, az róla magáról is elárul valamit.*

■ Pontosan. Például, Federico, az az ember Piemontéből, aki állítólag vizet talált Tufóban – soha nem is létezett. De a nagyapám szerint ő volt „az első Mazzucco”. És az a tény, hogy a nagyapám ezt mesélte nekünk, jelent valamit.

■ *A víz az életet jelenti. Ha valaki képes vizet találni, az gondolom, elég fontos ember.*

■ A mediterrán kultúrákban, aki vizet talál, az ad nevet egy területnek. Ha nem tudjuk a helyek nevét, nem tudjuk megtalálni sem. Úgyhogy nem volt igaz, amit a nagyapám mesélt, de szimbolikus jelentőségű volt.

■ *Milyen érzés volt erre rájönni? Belátta a hazugságok, a történetek értékeségét, de nem volt ugyanakkor csalódott is, hogy amit addig mindig igaznak hitt, nem így van?*

■ Meg voltam lepve, de igyekeztem megérteni, hogy mi volt ennek az oka. Ez volt az én feladatom. Volt egy furcsa eset. Amikor rájöttem, hogy a Mazzuccók mindig is Olaszország déli részén éltek, a legnagyobb nyomorúságban és szegénységben, elmentem a nagybátyámhoz, Amedeo-hoz és megmondtam neki, „Amedeo, megtaláltam a dokumentumokat, amelyek azt bizonyítják, hogy mindig is Tufóban éltünk. Déliek vagyunk.” De Amedeo nem hitt nekem. Azt mondta: „Biztosan tévedsz”. Szívebben ragaszkodott a saját igazához. Amikor a *Vita* megjelent, kicsit tartottam attól, hogyan fog a család reagálni, de aztán meglepve tapasztaltam, hogy mindenkit eléggé megrendített mindaz, amiről írtam, hogy volt elég bátorságom megírni. Az olasz családok, mint mondtam, sokáig szégyelltek, hogy mennyit szenvedtünk a hazánktól távol.

A *Vita* sikerét követően sok emigránstól kaptam levelet – olvasták a könyvet és tetszett nekik. Az ő életükről szólt. Amikor megnyertem a *Premio Strega* díjat, volt egy nagy fogadás, emberek ezrei jöttek, hogy dedikáltassák velem a könyvet – és beszélgetni is akartak velem. Egy nő azt mondta, az anyja küldte, olvasta a könyvet, és azt mondta a lányának, „Ez az én történetem. Vita én vagyok. Ha a *Vita* most egy fontos regény, akkor az én életem is fontos. Mondd meg az írójának, hogy visszaadta az emberi méltóságomat.” Könnyekig meghatódtam.

■ *El tudom képzelni.*

■ Meggyőző történetet akartam írni, de az én életem annyira más volt. Amikor meghallottam annak az asszonynak a szavait, úgy éreztem, elértem a célokat.

■ *Valahol azt írja, hogy Vita, a kicsi lány, aki elment Amerikába, volt a család reménysege. De Diamante is a reménysege volt a saját családjának. A regény címe mégis „Vita”. Miért állítja őt a könyv középpontjába?*

■ Ez nehéz döntés volt. *Diamante* kellett volna, hogy a cím legyen. De valójában mégsem, mert a lány nevében, a lány történetében van valami, ami magamra ismert. „Diamante” olaszul gyémántot jelent, a gyémánt különleges dolog, de nem fénylik a sötétben. Fény kell hozzá, hogy észrevegyük, milyen különleges. *Diamante* élete derékba tört élet – soha nem heverte ki, hogy elárulta Vitát és az álmaid. De ahogy én írok és próbálok megérteni az embereket, az nagyon más. Ezért van az az oldal a

regényben, ahol azt mondom a Mazzucco férfiakról, hogy kőből vannak. Kemény fiúk, akik mindent magukba fojtanak. Az apám félnék ember volt, nagyon drága ember, de mindent magában tartott. A nagyapám is ilyen volt. Én nem ilyen vagyok.

■ *És Vita sem.*

■ Nem. Bizonyos értelemben Vita az én igazi nagyanyám. Ahogyan ő él, ahogyan megpróbálja mindig újrakezdeni minden kudarc után. Lehet, hogy a valódi Vita is kőből volt. De ahogy én megálmodtam, úgy olyan, mint én. Van egy fénykép a könyvben Vitáról. Sokan mondják nekem: „Pont úgy nézel ki, mint ő!”

■ *Ez bámulatos, hiszen nem állnak rokonságban. Talán csak valamilyen spirituális értelemben?*

■ Két nő volt *Diamante* életében: lehet, hogy bennem mindkettőből van valami. Emma alázatos leány volt, gyárban dolgozott, de az volt a vágyalma, hogy egyszer költő legyen. Lemondott az álmairól *Diamante* szerelme kedvéért. Vita jó anyja volt a gyerekeinek, de keményen dolgozó nő is volt, éttermet nyitott, sok pénze lett. Vita megvalósította az amerikai álmot. Pénzre tett szert – ami a kivándorlóknak mindennél fontosabb – biztonságra, új otthonra, új hazára. Azt hiszem, ha *Diamante* úgy dönt, hogy vele akarja leélni az életét, hazajött volna vele Olaszországba. Másrészt viszont lehet, hogy nem bírta volna elviselni az ötvenes évek Itáliáját. Ő már egy amerikai nő volt – nem tetszett volna neki Olaszország.

■ *Micsoda éles kontraszt: Vita a későbbi életében, gazdag, törekvő asszony, és a gyereklány, aki ideérkezett a hajójával sok évvel azelőtt. Amíg nem olvastam a Vitát, sosem gondoltam arra, milyen fiatal gyerekként kerültek ki sokan Amerikába: Diamante tizenkét éves volt, Vita kilenc, teljesen egyedül egy bevándorlókkal teli viharvert hajón. Talán nem is volt olyan szokatlan akkoriban, hogy egy anya hagyja világgá menni a gyerekeit...*

■ A kivándorlás elsősorban férfidolog volt. A férfiak hátrahagyták az asszonyaikat, ha voltak nekik, és egyedül mentek ki Amerikába. Együtt éltek erőszakos és szexuális nyomor sújtotta férfiközösségekben. Ez érdekes, mert ha az olasz bevándorlás kerül szóba, mindenki rögtön az olasz anyákra gondol. De ez csak klisé. Mert kezdetben a férfiak egyedül voltak. Később maguk után hozták a családjukat. Sok férfinak volt két családja: egy New Yorkban és egy Olaszországban. És szerették mindkettőt. A regényben *Agnello* sosem tér vissza Vita anyjához, de valójában sok olasz férfi hazajött pár évenként. Az olasz anyák néha elküldték a gyerekeiket az apjukhoz Amerikába, mert azt gondolták, hogy ott jobb soruk lesz. Felrakták őket a hajóra, és aztán sose látták többet.

■ *Úgy írja le, mintha afféle „beavatási szertartás” volna, hogy az ember elküldi az Újvilágra a gyermekeit.*

■ Ez volt az én saját elméletem erről. Amikor először olvastam az utaslistát, megdöbbentem, mennyi fiatal fiú volt a hajón, tizenhét, tizennyolc évesek... Mindig más elképzelésem volt a kivándorlásról, egész családok az összes cókómkjukkal, nők nagykendőben... de ez egy másik klisé. Amikor *Geremia* otthagya *Minturnót*, hogy Amerikába menjen, egy férfival ment ugyanabból a faluból: egy férfi és tíz fiú –, ez volt a tipikus olasz

„bevándorló család” az Egyesült Államokban. Nagyon meglepett ez a felfedezés.

Tudja, Olaszországban még tíz éve is, minden bevándorló férfi volt, leginkább Észak-Afrikából. Később kezdtek csak áthozni a családjukat is. Nálunk az iskolákban mostanában a gyerekek 10-20 százaléka afrikai. Van sok nő is Kelet-Európából. De a berlini fal leomlása előtt csak férfiak voltak.

■ *Emlékszik, mi volt az a pont, amikor elhatározta, hogy fotókat is tesz a könyvbe?*

■ Igen. De előbb hadd mondjak el valamit az első regényemről, *Il bacio della Medusa* (*A Medúza csókja*). Egy fényképpel kezdődik, amelyen a történet főhőse látható. De ez a fénykép valójában nem létezik, leírom a képet, a színét, ahogy egy sarokból látszik... de maga a fénykép csak képzeletbeli. Mégis nagyon fontos volt a számomra, mert úgy gondolom, hogy az írás bizonyos értelemben olyan, mint előhívni egy fényképet a sötétkamrában: énünk legsötétebb zugaiból hagyunk felszínre jönni dolgokat. És ugyanez történik a sötétkamrában is, amikor a fotográfus olyan dolgokat lát előhívódni, amelyekről nem is emlékszik, hogy látta volna. Ezért döntöttem úgy, hogy az első regényemet, az első könyvet, amit életemben írtam, egy fényképpel kezdem. Ezzel próbáltam valahogy megmutatni, hogyan írok. Egész életemben odavoltam a képekért. Ne felejtse el, hogy filmezést tanultam!

Nem volt sok fényképem a nagyapámról. A gyerekkorából semmi, csak az a kép 24 éves korában, ami benne van a könyvben. Még abban se vagyok biztos, hogy a lány, akinek benne van a képe a könyvben, valóban Vita-e. Akárki lehet. Amit csak találtam, felhasználtam a könyvben. Ezek életdarabkák, életek darabkái. Bizonyítékok. Lehet, hogy csak elképzelték, mint az első regényemben, de mégis. A múlt dokumentumait felhasználva építem fel a regényeimet. A *Vita* tulajdonképpen maga is „kreált”, teremtett életeket, életre hívott további történeteket. A könyv sikere nyomán sok levelet kaptam olyan olvasóktól, akik a szülei vagy nagyszülei nevével találkoztak a könyvben. Kértek, hogy segítsék többet megtudni róluk. Valaki azt írta „Kérem, segítsen megtudni valamit a nagyapámról! Tudjuk, hogy kivándorolt az Egyesült Államokba a múlt század elején, de semmit nem tudunk az életéről attól kezdve, hogy elhagyta Olaszországot.”

Amint látja, időnként az igazságból terem a hazugság, a hazugságból pedig az igazság. Lehet, hogy könyvet kéne írnom arról, mi történt velem, mióta megjelent a regényem!

■ *Édesapja azt mondta „Ne felejtse el emlékezni”. A Vita könyvvel megvalósította a feladatot, amire vállalkozott? Vagy folytatódik az utazás?*

■ A *Vita* nagyon fontos, fix pont volt az életemben. Harminc éves voltam, és tudni akartam, ki vagyok, most, hogy váltam valakivé. Egész életemben arra törekedtem, hogy végre önmagam lehessenek. Magamra kellett találnom ahhoz, hogy megpróbáljam megérteni, mit jelent a család. Felelősnek éreztem magam azért is, hogy megpróbáljam megérteni a saját történetünket – én vagyok az utolsó mohikán, az utolsó Mazzucco. Azt hiszem, sikerült megcsinálnom, amire vállalkoztam. A *Vita*-val véget ért az utazás.

Il destino sull'isola di San Lorenzo

A végzet San Lorenzo szigetén

BENNI, Stefano
Gyorslábú Achille
Scholar, 2013
(megjelenés előtt)

Felkelbetsz akár bajnalok bajnalán, a végzeted már egy órával korábban felkelt nálad.

(Afrikai közmondás)

„Elsősegély és
Beauty Case
története”
Magyar Lettre
Internationale, 86

Kezdetben volt az Álom, akinek volt két fia, Siopé, a csend és Mumusoin, a zaj, akitől született Dyanus, az ég, Indigo, a föld és Caleb, a gyönyör, akitől született a tenger, melynek közepén keletkezett a kis béka alakú San Lorenzo sziget, és a béka fejénél emelkedett a főváros; az egyik ház teraszán pedig, az Istennek oly közömbös napok egyikének estéjén, Alfonso, a Szépfüű tornász az „Apache” lemez hangjára, egy szál leopárdmintás úszónadrágban.

Meglátta őt az ablakból Olga, a Széplány, és a legszebb és legizzadtabb férfinak találta. A szíve úgy szűrt a mellébe, mint darázs a bambusznádba.

Percek teltek el így; Alfonso izmai csillogtak a vörös esti fényben, Olga, a Széplány pedig gyönyörködött benne. Egy autó elütött egy járókelőt, és egy másik kocsinhoz csapta, csengőszó hallatszott, meghalt: kissé megpörköldött lelke felszállt az égbe. Egy fogorvos lelke volt. Az utolsó, amit a földön látott, Olga ábrándos tekintete volt az ablakban, és meglehetősen sajnálta, hogy el kell távoznia.

Ha igaz, hogy a szerelem és a halál összefügg, és ugyanaz az istennő bogyozza a szálaikat, akkor abban a percben kezdődött minden. Alfonso zajt hallott az utcáról, a dereka köré kerített egy szintén pettyes törölközőt, és kinézett. Így látta meg Olgát, aki barackszínű alsóneműben gyötörte fésűjével hosszú, szőke haját. Amor nyila könnyen átszelte a két erkény közötti csekély tíz métert, és átfúrta a szemben lakók szívét. Alfonso abban a pillanatban megesküdött, hogy ha ez a szép szőkeség nem lehet az övé, akkor megöli magát, megfosztva a világot egy ilyen kivételes izomzattól. Olga pedig megesküdött, hogy ha nem lehet övé ez a gyönyörű tornász, akkor megöli őt. A kiinduló helyzet tehát kétségtelenül nem kedvezett Alfonsónak.

Ugyanezen az estén Porfirio, az özvegyember, kivitte két fiát, a Tihét és Tienyolc éveseket, a tengerpartra kagylót gyűjteni. San Lorenzo partjai erre tökéletesen alkalmatlanok voltak. Gyűjtöttek néhány megkövült dinnyehéjat, számos fagyaltoskanalat és egy fadarabot, ami Tihét szerint egy kismacska-ra hasonlított, Tienyolc szerint pedig egy marslakóra.

E tudományos társalgás után Porfirio végignyúlt a homokon, és a san lorenzo-i hajókat nézegette. Voltak közöttük zöldek, kékék, és mind a kikötő kátrányában úsztak. Nézte a városból visszatérő, hulladéktól jóllakott irányokat. Nézte a szállodát, amelynek a tulajdonosa volt: huszonhét szoba, mely tisztességes jövedelmet biztosított neki. Boldog lehetett volna, de nem volt az. Még sosem érezte ennyire, mint ezen az estén, hogy az életének nincs semmi értelme Olga, a Széplány szerelme nélkül.

Dehát ilyen az élet, és az indiánok úgy tartják, hogy a leghatalmasabb erő egy hosszú és fenyegető nevű istenség kezében van, akit úgy hívnak:

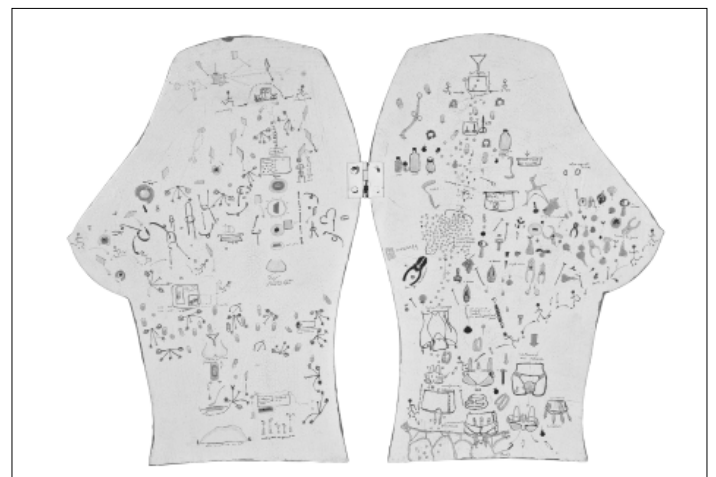
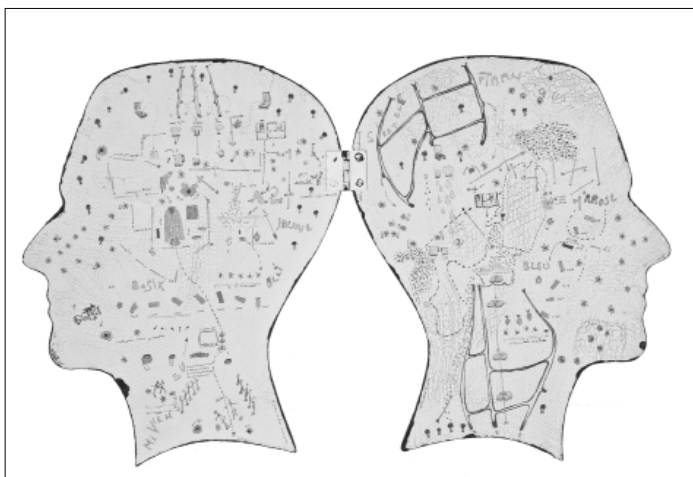
Szeresdkinemszeretneszeresdkiszeret

Ő a viszonzatlan szerelmek Istene, aki abban leli örömét, hogy minden lehetséges boldogtalanságot és reménytelenséget végtelen sok elhibázott találkozásban egyesít.

Porfirio szereti Olgát, de az nem viszonzozza szerelmét. Porfirioért viszont Ernesto rajong. Ernesto egy melankólikus természetű pincér, aki színes italokat szolgál fel a vendégeknek San Lorenzo legelegánsabb kávézójában, a Bellevue-ben. Esténként arabos ruhát aggat magára, félig háremhölgynek, félig útonállónak öltözve, és elindul szerelmet keresni a kikötő utcáin. Büszke a járása, mohó az ajka, jutányos a tarifája. Egy este találkozik Porfirioval, aki nemrég veszítette el a feleségét, és részegen, könnyek közt bóklászik. A megszokás gátlásai nélkül közelednek egymáshoz. Ernestót elbűvöli ez az oly stílusosan síró ember, Catullust idézi neki, és gyengéden bánik vele. Felejthetetlen éjszakát töltenek együtt. Tudom, hogy szeretnétek többet is megtudni, de Porfirio szégyenli. Azóta is tagadja, hogy történt volna köztük bármi.

Ernestót viszont örülni szereti Cristina, a fiatal, göndör hajú pincérmő, aki nem érti, miért olyan közömbös iránta az imádottja. Csakis őt akarja, és nem Alfonsót, aki pedig őerte rajong (legalábbis tegnap estig), és aki miatta visel minden állatmintásat, ami a keze ügyébe kerül: jaguárfoltos nyakkendőt, kígyóbőr övet, sőt mi több, egy ocepárd bőrből készült kabátot, mely egy olyan egzotikus állat, ami nem csak a bennszülöttekben, de még saját fajtársaiban is undort kelt.

Így forog körbe az ördögi kör. Most azonban közbejött egy meglepetés, történetesen hogy Alfonso és Olga egymásba szerettek. Különbösen egy teljes, szent körünk lenne, középen Szeresdkinemszeret istennel. Azaz Olga Alfonso szerelméért esedezik, aki Cristina után vágyakozik, aki viszont eleped Ernestóért, aki Porfirio miatt szenved, akinek a szíve pedig Olgáért ver. De Olga és Alfonso ott állnak, és bámulják egymást. Megérkezik a mentő, hogy elvigye a fogorvos földi maradványait, és ők csak nézik egymást. Olga szőke haját gyötéri, Alfonso áll a szélben izzadtan, akkor is, ha nem tesz jót az egészségének, a mentő elszágul, a moziban kirakják a „Les amants” plakátját, (véletlen? vagy valami trükk?) Alfonso meg van zavarodva. Az erkélyen még soha nem tapasztalt mást, mint csekély festői zavartságot, most meg ott áll elérvedve „A” Szépség előtt. Alfonso, te marha, aki sohasem szerettél, mi történik veled? A keze romantikusan becsúszik a leopárdmintás úszónadrágba, hogy

mérlegelje az élet érveit és ellenérveit. Ásít. Olgának tetszenek a mandulái is. Fülíg szerelmes a leányzó. Mielőtt becsukná az ablakot, köszönésképpen félreérthetetlen csókot dob a fiúnak.

Szép kis kalamajka vette kezdetét.

Másnap a Végzet kelepécét állít. Álrühába bújva, nem árulom el, milyenbe, bolyong a san lorenzo-i Tonhalvásár ezernyi arca között. A szigetlakók ugyan is minden évben megünneplik ezt a kékes színű, jóságos állapotot, mely a helyi bevétel negyven százalékát biztosítja. Az ünnepi kavalkádban harmónikaszó, kiáltások és színek keverednek. Itt jön Alfonso, a Szépfíú, ezüstös ingben, pontosabban tonhal színűben, jaguármintás övvel, hozzá illő cipőben, a világ elé tárva a szerelmes melankóliától éppenhogy fátyolos szépségét. És itt jön Olga, fuksziaszínbe öltözve, kiérdemli a legszebb jelzőket, melyeket nő még soha nem érdemelt ki, még egy san lorenzo-i vásáron sem. Egymástól eltérő irányban haladnak, és így sohasem találkoznának, ha nem lépne közbe a Végzet (figyeljete!) édességárusnak öltözve, pontosabban egy torrone nevezetű mandulás nyalánkság árusának. És micsoda édesség az! Talán maga As-tarte, a csábítás istennője és Repletus, a túltápláltság istene gyúrták össze az Olimposzról való mézzel és afrikai fűszerekkel, mert olyan illatot áraszt szét a világban, aminek lehetetlen ellenállni. Érti az egész város; és érti a külváros is, ahol gyerekek tucatjai csüngnek az ablakban, és kórusban zendítenek rá vágytól panaszos dalukra; érti a legegyszerűbb halász is pár mérföldnyire a parttól; és érzik a tonhalak is, igen, a tonhalak, és elragadtatva szaglász-szák, még az a szerencsésük, hogy senkinek sem jut eszébe torrone-t használni csalinak.

Tehát a falánk Alfonso, akit elcsábított az illat, tartja az északnyugati miszt-rál szél irányát, miközben Olga délnyugati irányból nyugatnak, majd szintén északnyugatnak fordul, a torrone irányába, a Végzet illatos útját követve. Ott aztán az édességespult előtt találkoznak, és a tekintetük leírhatatlan: van benne kihívás, ígéret, ígézet, ami csak tetszik. A torroneárus (álrühás Jupiter?) cinkosan mosolyog, amint ők ketten, az örök varázslat bűvöletében eltávolodnak tőle. Mintha öröktől fogva ismerték volna egymást, a fiú a focibajnokságról és a testedzésről magyaráz a lánynak, az pedig az apácának állt nővéréről, kanárimadarokról és kelmékről mesél neki. Huszonhárom óra negyvenkor megcsókolják egymást, és ettől kezdve a sors kereke, mint az őrült, forogni kezd. A tömegben megpillantja őket Porfirio, az özvegy. A szívet előnti a méreg, hogy álmai asszonyát szorososan a leopárdemberhez bújva kell látnia. Nagy erőfeszítéssel visszafojtja a kiáltását. Lehajtja fejét, és elkezd pofonokat osztogatni a fiainak, két pofon jár ritmusosan minden „papa, vedd meg nekem” után. Az apai indulattól megzavarodva a kicsiknek torkukon akad a hang, ami eddig még nem fordult elő, az anyjuk temetése óta.

Porfirio lenyeli haragját és könnyeit, beül az első bárba, és konyakot rendel. Ernesto viszi ki neki, aki éppen egy kollégáját helyettesíti. Porfirio felismeri őt és dönt: szeretők lesznek. Csak így felelheti el Olgát. Még aznap este rövidnadrágban sétálgatnak a tengerparton kettesben, részegen, egy nyugodt partszakasz felé, ahol botrányos szerelmüket kiélhetik. Megpillantja őket Cristina, és beigazolódni látja a legrosszmájúbb kollégák pletykáit. A visszautasított szerelemről tébolyultan úgy dönt, még aznap este odaadja magát Alfonsónak. A szájától a nagylábujjáig kifesti magát, minden átlátszó ruháját magára aggatja, minden átlátszóságot kiiktatva ily módon. Ezután felcsönget Alfonsóhoz:

Ki az?

Cristina vagyok, felmehtetek?

Szeresdinkemszeret kegyetlen tréfája! Ez a három szó, melyek egy napja még a mennyország lépcsőit jelentették volna, most teljesen közömbösen hangzanak Alfonso számára, aki kegyetlenül így felel:

Nem vagyok egyedül.

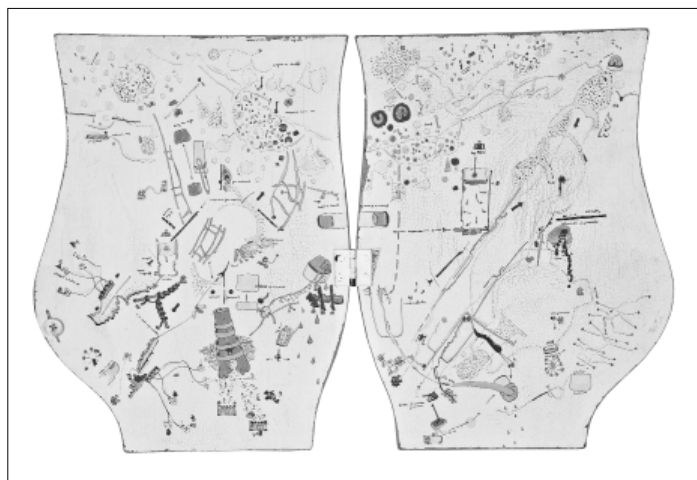
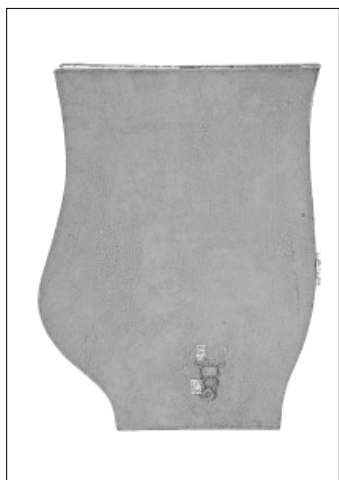
Így igaz. Az ágyban hevernek, a fiú meztelen és szőrös, a lány fehér bőrű, és barackszín alsóneműt visel, és mindketten kimerültek a szerelmes dél-utántól. Már elfogyott a cigarettájuk, egymás csikkeit szívják, és az italuk is, ezért vizet hörpölnék jéggel.

Cristina a fájdalomtól és a megaláztatástól megtébolyodva nekiiramodik, és fut, fut, amíg a mólóhoz nem ér. A tenger nyugodt. A mély kékség végtelen, fénylő szemével figyelni Cristinát. A mélyben a tonhalak énekelnek. Egy ragyogó naplemente megvilágítja a lány fürtjeit, aki így még fiatalabbnak tűnik. Végül is szép dolog fiatalon meghalni, gondolja Cristina, ha nem teszem meg most, amikor még megtehetem, lehet, hogy öregkoromra bánni fogom. Lehunyja a szemét, és a hideg vízbe veti magát. Az ugrás szemérmetlenül fel-libbentti az alsószyoknyáját. Visszafojtja a lélegzetét. Egy pillanat alatt leperreg előtte az élete. Edit nénikéje. Apukája, amint egy pálmafa alatt alszik. Egy tál gyönyörű szilva, a kis kezei számára elérhetetlen magasságban. Egy oszly-társnője, aki tüdővészben meghalt. Az első csók. Borravalók. Aztán Ernesto szép barna arca, ahogy kivillan a pincérszakó fehérjéből. Ernesto kettesben a szeretőjével, aki illetlen dalocskákat énekel. Aztán semmi. Nagy levegőt vesz, és elindul a part felé.

Két hét múlva egy súrolószet nyereményjátékán megnyeri a fődíjat, egy autót. Az autósiskola oktatóját Goffredónak hívják, magas és rokonszenves. Többet nem is mondok. Ernesto elhagyja Porfiriót egy gyermeknevelési vita után. Olga és Alfonso közé egyre hosszabb hallgatások települnek. Olga órákon keresztül csak lakozza a körmeit, Alfonso pedig tornázik. Egy éjjel Olga a konyha felől jövő félelmetes zajra ébred. Alfonso hideg rákocskákat szűr-csöl. Másnap a lány egyedül nézi meg a moziban a „Holnap sírni fogok” című filmet, majd hazamegy, és a lakása ablakában sírdogál. Onnan nézi Alfonsót, amint az „Apache” hangjára tornásztatja az izmait. Felteszi magának a kérdést, vajon hogyan dobhatott el hat hetet az életéből egy ilyen pojáca miatt.

Ekkor a Végzet is felteszi a kérdést, hogy vajon érdemes-e torroneárusnak öltözni, fogorvosokat tenni el láb alól, tonhalakat fakasztani dalra, és mind-ezt csak ezeknek a szeszélyes gyermekeknek a szórakoztatására, akiket embereknek hívnak. Senki sem felel neki, mert senki sem tud tanácsot adni a Végzetnek, sem San Lorenzo szigetén, sem másutt.

K. SZABÓ ANITA FORDÍTÁSA

Che la festa cominci

Induljon a banzáj!

AMMANITI,
Niccolò
Én nem félek
Európa, 2008

Ahogy lsten
parancsolja
Európa, 2008

Magammal viszek
Európa, 2009

Én és te
Európa, 2012

Abaddon Fenevadjainak vezére Capranica felé araszolt a Ford Mondeójával. Ez az útszakasz tele van későig nyitva tartó bevásárlóközpontokkal, ezért állandó a torlódás. Saveriót általában nem idegesítette a dugó, ez volt ugyanis napjának egyetlen olyan időszaka, amikor egyedül maradhatott a gondolataival. Most viszont erős késésben volt. Serena otthon várja a vacsorával. És még a patikába is be kell ugrania lázcsillapítóért az ikreknek.

Egyre csak a gyűlés járt az eszébe. Ennél rosszabbul nem is alakulhatott volna, s mint mindig, most is ő kereste magának a bajt. Minek kellett azt mondania a Fenevadaknak, hogy ha egy héten belül nem rukkol ki valamivel, feloszlatja a szektát? Halványlila gőze sem volt, mit találjon ki, meg aztán tudvalevő, hogy egy ütős sátánista terv kidolgozásához idő kell. Az utóbbi időben folyton valamiféle akción törte a fejét, de hiába. Kikészítette a nagy leárazások hava a bútorkereskedésben. Reggeltől estig odaláncolva, úgy hogy a vén marha lélegzethez se engedte jutni.

Igazából volt egy terve, már régóta motoszkált a fejében: meggyalázni az Oriolo Romanó-i temetőt. Elméletileg nem rossz. Ha jól csinálják, szép kis hecc süllhet ki belőle. De ahogy jobban végiggondolta, el is vetette az ötletet. A temető előtt egész nap jönnek-mennek az autók, tehát csak késő éjszaka hatolhatnak be. A kerítésfal több mint három méter magas, a tetejébe betonozott üvegszilánkokkal. Kívül a kapuknál kamaszok bandáznak, sőt néha még a sült malacot árusító furgon is ott áll. Bent meg a temetőőr: egykori rendőr, teljesen lökött. Teljes csöndben kellene végrehajtani az akciót, de a sírkövek tologatása, a koporsók kiemelése és a csontok halomba rakása óhatatlanul zajjal jár. Saveriónak az is megfordult a fejében, hogy esetleg fellöghatnának a volt rendőrt fejjel lefelé a Mastrodomenicók, felesége családjának a kriptájára.

Túl macerás.

Megszólt a mobilja. A kijelzőn megjelent a név: SERENA.

Saverio Moneta ma is a szokásos hazugságát sütötte el: versenyen van, a Dungeons & Dragons csapatával. Időtlen idők óta a szerepjátékkal takarozott, hogy leplezze sátánista mesterkedéseit. De a mese már több sebből vérzett. Serena gyanakodott, folyton kérdések sorával bombázta, tudni akarta, kivel játszott, ki győzött... Hogy megnyugtassa, egyszer szervezett otthonra egy kamu viadalt a Fenevadakkal. De amikor a felesége meglátta Zombit, Murdert és Silvietát, ahelyett, hogy megnyugodott volna, még inkább gyanút fogott.

Saverio nagyot sóhajtott, és beleszólt a telefonba. – Drágám, tudom, hogy késő van, de mindjárt otthon vagyok. Óriási dugó van. Biztos baleset volt.

Serena a szokásos kedvességével válaszolt. – Mi van, elittad az agyad?

Saverio belelapult a Mondeo ülésébe. – Miért? Mit csináltam?

– Itt van egy alak a DHL-től, hozott egy rohadt nagy csomagot. Háromszázötven eurót akar. Azt mondja, a tiéd. Mi legyen, fizessem ki?

Atyaég, megjött a Durlindana.

Az interneten rendelte meg annak a kardnak a hiteles másolatát, mely Nagy Károly idején Roland lovagé volt, előtte pedig a legenda szerint a trójai Hektor birtokolta. Marianónak, a társasház agyatlan portásának nem kellett volna felfednie a futárt. Serenának nem lett volna szabad tudomást szereznie a kardról.

– Igen, persze, fizessd csak ki. Ha hazaérek, odaadom a pénzt – mondta Saverio tettetett nyugalommal.

– Megőrültél? Háromszázötven euró! Mi a fenét vettél? – Serena most a futárhoz szólt: – Lenne olyan szíves megmondani, mi van ebben a dobozban?

Miközben a feltörő gyomorsav marta a gyomrát, Abaddon Fenevadjainak agytröszkje azon gondolkodott, hogy a faszba cseshette el ennnyire az életét? Ő egy sátánista. Olyan ember, akit az ismeretlen, a dolgok sötét oldala vonz. De e pillanatban az életében semmilyen ismeretlen és sötét dolog sincs azon kívül, hogy mi taszíthatta ennek a hárpíának a karmai közé.

– Szóval, mi van ebben a dobozban? – kérdezte Serena a futártól.

Saverio hallotta a DHL-es hangját a háttérből. – Asszonyom, késő van. Nézze meg a szállítólevélen.

Saverio eközben a fejámlának ütögette a tarkóját és dünnögött: – Baszuszus... Basszus...

– Itt azt írják, hogy a casertai *The Art of War*-tól jött... Egy kard?

Saverio az égre emelte a tekintetét és nagy erőfeszítésbe került, hogy ne kezdjen el üvöltöni.

– Na de minek neked kard?

Mantos megrázta a fejét. Jobb szeme megakadt egy út menti hatalmas reklámtáblán.

AZ EZÜST HÁZA. NÁSZAJÁNDÉKOK.

EXKLUZÍV EGYEDI AJÁNDÉKTÁRGYAK EZÜSTBŐL.

– Ajándék, Serena. Meglepetés. Nem jöttél rá? – Pár oktávval magasabban szólt a hangja.

– De kinek? Te megőrültél.

– Hogyhogy kinek? Szerinted kinek? Gondolkozz egy kicsit.

– Mit tudom én...

– Hát apádnak!

Pillanatnyi csönd következett. – Apámnak? És mihez kezd egy ilyen ménkü nagy karddal?

– Hogyhogy mihez? Ráteszi a kandallóra.

– A kandallóra? A víkendházban? Roccarasóban a hegyekben?

– Úgy van.

Serena hangja egy csapásra meglágyult. – Nahát... Ki sem néztem volna belőled. Mókuskám, még mindig tudsz meglepetést okozni.

– Most leteszem, kocsiban nem szabad mobilozni.

– Jól van. Siess haza.

Saverio letette, és bedobta a telefont a tároló rekeszbe.

Elkeserítette, hogy a háromszázötven eurós Durlindana az apósa kandallóján fogja végezni. Saverio Moneta azért vette a kardot, hogy azzal koncolják föl a temetőört, vagy áldozati fegyvernek használják a sekta véres szertartásain.

Lépésben haladt a kocsisor. A téli időjárástól viharvert útszéli pálmafákon színes égők világítottak, fényük megcsillant a márkakereskedések parkolójában álló Mercedesek és Jaguárok motorházatetőin.

Alighanem tényleg baleset történt.

Saverio bekapcsolta a rádiót, és keresni kezdte a közlekedési híreket. Agyának egyik részével szüntelenül azon töprengett, milyen balhét találjon ki a szektának.

Mi lenne, ha megölnénk Tonino atyát, a capranicai plébánost?

A telefonja újra csörögni kezdett. *Na ne... Serena... Már megint?* De a készülék kijelzőjén ezt látta: ISMERETLEN SZÁM. Biztos a vén marha, rejtett számról hívja, hogy átverje.

Egisto Mastrodomenico, Serena apja hetvenhét éves volt, de úgy bánt a mobiltelefonnal és a számítógéppel, mint egy tizenhat éves nyikhaj. Az irodájában, a Tiroli Asztalosmesterek Bútorbolt legfelső szintjén olyan számítógépes-videokamerás rendszert alakított ki, amelyet bármelyik Las Vegas-i kaszinó megirigyelhetett volna. Így egész nap figyelemmel kísérhette tizenöt alkalmazottjának minden mozdulatát, mint egy valóságshow-ban. Saveriót, aki a tiroli bútorok osztályának vezetője volt, négy kamera figyelte.

Nem, ma este képtelen vagyok vele beszélni. Felhangosította a rádiót, hogy ne hallja a telefont.

Mantos annyira gyűlölte az apósát, hogy belebetegedett, görcsös vastagbélgyulladás lett. Az öreg Mastrodomenico egyetlen alkalmat sem szalasztott el,

hogy megalázza, hogy éreztesse vele, mennyire alkalmatlan, hogy csak egy szerencsétlen élösködő, aki csakis azért dolgozhat a bútorboltban, mert feleségül vette a lányát. Sértegette a munkatársai, sőt a vásárlók előtt is. Egyszer a tavaszi leárazások időszakában a hangosbeszélőn át hülyezte le. Saveriónak egyedül az jelentett vigaszt, hogy a vén marha előbb vagy utóbb feldobja a bakancsot. Akkor majd minden megváltozik. Serena egyedüli gyerek, így Saverio lesz majd a bútorüzlet vezetője. Csakhogy az utóbbi időben kezdte azt hinni, hogy az öreg sosem fog meghalni. Mindent túlél. Kivették a lépét. Faggyúcisztát távolítottak el a füléből, majdnem megsüketült. Fél szemére alig látott a szürke hályogtól. Hetvennégy éves korában kétszázzal belerohant a Mercedesével egy álló kamionba egy benzinkútnál. Három hétig kómában feküdt, és amikor felébredt, még kiállhatatlanabb volt, mint előtte. Aztán bélrákot állapítottak meg nála, de idős kora miatt a daganat nem növekedett. És ha mindez még nem volna elég, az ikrek keresztelőjén leesett a templom lépcsőjén, és eltörött a medencecsontja. Ezek után tolószékre kényszerült, Saveriónak kellett minden reggel munkába vinnie, este meg haza.

A telefon tovább csöngött és rezgett a váltó melletti tárolórekeszben.

– Baszódj meg! – vicsorgott Saverio, de a kromoszómáiban lakozó átkozott bűntudatérzés kényszerítette, hogy válaszoljon. – Apuka?

– Mantos.

Nem az öreg hangja volt. Meg aztán nem is ismerheti a sátánista nevét.

– Ki az?

– Kurtz Minetti. – Az Apokalipszis Fiainak guruja nevét hallva Saverio Moneta lehunyta a szemét, majd újra kinyitotta, baljával a kormányt szorította,

jobbával a telefont, de a készülék kicsúszott a kezéből, mint egy vizes szappan, és beesett a lába közé. Saverio utánakapott, de közben levette a lábát a kuplungról, a motor köhögött párat, majd lefulladt. Mögötte mindenki dudált, Saverio pedig üvöltött: – Egy pillanat... Kocsiban vagyok. Mindjárt félreállok.

Egy motoros kopogott be a kocsiablakon, drabális háromkerekű járgányáról. – Mekkora faszfaj vagy, öcsém!

Saveriónak végre sikerült összeszednie a telefont. Beindította az autót, és félreállt.

Mit akarhat tőle Kurtz Minetti?

(regényrészlet)

MATOLCSI BALÁZS FORDÍTÁSA

Emanuele Trevi

Az utolsó baromság

Apámmal voltam, esős délután,
néhány nappal halála előtt.
Többé semmire nem reagált,
gyakorlatilag sodródott csak, tétlenül
a vég felé, mint parafadugó az óceán közepén.
Időről időre, ne hogy
kisebesedjen a felfekvéstől, felemeltük
az ágyról, s egy kerek
karszékre emeltük át. Nem tetszett neki
a dolog, de túrta szólanul,
tegyünk vele, ami tetszik.
A nappaliba vittük
a tévé elé.
A képernyőre bámult egy darabig,
aztán elaludt. Nem hiszem,
hogy odafigyelt arra, amit látott,
úgy ült ott, mintha gyógyszer töltenének
bele szeméin keresztül, vagy sugárkezelést
Kapna. Alig várta, hogy ágyába vissza-
feküdjön aludni békességben. Aznap este azonban
csatornát választva, inkább magamnak,
mint neki, egy filmnél megálltam,
Clouseau felügyelőről szót.
Egyszer aztán a váratlan emlék
torkon szorított,
gyerekek voltunk, én és húgom,
s egyszer apa elvitt bennünket
a Rózsaszínű párducra.
Jóleső, csöndes, haszontalan sírdogálás
jött rám, ahogy lenni szokott, gyerekkorunkra
gondolva, a régi-régi múlt, a
apára fiatalon, s a mozira,
az is hol van már, Planetárium,
így hívták, az Esedra tér közelében,
a régi panoptikum mellett.
Am a film végül jókedvre derített.
Clouseau olyan kétbalkézes hülye
mindenből, amit tesz, s amit mond
valami kegyelemfélé árad,
a szentség lebelelete.
Még a legátlátszóbb trükkök,

a legbanálisabbak, amolyan
Ridolini-féle poénok,
még azok is tökéletesek, ha ő csinálja,
a színlelt elcsúszások,
a fej beverése a kamra ajtajába,
melyet kijáratnak néz tévedésből.
Még nedves szemekkel
balátra nevettem magam
az egyik jeleneten,
melyet már elfelejttem.
Clouseau, akit éppen elfog
szokásos szerencsétlenkedése
tökéletes rüdgyakorlatot hajít végre,
ám az utolsó lendülés után
az ellenkező oldalon ugrik le,
s egy keskeny lépcsőn
lebukfencezik.
A vegyiszta hülyeség diadala,
az emberi természetnek
mintegy szimbóluma,
amint harmóniára vágyva
a feje tetejére áll,
megaláztatás lesz része. Akkor
apám felé fordultam,
csak látni akartam, alszik-e már,
hogy visszavigyen az ágyba.
Mondom, nem gondoltam,
hogy nézi a filmet,
Már régóta nem reagált
semmire. De akkor
vastag, fehérbajsa alatt
mosolygott. Az a baromság
átbatolt a közöny falán,
az utolsó napok kifulladásának
kódén, melyet az öregek
békésen hagynak megsűrűsödni
köztük s a világ között.
Apám annak idején sokat olvasott,
ismerte Kierkegaard-t
és a Tibeti halottaskönyvet,
a zen-mesterek mondásait,
Nietzschét, Platont.

.Megvolt, úgymond, a maga véleménye.
De nem igaz,
hogy amikor a célszalaghoz érsz,
mindez számít valamit.
Hacsak éppen azért igaz
bölcesség talán, mert
kevéselőtte magadra vagy,
szélszóródik, mint liszt a levegőben,
engedi,
hogy szembenézz, aminek
szemébe nézni nem lehet,
lomok nélküli elmével, mint az újszülöttek.
S ha mindenképpen
kell útravaló, talizmán,
valami kép, mely elkíséri a lelket
bazájába, legyen az egy csillag,
a semmi vagy új test,
nos, a lépcsőn lebucskázó
fenséges Clouseau
épp tökéletes. Azt hiszem,
apám mosolya
a tudat legmagasabb fokát
jelenti, az emberség
s a hülyeség egységét,
melyet ha elismerünk s tisztelünk,
szent és igaz
teremtényekké tesz
bennünket mind,

szentekké
igazakká.

SZTANÓ LÁSZLÓ FORDÍTÁSA

az olasz irodalom fellelegvára

A századforduló Triesztje

FRIED Ilona
Emlékek városa
Fiume
Ponte, 2001

Fiume. Magyarok
nyomában
külföldön
Enciklopédia, 2004

A *Belle Époque* Triesztje mára már mítosszá vált. Egyet jelent a békés, boldog, prosperáló világgal, amely jó életminőséget biztosított olaszok, osztrákok, görögök, zsidók és, bár valamivel kisebb mértékben, de a szlovénok számára is.

Természetesen ez a korszak sem nélkülözte az ellentéteket, alkalmasint súlyos ellentéteket, elsősorban a nacionalizmusok, a nemzeti identitások kialakulásával fellépő különbségeket, azonban, többek szerint, mint a trieszti irodalmi élet egyik jelentős alakja, Bobi Bazlen írja, mindez semmiség ahhoz képest, ami a Monarchia felbomlása után történt a 20. századi történelemben.

Trieszt 1719-ben kapott szabad kikötői státust. Ettől kezdve szabadon lehetett ipari és kereskedelmi tevékenységet űzni a városban, a külföldi kereskedőhajók rakományai számára garantálták a védelmet, s idegenek is birtokolhattak házat és földet. Ez lett a Habsburg Birodalom legfontosabb kikötője, amelyen keresztül a mediterrán kereskedelem árucikkei Közép-Európába jutottak és fordítva is. 1749-től Triesztet közvetlenül Bécsből kormányozták. A 18. század végére lakosainak száma már mintegy 30 000 főre tehető. A gazdasági fellendülés a régi nemességet elorvasztotta, kedvezett azonban a polgárság kialakulásának, megerősödésének. Mint a történész Apih megállapítja: „Az új Trieszt, a történelmi nemesség nélkül, lényegében véve laikus és polgári lett, talán Ausztria legpolgáribb városává nőtte ki magát.”

Trieszt lakossága a gazdasági fejlődéssel párhuzamosan növekedésnek indult: az egész Monarchia területéről érkeztek betelepülők, sőt a kereskedelem fellendülésével a Földközi-tenger térségeiből is. Mária Terézia intézkedései, majd II. József türelmi rendelete, a vallási tolerancia menedéket nyújtott üldözött társadalmi csoportok számára, így a pogromok, vagy legalábbis a vallási megkülönböztetés elől menekülő zsidó lakosság is jó életfeltételeket, munkát talált Triesztben. A város gazdagsága szorosan kötődött a Habsburg Birodalomhoz, majd a Monarchiához mint hátszínhoz, kultúrája azonban döntően olasz nyelvű kultúra lett, legalábbis a 19. század második felétől kezdve. Ez a kultúra ugyanakkor azt is jelentette, hogy a középosztály, az értelmiségiek jól ismerték a német, az osztrák kultúrát is, az emberek beszéltek, olvastak németül mindenképpen, de más nyelveken is, elsősorban franciául. A nagyobb tekintet megmutatkozott a filozófia irányzatainak követésében, a pszichoanalízis elterjedésében.

A város földrajzilag és kulturálisan is Közép-Európa, Itália (majd Olaszország), s a Balkán találkozásánál található, történetében az olasz mellett a szláv népesség is fontos szerepet kap, bár kultúrája

mindvégig döntően olasz maradt. Ebben nyelvi és történelmi tényezők egyaránt szerepet játszottak: a földközi-tengeri kereskedelem az olasz nyelvet használta, a jezsuita kollégium tanítási nyelve szintén az olasz volt, a korai polgárosodás inkább erre a nyelvre, kultúrára épült, a lakosságnak nagyobb része beszélte. Az újonnan érkezettek minden bizonnyal vonzódtak az olasz kultúrához, és a város vezetői között is többen voltak olasz származásúak.

A betelepülők egy része a szárazföld, másik a tenger felől érkezett. A számos etnikai közöség között fontos gazdasági szerepet töltött be a görög népesség, amelynek nagy része még a görög függetlenségi háború (1821–29) idején telepedett le a városban.

A vallási csoportok szempontjából a katolikusok mellett a protestánsok, a zsidók, a görög-keletiek együttélése volt jellemző. A zsidóság betelepítése, még 1782-ben, II. József türelmi rendelete idején kezdett nagyobb méreteket ölteni. Gyorsan haladtak az egyenjogúság irányában: 1785-ben megszűnt a gettó. Magyar szempontból a legjelentősebb a 19. század második felének bevándorlási hulláma, ekkor érkezik például a Frigyesy család, amelynek története az egyik legsikeresebb családtörténet, erre a későbbiekben még visszatérünk.

1933-ban íródott az a levél, amelyben az ismert trieszti hazafi, Attilio Tamaro gratulál a fiu-meio Edoardo Susmelnek éppen megjelent könyvéhez. Tamaro úgy gondolja, Susmel igen szerencsésen tárgyalja a Risorgimentót. Az Ausztriához való viszonyt nem egyszerűen a mitikus történelmi hősök fényében mutatja be, hanem történelmi realitásában: véleménye szerint abban az időben a népesség többségében osztrákbarát volt, s nem rendelkezett nemzeti identitással, mindössze igen kis számban voltak a Risorgimento mellett elkötelezett hazafiak. Tamaro érdeklődését nyilván a közös történelmi tapasztalatok is befolyásolják.

Kultúrák, nyelvek találkozása

Trieszt nem csak az osztrák területeknek, hanem Magyarországnak is legfontosabb tengeri kereskedelmi központja lett (ez igaz maradt Fiume legnagyobb arányú fejlesztése idején is), az 1858-as Bécs-Trieszt vasútvonal kiépítése után ide csatlakozott a Nagykanizsa, illetve a Buda-Nagykanizsa vonal, amely kedvező tarifáival, az Ausztria-Magyarország között 1850-ben eltörölt belső vámvonallal segítségével jelentős kereskedelmi útvonallá vált. Magyarországnak a 19. és a 20. században igen fontos kapcsolatai voltak a kikötővárossal. Az első olasz nyelvű Petőfi-kötet 1880-ban Triesztben jelent meg P. E. Bolla tanár úr fordításában. (Bolla előzőleg Fiumében tanított.)

A gazdasági fejlődéssel párhuzamosan a kulturális élet is fellendült: már 1820-as évektől kezdve jelentős társaságok alakultak, híres művészek léptek fel, komoly zenei élet volt. A 19. századi olasz irodalom egyik fellelegvára Trieszt. Ha meggondoljuk, az olasz nyelvű irodalom az Osztrák-Magyar Monarchia legnagyobb tengeri kikötőjében virágzik: a 19. század végére már a Monarchia Bécs, Budapest, Prága utáni legjelentősebb kereskedelmi, ipari, pénzügyi központja, egyben számos ott élő, oda települt népességcsoport lakhelye. Az irodalom akkor válik igen érdekessé, amikor már a kultúra többi ága igen komoly eredményekkel rendelkezik. Mint Elvio Guagnini, a trieszti kultúra kutatója kiemeli, koncepcionális hiba lenne egyenlőségjelet tenni a kultúra és az irodalom közé: kezdetben jelentős a trieszti kulturális élet, de még nem kiemelkedő az irodalom. Ez inkább a 20. század elején válik igen fontossá – jól ismert tény a tízes években ott nyelvtanárkodó James Joyce barátsága Italo Svevóval, ez utóbbinak egyébként nagy méltatója. Joyce vezette be a még ismeretlen Svevót a francia kulturális életbe, közvetítése nyomán szinte rögtön az olasz kiadás után lefordítják *Zeno tudata* című regényét franciára. Ez azért is fontos esemény, mert Svevo elismertsége még sokáig késik az olasz irodalomban, csak évtizedekkel halála (1928) után kapja meg.

Magyarok Triesztben

A trieszti irodalom nagy korszaka a két világháború közötti időszakra esik, mely a város gazdaságában inkább hanyatló, vagy legalábbis nem a régi fényt idéző periódus. Trieszt a Monarchia összeomlásával elvesztette gazdasági hátszínházát, amelyet azóta sem tudott visszaszerezni, s ennek következtében mind a mai napig nem sikerült gazdasági egyensúlyt helyrehozni. A II. világháború után sem volt könnyű a helyzete, hiszen 1954-ig megszállási övezet volt, s csak akkor került vissza Olaszországhoz, majd a két világrendszer találkozási-ütközési pontján találta magát. Mái sem oldódtak meg a város problémái, bármennyire is igyekszik előnyére fordítani azt a tény, hogy különböző kultúrák, nyelvek (korábban gazdasági és politikai rendszerek) határára fekszik. Ezt kiaknázva válhatna kulturális, oktatási, kereskedelmi centrummá, használhatná ki még fokozottabban turisztikai lehetőségeit.

Az előbbieknek megfelelően meglehetősen bizonyult a város identitása: triesztinek lenni a Monarchiában annyit jelentett, hogy valaki nemzetiiségétől függetlenül a Monarchiához tartozott, s ez a kötődés változott ugyan a 19. század második felére, de többnyire még az olasz és szláv nacionalizmusok idején is erős maradt. Ezt diktálta a

gazdasági érdek, egyes nacionalista, irredenta politikai csoportok azonban a Monarchiától való elszakadás mellett voltak.

A triesztieket nyelvi sokféleség jellemezte, amelyen belül döntően fontos volt a német nyelv is. A köznapis érintkezés elsősorban dialektusban történt, ezért is fordulhatott elő, hogy, mint sokáig felrőtták Svevónak, a *Zeno tudatában* nem tökéletes olasz irodalmi nyelvet használ. Ezt ugyan ma már inkább előnyére fordítja a kritika: a narráló hang, a mű trieszti elbeszélő-főhőse nyilvánvalóan ebben a dialektusban gondolkodik, így válhat a narráció autentikussá. Mint fentebb említettük, nem lenne hihető megoldás, ha teljesen steril irodalmi nyelven kommunikálna. Ezért megengedhető a nyelvi hiba lehetősége is, sőt nyelvezete csak hozzájárul a mű modernségéhez. A kritika sokat foglalkozott a mű egy másik sajátosságával is: a cselekmény látszólag egy pszichoanalízis története – Trieszt igen fontos szerepet játszott a pszichoanalízis terjesztésében. Mindennek ellenére a regény semmiképpen nem tekinthető pszichoanalitikus megközelítésűnek, valójában nem is lélektani regény. De feltétlenül jelen van benne az identitás kérdése, az a problematika, mely nagyon is jellemző a városra, s amelynek közvetítésére Svevo valójában új regényformát talált. A két világháború közötti trieszti irodalom nagyjai éppen bizonytalanságérzésükből, identitásváltságukból alkottak jelentős irodalmat. Fontos műfajuk a memoár, az életrajzi elemekkel is rendelkező próza – vagy éppenséggel a líra.

A trieszti irodalom több munkájában is szerepel magyar motívum, vagy magyar hős. Így Pier Antonio Quarantotti Gambini: *A vörös rózsza (La rosa rossa)* című regényében egy magyar gróf, akibe a regény főszereplője fiatal korában szerelmes volt. Budapestről is említés esik, feltehetőleg többek valóságos életmódjának is megfelelt a regényalak: Ubaldo márki felesége halála után „aggregény életet élt. Időnként két-három hétre eltűnt a városból, azt rebesgették, hogy szórakozni megy Bécsbe, Milánóba vagy Budapestre.” Szinte minden család tud valami hasonlót mesélni, egy-egy nagybácsit, aki gyakran járt szórakozni Budapestre a két világháború között, hol egy fiatal párt, aki nászútra Budapestre utazott, esetleg egy házaspárt, aki idejött valóni. Mindez azonban mára lassan a távolba vész, inkább mítosz, mintsem élő valóság.

Fel-felbukkannak magyar rokonok is, mint a trieszti író Elody Oblath Stuparich feljegyzéseiben. A nyarakat gyermek- és fiatalkorában az Alföldön töltötte a rokonoknál, s felnőtként igazi idillként emlékezik ezekre az időkre. Umberto Saba: *Ernesto* című regényében a főhős egy magyar tulajdonosnál dolgozik segédként.

A Magyarországgal való kapcsolat a trieszti irodalomban, zenei életben is nyilvánvaló. Fontos személyiségeket is ismerünk, akik magyar származásúak: Italo Svevo nagyapja Erdélyből származott, s az 1848 utáni emigrációval került a városba. Ő maga már nem tudott magyarul, s nem is ápolta kapcsolatokat Magyarországgal, mégis úgy tudjuk, kedves gimnáziumi irodalomtanára, Szombathelyi nézte át nyelvileg a *Zeno tudata* című regényét. Szombathelyi, ha nem is szorososan, de tartotta kapcsolatait a család magyarországi ágával, fia Marino, ügyvéd, megőrizte

rokonoknak, a vezérkar főnökének, Szombathelyi Ferencnek üdvözlőlappját a háború idejéről.

Bice Polli költő- és újságíró komoly tanulmányt közölt a magyar zenéről. Kötődése a magyar kultúrához többek között annak szült, hogy Budapesten vált el, s mindehhez először magyar állampolgárságot vett fel. Valamelyest magyarul is megtanult, s magyar témájú cikkeket írt. Jó barátságban volt Ternay Kálmán lektorral, irodalmárral, aki a 30-as, 40-es években Triesztben működött.

Magyarok Fiumén keresztül is érkeztek Triesztbe, először a „magyar” kikötővárosban próbáltak szerencsét, az is előfordult, hogy olyan helybeli cégnél találtak munkát, melynek székhelye Triesztben volt. Többben közülük tovább is mentek Triesztbe.

Mint már említettük, a város gazdaságában, kultúrájában fontos szerepet játszottak a különböző etnikumok, vallások. Magyarországgal a leginkább összekötő kapocs a zsidó népesség jelenléte: a legkülönbözőbb foglalkozásokat űzték, sokan igen szegényen érkeztek a kikötővárosba, s némelyek közülük nagy karriert futottak be. Italo Svevo nagyapja Erdélyből érkezett, a Frigyesy-dédapa Székesfehérvár mellől. Az izraelita hitközség anyakönyvei az 1900-as évek elejéről a nevek, a születési hely, a házasságkötés, házastárs neve, születési helye, foglalkozás alapján, valamint abból a kérdésből, hogy háza van-e, számos magyar származású személyt jeleznek, akiknek esetleg maradt is még ingatlanuk Magyarországon. (A születési helyek között szerepel: Vác, Szekszárd, Szombathely, Körmend, Mohács stb.)

A kulturális kapcsolatok egy másik ágát a hivatalos érintkezések jelentik, mint például a Korvin Máttyás Társaság, mely 1920-ban alakult Budapesten, a „magyar–olasz művészeti és irodalmi kapcsolatok ápolására”. Elnöke Berzeviczy Albert, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke, korábbi oktatási miniszter lett, s a társaság nagyfokú politikai támogatottságot is élvezett – a kormánykörök, így olasz részről később Mussolini, anyagilag is dotálták –, s szoros szálak fűzték Trieszthez. Trieszti gazdasági körök támogatást nyújtottak a társaságnak, ugyanazok a körök, melyek olasz történészek újabb kutatásai alapján D'Annunzio „kalandját”, azaz 1919–20-as fiumei megszállását anyagilag is támogatták. A két város közti rivalizálás korábban inkább Fiumére volt jellemző, hiszen a kisebb, későbbi fejlődésű város féltékenyen figyelte a nagyobb és hatalmasabbat, ekkor viszont már az első világháborút követően Olaszországhoz tartozó Triesztnak fűződhetett inkább gazdasági érdeke ahhoz, hogy Fiume ne legyen önálló, ahogy akkoriban szeretett volna, hanem D'Annunzio szándékának megfelelően tartozzék szintén Olaszországhoz, s ez által kereskedelmének mozgásteret legyen behatárolt.

Tény, hogy a két világháború között számos trieszti gazdasági érdekeltség volt jelen Magyarországon, elsősorban Budapesten. Erről meggyőződhetünk levéltári anyagokból is: Marta Petricoli és Anna Millo történészek kutatásai alapján tudjuk, hogy e cégek például nagy nemzetközi biztosítótársaságok voltak, mint az Assicurazioni Generali, a Riunione Adriatica di Sicurtà vagy a Modano-féle cigarettapapír- és szipkagyár, a Stock likörgyár, Francesco Parisi szállítási cég stb.

Herczeg Ferenc visszaemlékezéseiben, a *Góti-kus házban* olvashatunk az Adria biztosítótársaságról, melynek elnöke Frigyesy Adolf volt:

„Mikszáth tagja volt az Adria Biztosítótársaságnak. Midőn Frigyesy Adolf, a társulat trieszti elnöke meglátogatta a költőt, kevés idővel a halála előtt, a beteg azt mondta:

– Csináljatok az én helyemből irodalmi stallumot – utánam válasszatok meg Herczeget.

Erről akkor értesültem, amikor az Adria csakugyan meghívott Mikszáth helyére az igazgatóságba.”

Igazi sikertörténet a Frigyesy családé, akikről Anna Millo történész nemrégiben könyvet jelentetett meg. Adolf 1876-ban, Móric testvére 1889-ben vándorolt vagyontalanul Triesztbe, s ott vezető gazdasági pozícióba emelkedtek. Nemesi címet is kaptak, a „von Ráczalmásból” később a „di Rattalma” előnév lett. Leszármazottjuk, a Milánóban élő Arnoldo Frigessi ügyvéd ma is örzi, több más családi ereklyével együtt, azt a bronz szobrot, melyet nagyapja, Adolfo, a társaság dolgozójától kapott.

Joyce, Svevo és Magris városa

Trieszt történelmi kötődése Magyarországhoz a történelmi viharok ellenére is megmaradt. Ne tekintsük véletlennek, hogy a 70-es, 80-as években, egy olyan időszakban, amikor az olasz kulturális élet nem mutatott valami nagy érdeklődést Magyarországra vagy a közép-európai régió iránt, a trieszti Claudio Magris Közép-Európával, az Osztrák–Magyar Monarchiával, majd a Duna menti országokkal kezdett foglalkozni műveiben. A *Danubio* című esszéregénye 1986-ban jelent meg, s a szerző korábbi írásainak, kutatásainak folytatása: a Duna országában tett utazásának leírása, az adott országok kulturális, politikai, társadalmi életének felvilágosítása. A 40-es évek végének, az 50-es évek elejének nagy kivándorlási hullámával magyar származásúak is kerültek Fiuméből Triesztbe – nyelvükben és identitásukban már olaszokként, hiszen Fiume 1924 és 1945 között Olaszország része volt, azaz ők az olasz Fiumében születtek, olasz volt az anyanyelvük. Emlékeztükben mégis megőrizték családjuk magyar kötődéseit, többben máig is ápolják kapcsolataikat itt élő rokonaikkal.

Visszatérve még egyszer a Monarchiára, a mindennapokra, egyén és politika viszonyára, érdemes hivatkozni Bobi Bazlen esszéire, melyekben az Osztrák–Magyar Monarchia koráról úgy vélekedik, azért tűnik ma annyira szépnek, mivel ami utána következett, annyival rosszabb volt. Az osztrák elnyomásnak a későbbiekhez képest enyhe voltára, az egyének és a politika viszonyára a Svevo családból idéz egy anekdotát:

Svevo unokája telefonon beszélget a barátnőjével. Annyira belemelegednek, hogy egyre hazafiasabb hangokat ütnek meg, míg végül a Monarchia területén tiltott olasz himnusz kezdik énekelni. A telefonos kisasszony rémületében közbeszól, megpróbálja leinteni őket. Svevo felháborodik a telefontitok megsértésén, amiért a kisasszony belehallgatott a beszélgetésbe, s a posta vezetőjéhez fordul, aki elbocsátja a tetten ért titoksejtőt. Svevo viszont kétségbe esik ezen, és állást keres a számára.

Vrt u Veneciji

Velencei kert

PRODANOVIĆ,
Mileta
Velencei kert
L'Harmattan, 2013
(megjelenés előtt)

Velence az a város, amelyet Linával együtt fedeztem föl.

Semmi kétség nem fért hozzá, hogy a hiúság többnapos vására alatt, ami az újságíróknak és résztvevőknek szánt megnyitó, találkozni fogunk. A városi kertek a pavilonokkal a város szélén, a lagúnában mégiscsak túl kicsi helyek ahhoz, hogy elkerülhessük egymást.

Az igazi kérdés inkább az volt, hogy ki lesz az, akivel találkozni fogok. Túl régóta élünk két különböző világban, amelyek minden nappal távolabb kerülnek egymástól, a fekete lyukban, amelyben élek, alig hallani valamilyen hangot, kérdés, hogy egyáltalán értheti-e valaki, amit beszélünk. (...)

A modern művészet, azoknak a műveknek a tanúsága szerint, amelyeket mint legjellemzőbbeket és legidősebbeket kiválogattak, úgy tűnik, éppen a végére ért egy újabb kirándulásnak önmagába, a saját történetébe. A posztmodern szójátékok másodrendű popsztárok repertoárjának részévé váltak. A „posztmodernizmus” fogalmát helyi okostojások kezdték el használni olyan országokban, amelyeknek átlagos tengerszint feletti magassága meghaladja a kétezer métert, ami annak jele, hogy végleg kiment a forgalomból, és a tartalom, amelyet jelölt, más elméleti kategóriákba ömlött át.

Mindenki új témákat, új térségeket és új beszédmódokat keresett, de az általános diffúzió és töredékesség továbbra is uralta azt a teret, amit „a vizuális művészetek legújabb fejleményei”-nek neveztek. Mivel nem sejlett közös nevező, a „post” megjelölésnél maradtak. Így a „poszthumanizmus” foglalta össze a legkülönbözőbb műveket, amelyek az ember biológiai és etikai dimenzióit fűrészték. Az identitásváltás technikai immár nem korlátozódtak az átöltözésre, parókákra és álszakállakra, a poros színházi kelléktárak anakronisztikus fogásaira – az emberek a világ minden részén bátran belevágtak saját testük átalakításába. Az egyre hozzáférhetőbb plasztikai műtétékkel legyőzték az öregedés folyamatát, áttörték az adott testforma vagy adott nem korlátait.

A művészeti folyóiratok tarka füzetiben egyre több olyan mű akadt, amelyet a balkáni vagy valamilyen másik vérontás ihletett.

A műtermek mintha műtőkké és vegyi laboratóriumokba költöztek volna át, amelyekben megszülettek az első klónok, és arra fognak készíteni számos gondolkodót és művészt, hogy föltegyék a kérdést, vajon a *homo sapiens* latin néven ismert lény nem tűnt-e le a színről, csöndben, észrevétlenül, olyan módon, ahogy egyetlen máig megírt apokalipszis sem látta előre.

A huszadik század végének másik „poszt”-ja a posztkoloniális beszédmód volt. Mint a modernizmus hőskorának kezdetén, amikor a hirtelen fölfedezett afrikai maszkok segítettek elő a kubizmus létrejöttét, felbukkant a remény, hogy az Európán kívüli kultúrák szemrevétele új vitalitást eredményezhet. Abban az időben, amikor a fővárosok vagy nagyvárosok magja minden földrajzi szélességen többé-kevésbé ugyanúgy néz ki, amikor – először a tömegfogyasztási cikkek márkáinak internacionáléja közvetítésével – fölismerték és elnevezték azt, amit globalizációnak hívunk, a világnak szüksége lett arra, hogy kipihenje ezt az egyformaságot. Szüksége lett valami másra és másféle, valami helyire.

Ebben az autentikus kultúrák iránti váratlan vonzalomban ezúttal nem annyira inspirációt kerestek, hanem inkább hol képmutató, hol őszinte kísérlet volt a mások és másfélék tapasztalatainak figyelembevételére. A modern művészet, az egész huszadik század folyamán, a nyugati civilizáció kizárólagos tulajdona volt. Most, amikor a világ elvesztette kétpólusúságát, amikor úgy tűnik, hogy az atlanti civilizáció győzelmének semmi sem áll az útjában, eljött a pillanat, hogy legalább látszólag egyenjogúan megszólalhassanak azok is, akik nemrég még nem tartoztak a látható világhoz. Rögtön a berlini fal leomlása után ez a hullám hozta magával az úgynevezett „peresztrojka-művészet” iránti rövid, de szenvedélyes érdeklődést, amelyet a modern afrikai és nem sokkal utána a modern kínai művészet iránti rajongás követett.

Úgy tűnik, nem sok még letarolatlan terület maradt. Ám ez nem jelenti azt, hogy nem lehet ilyeneket találni.

Amikor később utánagondoltam, eléggé kézenfekvő volt, hogy Lina, már hosszabb ideje az események középpontjában lévén, a két uralkodó tendencia metszéspontjában fogja megtalálni érdeklődése tárgyát – az egyik, amelyik a humanizmus határait vizsgálja, a másik, amelyik a kevéssé ismert régiók és kultúrák felé fordul.

Az út megpróbáltatásait gyorsan feledteti a találkozás Velence kavargásával. A fáradtság később jelentkezik, amikor a lelkesedés első habja lelapad – akár először, akár ki tudja, hányadszor érkezik az ember. Az angol utazó jutott eszembe, aki a tizenkilencedik század szokásainak megfelelően bejárta Olaszországot, és Velencébe érkezve a következő táviratot küldte haza: *Vigyázat, az utcák tele vannak vízzel!*

Vajon Velence süllyedt-e az elmúlt évtizedben, mialatt országom lesüllyedt? Nem úgy láttam. Csak annyit láttam, hogy a vaporetók számozása megváltozott, a lepusztult homlokzatokon kifeszített és hidakról lelógatott, különféle kiállításokat hirdető plakátok pedig nagyobbak és gondosabb kidolgozásúak, mint azelőtt.

A duhaj társaság, amelytől tüstént különváltam, nemcsak napra, de órára pontosan a modern művészet nagy cirkuszának megnyitására érkezett. A csoport meglepően hamar úrrá lett a szállás elfoglalásával járó bonyodalmakon az állomás közelében lévő három panzióban. Mielőtt visszavonultam, válaszolnom kellett a pénzváltókat, a nyitvatartási időket, az egyszerű, napi és heti vízibusz-jegyeket, a Peggy Guggenheim-gyűjtemény megközelíthetőségét firtató kérdésekre.

A Riva degli Schiavonin már nem lehetett mozdulni a tömegtől, özönlöttek Velencének arra a részére, amelyik a kiállítások szünetében kihalt szokott lenni. A csónakok beláthatatlan tömegéből a szünet nélkül himbálózó kikötőstégek körül, azon a részen, ahol a csatorna kinyílik a lagúnára, kiemelkedtek a nemzetközi forgalomnak fenntartott rakparthoz kikötött fehér turistahajók.

Messziről látszott, hogy egy hatalmas fehér jacht is áll ott, látható kémény, árboc és nagyobb antennák nélküli kompakt, lekerekített forma. Egy gigászi méretűre nagyított korszerű, formatervezett háztartási gépre hasonlított.

Az úszó szobrok, amelyeket különböző művészek egy híres svájci óragyár támogatásával hoztak létre, és amelyeket mindenfelé plakátok és feliratok hirdettek, a Lido kekes körvonalai és a San Giorgio Maggiore sziget oldalról megvilágított épületei által alkotott keretben billegtek, szökdecselek és forogtak a víz felszínén, és valójában szegényesen hatottak a tökéletes, erős hajótesthez viszonyítva. Ahogy a velencei Arzenál hatalmas, de lepusztult folyosóin elhelyezett high-tech színvonalú, letisztult minimalista műalkotások akaratlanul is kiemeltek az őket befogadó tér nyomorúságos állapotát, úgy emelte ki a huszonegyedik századot, a tökéletesség türelmetlenül várt korszakát hirdető úszó manifesztum Velence lepusztultságát, a városét, amely a modern művészet aranyhalacszkája számára minden második évben az akvárium szerepét játssza.

A kiállításoknak helyet adó park előtt tolongó tömeget csak a kisebb bemélyedésben nyíló bejárat két oldalán kopjákron sorakozó zászlók sokaságával lehetett összehasonlítani. Az enyhe déli szélben libegő zászlókat az országok betűrendjében sorolták egymás mellé, nem törődve azzal, hogy szövetségesek vagy ellenségek kerülnek-e így egymás mellé. A zászlók csattogása és a különböző nyelveken folyó beszélgetések töredékei, amelyeket ugyanez a meleg szél sodort ide, az új Babilon benyomását erősítették, egy sugárzó, kirobbanó civilizációét, amelyben, legalábbis első pillantásra, mindenkinek megvan a maga helye.

A bejárat előtti miniatűr étterem kerthelyiségében nem volt szabad hely.

Csókok csattantak, porcelán csörgött, koccintások és kurjantások hallatszottak mindenfelől. A park alacsony fémkapui előtt türelmesen váraakoztak azok is, akik nem szoktak hozzá, hogy bármire várniuk kelljen az életben.

Tonnányi fölösleges papírral, katalógusokkal és plakátokkal megrakva, amelyeket az első nagytakarításkor ki fognak dobni, siető újságírók húztak át függő az ácsorgó csoportok között, néha vidáman csevegő körökön vágva keresztül. Rövid, rituális bocsánatkérések röpködtek mindenfelé. Valamivel lassúbb jár a suk és rémült forgolódásuk, a nemzeti pavilonokat és „a kortárs művészet olimpiájának” más pontjait feltüntető térképek gyakori nézegetése alapján világosan felismerhetőek voltak azok, akik korábban még nem tudósítottak valamelyik megnyitóról.

Tökéletesen formált fenekükön neves alkotók legújabb kreációinak mozgó kiállítását hordozó, gondterhelt riporternők igyekeztek lépést tartani tévéstábjuk tagjaival. Az operatőrök kifulladásra cipelték a súlyos profi kamerákat, a hangtechnikusok meg futtában szedegették össze az elektronikus felszerelésről lecsüngő és az ösvény kavicsán vonszolódó kábeleket.

– Schnabel... Ott van, látod, ott egészen balra, a spanyol pavilonnál

– hallottam a hátam mögött az elragadtatott suttagást.

Lényegében minden ugyanolyan volt, mint korábbi ittléteim idején. És valahogy mégis minden más volt. A pavilonok körvonalai természetesen nem változtak. Továbbra is itt voltak a huszadik század elején épültek – az angol, amely áldór portikuszával egy dombocskáról uralta az oldalsétányt, a valamivel rejtettebb francia, még lejjebb az orosz, amelyről leolvasható volt egy birodalom igénye arra, hogy a nemzeti építészeti stílus megújulását tudassa a világgal. Ezek után következtek a huszadik század két nagy mézárása között épült pavilonok, és a még későbbiek – a maga módján mindegyik arról a korról szólt, amelyben keletkezett, és némelyik az országáról is. A változás, amelyet érzékeltem, nem azzal a ténnyel volt tehát kapcsolatos, hogy jobboldalt, a barátságos lombok alatt olyan pavilonok álltak, amelyek korábbi látogatásom idején még nem léteztek. Ezek egyébként, a helyszüke miatt, általában kicsik, eldugottak, alig láthatóak, épp csak egy-egy hangsúlyt adnak hozzá a stílusok általános kavargásához.

Arra gondoltam, mennyire értelmetlen Boris ötlete, hogy bárkinek a vezetője lehetnek – inkább mondhatnám azt, hogy nekem van szükségem egy jó, tájékozott vezetőre.

Első pillantásra világos volt, hogy itt többé-kevésbé mindenki ismeri egymást. Látszott abból a színlelt vagy valódi lazaságból, amellyel közeledtek egymáshoz. Én jóformán senkit sem ismertem.

És éppen ebben a pillanatban a központi, hagyományosan „Olaszország” feliratú pavilonhoz vezető széles sétányon megpillantottam Linát. A távolból. Itt a vezetőm – gondoltam. Aki ismeri a dörgést, és a kulisszák mögötti legújabb fejleményekkel is aszúrban van.

Kiabált a körülötte állókkal, és hevesen gesztikulált. Ez nem vall rá, gondoltam: lám csak, hogy megváltoztatja a temperamentumot, ha a fejlett kapitalizmus rohanó világában él az ember.

Egy nyílt vagy burkolt szitkot odavetve dühösen elfordult a társaságtól, és ekkor megpillantott engem. Abból vettem észre, hogy furcsán megrezzen a teste, hirtelen kifutott belőle a feszültség.

Lassú mozdulattal feltolta a napszemüvegét, és sietség nélkül elindult felém, olyan arckifejezéssel, hogy a kívülről azt hihette volna, tíz perce és nem tíz éve láttuk egymást utoljára.

– Hogy kerülsz ebbe a diliházba? – kérdezte, és karon fogott.

– Csak úgy... – feleltem.

Az oroszlan szája

Amikor néhány más változatot, kevésbé alkalmas helyet elvetve megbeszéltek, hogy hol fogunk találkozni, nem jutott eszembe a hely bizarr legendája. Még akkor sem, amikor odamentem. Csak amikor már egy ideje ott sétálgattam a Dózse-palota és a Biblioteca Marciana között, elnézve a nyomakodó, lökdösődő és fejtellenül rohángáló embereket, akkor jutott eszembe az oszlopok legendája.

Fra Marco e Todaro, Márk és Teodor között – mondták a régi velenceiek, amikor azt akarták kifejezni, hogy valaki komoly bajban van. Marcelina késését tehát magyarázhatta, esetleg igazolhatta is a két, szobrot hordozó oszlop közötti hely baljós volta.

Volt, ahogy volt, azzal, hogy emlékművel róttá le adósságát annak a szentnek is, akinek a helyét az új, ismertebb égi udvaronc foglalta el, Velence úgy

határozott, hogy a legünnepelesebb helyet biztosítja korai és a mítoszok ködébe vesző történelmének.

Szent Teodor, *martir et calavier di Dio* Velence védőszentje volt, mielőtt 827-ben ügyes kereskedők, egy sor tisztességtelennek nevezhető fortély révén, megszerezték Alexandriából Szent Márk földi maradványait.

Az egy darabból faragott, sima vörösránit oszlopokat a legenda szerint a lagúnák környékéről, egy azonosítatlan római településről hozták el, hogy a két szent szobrát azokra állítsák.

Több mint ötven évig feküdtek a mólón, mert senki sem tudta felállítani őket. Végül, Sebastian Ziani dózse idejében, a tizenkettedik század második felében felbukkant valaki, aki vállalta, hogy a mesékből ismert jutalom – egy kívánsága teljesítése – fejében felállítja a súlyos oszlopokat. Ez a bizonyos Niccolò il Bratiere, miután vállalkozását siker koronázta, azt kívánta, hogy a két oszlop között ne legyen érvényben a Köztársaság kockajátékot tiltó törvénye.

Az „*onesta grazia*” természetesen nem volt megtagadható, azonban a dózse, valószínűleg valamelyik tanácsadója rábeszélésére, elrendelte, hogy a jövőben minden nyilvános kivégzést ugyanezen a *piazzétán*, a megszelídített krokodilon álló Szent Teodort és a szárnyas oroszlánként ábrázolt Szent Márkot tartó két oszlop között kell végrehajtani. Sőt, az árulók és más bűnözők levágott fejét azon a helyen kell hagyni mindaddig, míg a bomlás bűze elviselhetetlenné nem válik. Mivel pedig a kockajátékosok tudvalevőleg babonára hajlamosak, a szabadság zónája ezáltal – legalábbis a Köztársaság bukásáig és a fényűző kaszinók megjelenéséig – megszűnt.

Amikor már harmadszor vagy negyedszer határoztam el, hogy a jól ismert útvonalon visszatérek a panziómba, Lina felbukkant a mólón hullámzó tömegben. Olyan hangon, amely azt sugallta, hogy én vagyok a hibás a találka lekéséséért, hadarva mondta:

– Gyerünk, siess már, a taxi nem várhat, tilos itt kikötnie... alig tudtam rábeszélni...

A móló szélén a taxist valóban egy rendőrrel folytatott heves szópárbaj kellős közepén találtuk, de úgy tűnik, a viszály a mediterrán veszekedés és fenyegetőzés határain belül maradt.

Kérdésemre, hogy minek a taxi, majdnem dühösen válaszolt:

– Mi van, azt hitted, hogy vaporettón fogok ideimbolyogni a Giudeccától... Ebben a napszakban... Azonkívül, ahová megyünk, oda csak vízen lehet menni, ez része a rejtjelnek, amit nem tartalmaz a meghívó.

– És hol a kis Nikolica? Hol a mi *poeta laureatusunk*? – kérdeztem, miközben beszálltunk a bárkába, és leültünk a keskenyebbik, nyitott hátsó felébe. – Azt hittem, itt vár ránk a csónakban...

– Őszintén szólva nem láttam a performansz óta – felelt teljesen nyugodtan, ügyet sem vetve gúnyos hangsúlyomra. – A vacsorát a kedvéért rendezték, de nem jelent meg, hívtam néhányszor a szállodáját, de úgy látszik, egyáltalán nem is ment oda. Egyébként nincs is meghívóm a számára...

Taxisunknak, ügyes kapitányunknak sikerült valahogy kievickélnie a móló közelében tülekedő különféle bárkák sokaságából, és széles ívet leírva elérni a Canale Grandét. (...)

Bal felől elhagytuk a Vámház aranygömbjét a Dorsoduro negyed szélén, és a Santa Maria della Salute kékesen megvilágított hatalmas kupoláját. Közeledtünk az Akadémia előtti fahídhöz.

Marcelina, ügyet sem vetve kommentárjaimra, folytatta:

– Akkor találta ki ezt a munkát, amikor eljöttünk megnézni a pavilont, mikor még semmit sem lehetett tudni, mikor még nem volt biztos, hogy megkapjuk... más változatok is voltak, más helyeken. És amikor beengedtek minket, amikor kinyitották, és megütött az a szag és a millió... tényleg millió madár, élő és döglött... mindjárt megvolt neki ez a munka. A többi már csak végrehajtás.

Nem tudom, várt-e helyeslést vagy további kérdéseket. Nem mondtam semmit.

Velence még mindig lüktetett, a vízi utakon nem kevésbé, mint a „fondamentin” és a központ környékének gyalogútjain – szinte nem is volt különbség a nappali és az éjszakai forgalom között, lomha vaporettókat előztünk meg, tompa fényű neonjaik és a szüntelenül himbálózó kikötőhidak világítása visszatükröződött a sötét vízfelszínen, a gyors és lassú bárkák nyomdokvize a fénycsövek kellemetlen világosságát visszfények kavargó halmazává törte szét, megtörték és kihunyttak a Canal Grande nagy fordított „S” betűjére néző homlokzatok tükröképei is. Lina mélyet sóhajtott:

– Csak amikor az egész véget ért... Jól mondta valaki, hogy a Biennálé első négy napja félig megnyitó, félig lóverseny... Azt hittem, megbolondulok. Nem tudja az ember, hogy az ő technikusaik és asszisztenseik a rosszabbak,

vagy az itteniek, meg hogy melyikük beszél rosszabbul angolul... egyfolytában fordítanom kellett az egyik angolról a másikra. Ebben az őrült városban egy szöveget se verhetsz be, ha nincs legalább három elismervényed...

Ha meg elküldöd valamelyiket, hogy hozzon el valami iratot, hogy te addig valamit elintézhess... az övéik eltévednek, a helyiek meg hazamennek ebédelni, és három órára nyomuk vész, nem tudni, melyik a rosszabb... Arról nem is szólva, hogy a *jónapotért* is fizetni kell. A honfitársai, a mesteremberek, amikor megérkeztek... hogy mondjam... meg voltak réműlve, gondolom, először voltak külföldön... Aztán elkanászodtak, elkezdtek kényeskedni, hogy ez meg az nem felel meg nekik, zavarja őket, hogy másik szállodát akarnak, hogy miért van ennyi szúnyog. Nem is tudom, talán arra vártak, hogy megszervezzem a szúnyogirtást...

Egy újabb csődület mellett haladtunk el, a gyalogos Velence központi összeköttetését biztosító Rialto alatt. Ez olyan, mint egy fogantyú, amelynél fogva egy képzeletbeli óriás fölemelhetné az egész szigetekre épült várost, mint egy bőröndöt. A Canal Grande ismét kanyarodott, ezúttal balra, a víz fölé emelkedő, megvilágított homlokzatok újabb sorára nyílt kilátás.

– Ki válogatta össze a meghívandókat, milyen alapon? – kérdeztem ismét, hogy ne akadjon el a beszélgetés.

– Természetesen Duncan... És talán még valaki, akiben megbízik.

Az alapot pedig talán jobban megértjük, ha odamegyünk, és látjuk, hogy ki van ott. De ismerve őt meg a szokásait, azt hiszem, főleg az excentrikus angol barátai lesznek ott, mert hát... hogy úgy mondjam... *similis simili gaudet*. Dunny rajongása az Adria Királynőjéért, hogy úgy mondjam, egy angol hagyomány folytatása... Azé a gondolaté, amely létrehozta a város romantikus képét éppen akkor, amikor valójában már minden hanyatlott.

A költők... a szövegek a vízbe vetett kövekről, az egész megittasultság... ezek alakították ki az emberek mai képét Velencéről, és a vulgarizálás tetőpontján eljutunk a műanyag gondolához, fedélzetén a nápolyi dallam kíséretében forgó műanyag balerinával.

Akik ezeket vásárolják, úgysem tudnak különbséget tenni... És ez az egész együtt nem is hasonlít arra, amilyen Velence valójában.

Kicsit elhallgatott.

– Tessék, nézz oda, mi van a kivilágított homlokzatok mögött? – mutatott vaktában a házsorra, és a véletlen úgy hozta, hogy a taxi éppen a Ca d'Oro nyitott portikusza előtt haladt el, az egyetlen épület előtt, amelynek csipkés götikája a Dózse-palotáéhoz mérhető.

– Na mi? – folytatta újabb szónoki szünet után. – A legjobb esetben egy csomó herbárium, de herbáriumokban nem lehet élni. Azokat lapozgatni lehet. És ezért ennek a városnak a lakói elmenekülnek, és olyanok jönnek helyettük, végső soron, mint te meg én... különböző okokból... egy kicsit álmélkodnak, és húznak el. Hány ablak van bedeszkázva? Láthattad... El tudod képzelni egyáltalán, milyenek itt a napok, amikor elmúlik a nyár, amikor vége a főszezonnak? Amikor elkezd feljönni a víz a terazza padlójának repedéseiből... És amikor a ködtől az ujjad hegyéig sem látsz...

Kissé távolabb, egy elhanyagolt balusztrádós épület előtt, a vízből kiálló díszes vagy díztelen, megdőlt cölöpök sokaságához egy sor fedett, törékeny gondolat kötöttek ki. A sötét vízhatlan ponyvák alól kiállt az orr és a tat legzetes görbületű fémszerkezete.

Arra gondoltam, hogy Lina talán túlságosan durván bánt el Velence e szimbólumával.

A viktoriánus gondolkodás számára, amely Velence dekadenciájában saját hanyatlásának képét szerette volna látni, a gondola kedvelt kétértelmű szimbólum lett: egyszerre „égi” és „földi” lévén lehetett a szerelmi közbjáték képe a víz, a holdfény és romantikus dalok kíséretében, és ugyanakkor a halál szépségének képe is. A morbid képzettársítások nem merültek ki ebben, egyesek egyenesen úszó koporsót láttak a lakozott és olcsó, préselt bádogból készült díszekkel dekorált gondolában. Richard Wagnernak temetkezés jutott eszébe róla ragály idején, és félni kezdett a kolerától. Másfelől Velence sok látogatója szemében a kommercializálódás megannyi válfaja megvetendő tárggyá, a hamisítvány szimbólumává változtatta.

Azonban ezektől a képzettársításoktól függetlenül elmondhatjuk, hogy azok közé a ritka formák közé tartozik, amelyeket fokozatos változásokon át, mesteremberek nemzedékeinek hozzáértése révén, a szóbeli hagyományozódás közvetítésével a természet és a kultúra együttesen alakított. Hosszában és keresztben egyaránt enyhén aszimmetrikus alakja, sekély merülése, lebegése a víz fölött, kiemelkedő, megerősített végei – ezek védik manőverezést

közben a csatornában, amelyeket a gyalogos közlekedés szakadatlan terjeszkedése veszélyesen beszűkített – a lagúnával, a habokkal, az apályal folytatott küzdelem eredményei, ezáltal válik a Köztársaság és civilizációja hasonlatává és metaforájává.

A hajásra és kormányzásra egyszerre szolgáló egyetlen evezőt forgató gondoliere helyzete a vízen járó emberé. Afféle csoda.

Legalább annyira, amennyire maga Velence az.

– Hagyd most az elméleteket – mondtam, eltökélve, hogy Linával mégsem fogok vitába keveredni a gondolákról, amikor vezetőnk lekanyarodott a fő közlekedési útvonalról, és letért egy mellékcatornába. – Amúgy sem jutott soha az eszembe, hogy itt telepedjek le. Arról kezdéssel beszélni, kik lesznek ott...

– Ja, igen... Nem tudom. Miután mindenki azt állítja, hogy a mű bonyolult és drága, valószínűleg sokan lesznek olyanok, akik az összeállításán dolgoztak... A második vagy harmadik csoport föltétlenül azokból a dekoratív figurákból fog állni, akik, mint nyilván észrevetted, mindenütt elmaradhatatlanok. És lesznek olyanok is, akiket kívülállónak tekinthetünk...

– Mint engem – mondtam.

– Ugyan már... hagyd ezt az önsajnálatot! Vagy jól van, ha neked így jobb: mint téged. Az az egy biztos, hogy nem lesznek ott azok, akik a leginkább szeretnének jelen lenni. Nem állítom, hogy nem lesznek nagymenők, de mindenesetre nem lesznek sokan...

Amikor a vezető másodszor vagy harmadszor kanyarodott egyre kisebb és egyre sötétebb csatornába, fölhagytam a kísérletekkel, hogy kitaláljam, merre járunk. Egy ideig úgy rémlett, hogy egy jobbra nyíló csatorna a lagúna nyílt vizére vinne minket, a Fondamenti Nuove felé az északi oldalon, a taxis azonban balra fordult, aztán meg azt hittem, hogy a Cannaregio és a hajdani gettó felé tartunk, azonban amikor a házsorban egy pillanatra megnyílt egy keskeny gyalogos utca rése, olyan tornyok körvonalait láttam, amelyek szerintem a város egész más helyén kellett volna lenniük. Linára pillantottam, megint törte a fejét valamin, de nyugodt volt – szinte biztos voltam benne, hogy ő sem tudja, miféle utakon járunk, de még biztosabb abban, hogy kinevetné kétségeimet, és a taxi intézménye iránti primitív bizalmatlanságot látna bennük.

Azt, hogy mégis jó úton járunk, vagyis hogy megérkeztünk, abból vettem észre, hogy szokatlanul megsűrűsödött a forgalom az egyébként teljesen kihalt városrészben. Miután az egyik legszűkebb csatornában voltunk, amit csak Velencében láttam – úgy tűnt, ha kinyújtom a karom, egyszerre megérinthetem a velencei közlekedési hálózat e kapillárisának hátat fordító mindkét épület hámlott vakolatát –, előzésről szó sem lehetett. Taxink csatlakozott a sorakozó bárkához, amelyekből ügyesen vagy ügyefogyottan szálltak ki a meghívottak, rendszerint átlépve a legelső lépcsőfokot, amelyet, a vízfelszínrel egy szintben lévén, csúszós algaréteg borított.

Az ívelt tetejű, egyszerű, profitalan kövel szegélyezett kapu küszöbét miniatűr halogénreflektorok világították meg.

Marcelina nem engedte, hogy segítsék neki kiszállni a motorcsónakból – némi botladozás után ott állt a csúszós párkányon, ahonnan már könnyű volt bejutni a folyosóra.

A bejáratnál két masszív sziluett mosoly és szó nélkül elvette a meghívókat. Volt egy harmadik is, akinek a kezében mintha egy mobiltelefonnal sokkal nagyobb és komolyabb kommunikációs eszköz lett volna.

Habár még a keskeny csatorna gyér világításánál is látni lehetett, hogy a ház homlokzata semmilyen értelemben nem reprezentatív, a kapualj, a földszintet átszelve a csatornát a kerttel összekötő „porticato”, első látásra legalábbis, egy úri lakóház üzletház hagyományos alaprajzához illett. Habár még nem lehetett meggyőződni róla, sejtettem, hogy egy kétágú lépcsőt fogunk látni, és esetleg átjárót a kerthez a kapualj folytatásában.

A mindig nyirkos földszint szimmetrikus oldalhelyiségei ezekben a tipikusnak mondható épületekben tágas raktárként szolgáltak.

Ugyanennek a beosztásnak kellett ismétlődnie az emeleteken is, de rendszerint igényesebb kivitelben.

Ha igaz, hogy minden palotának megvan a maga története – akkor meg kellett legyen ennek is. Csakhogy nem volt senki, aki elmesélhette volna. Mindenesetre a történetnek legalább egy része azonos volt sok más hasonló, drága és mindig túl szűk telekre emelt épületével – a gyászos végről szóló. Azok közé a velencei házak közé tartozott, amelyekről azonnal látni, hogy nem lakik bennük senki, legalábbis tartósan nem. Az okokat nem tudjuk, legfőljebb csak sejthetjük. A homlokzat lepusztultsága a belsőre is áterjedt.

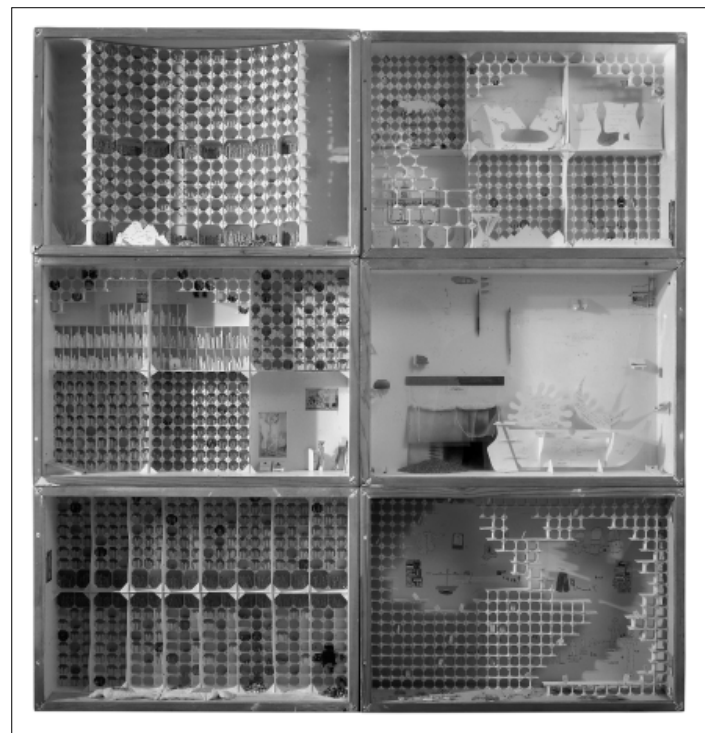
Már a kapualjban látható volt, hogy az angol igyekezett rendbe tenni a teret – a szinte teljes sötétségben is látszottak a frissen vakolt faltok, a megvetemdedt terasztól sávokban padlószőnyeg borította. Sajnos azonban még mindig nem létezett hatásos módszer a doh leküzdésére, a többéves szellőztelenség nyomainak eltüntetésére.

A folyosó közepét vizuális akadály foglalta el. Már a bejáratból látszott, hogy vetített képről van szó – még a projektort is látni lehetett egy konzolon a boltíves kapu belső oldalán. Valóságos misztérium, technológiai csoda volt azonban az anyag, amelyen a kép kirajzolódott. Nem vászon volt, könnyű tüllfüggöny, ahogy első pillantásra gondoltam. Inkább valamiféle pára, amely megmagyarázhatatlan módon megtartotta egy faltól falig kifeszített függőleges kárpit körvonalait. Észrevettem, hogy az egyik pilaszter mögött egy berendezés gáznemű anyagot bocsát ki, amelyet talán a szemközti falon elhelyezett ellenpárja magába szívott, és így maradt meg változatlan alakban az állandó vékony réteg. Amikor valamelyik látogató áthaladt rajta, pillantról kavarodás támadt, a kép kicsit megbolydult, de az eredeti állapot gyorsan helyreállt. Szerettem volna közelebről is szemügyre venni a berendezést, amely ezt a modern fata morgana létrehozta, de Lina tolt maga előtt, ami azt jelentette, hogy mögöttünk már feltorlódtak az újonnan érkezettek sora.

A vetített állókép a feljelentések gyűjtésére szolgáló „bocca di leone”, azaz oroszlánfej néven ismert híres velencei dobozok kevés megmaradt domborműve közül az egyiknek az erősen felnagyított fényképfelvétel volt. Gondolom, azok között, akik egy pillanattal látták az alkalom névadójának vetített képét, majd az események középpontja felé sietve áthaladtak rajta, voltak olyanok, akik felismerték a domborművet, és megértették, miért helyezték el a bejáratnál. De bizonyos, hogy nem sokan voltak.

E nem mindennapi intézmény felbukkanásának ideje a tizenhatodik század vége, amikor a Serenissima az első messzire ható vereségeket szenvedte a szárazföldön, és a hatalom a Tízek Tanácsa kezében összpontosul. Ekkor építenek be több épület homlokzatába ember- és oroszlánfej – haragos ember- és oroszlánfej – keverékét ábrázoló domborműveket. A szájnyláson keresztül minden polgár bedobhatta névtelen följelentését egy dobozba, amelyhez kulcsa csak a hatalomnak volt. A följelentés természetesen azóta létezik, amióta a hatalom a társadalom egy szegmensében összpontosul. Ám úgy tűnik, ez a rendszerint rejtett tevékenység sem korábban, sem később nem kapott ennyire látható megnyilvánulást.

Ezt a vetített képet, a mű bevezető elemét, amely a vizuális előszó szerepét játszotta, a helyi és az univerzális metszéspontjaként fogtam fel: mindenki, aki áthaladt a képen, beavatást nyert egy olyan világba, amelyben félelmek kavarognak. Aki azt hiszi, hogy mást jelent fel, valójában magát jelenti fel, csak hogy ezt utólag, rendszerint túl későn fedezi fel. Ez az istenhozott, gondoltam, lehet esszé a totalitárius társadalomról, azonban ez kevésbé valószínű, inkább valami más, ami az emberben rejlő legmélyebb rétegeket ragadja meg.

Mögöttünk maradt a geometriailag szabályos ködlap; a boltíves kapualj végéből két szimmetrikusan elhelyezett lépcső indult, és valaha létezett egy átjáró is a kert felé, amelyet mára meglehetősen hanyagul befalaztak.

A lépcsőház mennyezetén és az emeleti terem falain pompás stukatúr-keretben számos tükrök voltak látható. Valószínűleg a képek helyét foglalták el, amelyeket az elszegényedő tulajdonos eladott a számtalan közvetítő egyikének, akik a tizenkilencedik században a darabokra szedett Velencét Európa és Amerika gyűjtőinek házaiba hurcolták szét. Azt hihetnénk, hogy a végtelen tükröződések szobájába jött így létre – és talán ez volt a helyzet akkoriban, amikor a tükröket elhelyezték, de a nyirkosság és elhanyagoltság következtében elveszítették sajátosságuk nagyobbik részét, és egy természeti informel szürke tábláivá változtak át.

A meghívottak száma összhangban volt a palota látogatók számára megnyitott területével – a tömeg nem volt elviselhető.

Lina integetéssel viszonzta néhány ember köszönését, akik mosollyal fogadták megjelenését az emeleten. Ez az ő terepe volt, én csak kísértem. Úgy sejtem, a tompított fényben a legmegfelelőbb megfigyelési pontot igyekezett megtalálni, vagy csatlakozni valakihez, akivel kellemesebb lesz csevegni, mint másokkal.

Összefüggéstelen beszélgetésszálak jutottak el hozzánk, összefüggésükkel kiszakított szavak szeltek át a teret, mint „energia” vagy „karma”, egy lány, akin messze kevesebb volt a szöveggel takart, mint a vidám, tarka tetoválásokkal borított bőrfelület, arról beszélt, hogy egy tanulmányon dolgozik a kelta technofolk nyelvészeti többrétűségéről, különböző nevek hangzottak el, úgy rémlett, valaki epésen taglalja Sakotsari performanszát. Úgy látom, mondtam Marcelinának, a zárt tér kedvez a pletykának – a zuhán koktélparti vendégei nem pusmogtak ennyit. Vagy csak én látom így. Lina bólintott, és elismerte, hogy ez egy érdekes elmélet. Elhaladtunk még egy furcsa pár mellett – egy szegeccsel ékesített fekete bőrruhát viselő nagyon testes személy arany pórázon vezette barátját vagy társát. Időnként inni adott neki egy borospohárból, amelyet teátrálisan a másik kezében tartott.

Az igazi kutyák sem hiányoztak: a lépcső és a többszárnyú ajtó között egy világos ibolyaszínűre festett hajú japán dédelgetéssel és gyengéd szavakkal próbálta rávenni az ölében tartott csivavát, hogy ne reszkessen.

A livrés személyzet tálcáin izgalmas kontrasztot alkottak a különböző színű italok. A poharak megválasztása arról tanúskodott, hogy a látszólag lényegtelen részletekre is figyeltek. Kiderült, hogy olyan szakértő is van itt, aki képes bukija alapján megállapítani a felszolgált dicséretre méltó chianti évjáratát.

Kicsit zavart, hogy semmiféle munkát nem láttam, minden üres volt, az a két helyiség is, ahová még mindig nem engedték be a közönséget. Igaz, hogy az egyik teremben, egy fehér függöny mögött, amely nyilvánvalóan nem vetítőfelületként szolgált, látszott valami készülékféle, de mindent összevéve nyoma sem volt annak, amit Lina „bonyolult és drága munkának” nevezett.

A hajdani kandallónak egy középkorú nő támaszkodott, első pillantásra amerikai, akivel Lina úgy váltott csókot, hogy látszott, nem pusztán ismerősök egymás számára. Túlzások nélkül gratulált az aznapi performanszhoz.

– Eltaláltad a közönség ízlését – mondta, érezte, hogy tartózkodik a további minősítésektől, aztán kicsit kacérkodó amerikai akcentussal ejtve az olasz szavakat, megkérdezte, hogy tetszik nekünk a „ricevimento”.

– Nem tudom – felelte Lina –, csak most értünk... Tényleg, tudsz valamit erről it? Mi ketten épp ezt találgattuk... Mit tartogat nekünk ezúttal Dunny?

– Giulia vagyok, Julie, sajnálatos módon éppen elvtám egy gazdag férjtől, akinek jó ügyvédek vannak – nyújtotta nekem a kezét. – Csak hogy megspóroljam a fáradságot azoknak, akik ezt biztosan közölnék magával... Mit tartogat? Hmmm...

Amikor titokzatosan elmosolyodott, és közölte, hogy fogadalom köti, világos volt, hogy nagyon hamar mindent előre fogunk tudni Wellcome bonyolult projektjéről. A bevezető részt, amelyben Greenaway szerepelt, többé-kevésbé már ismertem Lina elbeszéléséből, még egyes fordulatok is azonosak voltak, ami a hírforrás azonosságára utalt. Giulia sottogása arra készítetett minket, hogy egészen közel hajoljunk hozzá.

Arcjátékkal fokozva szavai jelentőségét elárulta nekünk, hogy Duncan, egy sor tudós, pszichiáter, fiziológus, fizikus és ki tudja, még kicsoda segítségével az óceán mindkét partjának különféle intézeteiből és tanszékeiről, még Oroszországból is, egy olyan gépezetet alkotott, amelyik külsővé teszi és a környezetre meggyőző módon átviszi az emberek legtitkosabb félelmét.

(regényrészlet)

CSORDÁS GÁBOR FORDÍTÁSA

Asztrahánprém

Utazás jégtáblán

VELIKIĆ, Dragan
Az északi fal
Fórum, 2001

Dante-tér
Jelenkor, 2001

A Domaszewski-
doszié
Napkút, 2004

Orosz ablak
Geopen, 2009

A Bréma-ügy
Napkút, 2011

Asztrahánprém
Napkút, 2013
(előkészületben)

„Belgrád”
Magyar Lettre
Internationale, 33

„Budapestről,
teljességgel
személyesen”
Magyar Lettre
Internationale, 36

„A dunai régió
identitásai”
„A villamosvezető
belépője”
Magyar Lettre
Internationale, 81

A felhívás, hogy valahol nyilvánosan fellépjen, először az életében, arra sarkallta Markót, hogy teljesen beleássa magát az elgondolt kérdéskörbe. A Belgrádi regény, ahogyan a kéziratot nevezte, amelyen évek óta dolgozott, végérvényesen a fiókba került.

Június utolsó hete trópusi forróságot hozott. Marko egész nap az udvarban ücsörgött, a fügefá ragacsos árnyékában, és csak a látványokat firkantotta le, amelyeket majd beleszó leendő munkájába. Gyakorta felnézett a trieszti Savoy sárga termének elképzelt széksorai felé. Angol mondatokat sorakoztatott, nyomban lefordítva őket olaszra.

Ezekben a napokban Paula is hírt adott magáról. Megörvendeztette elhatározása, hogy bejelentkezett az érkekezletre Triesztbe, segítségét ígérte a dolgozata olasz fordítása körül. Azt tanácsolta, hogy a Hotel Lux térképcsínálóirol szóló munkáját a házigazdák nyelvén olvassa fel. Noha visszautasította a találkozás lehetőségét, mielőtt végzett volna a dolgozattal, Paula csak elnevette magát, amikor még aznap este becsöngetett az aijtáján.

Szeretkeztek. A jótékony hegyi napozás felüdítette Paula testét. A hajlatokban a bőre sima lett és telt. Marko olykor a készülő dolgozat mondatait biflázza.

A tágas szobák arra ihlették a fiatalembert, hogy a bevezető részben kifejtse a mozgás értelmét és a látszólagos szünetek jelentőségét, mert ezalatt elektronikus pontossággal kirajzolódnak a leendő hajózási útvonalak. Mert a szállodák hajók, az utazások elágazódásai.

Utazás az is, ahogyan reggel a fürdőszobába indul az ember vagy elmegey a boltba. A viharok odabent laknak a mellkasunkban, minden tengeráram és széljárat fészke ez. A hotelek kikötők, vitorlaszáritáshoz.

Meg hálókéhez, jegyezte meg Paula.

A hotelszobák sűrű levegőjében lefékeződik az öregedés. A csodatévő házam tápja a remetéknek, kiszabadítja az álmokat az éjszaka bugyrából.

Ugyanaz a szél jár a hotelekben és a temetőkben.

A szálloda, amelyről beszélni fogok, hölgyeim és uraim, kísértetek és szemfényvesztők tartomány, mondta Marko ügyelve az olasz szavak hanglejtésére.

Paula tüstént pontosabb olasz kifejezést talált a szemfényvesztők szóra. Azután két tenyerébe fektetve keskeny arcát, könyökét az asztal szélére támasztva figyelmesen hallgatta Marko okfejtésének egy szakaszát, amelyet két sűrűn gépelt oldalon rögzített.

Boldogult rokonom, társaságuk jeles tagja, folytatta olaszul Marko, ezernyi ezer oldalt hagyott hátra, amelyekre a nem történet örökkévalóságát róta, a szertartásos mozgás legendáriumát, az egyhangú napok rétegei alkotta szilárd architektúrát. Miközben valahol már létezik a fontos dátumok és személyek listája, amelyeket uniformisként erőltetnek majd rá a mindennapok szüziességére.

A gymnövények fenomenójával foglalkozott éveken át a rokonom, megkísérelvén törvényszerűséget felfedezni e növényi közösségek látszólag kaotikus terjedésére. Bár teret és levegőt vesznek el a haszonnövények világától, mind tudományos, mind metaforikus értelemben a gyom minden flórának létfontosságú. Josip Baldo merész feltételezése a gymnövények, közelebről a gyermekláncfű sűrű telephelyeit biztos útjelzőknek tekinti.

A gymnövényekkel, különösen a gyermekláncfűvel foglalkozott bizonyos Rudolf Grabner is, egy kétes hírű botanikus, aki Lenin legszűkebb munkatársi köréhez tartozott. Közismert a bolsevikok hajlama a botanikára. Mára fél Európa fűvészkertté változott. Magam is egy ilyen virággyásból jövök, ahol levegőt se kapni a bódító illatoktól. Rudolf Grabnerről és botanikai tárgyú munkáiról kimerítő áttekintést adott az *Apbake* vonatkozó száma, különösen a *Feljegyzések a gymnövényekről* hasonló kiadásával.

A történelmet a peremvilágok teszik, folytatta Marko, de a történelem azokat feledésben hagyja, míg csak bele nem bújtathatók az említett, nevekk

és dátumokkal ékes egyenruhába. Választott témám, amelyet taglalni fogok, a Hotel Bristol vagy talán Brussels szabómestereihez vagy térképcsínálóihoz kötődik, mindegy is. Vagy a Hotel Lux az? A szállodák gyakran váltogatják a nevüket, mert miközben egyfelől konspirációs gócpontok, más térfelfogásban a gondülés enyhelyei.

Marko maga előtt látta Paula figyelő arcát, összecsapott szemek, szorosra zárt ajkak, amelyek két mondat között mindig ellágyulnak picit. Marko emelt hangja meggyőzően varázsolt oda egy másik színteret, ahol figyelmesen követve a gondolatmenetet tömött sorokban ülnek ismeretlenek.

A világorradalom hálótermében, mint valami hatalmas keltetőben, a vékony hártványok alatt lüktettek a szellemek, készen arra, hogy mikrobák és vírusok módjára terjesszék a tan metelyét. Csak keveseknek adatik meg, hogy betöltsék küldetésüket, és elhittessék magukkal, hogy a zabolátlan fénykiterésből világosság fakadhat. És még ők is hullócsillagként elhamvadnak.

Tudjuk, mi lett a sorsa ennek az óriási hálóteremnek, ahogyan azt is, hogyan lehetséges, hogy a Lux ennyire sötét volt. Mindig ilyen tragédiák fogják megrengetni az emberiséget, mert létét az ember nem tudja elképzelni az okság végzetes rendszere nélkül. A létezés értelmének kutatása a legnagyobb átok rajta. Még a nihilisták is valamilyen rejtett értelmet kínálnak.

Csakhogy, hölgyeim és uraim, a történelem törvénye a közömbösség, a beláthatatlan távollét. Azoké lesz az utolsó szó, akik tudják ezt. A közömbösség végtelenjében nagy energiatöltésű testek lebegnek minden pillanatban készen arra, hogy – annak hangjegyeiként – megszólaltassák a világegyetemből áradó dallamot. A partitúra kitöltetlen soraiba furakodnak be a világmegváltók, merénylők, felforgatók, pszichopáták, szélhámosok, a megaláztatottak és a megszorítottak, gyakran csak azért, mert képtelenek összeütni egy épkézláb strófát, vagy mert egy fagyos arc, valamikor régen, gunyoros mosollyal fogadta suta udvarlásukat.

Elfeledkezve arról, hogy senkinek sem adatott meg a történelem alagútjának maradéktalan kiismerése, a fáradhatatlan térképcsínálók értelmet szövegetnek hozzá, gondosan fényesítik a Vologyák, Joszifok, Lavok életrajzait. . . Az olthatatlan vágyakozás az értelem után mákonya a tömegeknek. De a titkos archívumok sem rendelkeznek egy föld alatti trónus hatalmával, mert ott az ezeréves álmódás sűrű balszama nem hagyott veszni egyetlenegy szót, sikolyt vagy sóhajtást sem. Mihelyt felkerül a palimpszeszt utolsó rétege is, megjelennek az érzékeny barangolók, és tévedhetetlenül, schliemann-i ösztönnel tárják fel a Trójákat.

A keskeny arcról levált a két tenyér, és Paula összeszorított ajkait a lelkesedés sóhaja hagyta el. Marko sugárzó arccal kémele a trieszti Savoy sárga termében jelen levők tekintetét.

Három hónap elteltével az elképzelt jelenet elnyeri valós lenyomatát.

Mielőtt vázlata mondataiból ihletetten megalkotta volna a Lux szálló térképcsínálói történetét, jötevője útvonalaival követve bejárta a pulai dombokat, és naplementekor, amikor a turisták tömegei távoznak a strandokról, lement a vízhez. Már régóta nem járt Paula Endénél, mesterségesen őrizgette mellkasában a szorongás egy rögét, pók módjára eregette a történet szálát, amellyel lépre csalja az Aphake egyesület önhitt összeesküvőit.

Gyakran bókászott a parti sétányon, a vágányok mentén, amelyen kővé dermedve álltak a tehervagonok. A vasútállomás melletti kopár öbölben nézegette a csónakokat. A legutolsónak, a fülkésnek – rajta új fehér zsalugáterrel –, amelyen vörös betűkkel állt a név: Fiorela, vitorlaváson fedte a tatját. Az öböl túlsópartján a cementgyár szürke hasábjai porfelhőket ereget. Jobbra Muzil erdő dombja.

Az esti fenyők takarásában a cigaretta íze is más. A Kavana na obali távoli fényei az éjt idézik meg, amikor a kikötő tintaszerű vizében elenyésznek a hajógyár utolsó zörejei.

A sima sziklákon át Marko leér a rozoga famólóra. Az eldobott csikk elszisszen a vízben. A korhadt deszkák minden lépése alatt megnyikordulnak. Markónak eszébe jut Paula meséje a dublini Odüsszeuszról, aki víziszonyosan behajózza a világot. De sokszor gördülhetett végig a pulai parti sétányon fiákeren, Giovanni Petek hátát nézve! És hány, de hány gonosz szempár fúródhatott Petek hátába! Úgy lehet, Petek álmában a dublini Odüsszeusz furikázta Ferenc Ferdinándot és Zsófiát Szarajevó utcáin.

A térképészinálók ideje jött el. Ingáikat lengetve előkúsznak az ördögcsánásokból és a víznyelőkéből. Az útvonalak ismét világos nyomokról árulkodnak. Fülüket hegyezik az életrajzírók. És egy a bölcső, amely a mitikus éjszakában világít.

Marko sejtí, hogy a közömbösség, a nagy kozmikus távollét csak az összes érzék lerombolásával érhető el. Puha hordszéken, a könnyező szemek tompa fényt érzelenek. A bíborszín reverenda csámcsogással válaszol. Az inyen ott marad a csokoládé ragacsos rétege, mint tengerszéli tocsogók nesze, ahogyan néha-néha mozdul a megereszkedett száj. A teremben vaníliaillat árad szét.

A távoli vendégszobában, ahol kitartóan várakoznak a felforgatók, foltok csupán az üres partitúrán, a sűrű levegőben lebegnek a szavak, mint a fenyőtobozok. Holdfényben úszik a Tiberis smaragd színű vize.

Marko a móló végébe ért. Dagály ideje, a tenger olajos felszíne alig fél méterre van a nedves pallóktól. Lerúgta a tornacipőt, és óvatosan belemártotta a nagyujját a vízbe. Meglepte, milyen hideg, és egy villanásnyira megjelent a Titanicról az a szerencsétlen, a jégtábla foglya.

A jégtáblát Josip is megérezte.

Aznap este a hálószoba sötétjében Marko előtt felrémlt a Lux hatalmas épülete, amint úszik, viszi magával a hívőket az ígéret földje felé. A hajótörés után magányos jégtáblák szanaszét a világ tengerein, a vízbe fúltakkal. Sokuknak rendezett iratok voltak a zsebében.

Miroslav Krleža, az író, aki sok hajótörést megélt, és megöregedve adta át elnehezült testét az enyészetnek a zágrábi villa csendjében, még a régi 1924-es évben látnoki módon lejegyezte: „Ha majd az emberiség egy napon nem lesz többé rothadó, nyitott seb, mint ami ma, és amikor nem a Szovjetunió lesz az egyetlen hajó, amely Kozmopolis felé tart, hanem ebbe az irányba hajóznak népek és osztályok egész hajórajai, bizonyos, hogy a túlparton, mint gigantikus világítótorony, Vlagyimir Iljics Lenin fogadja a hajókat a kikötő bejáratánál, emlékműveként az embernek, aki elsőnek ért partot ideát.”

Krleža, az író szívesebben szállt partra csendes tengeren, Brioni édeni szigetcsoportján, és az eukaliptuszok hűvösében idézte fel a jégtáblán töltött ifjonti napjait.

A Tverszkaja utca 36. alatti épület valóságos méhkas. Benne egy egész kozmosz. A folyosók, lépcsők, titkos ajtók és zajos felvonók útvesztőjében lárvák függeszkednek.

Mikor az elfáradt lepkék visszatérnek a messzi térségekből, megint gubóba költöznek, megváltoztatják a nevüket (faj, alfaj, nem), és új életrajzzal új ciklust kezdenek.

A lepkék zajtalan világának nagy rajongója, Vladimir Nabokov (eredetileg Szirin) nem foglalkozott a Tverszkaja utcai kolónia torz mutációival. Az esztétikum ezúttal is felülkerekedett másfajta indítékokon.

Szünetekben a celláikban tartózkodnak. És mindenhol ugyanaz a beosztás: keskeny belépő, szűk benyílóban mosdó, a másik oldalon fogas és faliszekrény, azután tágas szoba következik széles ággal, két fotel, asztalka, az egyik szegletben, az ablaknál íróasztal, szék, könyvespolc, amelyen legfelül szép rendben a botanika klasszikusai sorakoznak. Gondolataik örök pollenje pereg a fogoly fejére. A durva vászonfüggöny mögött a labirintus másik oldala, lent pedig a kibetonozott udvar.

A központi fűtés csövei mentén éjszaka patkányok vándorolnak.

A kihalt folyosókon kora reggel gyermekek futkároznak. Kiskoruktól elragadtatva a konspirációtól kitalált neveken szólongatják egymást. Némelyik szobából egész éjjel hangok hallatszanak. Az áporodott levegőben dohányfüst illatos teák gőzével keveredik.

Az éjszakában úgy sísteregnek a szamovárok, mint a távoli vonatok.

Néha egy-egy alany kiszáll a lámpa tompa fényköréből, és hangot sem halatva eltűnik az udvar mélyében. A bátrabbja a Tverszkaja utca tiszta járdáján végzi, egy-két percig hever a vértócsában szétcsapott végtagokkal. De az életrajzok már elkészültek.

Erős vágy él az emberben a biztos talaj iránt, mondja egy vastag bajsú térképészináló. A part csak metafora.

Mindig lesznek utasok a mi hajónkon, mondja a másik, hegyes szakállú, apró mandulaszemű térképészináló.

A Tverszkaja labirintusában fanatikusok, aszkéták, szemfényvesztők, pszichopáták, kalandorok függeszkednek. . .

A hangyaboly feszültsége időnként többórás vitákban, orgiákban, önsanyargató gyakorlatokban, álmokban és vérgőzben vezetődik le. A fürdőkhöz tűzröplattant ukrainai lányok dögönyözik a szomjazó lelkeket, a rövidlátókat és a keheseket. Mindenki dédelgeti saját betegségét, és azt reméli, hogy egyszer majd üvegporsóban fekszik, száján mosollyal, bebalzsamozva. Fontos tehát, hogy elég fiatalon haljon meg az ember, mert a kozmetikusok, az életrajzíróktól eltérően, nem mindenhatók. Könnyebb a Tverszkaja járdáját Jalta homokfövényére cserélni, mint apasztani az ábrázatot, eltüntetni az ázsiai járomcsontokat és forradásokat berajzolni.

A harmadik emeleti lakosztályokban ott maradnak az özvegyek, törékenyen és sápadtan a téltől, és az étlapon minden este kaviárt jelölnek be meg francia borokat. A gyászidő gyorsan letelik. Éjszaka új életrajzokat motyognak. Könnybe lábad a szemük a leendő emlékektől.

Miután szeptember 21-én a trieszti Savoy sárga termében az Aphake egyesület hatvan-egynéhány tagja előtt Marko Delić felolvasta dolgozatát a Hotel Lux térképészinálóiról, hosszas taps fogadta ihletett fejtegetését.

Előző nap Marko elképedt az összeg láttán, amelyet Josip a Banco di Romában nyitott számláján őrzött. Trieszti tartózkodása alatt megismerkedett néhány érdekes barangolóval, és Paula Ende bemutatta Hans Mayer úrnak, az Aphake egyesület egyik tanácsstagjának. Pusztá formalitás volt: szívélyes felkérés, hogy lépjen be az egyesületbe, csevely Mayerral a Tommaseo kávézóban, gyorsportré egy utcai automatában és cirkalmas aláírás a tagsági kártyáján.

Marko Aphake jelige alá tartozó kalandjának utolsó felvonása Pulában játszódott le, két héttel később. A „985-ös páholy” testvérisége értesült Marko Delić polgártárs eretnek fellépéséről valamilyen alternatív nemzetközi szervezet trieszti gyűlésén. Következett a beidézés beszélgetésre, útlevele bevonása és a felszólítás, hogy hét napon belül jelentkezzen a belgrádi, vagyis az állandó lakhelye szerinti rendőrségen. Szabadsága csak feltételes.

Naponta kétszer-háromszor hívta fel telefonon az apja, nyugtalanokodva. Stanimir megtalálta hozzá a kapcsolatot, mindent el fognak tussolni. Végrevalahára szolgálatára lehetett a fiának. Marko fejből tudta a számla jeliségét a Banco di Romában, elalvás előtt maga elé suttogta: Ema 1932.

De az az évszám nem szerepelt a Josip dolgozószobájában talált egyik zöldeskék irattartón sem. A trieszti számlán lévő pénz eredetére nem adhatott magyarázatot az örökhagyó csempésműltja.

Három napon át kutakodott Marko a házban, hátha valamilyen jelre bukkan rokona megmaradt iratai közt. Először tűntek a Josip barangolásairól készült jelentések többnek térképészkedési naplónál.

A negyedik nap, kiadós reggeli és egy erős kávé után felhívta telefonon Ivan Vižentint. Cseppet sem érte váratlanul trieszti fellépésének következménye, hogy államellenségnek bélyegezték miatta. Javasolta, hogy találkozzanak aznap a Vila Aristonban.

Szándékomban állt, hogy a napokban megkeresem, mondta a beszélgetés végén Ivan Vižentin. Nem fogja elhinni, de nyomára jutottam egy kisebbfajta fedezésnek. Egy régi abbáziai bedekkerben, 1906-ból, megtaláltam az Ariston szálloda fényképfelvételét. Akkor Neptun volt a neve. Különös, nemde? Nahát, akkor ma hat órákor várom az Aristonban. Vagy a Neptunban, egyre megy.

Felbátorodva annak felismerésétől, hogy egész addigi élete csupán egy odatett pötty a ködös celluloidon, Marko elhatározta hát, hogy átengedi magát az utazásnak a kiszámíthatatlan jégtömbbel.

(regényrészlet)

BOGNÁR ANTAL FORDÍTÁSA

Ustrinkata

Az állomás mögött

CAMENISCH,

Arno

Az utolsó cseppig.

Alpesi trilógia

L'Harmattan, 2013

(megjelenés előtt)

„SezNer”

Magyar Lettre

Internationale, 76

„A forrásnál”

Magyar Lettre

Internationale, 82

Apa kérdezi, hogy megetettük-e a nyulacskákat. Mondjuk, hogy mindjárt megetetjük őket, de előbb még meg kell csinálnunk valamit. Aztán megint ki is kéne ganéznotok, mondja apa. Bólintunk. Apa szigorúan néz, és fölemeli az ujját. Az ujján fehér festék van. Apán overall van. Az overallja fehér, és festékfoltok vannak rajta. Apa festő. A cipőjén is festékfoltok vannak. A kezein is festékfoltok vannak. Erre van egy szappanja, azt nekünk nem szabad használnunk. Nehogy hozzányúljatok, mondja apa, az mérgező, az nem nektek való. Aki iszik belőle, annak lyuk lesz a hasában. Mi nem akarunk lyukat a hasunkba, úgyhogy nem nyúlunk hozzá. Apa csálén parkol le autójával a Giacasep boltja előtt. A Giacasep ezt nem szereti. Mondjátok meg apátoknak, hogy ne a boltom előtt parkoljon az autójával. De apa már elment. Leparkol és fölgyalogol a Vasút utcai vendéglőbe.

Apa a vendéglőben van. Mi az állomás mögött vagyunk. Körbejárjuk a katonák parkoló autót. A bátyám sorolja a márkákat. Én sorolom a színeket. Térdelünk az autók ajtaja előtt. A bátyám egy narancssárga autó előtt térdel. Én egy piros előtt térdelök. A Giacasep szögével házat rajzolok az oldalajtóra. A házamnak kétszárnyú ajtaja van. Az ajtó mellett egy ablaka, az első emeleten pedig két ablaka van. A tetőn cserepei vannak. A tetőn egy kémény van. A kéményből füst száll. Fügönyt is rajzolok az ablakokra. A ház mellett egy kert van. A kertbe virágokat rajzolok. Rajzolok egy napot is meg felhőket az égre. Az égen két madár van. A kertbe egy nagy fát rajzolok. A fa alatt egy kerec van. Rajzolok egy nyulackát a kerecbe.

A házunk mellett a Rorerék háza van. A Rorerék nem mindig laknak ott, Churban laknak és csak hétvégeken laknak a mi falunkban. A Rorerék háza éppen a sínek mellett van. De soha nem jönnek vonattal. Mindig autóval jönnek. Az autójuk barna. Opel, mondja a bátyám. A Rorerék nem tudnak romansul. Ha felhorzsolom a térdemet bringázás vagy foci közben, anya elvisz a Rorer nénihez. Rorer néni samaritánus, és összepiroszza a térdemet, képes tapaszt tesz rá vagy bekötözi. *Kusch mora wider*, aztán meglátjuk, igaz-e, kincsem. Én bólintok, ő pedig arcon csókol. Nyomja a homlokomat a szemüvegkerete. Megtörölöm az arcomat az ingujjammal. Anyám olyankor cseresznyét visz neki a kertből.

Anya veszekszik. Elromlott a mosógép. Fiúk, kiabál, ki rakott szögeket a mosógépbe. Apa a hajunkat cibálja, elfelejtettük kivenni a nadrágzsebünkéből a Giacasep szögeit, mielőtt beledobtuk a nadrágokat a többi piszkos ruha közé a vödörbe. Apa hátul, a tarkónknál cibálja a hajunkat. Ha ott cibálja, jobban fáj. Kurva kölykei, kiabálja apa. Kielt szív, a hamuja az előszobaszőnyegre hull. Apa a Kiel sárga szipkáját harapdálja. A fogai sárgás-szürkék. Várjatok csak, ezért megkapjátok a magatokét, most pedig irány az ágy, ma nincs vacsora, *sez la cuolpa*, köszönjétek magatoknak.

A Marina Olaszországból való. Fölöttünk lakik. Az Anselmo a Marina férje. Földgépsofőr, és ő is felettünk lakik. A lépcsőházban bűdös van, ha Marina főz. A bátyám azt mondja, hogy ócskák az edényei. Az Anselmónak szőr nő a fülelől. Fekete szőr. Kérdem az Anselmót, hogy hall-e még valamit ennyi szőrrel a fülelől. *Credimo maldito*, mondja, én pedig iszkolok. Ha az Anselmo ezt mondja, akkor iszkolni kell. A Marina nem mond olyan dolgokat, amit mi nem értünk. A Marina elől nem kell iszkolnunk. A Marina azt mondja, *mamamia*. Ezt értjük. Ezt mondja például, ha a bátyám a szobában a padlón fekszik a szobalámpával a kezében, mert felmászott az asztalra, és belekapaszkodott a lámpába, hogy ide-oda hintázzon. Anya a szája elé tartja a kezét, és

azt mondja, *perlamurdadiu*. Hívja a Marinát, a Marina meg a szája elé tartja a kezét, és azt mondja, *mamamia*.

A Rajna vakondokokat és focilabdákat eszik. A focilabdák átbújnak a kerítés alatt, és kőről-kőre bepattognak a Rajnába. A bátyám köldökig áll a Rajnában, és bottal próbálja kiszedni a labdát. Tán bele akartok fulladni, vagy mi, kiabálja a Gionclau. Balta van a kezében. Ki onnan, a kirelejumát, vagy mi, kiabálja. A Gionclau minden mondat után azt mondja, hogy vagy mi. Aki a Gionclauval beszél, annak is minden mondat után azt kell mondania, hogy vagy mi. Nem, nem akarunk, vagy mi, ki kell hoznunk a labdáinkat, vagy mi. Úgy, ki onnan, vagy mi, vagy akartok egy nyaklevest, vagy mi. Nem, Gionclau, vagy mi. Oda nyújtom a bátyámnak a kezemet és odasúgom neki, hogy jön a Gionclau, vagy mi. A Rajna már sok gyereket megevett, vagy mi, kiabálja a Gionclau, tényleg nincs semennyi eszetek, vagy mi, nem ti volnátok az elsők, vagy mi. Megy a pajtájához. Visszanéz és a fejét csóválja. Halljuk, ahogy tovább zörtölődik.

Apa Gasetta Romontschákat terített szét a szobapadlón. Az egész szőnyeget betakarják. Apán overall van, a kezében pedig ecset. Előtte a padlón fából készült vajasbödön van. Fiúk, ilyenekre van szükség a hegyi tanyákon, bennük tárolják a vaját. Ezt majd ti is megtanuljátok, ha kicsit nagyobbak lesztek, és nyáron fel kell mennetek a hegyre. A vajasbödön alá apa ceruzával rárajzolta a családi címerünket. Most színekkel festi ki a családi címet, mi meg nézzük őt. Szájában egy Kiel van. Címerállatunk a szarvas. Vadászcsalád vagyunk. Ha nagyobbak lesztek, ti is eljöhettek majd vadászatra, mondja apa. Ezért mutatja meg nekünk szombat délelőtt a kertben, hogyan kell löni, hogy aztán mi is etaláljunk valamit.

A Luis da Schlansnak az istálló előtt van egy szénafúvatója, abba gyömködi bele a szénát a három tehenének, és a széna eltűnik. Hová megy a széna, kérdem a Luist. Fel az égbe, a csövön át, a Jóistenhez. Bedugja a szénavillát a Rapidján várakozó szénarakásba. Ha egyszer nektek is lesznek teheneitek, mondja, nektek is kell majd szénafúvató. De ne hogy beledugjátok a kezeteket, ha megy a propeller, mert letépi a karotokat. Még ide kell adnod a csokoládénkat, mondja a bátyám. Most nem. Akkor csá, Luis. Itt maradni, gyertünk fel a szénapadlásra, szét kell terítenetek a szénát a sarkokba, ha annyira kell nektek az a csokoládé, ingyen nem kapjátok meg. És ügyeljétek, ne hogy a cső alá álljatok. Újra felbög a szénafúvató, és köpködi befelé a szénát az istállóba. Mikor a Luis végre leállítja a szénafúvatót, úgy nézünk ki, mint a vadak, tele vagyunk szecskával, úgy nézünk ki, mint az őserdei kannibálok, lesz bennünk öröme anyának.

A Marina feketén dolgozik, mondja a nagynéni, de el ne mondjátok senkinek. Azért hord színes fejkendőt, mikor rablónyársakat csinál a tata sufnijában. Áll a masina előtt a fehérynélű fogóval. A rablónyársakat olyan hosszúak, mint a hurkapálcák. Fogja a fogóval a rablónyársakat és berakja a masinába, aztán megint kiveszi, és berakja a banános dobozba. A masina a földre köpdösi a fűrészport. Mikor a Marina kihúzza a masinából a nyársakat, ujjnyi vastagok és kerekdedek. Ha egy nyárs eltörik, a Marina a fejét rázza, és azt mondja, *merda* vagy *dionio* vagy *porcamiseria*, a tata pedig azt mondja, pszt.

Az állomáson csöngetnek, mielőtt jön a vonat, hogy a Tonimaissen abbahagyja a keresztretvényfejtést, és összeszedje magát. Későn jön ki az

állomásépületből, és a vonatnak várnia kell, mert a Tonimaissen még jegyet kell hogy adjon az embereknek, amit a fiókból vesz ki, és kinyújt az ablak alatt. Ti csak féladagok vagytok, mondja, és a nagy ollóval kettévágja a gyerekeknek szóló kartonjegyeket. A kalauz felemeli a kezét, szalutál, sípol és csak akkor száll fel rendesen, mikor a vonat már elindult. Ha már nem látni a vonatot, a Tonimaissen leveszi fejről a rendőrsapkáját, és visszamegy az állomásépületbe. A sapkát a nagy ablak mögötti pultra teszi, ahol zöld és piros vonalai vannak. Ott marad, amíg jön a következő vonat. Ha én volnék a Tonimaissen, egész nap magamon hagynám a sapkát.

Hányszor mondtam már nektek, mondja anya, hogy ne a konyhában focizzatok. De akkor hol szabad egyáltalán focizni, az állomásépület előtt nem, mert jön a Tonimaissen, a kertben nem, mert ott a Marinának ki kell teregetnie a lepedőit, és akkor elmeséli az Anselmónak, hogy összepiszkoljuk a lepedőit. Akkor jön az Anselmo és belenyomja a fejünket a homokozóba, ahová a macskák szarnak. Ha a focipályán focizunk, jön a Gionclau a baltával, vagy mi, és azt mondja, vagy mi, hogy menjetek inkább haza, vagy mi, betyár banda. Az utcán nem játszhatunk, mert elgázol a Muoth néni, ha pedig a konyhában focizunk, akkor azt mondja anya, hogy elefántok vagyunk.

Az első banánja a Gion Binek volt a faluban, mondja a nagynéni a törzsasztalnál, és héjastul-mindenestül megette. Hát nem tudhatta, mondja az Alexi, biztosan mi is így csináltuk volna, megettük volna héjastul-mindenestül, hiszen azelőtt senki nem ismerte. Előveszi nadrágzsebéből a zsebkendőjét, és orrot fúj. Tudjátok, gyerkőcök, mondja nekünk, banánt csak nem régóta lehet kapni nálunk. Azelőtt mindennap polenta volt meg krumpli és sajt, nagy néha egy kis kolbász, de banán, az soha. Ma meg annyi banán van a völgyben, mintha az erdeinkben is banán nőne, éjjelnappal banán, amennyit csak akar az ember, mintha már az őseink is csak banánt ettek volna, hát nem igaz.

Ma reggel találkoztam a Tonimaissennel, mondja anya, azt mondta, hogy zárjalak be benneteket vagy adjalak intézetbe, akkor talán majd tanultok végre és abba-hagyjátok a betyárkodást. Ott aztán majd kezelésbe vennének benneteket, hogy egy-kettőre vége lenne a csibészégeiteknek, ha már én nem tudlak megnevelni benneteket, máskülönben csak bűnöző lehet belőletek, ezt mondta. Hát igen, tényleg intézetbe akartok menni, kérdezi és letörli a könnyeit. Tegnap meg az Adolfdallamariával találkoztam, és tudjátok, mit mondott, hogy legközelebb a szőnyegporolóval látja el a bajotokat, hogy három hétig leülni sem bírtok majd. És ha megmondom apátoknak, hogy kivettétek a szekrényből a puskáit, tudjátok, hogy akkor mi következik. Leül az előszobában a földre a nagy szarvas alá, háttal a falnak. Kezébe temeti az arcát. Odamegyünk hozzá. Magához ölel.

A péknél nagyon jó szag van. Az utca túloldalán lakik a vasúti resti mellett. A kirakaton át látni őt a péklapáttal, sovány és olyan magas, hogy be kell húznia a fejét. Kicsi neki a pékbolt. Azért olyan magas, mert túl sok püspökkenyeret eszik. Ad nekünk két szilvásbuktát. A felesége a Luzia, egy sámli áll a vitrin mögött, és azt kérdezi, hogy ma mit kérünk.

A Helveziának születésnapja van, ma lett százéves. A nagynéni girlandokkal díszítette fel a Helveziát, girlandok lógnak az ajtó felett, az ajtón és az ablakok körül, girlandok mindenféle színben. Ebből pompás ünnepség lesz, mondta a Giacasep, aki segített felállítani az emelvényt a politikuskak, aki átjön a szomszéd faluból, és történeteket mesél a Helveziáról. Az egy igazi mese-mondó nagy cipővel és nagy piros orral. Az emelvényen a svájci lobogó lóg. Mire beesteledik, mindenki ott van a faluból, a Helveziában elkészült a rengeteg étel, és a zenekar alakzatban vonul fel a Dísz téren. A karmester járhatja a kezét meg a pálcát, a zenekar pedig fújja a születésnapit. Aztán játszanak még három szép nótát, míg végül megtapsolják őket, lerakják hangszereiket és leülnek az asztalokhoz. Most jön a politikus, mondja a Giachen a Giacasepnek, meglátjuk, hogy ma mit mesél nekünk. Mi bizonyára többet tudnánk mesélni a Helveziáról, mint ez a fickó, mondja. De hát ez presztízs,

ünnepeken a tökfilkókat kell szóhoz juttatni. A nyakkendős fickó istentelenül sokáig szónokol, hogy a nagy közbekiabál, éhesek az emberek. A végén a nagynéni virágcsokrot kap és csókokat, a csokrot lerakja a konyhába a húsdaráló mellé, és vigyázzrajt, kezdődik a nagy zabálás.

Ha a nagynéninél az étteremben kimegyünk a folyosóra, a folyosó végén van egy fehér ajtó, amelyik kisebb, mint a többi. E mögött az ajtó mögött egy szűk helyiség van benne egy székkal, arra kell felállni, hogy elérjük a falra szerelt fekete telefont. Ha valaki telefonálni akar, annak ki kell mennie a konyhába és meg kell nyomnia egy piros gombot, hogy legyen áram a telefonban. *Pronto*, kiáltja, és akkor el lehet forgatni a tárcsát. Az étteremig hallani, hogy mit üvöltenek az emberek a telefonba. Telefonálás közben hangosan és érthetően kell beszélni, hogy azok is értsék, amit mondunk, akik benne vannak a telefonban.

A Marina ül a konyhánkban, és sír. Kezében a fejkendője, azzal törölgeti könnyeit az arcáról. Kesztyű nélkül ment ki a hidegbe, és annyira elgémberedett a keze, hogy sírnia kell, kérdezem anyát. Nem válaszol. Miért sír a Marina, az Anselmo hajánál fogva vonszolta a konyhakövön, kérdezi a bátyám. Anya átka-rolja Marinát, és most már ő is sír. A Marina odaadja anyának a fejkendőjét. Anya zokog, tudjátok, mondja, a Marina meg az Anselmo, megsimogatja Marina hátát, visszamennek Olaszországba. Vakációra mennek, *dolce far niente*. Anya a kávé csészéjébe bámul. Nem, örökre visszamennek.

A tető alatti lakás most üres. Az Anselmo és a Marina tegnap elmentek, és itt hagyták a székeket meg az asztalt. Az asztal alatt még ott van egy zokni Anselmótól. Az asztalon egy hamutálca szivarcsutkákkal. A ház kulcsát az ajtóban, az ajtót pedig nyitva hagyták. Az Anselmo lecipelte a bőröndöket a lépcsőn és berakta őket a csomagtartóba, *andiamo*. A Giacasep zsebre dugott kézzel állt mellette. Aznap reggel sokan jöttek a faluból a Giacasep boltjába, mert szerszámot kellett venniük, aztán álltak a ház előtt füstfelhőkkel a szájuk előtt, és szórták a sódert. *Arrividerci*, mondta az Anselmo, rágyújtott egy Maroccanre, és mindenkivel kezét fogott. *Stai bravi*, mondta a Marina, és megsimogatta az arcunkat a jó meleg kezével. Nem volt rajta fejkendő, és sötét haja lófarok módjára lógott a hátára. Visszajöttök, kérdeztem. Gombóc volt a torkomban. Marina pedig azt mondta, *sicuro*, és beszállt.

Lehet, hogy az Anselmo meg a Marina azért ment el, mondja a bátyám, mert kecsapot töltöttünk az Anselmo bakancsába. Rossz a lelkiismeretem, biztosan ezért mentek el. Olaszországban senki nem tölt kecsapot a túrabakancsukba. Te vagy a hibás, mondja a bátyám, a te ötleted volt. Éjszaka nem tudok aludni. Az Anselmo fülön fogott bennünket, mert *gargamellónak* csúfoltuk. Mikor el akartunk szaladni, elcsúsztam a jégen a házunk előtt, és a bátyám segíteni akart, hogy fel tudjak állni, de az Anselmo gyorsabb volt, és kis híján letépte a fülünket.

A Helvezia bezárt egy hétre. A nagynéni szabadságra ment. Ez az első szabadsága, mondja, még soha nem volt szabadságon. Remélhetőleg tud is valamit kezdeni vele, mondja az Alexi, az emberek azelőtt is el akartak menni szabadságra, de jobban tették volna, ha itt maradnak, mert akkor jasszolhattunk volna, az ugyanolyan szép, mint szabadságra menni. Csak reméljük, hogy vissza is jön. Azelőtt erre sem volt szükségünk, még Churig se futotta. Fiaalon voltam néhányszor Churban, és jaj, de szívesen megittam volna ott egy kávé, de még arra se futotta, különben az út végét hazáig gyalog kellett volna megtennem vonat helyett. Ma pedig már boldog-boldogtalan szabadságra megy, ha lehet, repülőgéppel és Isten tudja hova, hogy attól kell félni, hogy ezek a nagy madarak még ránk zuhannak. Mikor a nagynéni visszajön csokoládébar-narccal, az emberek a faluban örülnek, hogy a Helvezia megint nyitva van. Helvezia nélkül nem tudom, mit csinálnánk, mondja a Giachen, de most már megint minden rendben van. A törzsasztalnál nagy szemet meresztenek az emberek, és körbeadják a fotót, amelyen egy tevéen ül a nagynéni.

(regényrészletek)

ADAMIK LAJOS FORDÍTÁSA

Novelas en el desván

Regény a lomtárban

PISÓN, Ignacio
Martínez de
Mellékutakon
Patak Könyvek,
2013

Gyerekkoromban általában a nagyszüleimnél töltöttem a karácsonyi szünidőt. A lomtárban fölfedeztem vagy húsz-harminc kalandregényt, ami még a nagybátyámé lehetett talán. A benti könyvespolc kizárólag a komoly könyveknek volt fenntartva: életrajzi, történelmi tárgyú művek, az Espasa Kiadó enciklopédiájának kötetei, meg a jogtárak komor, tiszteletet parancsoló darabjai sorakoztak rajta. A kalandregények tehát nem fértek be a tudás szentélyébe, s valószínűleg nem is pusztán amiatt, hogy „kalandregények”, hanem hogy „regények”.

Mert hogy a regény a maga regény-mivoltában a nem komoly dolgok, a szórakozás, a gyermeteg játékok körébe tartozott. Igen, a regény nagyjából hasonló megítélés alá esett, mint a játék. Regényt olvasni csak bizonyos korig lehetett, addig elnézték. Aztán ha elmúlt az az idő, nem hogy bajnak számított, egyenesen nevetségesnek tartották. Olyan nevetségesnek, mintha az ember túlkorosan zsákban futna, vagy futballistákat ábrázoló képeket csereberélgetne.

Vajon miért lehetett ilyen éles különbséget tenni könyv és könyv között? Vajon mitől tekintettek komolynak valamely könyvet? A válasz igen egyszerű: a valóság miatt. A könyvtárszobában fel-lehető könyvek mindegyike ugyanarról szólt: a valóságról. Az életrajzok, a történelmi, jogi művek valaha létezett személyekre, hajdanán lezajlott csatákra, korábban meghozott bírói döntésekre vonatkoztak. Ez jelentette a valóságot, s nem a regénybeli valóság. És az enciklopédiát is ezért övezte igen különleges tekintély: mert az enciklopédia nemcsak hogy a valóságról szólt, hanem ráadásul a maga teljességében igyekezett felölelni a valóságot, hiszen tényleg az volt az embernek benyomása, hogy az a kilencvenegynéhány kötet tartalmazza, mi több, helyettesíteni is képes a valóságot.

Az a különös az egészben, hogy a valóságot és a fantáziát eléggé csekély távolság, az a tizenöt-húsz méter választotta el egymástól, ami a könyvtárszoba meg a lomtár között húzódott, olykor meg még az sem. Hogy csak egy példát említsek, Benito Pérez Galdós *Történelmi elbeszéléseinek* negyvenhat kötete ott volt a könyvespolcon, pedig okkal lehettek volna a lomtárban. És megint a valóság: a *Történelmi elbeszélésekben* Zaragozának olyan helyei is felbukkannak, amelyek tényleg léteznek, vagy szerepel bennük a Zumalacárregui nevezetű tábornok, a történelmi személyiség, aki részt vett az egyik karlista háborúban. Ha Galdós megváltoztatja a neveket vagy az időpontokat és a helyszíneket, akkor talán kevésnek bizonyul a valóság, és a *Történelmi elbeszéléseit* is számúzik a lomtárba.

Ámde Galdós és még egy-két másik szerző jelenléte ellenére én már akkor is meglehetősen

unalmasnak találtam a valóságot, aki nem ért velem egyet, azt arra biztatom, olvasson el csupán egyet azok közül a periratok közül. Ezért aztán sose támadt kétségem afelől, hogy nekem a lomtárban a helyem, és nem a könyvtárszobában. A könyvtárszoba a létező, a valós dolgok színtere volt. A lomtár ugyan sokkal kisebb, de mégis sokkal több minden elfért benne: elfért ott minden, ami csak elképzelhető, minden, ami valaha is létezhetett volna, csak sohasem került rá sor.

Olvastam valahol, már nem emlékszem, hol, hogy a regény világa a lehetséges dolgok világa, mindazé, ami lehetett volna. Egyszóval a lomtár.

Ahogy erre, úgy arra sem emlékszem, hogy kitől hallottam, mi írók igyekszünk olyan könyveket írni, amilyeneket olvasni szeretnénk. Mások számára ez közhelyesnek tűnhet, én azonban a kevés megbízható igazságok egyikére leltem benne, amellyel irodalmi ténykedésem során találkozottam: a lelke mélyen minden író megszállott olvasó, csak hogy sohasem elégedett. Ha elégedett volna, akkor egyetlen olvasóból sem lett volna író. Minek? Nem volna értelme, ha jobba akarna tenni valamit, amit már önmagában is jónak érez.

Az irodalom sohasem elégíti ki teljesen az embert. Egy-egy könyv lehet számodra megindító, káprázatos, lebilincselő. Örömet szerezhet neked, érezthette veled, hogy tudatában is légy, mennyire örülsz. És azután? Azután befejezted a könyvet, visszatetted a polcra, és az örömid helyébe a csalódottság-érzet lépett. Csalódottság fogott el, mert szeretted volna minél tovább érezni azt az örömet. Csalódtál, mert egyszeriben rádöbbsz, hogy erre nincsen mód.

A gyerekek gyakran játszanak el általuk ismert történeteket, egymás között rögtönöznek, mert így szeretnék meghosszabbítani az örömet, melyet a korábban hallott történet után éreztek. Nem lehet nagyon más az a kezdeti lökés sem, amely íróvá tesz némely olvasót, aki ugyanilyen örömet szeretné meghosszabbítani.

Különös módon megint visszavisz bennünket a lomtárba ez a párhuzam, ahol a regények és a gyermekjátékok szinte testvériségbe forrtak: ott tárolták a könyveket, amelyeket az ember gyerekfejjel olvashatott, amikor még abban a korban volt, hogy nem nevettek ki érte, hogy kalandregényeket olvas, zsákban fut, vagy futballisták fényképét csereberélgeti a társaival. Azt hiszem ez az a kor (a nyolc-, kilenc-, tízéves kor), amikor tényleg lenyűgözően hat az emberre a regény, teljesen átitatódik vele, és sokkal erőteljesebb, ártatlanabb örömet ébreszt benne. Csak ebben a korban képes igazán kirángatni néhány elolvasott oldal az anyagi valóságából, és behelyezni az elképzelt világba.

Az elégedetlenség később jön, jó pár évvel később, amikor az ártatlanság helyébe már a tapasztalat lép, amikor már egyetlen történetet sem érzünk újnak, hiszen mindegyikben visszaköszön valamely korábban olvasott történet, amikor az ember kezd rájönni, hogy egyre kevesebb könyv tudja lenyűgözni, meg hogy az a csekély számú könyv is egyre kevésbé lenyűgöző számára. Ne feledjük, hogy az író mindig a legkevésbé ártatlan olvasó, aki ritkán feledkezik bele úgy egy könyvbe, hogy közben így vagy úgy ne ütközne ki belőle az író.

Az jut eszembe, hogy nem is azt a könyvet akarjuk megírni, amit valamikor olvasni szeretnénk volna, hanem azokat, amelyeket „akkor”, az ártatlanság idején, a lomtárak mélyén szerettünk volna olvasni. Talán a nosztalgiához hasonló mechanizmus játszana közre ebben? Elképzelhető. Elképzelhető, hogy minden teleírt lapon az akkori idők iránt érzett különös nosztalgia él még titkon. Mindenesetre nem is annyira az akkori olvasmányok, mint inkább az akkori olvasó iránti nosztalgiáról lehet szó, nem azok iránt a kalandos történetek iránt, melyeket azok a regények kínáltak, hanem az iránt a hajlandóságunk iránt, hogy képesek vagyunk elmerülni bennük. És nyilván a lomtár, ama bűvös hely iránt érzett nosztalgia is belejátszik, ahol elfért minden, ami megtörténhetett volna, csak nem került rá sor, és ahová az ember rendszeresen visszatér, hogy megírja azokat a történeteket, amelyek megeshettek volna, csak nem került rájuk sor.

Az akkori karácsonyi szünidős olvasmányaim közül a Tarzan-történeteket szerettem a legjobban. Emlékszem a könyv piros vászonborítójára, a fekete-bűvös címére, melyet leginkább hivalkodónak és rondának minősíthetnék, szó mi szó, ennél többre nem is nagyon emlékszem belőle: ugyanúgy, ahogy az utazásaink során készített fényképek a végén mindig kiszorítják a valódi úti élményeket, a regénybeli Tarzant is kiszorította végül a filmbéli. De nem számít. A filmváltozatban is meghagyták azt az elemet, amely a leginkább lenyűgözött engem a Tarzan-történetekben: a fa tetejére épített házat.

Jó néhány évvel utána, *A fára mászó báró* olvasva úgy éreztem, hogy Calvino kisregénye leginkább attól tud olyan lenyűgözően hatni az emberre, hogy a főszereplője – Tarzanhoz hasonlóan – éppen a fát választotta lakhelyéül. Az irodalom ezúttal is a gyermekjátékokra utal vissza: vajon gyerekfejjel ki ne mászott volna fára nagy lelkesen, hogy ott majd kiváló búvóhelyet vagy vackot épít magának az ágak között? Ki ne élvezte volna az elszigeteltségnek e puszta örömet, mikor távol van a földtől, a többiektől, és fölébe kerekedik a felnőttek valóságának?

Az irodalom olykor az atavizmus, a homályosság mégoly hatalmas erejével csábít bennünket, előcsal a lelkünk mélyéről olyan ősi képzeteket, amelyeket csak gyermekkori játékaink során építhettünk magunkba. Az elszigeteltség, a titok képzete volna az egyik ilyen, megjelenítések pedig a fa tetejére épített ház alakját is öltetheti akár, de barlang vagy sziget alakban is felbukkanhat. Mindenesetre távoli, világtól elzárt hely, bűvös térnek kell lenni, mint az a lomtár,

ahová az ember félre tudott vonulni, hogy kalandregényeket olvasson.

Én amondó vagyok, hogy minden ember, aki könyvet vesz a kezébe, önkéntelenül is egy ilyen helyet keres magának. Már ahogy a kinyitott könyvet a szemünk elé tesszük, azzal is a szoba fala jelenik meg előttünk valahogy, amelybe visszavonulunk, amikor egyedül szeretnénk maradni, vagy talán valami mellvédet vagy gátat idéz, amely elválaszt bennünk a külvilágtól. A moziban mindenki egyszerre

ugyanazt az álmot álmodja, a nyitott könyv előtt viszont minden álom egyedi és magányos.

Nem vagyok biztos benne, de elképzelhető, hogy minden könyv egy világtól elzárt hely, egy ilyen lomtár metaforikus rekonstrukciója.

PÁVAI PATAK MÁRTA FORDÍTÁSA

KUKORELLY ENDRE

Díjaim

*Nem jelenbetek meg pulóverben és nadrágban.** De akkor hogy? Olyan is történt, hogy rövidnadrágban voltam, annyira váratlanul jött minden. Elég sok díjam van, kaptam, adták, mindig örültem neki, nem volt, hogy ne örültem volna. Ha nem fizettek semmit, akkor is örültem. Ha fizettek, sokkal jobban örültem, de amikor hallottam, hogy mondják a nevem, ki kellett menni, kézfogás meg hasonlók, nem az járt a fejemben, hogy mennyi az annyi, hanem pontosan nem bírom rekonstruálni, hogy micsoda. Valószínűleg semmi, atavisztikus, a mámorhoz hasonlatos kavargó öröm. „*Pénzsóvár vagyok, jellemtelen dísznő vagyok én magam is.*” Fölállsz, begombolod a zakódat, kimész, nem lassan, gyorsan végképp, *külön* nem nézel körül, mert nagyjából az egész szervezeted körül néz, nem figyelsz senkire, lekezelisz az illetékesekkel, megköszönöd, megfordulsz, sutácska meghajlás, zakatol a dobhártyád, de hallod a gyér tapsot, indulsz vissza, nemigen látsz ki magadból, egy-két mosolyt észlelsz, egyikük megfogja a kezéd, már más van soron. Ha egyedül téged díjaznak is, más van soron. Nem te. Nem te. Érzed, milyen *idétlenül* mész, mintegy vonulsz, eszedbe is jut, szinte látod magad, nem *szinte*, hanem tényleg látod magadat, akkor igyekszel természetesen lépkedni, és ez természetesen végképp nem sikerül. Mindegy, három vagy négy perc után már azon fogsz vigyorogni magadban, hogy az a másik barom még nálad is mesterkétebben vonult ki az izéhez, pulpitus meg átadók, szóval a hivatalos kézrázókhöz, akik biztos eleitől fogva kurvára unják ezt az egészet, ami nem csoda, mert kurvára unalmas is.

Kivéve, amikor téged szólítottak.

Akkor izgultál. Bezzeg! De ezt már mondtam. Mekkora egy hülye vagy, hogy így szorongtál, gondolod, mi van, haver, azt hitted, hogy hasra esel a lépcsőn?

Nem is volt lépcső!

Vagy volt lépcső, de mér' esnél hasra!

Na mindegy, „*csakugyan olyan érzésem volt, mintha remegne a térdem*”, ez van, díj, talált pénz, „*nem vagyok bajlandó visszautasítani*”, fölveszi a tévé, nyilván le is adják, az a kis csinóska csupamosoly riporter csaj mindjárt iderongyol interjúzni, bezzeg, ha én lépnék hozzá a Körúton, milyen pofát váгна! Viszont lesz fogadás, és csak remélem, hogy nem a szokásos szar tömegbort szervírozzák, meg a fűrészporszerű pogácsájukat, hanem pezsgót adnak, jó, hogy nem kocsival jöttem.

Most föl sorolom, miféle díjakat kaptam, így még úgysem szortíroztam őket, ráadásul majdnem csupa nagy magyar férfiurol van elnevezve, nézzenek utána a wikipédián, megérdemlik szegények! Itt van mindjárt a Bölöni György-díj, ezt az első könyvemért kaptam 1984-ben. Legjobb első kötet-díj, irtó örültem neki, ilyet csak egyszer lehet megkapni. Nobel bármikor. Bölöni elég *bonyolult* volt, Kölcsey Ferenc leszármazottja, Ady Endre barátja, erdélyi nemesi család, '19-ben követ Hollandiában, francia emigrációban francia kommunista, '45-től a magyar kommunista párt tagja, Rákosi alatt is követ Hollandiában, a Nyolcak nevű festőcsoport művészettörténésze, szocreál író,

az *Élet és Irodalom* című kulturális hetilap első főszerkesztője, ennyiféle ne legyen az ember. Csúf bácsi feje, csúnya plecsnin. Az ilyen plakettek nagyjából csúfak. Mégis valahogy szépek. Ha megkapod, megszépül. Ha nem kapod meg, valamiként még jobban megszépül, sőt akkor eleve szép, bármilyen ronda. Móríc Zsigmond. Nagy író. Év Könyve díj, ez 1991-ben volt, túloztak, de se baj. Aki díjat kap, azzal túloznak. Aki nem, azzal is. A következő év volt a csúc, Vilenica Kristálya Szlovéniában, igazán rövidgatyában voltam, vagy kétszáz résztvevőből választottak ki egy felolvasás miatt. Virág is járt hozzá. 1993: József Attila. Ő tényleg nagy költő. Nemigen díjazták. „*Kik kapták már meg előttem ezt az úgynevezeti*” – és mondja a díj nevét az anyám, „*és abban a pillanatban*” senki nem „*jutott eszembe.*” 1994: Weöres Sándor-díj, 1995: a hollandiai Mikes Kelemen Kör díja (emigráns magyarok) és Déry Tibor-díj. Úgy látszik, fiatalabb koromban évente kaptam egyet. Vagy kettőt.

Egy nagy, díszes akadémiai hodály.

Idejében érkezek, egész kis tömeg van, miattam jöttek, nem ismernek föl, nem vár senki.

Ácsorgok zavartan, beakasztom a kabátomat, bemegyek a vécébe, keztem mosok, úgy teszek, mintha valakire várnék, és tényleg várok valaki rendezőféleségre, aki föl ismer majd, és széles mosoly kíséretében, széles mozdulatokkal betessékel, karon fogva az első sor közepére kísér.

De senki.

Akkor fogom magam, belépek a terembe, és leülök egy székre a tizedik sor körül.

Tizenegyedik.

„*Most már az összes úgynevezett díszvendég helyet foglalt. Az ünnep azonban természetesen nem kezdődött el.*”

Még csomó minden volt, nem sorolom, Márai-díj satöbbi, Babérkoszorús Költő, Lovagkereszt, sok, a kevesebb is elég, a kevesebb több.

„*Elöl a pódiumon izgatott uraságok futkostak föl-alá egyre sűrűbb időközönként, mint akik keresnek valamit. És tényleg kerestek valamit, tudniillik engem.*”

Egy elég, de akkor mindenki engem keressen, és ne találjon meg.

KUKORELLY

Endre

A Memória-part
Magvető, 1990

Egy gyógynövénykert
Magvető, 1993

Kedvenxc
Jelenkor, 1996

H.Ö.L.D.E.R.L.I.N.
Jelenkor, 1998

Rom. A Szovjetunió története
Jelenkor, 2000

Rom. A komonizmus története
Kalligram 2006

Tündérvölgy
Kalligram, 2007

Mennyit hibázok, te úristen
Kalligram, 2010

Reggel az egyik istennő
Kalligram, 2011

Ezer és 3 – Avagy a nőkben rejlő szív
Kalligram, 2012

„Érv, érvény, kovász...
Antiszempont”
Magyar Lettre Internationale, 71

(Scherter Judittal)

„A kortárs irodalomról és a nőkről”
Magyar Lettre Internationale, 85

* A kurzív részek Thomas Bernhard *Meine Preise* című kötetéből valók. (9. 46. o.)

mi értelme szavakba önteni a semmit

Néma

GARACZI László
Mintha élnél
Jelenkor, 1995,
Magvető, 2011

Pompásan
buszozunk!
Jelenkor, 1998,
Magvető, 2011

Az olyanok, mint te
Jelenkor, 2000

Csodálatos
vadállatok
Jelenkor 2001

Nevetnek az
angyalok
Jelenkor, 2002

Gyarmati nő
Jelenkor, 2005

MetaXa
Magvető, 2006

Arc és hátraarc
Magvető, 2010

„Tánc, méreg,
alkohol”
Magyar Lettre
Internationale, 27

„Mész, mész és csak
kolbász”
Magyar Lettre
Internationale, 32

„Részeg pogácsa”
Magyar Lettre
Internationale, 48

„A biotörpe”
Magyar Lettre
Internationale, 45

„Tépések és
tapadások”
Magyar Lettre
Internationale, 60

„mennyország”
Magyar Lettre
Internationale, 65

„Vesztett”
Magyar Lettre
Internationale, 78

„Ki is itt a provokatív
fenegyerek?”
(litera-nagyvizit)
Magyar Lettre
Internationale, 51

Ki fogom bírni, mondta a fiú, akit első látásra kémnek néztem, kínai kémnek a mandulavágású szeme miatt, kínai katonai kém, ő mondta a fertőtlenítőszagban állva, hogy majd én is mindent megtanulok és elsajátítok, csak idő kérdése, a legfontosabb, hogy parancsnokommal, ezzel a kövérkés és boldogtalan századossal legyek jóba, ne húzzak velem ujjat,

valyis el kell döntenem, hogy a lázadó hős vagy a meghunyászkodó senki szerepét öltöm-e magamra, a többiek a hokedlikon csak néznek üres tekintettel, új vagyok, de nem érdeklek senkit, kivéve a kínai kémet, akit megbíztak, hogy az első órákban tartsa szemét rajtam,

előveszem a zsákomból a kisládiót, jól felhangosítom, ez sem érdeklí őket, a kínait sem, oda se néznek, recsege szól a Poptarisznya, mintha nem is hallanák, mintha a fülük be lenne dugaszolva,

nem vagyok tisztában a szabályokkal, ezért vagyok egyelőre sérthetetlen, nem lehet hozzám nyúlni, ezt kell kihasználnom, a rádiót ott hagyom a körletben, felfedezőútra indulok, egyre halkabban vijjog a gitár, egy srác ül a folyosó végén az összekaristolts irodai asztalnál,

hogymióta van bent, kérdem,

sóhajt, hallgat, azt mondja, rám se nézve, hogy fél éve,

és milyen,

erre már nem válaszol, de mintha hallanám, hogy mondatokat fogalmaz lassan, szavakat morzsol magában, lehet, hogy ez a megoldás, de mi értelme szavakba önteni a semmit ennyire fiatalon, ráadásul ebben a környezetben, ahol megszűntek a nemek, nem lehet tudni, hogy ez a sok fiú nem lány-e, velem együtt, vagy valami középső nem,

az irodistát kinevezem féltékeny amorózónak, holott erre semmi jel nem utal, sűrű arccal mered az asztallapra, ám a titulus, amit ki se mondtam, csak gondoltam, finoman átszakít egy láthatatlan hárttyát, és sarjadzani kezd,

amíg magamban beszélek, nem érhetnek el a dolgok, a belső beszéd kabát, véd a hidegtől és a szurkálódásoktól, magammal folytatok párbeszédet, mert a kifelé irányuló és másoktól választ váró beszédnek beláthatatlanok a következményei,

a beszédképtelenség magánügy, kényszeres néma vagyok, amivel csak az a gond, hogy kijelöl bűnbaknak, mert a némaság zajos, fülsértő, fülsüketítő, beszakítja a dobhárttyát, a néma alapállása egy közösségben a góg, a megvetés, a lenézés, a fennhéjázás, az arisztokratikus és bomlasztó elkülönülés alapállása, a néma bomlaszt, miközben maga is bomlási termék, az első üldözött, az első áldozat mindig a

néma, mert a némaság lázadásra buzdít, zűrzavart kelt és káoszt eredményez,

a beszélőt csak félre kell érteni, félre kell magyarázni, álmegértéssel vagy keresztkérdésekkel sarokba szorítani, bár erre általában nincs is szükség, mert a beszélő legtöbbször értelmetlenségeket beszél, a némáról viszont nem tudni, miről hallgat, ezért a némát szóra kell bírni, el kell hallgattatni a némaságát, le kell törölni egy jókora pofonnal a szájáról a ferde gondolatjelet,

legtöbbször mégis a némaságot részesítem előnyben, nem azért, mert nem tudok értelmetlenségeket beszélni, nagyon is tudok, csak azt tudok, de lusta vagyok megszólalni természetem flegmatikus és melankolikus beállítódása, alapjellege miatt, így legtöbbször vállalom a némasággal járó veszélyeket, az ellenséges különállás ódiáját, bár itt, ezen a helyen lehet, hogy helyesebb lenne beolvadnom a tömegbe, vagy esetleg az ellenálló hősi pózát kellene magamra illesztenem,

betévedek az ebédlőbe, ahol délutáni vetítés kezdődik, még mindig civilben vagyok, saját ingemben, ide-oda tologatnak, hová álljak, hogy ne zavarjam a látást, nem értem a képeket és a hangot, a dialógusokat, mintha nem magyarul beszélnének, és közben még mindig hallatszik a rádióm fentről,

hajlok rá, hogy betörhetetlen, lázító, közösséget züllesztő forradalmár leszek, vagy alkalmazkodó, nyámnyila anyámasszony katonája, vagy néma áldozat, a parancsnokkal való első találkozás után fogok erről dönteni, a rácsos ablakon valaki az utcáról egy rózsát próbál benyújtani, de az üvegben elakad a keze, mintha nem értené, mit jelent egy csukott ablak, mintha soha nem hallott volna ablaküvegről, újra és újra nekinyomja a rózsát, csodálkozó arccal, rátapasztja a szirmokat az üvegre és gyömöszöli befelé,

megsajnálom, próbálom bentről átvenni az üvegen keresztül a rózsát, miközben tudom, hogy képtelenség, kapirgálom a hideg üveget a körmömmel, talán szerzek egy barátot kintről, hacsak nem én vagyok az, és a rózsza valami titkos üzenet vagy jelbeszéd, hír a mélyből, a szellem világából, egy fáradt bölcsesség, türelem rózsát terem, nincsen rózsza tövis nélkül, valami hasonló éktelen ostobaság,

arra térek magamhoz, hogy a kínai a fülemben suttog vagy inkább sziszeg, hogy ezt most azonnal hagyjam abba, és csak aztán veszem észre, hogy már nem szól a rádióm, némák a folyosók fölöttünk, és indulhatok végre beöltözni.

beállt az egész via nazionale

Egy mormota nyara

alig maradt időm, egyetlen rohamban törtem át a porta portesén, egészen az afrikaiakig, napszemüvegeket árultak, és hamis louis vutton-táskákat, de volt néhány pult a törzsi kultúrák rekvizitumait utánzó ügyetlen hamisítványokkal, a helyzet reménytelennek látszott, ékszerek sehol, csak néhány fekete pácolt faragvány, durván szövött, színes kendők és gyékénykalapok, már-már lemondtam az ajándékokról, amikor megláttam egy fiatalabb árust, guggolva rendezte a földre terített, fehér lepedőre kitett napszemüvegeket, sorban mindet végigtörölgetve egy darabka szarvasbőrrel, és ahogy rakosgatta őket vissza, a csuklóján fel-alá csúszkált a fekete karkötő

amikor megálltam előtte, felnézett, és habozás nélkül kiválasztott egy hamis ray-bant, és felém nyújtotta, pont annak a másolata volt, amit aznap reggel a szállodámban felejtettem, megráztam a fejem, és a karkötőjére mutattam

non e possibile! parla italiano?, spanish? english?

próbáljuk meg angolul

sajnos, nem eladó, uram, ez az én amulettem, tudja, bármit, majdnem bármit megvehet itt, amit csak akar, kivéve ezt a karkötőt, hát miért nem választ valami mást a kis drágának?

bólintottam, tudom, hogy van ez, nem akarom elvenni a szerencséjét, elég jól tudom, hogyan gondolkodnak az ő földjén az ilyesmi ügyekről, de talán mégis akadna egy másik, ami eladható, ami nem kötődik senkihez, talán a barátainál, vagy valahol máshol itt a piacon

a földemen, mosolyodott el gúnyosan, mit tudhat maga az én földemről, aztán elkomolyodott,

mennyi?, kérdezte

mi mennyi?

mennyi pénzt szán a dologra?

nem értem, hát magának kéne tudnia az árat, legfeljebb majd alkudok belőle

tudom, mennyibe kerülnek a napszemüvegek, a haverok tudják a többi cucc árát itt, de azt egyikünk se tudhatja, mennyit érnek magának a vágyai, mennyit volna hajlandó fizetni az ajándékért a kis drágának

miért jön ezzel a kis drágával folyton?

látom az arcán a szerelmet

a fiam ajándéka lesz

vagy úgy, persze, de hát mindenki szerelmes a gyerekébe, nem?

beszéljünk inkább az árról, ne húzzuk az időt, mondja meg, hogy mennyit kér

na jó, akkor játsszunk valamit, tényleg, szeret játszani?

az attól függ, hol szeretek, hol nem, most mindenesetre kezdetjük

először is el kell fogadnia a szabályokat

hogyan fogadjam el a szabályokat, ha nem ismerem őket?

tulajdonképpen csak ez az egy szabály van, hogy el kell fogadnia a szabályokat

rendben van, játsszunk, nincs időm a hülye viccekre

az ár az összes pénz, ami most a bal zsebében van

honnan tudja, hogy egyáltalán van pénz a bal zsebében? vagy hogy tényleg mindet előveszem

láttam, hogy balkezes, és remélem, hogy nem akar a fia szerencsésével szórakozni

ebben igaza van, azzal tényleg nem akarnék

ha egy euro van a zsebében, akkor egy, akkor odaadom egyért, ha nincs semmi sem, akkor odaadom ingyen a karkötőt, ha már annyira akarja

kifordítottam a bal zsebemet, a szemüvegek közé esett néhány gyűrött bankjegy, meglepetten nézett föl, aztán megszámlolta, két ötvenes volt meg egy huszas, gondolom, nagyjából a tízszerese annak, amennyire számíthatott, bingo, mondta, és a zsebébe süllyesztette a pénzt

várjon egy percet, csak egyet, és mindjárt visszajövök

főállt, odaszólt valamit a szomszéd pult árusának, és eltűnt a pár méterre parkoló lakókocsi belsejében

amikor visszajött, egy rózsaszín csomag volt a kezében

kibontottam, a karkötő volt benne

a meztelen csuklójára néztem

azt mondta, nem adhatja el nekem az amulettjét, mert szerencsétlenséget hoz

hosszan nézett a szemembe, aztán a zsebébe nyúlt, leguggolt, és óvatosan a tenyerébe vette a színes papírcsomót, nagyjából azzal a mozdulattal, mintha nem is papírpénz, hanem gyámoltalan élőlény volna, pelyhes kiscsibe, vagy törpehörcsög

van egy cigarettája?

megráztam a fejem

bólintott, előhúzott az inge felső zsebéből egy elnyomított szálat, és egy zippót, félkézzel fölcapta az öngyújtó fedelét, és végigrántotta a combján, meggyújtotta

lassan szívta le az első füstöt

aztán, mintha ez volna a legtermészetesebb, meggyújtotta a tenyerén a pénzt

NÉMETH Gábor
A huron tó
Filum, 1998

Elnézhető látkép
Hanga, 2002

Zsidó vagy?
Kalligram, 2004

A tejszínről
Kalligram, 2007

„Egy végső helyet készítettem el”
Magyar Lettre
Internationale, 29

„Térnyen állva
megyek hozzád –
digózás”
Magyar Lettre
Internationale, 36

„Spanyolnak néznek”
Magyar Lettre
Internationale, 41

„Ha most akár be
is néz”
„10 dolog, amit
utálok a Lettre-ben”
Magyar Lettre
Internationale, 46

„Oly távol, messze
van hazám”
Magyar Lettre
Internationale, 65

„Suldigung!”
Magyar Lettre
Internationale, 74

„Kispillanat! Duna-
legendárium”
Magyar Lettre
Internationale, 81

„Egy mormota nyara”
Magyar Lettre
Internationale,
80, 85

2013 tavasz

némán néztük, ahogy ég

időnként beleszívott a cigarettába

a halántékán elindult egy verejtekcsöpp

amikor már csak egy kupac hamu volt a tenyerében, megfogta a csuklómát, fölfelé fordította a tenyeremet, beleszórta a pernyét

akkor ezt elintéztük, én nem adtam el semmit, és maga meg nem vásárolt

felé nyújtottam a karkötőt

megrázta a fejét, ez nem az enyém többé, uram, soha többé, mindegy, ha elviszi, ha itthagya, azon már nem múlik semmi, úgyhogy mégiscsak jobb, ha megtartja, a fiának legalább is mindenképpen

bólintottam, zsebre vágtam a karkötőt, aztán hátat fordítottam neki, elindultam a főbejárat felé, és megpróbáltam nem visszaneézni

a szállodánál már várt a taxi, a sofőr ideges volt, mert beállt az egész via nazionale, araszoltunk a délutáni forgalomban, lehúztam az ablakot, a múzeum előtt a záróvonalon pakisztániak járkáltak fel-alá, megpróbáltak rászólni ezt-azt a várakozókra, pirosra váltott a lámpa, előttünk befékezett egy lancia delta, a sofőr lehúzta az ablakot, és a szája sarkába lökött egy cigarettát, majd a felső zsebe felé nyúlt, három méterre tőlünk egy idősebb férfi állt, a hóna alatt százas papírsebkendőcsomagokkal, azonnal odaugrott, egészen valószínűtlen gyorsasággal, már lángolva húzta elő az olcsó műanyag öngyújtóját, a sofőr meglepetten fogadta el a tüzet, az árus mosolygott, eloltotta a lángot, és egy gyors csuklómozdulattal az anyósülésre dobta az öngyújtót, a sofőr önkéntelenül követte a dobás ívét, az ellenkező irányba fordult tehát, és ez alatt a néhány tizedmásodpercig tartó mozdulat alatt az árus három százas csomagot dobott a hátsó ülésre, a sofőrnek egyszerűen nem maradt eszközei, kétségbeesetten keresni kezdett egy kis aprót a középknoszolban, de csak papírpénz akadt a kezébe, jobb híján azt nyújtotta ki az ablakon, de addigra már zöldre váltott a lámpa, meglódult a forgalom, a pakisztáni gyors mozdulattal eltette a pénzt, aztán túljátszott udvariassággal mutatta, hogy várjon, mindjárt visszaad, de a férfi a lanciaiban ekkor már ingerült volt a saját aránytalan szegényérzetétől, ezért legyintett, hogy nem kell, hagyja csak, föl húzta az ablakot, és belelépett a gázba, követtük mi is, de még láthattam a finom, önelégült mosolyt az árus arcán, amellyel saját szakértelmét nyugtázta, pedig ez annál is több volt, a tiszta művészet

velencében négy órát kellett várakozni, kiléptem a pályaudvarról, és azonnal átmentem a csatorna túloldalára, az egyetemi negyedbe, amit hálísten nagyjából leszarnak a turisták, semmi komoly látnivaló, szinte csak az egyetemisták laknak erre felé, viszonylag olcsó, bérelt szobákban és kollégiumokban, ha átvágysz a kikötő felé, a legérdekesebbek még az úszó zöldségpiacként funkcionáló bárkák, ahogy enyhén ringatózva kínálják a friss zöldséget, aztán egy kis tér, a nevét nem jegyeztem meg, néhány hatalmas fával, a sarkon egy játékbolt, és szemben vele egy minden ízében franciának látszó café, hatalmas,

vörösréz, forró csokoládét ontó erőművel, és feketére öregedett bútorokkal, ha tovább mész, csakhamar a kereskedelmi kikötőben találsz magad, sehol egy lélek, csak a raktárak egyentömbjei, egymás után, és az ottelejtettnek tűnő, óriási áruszállító hajók, mintha nem is velencében volnál

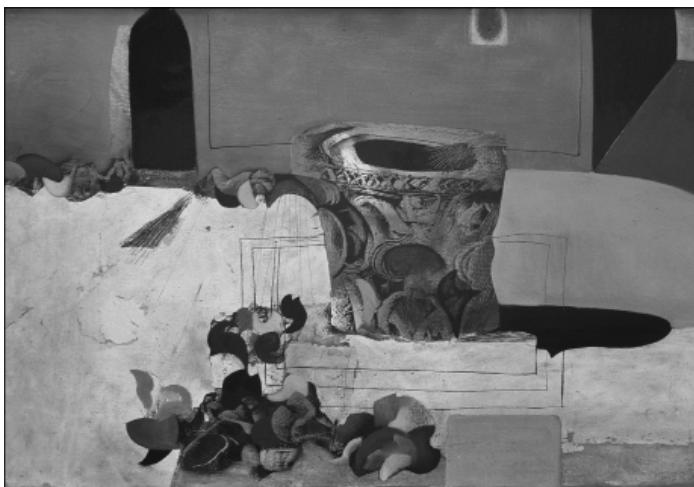
vagy egy órát sétáltam, mire szembejött egy öregember, mocskos ballonkabátban, botjával a kikötő macskakövét ütögetve, borzalmas, karikatúraszerű angol buldogot sétáltatott, és föl se emelte a fejét, amikor elmentem mellette

velence persze szóba se jöhetett az egy mormota nyara végének helyszíné-ként, a túlságosan nyilvánvaló allúziók miatt, itt aztán végképp nem szerethet bele byron egy gyönyörű kamaszba, ennek megfelelően nem is halhat meg, nem lehet még egy halál velencében, különös megkönnyebbülést éreztem, a lidó ugyanis eleve reménytelennek látszott, egyre biztosabb voltam benne, hogy valami zártabb, teátrális helyet keresek, mintha szabadtéri opera színpada volna, a legjobb, ha sziklák karéja venné körül a finom homokkal fölszórt partot, és a sziklák tetején volna valami, ami emberi kéz nyomára utalna, néhány balusztrádós pihenő mondjuk, egy épület, padok, világítótorony, ebben még nem voltam biztos egyáltalán, a finálé háttérben pedig maga a tenger lehetne a kulissza, egy ordenáré napfelkelte, a valószínűtlen színeivel, mintha arrogáns díszletfestők munkája volna

lassan beesteledett, visszamentem a canale grandéhoz, céltalanul, sétálni, mert másra már tényleg nem maradt idő, a lista di spagnán fülkényi boltcskák sorjázta, a kirakatokban a gyűrűk, karkötők és nyakláncok között néhol miniatűr életképek, ezüstből és fehéraranyból, négy-öt tárggyal megcsinálnak egy egész világot, morzsányi hajkefék, apró szármolyok, pudlik és fésülködőasztalok, ezüst csellócskák és csembalók, kottatartók és hárfák, tébolyult rokokó, még mindig maradt egy óra, kimentem a kedvenc teremre, a campo di maddalenára, ácsorogtam kicsit, aztán a calle zancanin átkelve beléptem az il santo bevitoreba, kértem egy grappát a teraszra, a rio di santa foscán közeledő motorcsónak zaja verte fel a csendet, fiatal pár állt a fedélzetén, a férfi frakkban, a nő estélyiben, a nyakában egyetlen sor gyönggyel, a kezükben pedig, mintha csak bertolucci rendezte volna, pezsgőspohár, a csónakot fekete fiú vezette, makulátlanul fehér díszgyenyruhában, ha ezüstműves lettem volna, biztos, hogy leskiccelem őket a mogyoróstól alá tett szalvétára, bálba mehettek vagy a fenicébe, eszembe jutott egy másik kép, vagy harminc évvel azelőtről, ahogy a canale grandén mentünk a san marco felé egy ugyanilyen este, egymás után jöttek a sötét, lakatlan, fatáblák mögé zárkózó palazzók, míg végre beláthattam az egyikbe, a homlokzaton végigfutó erkélyre nyíló ajtó tárva, az emeletnyi terem közepén, a kazettás mennyezet alatt egy hatalmas íróasztalnál idősebb férfi ült háttal a csatornának, az asztali lámpa sárga és gyengéd fényében, a válla mozgásából és a kissé félrehajtott fej finom billegéséből látszott, ír valamit, a hátából és a tarkójából olyan erős magány áradt, mintha még ezerötszáz tizenháromban ült volna az asztalához, és azóta keresne egy megfelelő jelzőt, egy szót, ami elintéz helyette mindent valami különösen kényes ügyben

azonnal cseréltem volna vele

(regényrészlet)

A nyaralás fogságában

Azt hiszed, szabad vagy, mert megnyitották a határokat, lebontották a földrészt felszabdalo gátaikat? Persze, Szlovákia nyitva van és Ausztria is nyitva van, de benned minden határ zárva maradt, belül nem mozogsz, mert belül nincs engedve a mozgás. A belső termék hatalmas lakatokkal vannak lezárva, hogy hol vannak a kulcsok, ki tudja. Nem, az a pszichológus sem tudja, aki sokéves analízis során kifosztott a vagyondból, és semmi mást nem csinált, mint elhitette veled, ha meggyűlölöd az anyádat, ha felfed egy gyermekkori traumát, hogy mondjuk apád azért sietett haza fürdetésre, mert meg akarta fogdosni a tested, vagy hogy a te léted pusztán a szülői önzés terméke, hogy minden megvolt a tökéletes élethez, már a balatoni vagy épp egy tengerparti nyaraló is, csak pont a gyerek hiányzott, ami a szüleidnél lényegesen rosszabb körülmények között élő ismerősöknek is volt bőséggel. Hogy mindezt belátva felpattan benned egy zár, holott ez a gyűlölet, amit a kezelés felszított benned, nem abból a mély kamrából tört elő, ahol a létezés alapvető traumája bújik meg. Ezt a gyűlöletet jobb híján a beszedett pénz fejébe a pszichológus ültette beléd.

Belül, ha fel akarnál tényleg valamit tární, a vasajtókon törsz össze, és hiába minden igyekezet, semmit nem tudsz meg magadról. Még annyit se, hogy az akaratom a te eszközöd, vagy pont ellenkezőleg te vagy az eszköze a létezésed mélyéről felfakadó akaratomnak. Nem tudod, ki osztogat parancsokat kinek. Ez az összetört ember röpködhet a világban, ha a bankszámlája bírja, szabadon, akár a madár. Városról városra, országról országra, látványos távoli vidékekre, amíg van rá fedezet. De végül, mikor az anyagi nehézségek miatt az utazási irodák újabb ajánlatát nem tudod elfogadni, be kell látnod, senkinek, már a pszichológusnak sem érsz semmit. A pénzed elfogyott, esettanulmánynak unalmas vagy. Egytucat belőled épp egy tucat.

Persze, ha elkérül az anyagi összeomlás, egy életet át nem veszed észre, milyen korlátok között terelgetnek, mint a legnyomorultabbul élő húsállatot. Elmész Horvátországba, megengedheted magadnak, mert szabad vagy, ott ülsz a tenger partján, mert szabad vagy, elmennék melletted, odanézel, a tekinteted azt mondja ezeknek a járókelőknek, hogy szabad vagy. Pedig nem. A nyaralás kényszerében vagy éppen. Azért teszed ezt, mert ezt tenni van lehetőség. Ha mást tehetnél, akár csak másutt nyaralhatnál, rögvest megváltottnád a nyárra vonatkozó szabad döntésedet. Egzotikus szigetekre mennél, ahová csak keveseknek sikerül, most például neked, mert egy jelentősebb bevételhez jutottál. Akkor aztán egy életre elfelejtenéd Horvátországot, s mindazokat, akik ebbe az országba mennek nyaralni, kisszerű alakoknak tartanád, akinek a pénztárcája behatárolja a nyaralás terén való döntéseket.

A nyaralás fogságában élsz. Beköszöntenek a naps idők, még alig van május, már minden hirdetés, meg persze az ismeretségi köröd is a nyaralás szükségességére hívják fel a figyelmet. Kedvező ajánlatok, a valós árhoz képest szinte ingyen, hirdetik, s mondják az ismerősök. Bár kétségtelen, az ingyenesség átszámolva egy négytagú családra a te bevételeidhez képest horribilis, de elfogadod, mert nyaralnod kell. Azt a döntést nem hozhatod meg, hogy nem, ebben az évben nem fárasztom magam a bepakolás és kipakolás hosszadalmas műveleteivel, hanem itthon maradok, és nem csinálom azt, hogy nyaralás. Ezen a nyáron ezzel ajándékozod meg magad, hogy nemnyaralsz. Amikor mások tömött sorokban tolakodnak a fürdőhelyeken napközben a víz irányában, este pedig a vendéglátóipari egységek felé, akkor te majd egyedül fogsz a kiürült fővárosban lófrálni, a legjobb éttermekben vacsorázni a kevés vendég miatt akciós áron. De nem, a nemnyaralás mellett nem dönthetsz, hisz akkor az egész életedet kudarcosnak volnál kénytelen megélni, mert mindenki kudarcosnak tekint egy olyan életet, amibe nem fér bele a nyaralás.

Senki nem gondolná, hogy saját döntés volt a nyaralás elmaradása. Mindenki azt mondaná, na, ennek már erre sem futja. S mikor télen a barátok, a

rokonok, az ismerősök és mások a munkahelyen elmesélik, milyen felemelő érzés volt a tengert, a fürdőzőket nézni, beegázolni a fényben forgoló hullámokba, és az ódon városok utcáskáin barangolni, mesélik felvillanyozva, elfeledve azt a többödörnyi izzadságot, amit az ódon városka hegyetei templomáért meg az onnét eléjük táruló körpanorámáért fizettek, a káromkodásokat, amelyek a férfiak száját hagyták el, mikor az otthoni raktáruházakban beszerzett alkoholtól berúgva a feleségüket ócsárolták a teraszon, aki hát hogy néz ki, így fürdőruhában még szörnyűbb. Otthon legalább nem látja ennyire kivetkőzve magából. Amikor közösjenek, mert erre bizonyos rendszerességgel, márcsak biológiai okokból is sortkerítenek, végülis sötétben csinálják, bármit vagy inkább bárkit el lehet képzelni, nem szükséges szembeülni a valósággal. Na, amikor ezek az emberek mesélnek, akkor te nem tudsz semmit mondani, mert te a lakásban voltál.

Nem dönthetsz így, mert az életed olyan árfekvésbe kerül, ami csak megvető szánalmat vált ki a nyaraláslicitben résztvevők körében. Nem tekintenek eredetinek, bátornak, aki szembeszegülve a megszokott elvárásokkal, olyat csinál, ami különleges. Egyszerűen bukott alaknak néznek, akinek csak a lefelécsúszás terén van perspektívája. Amint kilépsz ebből a közegekből, rögvest rólad, a sorsod rosszirányfordulásáról esik majd szó, s hogy ennek majd hamarosan vége lesz a vége, mert melyik az a nő, aki elfogadja, hogy egy városi népfürdő csesse el a nyarát, s egyben a fiatal éveit, lepattant külvárosi családokkal, amikor mások minimum a Tiszatőig eljutnak. S mint tudjuk, a válás után csak a legsikeresebbek tudnak majd talpon maradni, s ez a férfi, mondják, nem tartozik közéjük, hiszen a nyaralás elmaradása már mutatja, hogy mennyire limitált a tehetsége. Persze korán meg is fog halni, ez statisztikai mutató.

A házasságból kikerült férfiak halálozási rátája bizony sokkal rosszabb képet mutat, mint a házasságban maradtoké. Bár számos házasságban maradt férfi cserélne ezzel a rövidebb élettel, hogy előbb megszabaduljon attól a biológiai adottságai szempontjából pozitív, ám lelkileg retentő negatív hatású környezettől, amit az ő házassága jelent. De hogyan is szabadulhatna meg! Nincs cserelehetőség. Amit élünk, épp az az életünk, s ha a társadalmi kényszer, mert rendesen eleget tettünk például a családi nyaralások imperatívuszának, bennetart a házasságban, akkor onnét bizony semmi nem képes kirobbantani. Nem tud kialakulni az a helyzet, amiben dühödtt üvöltözéseket követően egy életre rávágthatnánk a megunt feleségre az ajtót. Nem beszélve arról, hogy egy nő sem mondana le a lehetőségéről, hogy özvegyességét megelőzően a végletekig alázza a férfit, akinek a munkája révén asszimilálódtak a társadalomban, aki miatt számtalanszor csak úgy emlegették, hogy az X felesége. Ha néha összetalálkozott olyannal, akit a férje révén ismert, meglepte, hogy az az ember csak a férje mellett ismerte fel őt, külön nem. Épp odalépett volna mellé, hogy szia, hogy vagytok, de a férje révén ismerős férfi észre sem vette őt, még az eladónőre is nagyobb figyelmet fordított, pusztán a fiatalága okán. Most azonban, mikor a férje kikerült a munkája nyújtotta státuszából és egészségileg is megroppant, a nem önmaga miatti létezés összes sérelmét háromszorosan is leverheti rajta.

Szóval a nyaralásról nem mondatsz le. S te nem is akarsz lemondani, hiszen elhiszed, hogy neked az jó. A kék vizet nézni jó, semmiféle jó, együttlenni a gyerekekkel, a feleségeddel, jó. Olyan vagy, akár az élő növények, ha jön a tavasz, lombot bontanak, s elhullajtják, amikor közeledik a tél, hogy a következő tavasszal újra kihajtsanak. Nyár van, te nyaralni mész. Annyira hiszed, hogy ez jó, hogy nem számolsz azzal a munkamennyiséggel, amit ezért pluszba kellett fizetni, sem pedig azokkal a praktikus nehézségekkel, amelyek együttjárnak egy ilyen nyaralás véghezvitelével. Az utazás megszervezése, a szükséges öltözékek beszerzése, meg az új helyen megszokni az ágyat, s elhinni róla, hogy ez a napi áron elfogadhatatlanul drága ágy, amin megfájdul adott

HÁY János
Dzsigirdilen. A szív gyönyörűsége
Pesti Szalon, 1996

Xanadu. Föld, víz, levegő
Palatinus, 1999

A Gézagerek
Új Palatinus, 2005

A boggyógyümölcs-kertész fia
Új Palatinus, 2005

Házasságon innen és túl
Új Palatinus, 2007

A gyerek
Új Palatinus, 2007

Meleg kilinc
Új Palatinus, 2008

Egymáshoz tartozók
Új Palatinus, 2009

Egy szerelmesvers története
Palatinus, 2010

Hályland
Palatinus, 2011

Mélygarázs
Európa Kiadó, 2013 (előkészületben)

„Indian Time and my Father”
Magyar Lettre Internationale, 73

„Small step for a man, giant step for me. Amerikai útinapló”
Magyar Lettre Internationale, 82

„Európa über alles”
Magyar Lettre Internationale, 86

Szkárosi Endre

A ladik

A ladik

*mindig jófele baladik -
és nincs is több baladék:*

*érte meghal a dák
oromán a dákoromán.*

*Ide süss, kiskomám -
üssse kavics koronám:*

*ladikért zweimal adék
fogadásból adut:*

*ha támadja őt a vad ük,
ha eléje kerül vala dög,*

*ha útban feléje baduk -
az ő ujjai közt az aduk.*

*Ide süss, oda üss, te, komám,
dákoromán és hungaromán,*

fura szerkó:

*én is arrafelé baladok -
azaz ergo -*

éljen a betvenedik!

S a betven után a Ladik!

Antik szerelem

*A vérben forgó szem poklában
a mámor ittasul,*

*a színidirektor igazgatásán
a batár lealacsonyul,*

*a tózsdebemondó visszerére
a bírérték vetül,*

*ha felszökik az impulzus ára,
a zsebedbe belemerevül,*

*s a ki nem mondott szónoklatok
libidója belesül.*

*Hajszál híján megváltoztunk,
de bele nem halbatunk,*

*a plázaindex lázgörbéjén
a májad kikészül,*

*ha bele-bele-bele is csuklunk néba,
de élünk vitézül*

orális álság

*agyarországon orális álság an
ürdüing a otális pálságban*

*üliünk a okoli ékségben
aszatolva orális étségben*

*a lvilágban orális álság an
epüliünk erohadt égzszákban*

*öröznénk efelé élenken
őnek ajónkra erénkre*

*a útban orális álság an
ebváltók örögnek órázon*

*együnk is ilággá él ellen
lobális atyánkon ropeller*

*lnökölüing egyre csak énségben
üllyedüing egyre csak özépen*

*indig an efelé anöver
okulunk eményen énköben*

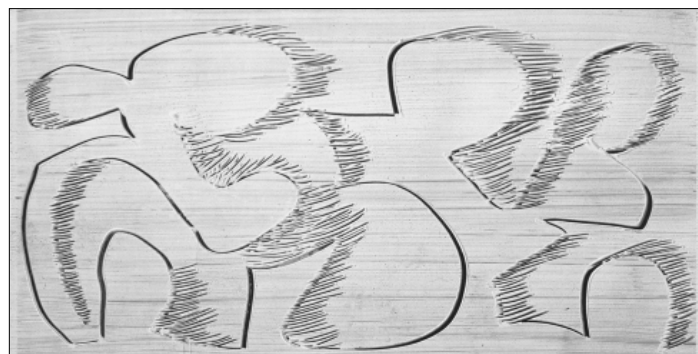
*a országba rutális álság an
okulj át arátunk ült éten*

esetben a hátad, mert a vendéglátást biztosító horvát befektetők a lehető legolcsóbb ágybetétet vásárolják, hogy a befektetések minél hamarabb megtérüljenek. Megtehetik, hisz pontosan ismerik azt az egyszerű pszichológiai ténytet, ha megfelelően borsos árat kérnek egy ágyért, akkor a vendég inkább magában nyög, mint hogy bevallaná, értelmetlenül szórt ki ekkora összeget az ablakon. Sőt, még a barátainak is ajánlja, hogy igaz, drága hely, de megéri. Szóval elhinni erről a hátkínzó ágyról, hogy valójában a regenerálódásodat szolgálja, hogy ez a hátkínzó ágy előfeltétele annak, hogy élvezhesd azokat az örömeket, a csúszdától a családi társasozásig, amelyekre egy ilyen nyaralás során mindenki kapható. Ez a két hét valójában a leglátványosabb bizonyítéka annak, hogy az egész életed kényszerűségek és kötelezettségek meghatározottságában zajlik.

Ülsz a tengerparton, mögötted a sátrad. Ez a kissé nomádnak számító nyaralás is elfogadott lett az utóbbi időben. Sőt, bizonyos körökben követendő minta. Az olcsóság indította a divatot, de az ebben a nyaralási formában résztvevők olyan hatással tudták dicsérni a sátrazás előnyeit, a kempingek különleges tengerparti elhelyezkedését, a kempingélet tréfás mindennapjait, hogy mennyire szórakoztató más családok életét kilesni, a saját tulajdonú sátor meghitt otthonosságát, hogy nem kell gumimatracral meg ezernyi táskával, közöttük azzal az idétlen alakú hűtőtáskával végigcaplalni egy tengerparti út szélén, parkoló és parkolni akaró autók között. A kempingben annyira közel van a víz, ha megbotlik az ember egy cövekben, hát mindjárt belepottyan, mondogatták viccesen. Végül sokan választották ezt a nyaralási formát, mert nem akartak ezekből a nomád élményekből kimaradni, s pláne kihagyni a gyerekeiket. A megnövekedett érdeklődés automatikusan felverte az árakat. A jobb kempingek hamarosan szállodai árfekvésbe kerültek, a rosszabbakban pedig nagyobb volt a népsűrűség, mint egy bevásárlóközpontban a karácsonyi örület idején, s épp akkora a hangzavar, mint egy fiataloknak szervezett nyári fesztiválon, csak kicsit vegyesebb a zenei kínálat, s nincsenek ájulásig drogozott gimnazisták, csak részeg és tengernyi ürességet tükröző férfiak valamint a hozzájuk tartozó testileg és lelkileg elzsirosodott feleségek, ja meg üvöltöző, mások dolgait gátlástalanul felrúgó gyerekek.

Ülsz a sátor előtt, te nem a tömegkempingbe mentél, hülye lennél pont erre sajnálni a pénzt, hogy épp a nyaralás lényege vesszen el, a nyugalom. Ülsz azzal az arckifejezéssel, hogy szabad vagyok, s arra gondolsz, hogy érdemes volna ezt az érzést egy digitális géppel megörökíteni, vagy a telefonnal. Hogy szívesen szólnál valakinek, hogy ezt kattintsa már le és küldje át neked, majd ezt fogod használni háttérképek egész évben, ezt a kifejezést az arcondon. Vagy ha a telefonoddal, akkor elküldöd az összes ismerősödnek, hadd egye őket az irigység, hogy neked mennyire jó dolgod van. Hát, tényleg jó dolgom van, mondd magadban, csoroghat az ismerősök és rokonok nyála. A többiek akárcsak elképzelt irigysége automatikusan megnöveli a szemedben a nyaralás értékét.

Ezt a szabad, önmagaddal végtelenül elégedett érzést zavarták meg a gyerekek, hogy apu van a kempingben fagyí, hogy ennének, mert meleg van, meg mindenki más is kap, aki gyerek, hogy ehetnek-e. Mennyibe kerül, ezt kérdezed, s mikor megtudod az árat, kicsit zavarba jössz, de gyorsan leküzdöd a zavart, s kitalálsz egy rendszert, hogy legfeljebb minden másnap, s akkor is csak egy gombócot, s hivatkozol, hogy torok, mire a gyerek, hogy nem is fáj. Erre te azt mondd, még fájhat és nincs annál kellemetlenebb, mint torokfájással nyaralni, sajgó mandulákkal a vízbe gázolni, lázasan a tűző napon szédelegni. Amikor aztán a gyerek (vagy épp gyerekek, attól függően, hányan vannak) nem tágít a napi két gombóc lehetőségétől, te veszekszel velük, a legrosszabb szavakat használod, amelyeket egy apa jobb lenne, ha nem mondana a saját gyerekeinek, hogy elkényeztetettek és telhetetlenek,

ILONA KESRŰ ILONA: ALAKZAT, 1964

hogy mindent akarnak, nem elég, hogy idehoztad őket a tengerre fürdeni, nem egy bányatóhoz, holott van olyan család, nem is kevesen. Itt elidőzöl a mennyiségnél, szeretnéd őket sokaknak láttatni, a szerencéseket, akik idejöhetnek, akik közé te is tartozol, keveseknek. Van olyan család, folytatod, nem is kevesen, akik még a bányatavakat sem engedhetik meg maguknak, mert még a buszra sincs pénzük, ami ezekhez a tavakhoz szállítaná őket, mondod, mert azt hiszed, senki nem hallja, mert mindenki bosnyák, horvát, crnagorai vagy német, de én hallom és látom, mert épp arra megyek a vizesblokkhoz.

Igen, én is ott vagyok, épp abban a kempingben, de nem árulom el, hogy egy nyelvet beszélünk, az autómát meg a parkolóban hagytam, ne hogy közösködni kezdjen velem egy hazámbeli, hogy na, látom te is oda valósi vagy. És ez a hazámból való ember akkor elkezdi bizalmaskodni. Hamarosan megtudom, milyen politikai nézetet vall, meg hogy a feleségével hányszor közöskül heti vagy havi rendszerességgel, persze a hiányt pótolja mással, s hogy mennyire hülyék a horvátok, meg általában mindazok, akik nem a mi nemzetünkhöz tartoznak.

Arra megyek és hallom, amit beszélsz, és szégyellem magam, hogy ezt csinálod. És még jobban szégyellem magam, amikor látom, hogy nem ég a pófádról a bőr, annyira agyonkented napkrémmel, amit a különböző sajtótermékek ríogatására vásároltál, hogy kilyukadt az ég és a nap egyenesen rákot éget a bőrödbe, s az ég hiányát sürgősen pótolni kell a legerősebb naprémekekkel, s hogy ne sajnáljuk a pénzt, mert egy ilyen krém életet menthet. Hallom, hogy mit mondasz, mert mondod, hisz külföldinek látsz, aki nem érti a te szavakat. Rád nézek, mit bámulsz faszkalap, visszaszólsz, de én tovább nézek, te, szabadember, még itt sem tudsz megszabadulni a napi számvetéstől, amivel végül tönkretesz a gyerekek számára is azt a két hetet, aminek ők, a vizet ellepő medúzák ellenére is, még tényleg felhőtlenül tudtak volna örülni. Nem tudtad azt mondani, hogy gyerekek, csak ennyi pénzünk van, nem tudunk csak kétnaponta venni egy gombócot. Nem mondtad el a valós helyzetet, s így a gyerekeknek nem volt lehetőségük ezt megérteni. Szomorúan kullogtak a vízhez, s várták, hogy a fürdőzők vidám hangjai kiverjék a fejükből az apa mérgét. És ki is verték. Az anyéből is kiverték volna, mert annyira felszabadultak voltak ezek a hangok, ha az apám odavitt volna. De nem vitt, csak mondta, hogy majd elvisz. Csorogtak a könnyei, a konyhában, a szájából rossz szagot lehelt rám. Elvisz, mondta, de nem vitt el, csak a nagymamához egy faluba, ahol úgy bántak velem, s a többi városról odaküldött gyerekekkel a falusi gyerekek, mintha azok közé tartoznánk, akik mikor visszatérnek a fővárosba, a szüleikkel a tengerre mennek, holott nem. Egy kulccsal a nyakunkban üldögtünk a játszótéren, amíg valaki haza nem ért a szülők közül.

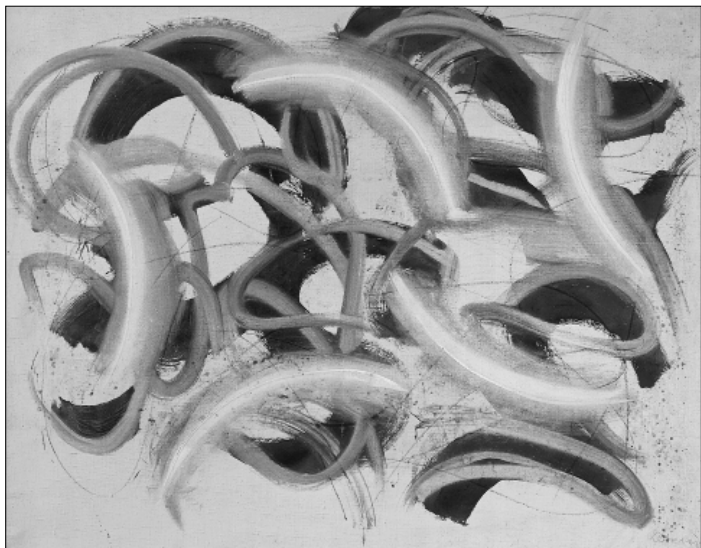
Amikor mindezt, ami a nyaralás címszó alatt összefoglalható, végigcsinálod, ősszel meg télen, mondjuk a karácsonyi családi és baráti összejövetelekkor te is beszálhatsz abba a licitbe, hogy ki töltötte tartalmasabban, izgalmasabban a nyarat, s hogy ezt a tartalmat és izgalmat milyen összegből tudta megvalósítani. Az ár/érdekeség arány kirajzolja a helyedet a nyaraláspiacon. Ha nagyon lemaradsz, előjehetsz, hogy láttál delfineket. Ha ezzel már más előjött, egyrészt rögtön tudhatod, hogy annak az embernek el volt cseszve a nyaralása, mert biztos koszos és kibíratatlanul kényelmetlen volt az apartman, meg esett az eső a kettőből legalább egy hétig, s a háttérben, amit a terasz-

ról láttak, nem vadregényes hegyek voltak, hanem egy olajfinomító vagy egy hajógyár. Persze Aranyhomoknak hívták a helyet. Az utazási irodában nem fogott gyanút ez az ismerős, sőt kifejezetten megtévesztette az elnevezés, holott a gyakorló nyaralók pontosan tudják: olcsó apartman plusz látványos településnév egyenlő ipari környezet. Szóval, ha ő előjött a delfinekekkel, hogy majdnem a hajó mellett dugták ki a fejüket, a hajó mellett, amire befizettek egy romantikus egynapos delfin- és nyílttengernéző hajóútra, akkor próbálkozhat a cápákkal, amelyek rendkívül ritkán közelítik meg az adriai partokat, de mit ad isten, épp akkor, amikor te ott voltál, ráadásul nem a parton, ami természetéből adódóan cápamentes övezet, de hogy, bent a vízben, mert a horvát cápariasztás rettenetesen alacsony fokon van, csak akkor szólnak, amikor már te is látod szabad szemmel azt az ijesztő háromszögét a farkuszonyának, amit mindenki ismer a *Cápa* egy, kettő és ki tudja még mennyi filmből, de akkor már majdnem késő. Úristen, ájuldognak a többiek, főleg a nők. Ha nincs ott az a német turista, mondod, akit a cápa végül is megevett, te lettél volna az a turista. Úristen, képed el mindenki, s persze el is hallgat, hacsak nem volt valaki például szafarin, ahol aztán bármilyen életveszély érheti az embert, s nem csak egyszer a kéthétben, hanem folyamatosan. Bár a szafarisok különben legtöbbször hallgatnak. Ezzel a hallgatással nyomtérítik, hogy ebbe a licitbe ők igazságtalan lenne, ha beszálnának, mert ezáltal érvénytelenítenék mások, nyilván az övéknél jelentéktelenebb élményeit. Ha kérdeznak tőlük valamit, akkor is csak a lehető legtakarékosabban válaszolnak, így őrizve meg a szafari titokzatosságát. Legalábbis ezt sugallja a hallgatásuk. Pedig valójában azért nem szólnak, mert utálták az egészet. Csak azért kellett elmenni, mert a cég felívelő szakaszba jutott, amikor olyan ügyfélkör, s egyben baráti társaság alakult ki körülöttük, hogy efféle jelentékenynek látszó utazásokért kellett vagyonekat fizetni, elpacsizni az éves nyereséget. Mert azok között az új ügyfelek és barátok között nem lehetne ilyen másodosztályú hellyel előjönni, mint az Adria, pláne, hogy a bolgár tengerpart, ahol még pluszban mindenki tudja, hogy atomhulladékkal van tele a víz és egy laza kéthét alatt, amikor megpróbórtál egy-két százezret, olyan betegséget szedsz össze, hogy a gatyádat ráfizetheted a különböző hivatalos és alternatív kúrakra, a végén aztán mégis meghalsz, nem hagyva semmit az élvemradt családodra, csak a sok-sok adósságot és a kimerültséget, amit a rólad való gondoskodás okozott.

Én felszámoltam ezeket a kötelezettségeket. Azt mondtam, mátol ezek nincsenek. Egyszer ki kellett mondanom, mert már így is túl hosszan hallgattam róluk. Hosszabban, mint kellett volna. Már évekkor korábban ki kellett volna lépni, mindenkinek az lett volna a jobb, de senki nem akkor teszi, amikor kell, mindenki megvárja a végső időt. Azt hiszi, a régít nem tudja megszüntetni, az újat nem tudja elkezdni. Csak morzsolódik az elhasználdott régi és az indulni akaró új határán, évekig a tehetetlenségben. Nem tud változtatni, mert a szabályoknak való megfelelni akarás nem engedi a változtatást. Nem voltam gyáva, nem voltam olyan, aki nem mer valamit másképpen. Hiába mondta rám, hogy gyáva vagyok, hogy azért nem merek lépni. Nem akarok lemondani a kényelemről, mondta, nedves volt az arca, amit ez a biztonságos élet nyújt nekem, s félek belevágni a bizonytalan újba. Ez így túl egyszerű, mondtam, s hogy ilyeneket legfeljebb az életmód-magazinok írják. Attól még lehet, hogy igaz, mondta, meg hogy ő olyanokat nem is olvas. Ezért különösen meglepő, mondtam, hogy ezek a gondolatok még oda is beszivárognak, ahonnan az efféle magazinok egy életre ki vannak zárva. Sőt, azok a nők, gondoltam később, akik ilyet soha nem olvasnának, mert önmagukat különbnek tartják azoknál az általuk megalázóan alacsony színvonalúnak tekintett magazinoknál. Azok aztán főleg képesek ezeket a gondolatokat hangoztatni, mert fogalmuk sincs arról, hogy ezt már a legostobább újságíró is tudja. Az ilyen szinten megfogalmazott cikkeket visszaadja a főszerkesztő, hogy tegyük már bele valami egyediséget, ez az általánosság, ez olyan, mint a statisztikai átlag, olyan ember meg nincs. Nem voltam gyáva. Minden változtatásnak megvan a maga ideje, s ez az idő csak később jött el, s arról senki sem tehet, hogy ez a későbbi időpont már a vele való kapcsolat szempontjából is későn volt.

De mostmár szabad vagyok. Nekem nem mondja meg senki, hogy mit csináljak, mert én azt csinálom, amit csinálni akarok, és én nem akarok csinálni semmit. Nem bújjik meg bennem egy titkos akarat, ami alattomosan utasításokat küld az agynak, hogy ezt vagy azt csináljam, vagy ezt vagy azt ne csináljam.

(regényrészlet)

ILONA KESRŰ ILONA: VÖRÖS ZSILLETTRAJZ, 1963

a kihalt tengerparton

Egy mondat

HIDAS Judit
„A fogorvosom”
Holmi, 2004. 11.

„Avokádó”
Élet és Irodalom,
2005. 4. 1.

„A csirke”
Élet és Irodalom,
2005. 8. 5.

Tizedik házassági évfordulójuk alkalmából megajándékozták magukat egy olaszországi úttal. Padován, Bolognán és Ravennán keresztül mentek le egészen Anconáig. Mindenhol eltöltöttek egy-két napot, sétáltak a kakaós csiga alakú belvárosokban, éttermekbe jártak, egyik alkalommal még mopedet is béreltek, és úgy száguldoztak a szűk utcákon, mint a megvadult tinédzserek. Habár szeptember vége volt, Anconában még olyan meleg volt, hogy levetköztek a kihalt tengerparton. Lefeküdtek a kavicsokra, nézték a fejük felett rohanó felhőket.

— Emlékszem, utójára huszonöt évesen csináltam ilyet — mosolygott a nő. — Akkor Barcelonában voltam a barátnőimmel, és megismerkedtem egy bosnyák fiúval.

— Na tessék — mondta a férfi. — Egy újabb kaland. Pedig te mindig azzal dicsekszel, hogy csak komoly kapcsolataid voltak.

— Ez plátói szerelem volt — legyintett csukott szemmel a nő, mire a férfi felnevetett. — De, komolyan. Nem is tudtuk volna hol csinálni, egy szobában aludtam a lányokkal.

— Kérlek, kímélj meg a részletektől — nyögött a férfi, miközben az oldalára fordult a kavicsokon.

Egy darabig csendben voltak. A nő élvezte, ahogy a naptól átmelegszik a teste, a nedves kavicsoktól fázott a háta. A víz legalább két méterre volt tőlük, de felvándorolt a kövek között lévő homokban. A férfit elbágyasztotta a szél és a nap. Rossz alvó volt, és most jól esett neki, hogy elbóbiskolhat. Félálomban arra gondolt, talán azt szereti a legjobban a feleségében, hogy ilyenkor nem zavarja. Természetes a jelenléte, mintha a karom vagy a lábam volna. Mindent tudok róla, mégsem untat halálra. Talán ezért maradt mellette, ezért nem akart már jobbat keresni helyette.

A nő csak a férfi hátát látta, fél szemmel figyelte, ahogy egyenletesen emelkedik és süllyed a mellkasa. Hagyta, hadd pihenjen, úgyis tudta, hogy tíz perc múlva fel fog ébredni. Addig a múlton merengett, a szőke hajú, bosnyák, muzulmán fiún, a meleg nyári estén, amikor lementek a tengerpartra, a konyhán, ahova bezárkóztak, és ahol a fiú mindent elkövetett, hogy együtt lehessenek, de ő így nem akarta. Megbeszélték, hogy a fiú majd eljön hozzá Budapestre, de amikor elváltak, teljesen abszurd levelezésbe kezdtek. Valami félreértés volt, egy rosszul megírt mondat, talán, ha az nincs, minden másképp alakult volna. A fiú megkérdezte, lakhat-e nála, ha ellátogat Budapestre. Mi az, hogy Budapestre, kapta fel a fejét a nő, aki akkor még lány volt. Hozzám jön vagy várost nézni? Százszor is végigolvasta ezt a mondatot. Végül visszaírt, hogy ha a város érdeklí, menjen csak szállodába, miközben reménykedett, hogy a fiú ki fogja engesztelni. De a másik csak megsértődött. A levelek egyre durvábbak lettek, és a fiú végül sosem érkezett meg Budapestre.

A férfi mocomorogni kezdett, majd kéjesen nyújtózkodott egyet. Na, ugye mondtam, mosolygott magában a nő, úgy ismerem, mint a tenyeremet, még tíz perc sem telt el. Hamarosan feltápázkodtak, hogy igyanak egy pohár bort a közelben. Útközben a nő arról beszélt, hogy egy Spanyolországban élő rökona megkérte, segítsen európai feleséget szerezni egy ausztrál szakácsnak.

— Csak névházasság lenne, mert a szakácsnak szüksége van EU-s állampolgárságra. Cserébe a feleség zöld kártyát kapna Ausztráliába.

A nő először a barátnőjét akarta ajánlani, de ő nem vállalta. Már a harmadik pohár bornál jártak, amikor a férfi azt kérdezte:

— Miért nem jelentkezel te? Állítólag gyönyörű hely, mindenki dicséri. Papíron elváltunk, pár hónapra.

— Ezt most komolyan mondd? — csodálkozott a nő.

— Jó lehetőség lenne.

A nő egy darabig nem szólt semmit, csak a borát kortyolgatta. Ez eddig észébe sem jutott, de végül is miért ne. Nem mindegy, hogy mi van egy

papírra írva? És tényleg felmerült már közöttük, milyen jó lenne kimenni Ausztráliába. Az aztán más világ lenne, tele új lehetőségekkel.

— Nem is hülyeség — szólalt meg egy idő múlva. — Majd utána nézek ott-hon a zöldkártyának.

Izgattott lett az ötlettől, vajon szabad-e még az ausztrál szakács, nem kapta-e későn észbe. A nő már szinte látta magukat, ahogy ülnek a repülőgépen, útban Ausztrália felé, napfény, tengerpart, a vízen szörfös fiúk, mint ahogy azt a filmsorozatokban is látta. Úgy érezte, nem esne nehezebbre elviselni ezt az unalmas giccset.

— De a gyerekről lemondasz — szólalt meg hirtelen a férfi, mintha csak arról lenne szó, mit pakoljanak be az útra.

— Micsoda? — kérdezte a nő elhűlve.

— Nem viheted magaddal.

— Nem képzeld, hogy elvinném? Egyébként is, ez az egész csak formáság, nem?

— Persze, de ha már leírunk valamit, akkor az legyen pontos és félreérthetetlen.

— Hogy gondold, hogy aláírnék egy ilyet?

— Miért? Hisz ez csak formáság, nem?

Tovább itták a borukat, mindketten hallgattak. Egyszer csak a nő a fejéhez kapott.

— És a közös vagyon, azzal mi lesz? Azt meg majd szépen lenyúlod, ugye? Mindig is tudtam, hogy ez lesz, ha egyszer elváltunk!

— Ne légy ilyen neveltséges — vágott a szavába a férfi.

— Neveltséges? Te elveszed a gyerekem, én meg nem kapok egy fillért sem?

— Pénz, pénz, pénz, neked mindig az volt a legfontosabb!

— A vagyon fele engem illet!

— Aha, szóval te már számolgatsz!

— Ezt írja elő a törvény. De tudom, mire játszol, le akarsz mindent vetetni a nevedről! De nem fogod megúszni ilyen könnyen, garantálom, hogy én magam fogom értesíteni az Apehet!

A nő ijedten a szája elé kapta a kezét, mintha vissza akarná tuszkolni az utolsó mondatot.

— Te most fenyegetsz? — villantotta a férfi a szemét a nőre.

— Nem úgy értettem — próbálta menteni a helyzetet a feleség, de a férj meg sem hallotta. A sok bortól és a nő megjegyzéseitől úgy érezte, mintha kinyílt volna benne egy ajtó. A szavak szinte maguktól gurultak ki a száján. Feltörték valahonnan mélyről, talán a pokol fenekéről, ahol már mi magunk sem tudjuk, mi lakozik pontosan.

— Te, aki meztelen seggel jöttél ebbe a kapcsolatba?

— Tessék? — kérdezte a nő olyan arccal, mintha pofon vágták volna.

— Te egy senki voltál, egy utolsó, rongyos kis bölcsész. És most te próbálsz fenyegetni? Én csináltam belőled úrinőt, én szereztem neked állást, nélkülem még most is egy lakótelepi albérletben élnél, és alkalmi munkákon tengődnél!

— Hogy mondhatsz ilyet?

— Én voltam, aki a szarból kivakartalak! Hát, ki cserélte le a tíz éves, kopott tragacsodat egy újra?

— Nem kértelek!

— De azért elfogadtad!

— Azt hittem, szeretsz, azért adod! — mondta a nő remegve, miközben a férfi újra ivott a borából, és folytatta.

— Hja, nem bírtam nézni azt a vacakot, az biztos. A ruhákat is én vettem neked, hogy harminc évesen ne úgy nézz ki, mint egy hajléktalan. Aztán jött a költözés, beültél a készbe, az én házamba.

— Azért talán én is hozzátettem valamit az elmúlt tíz évhez — szolt a feleség egyre kevésbé hallhatóan.

A férfi ismét ivott, aztán a jó ízzel elégedetten, hiszen ez is az ő válaszára volt, csettintett a nyelvével. Az alkohol most már teljesen kitöltötte belülről, mint egy frissen lezárt borosüveget.

— Ja, tudom, most az jön, hogy te neveled a gyereket, vezeted a háztartást, meg keresel havi százötven fixet — mondta, és, hogy nagyobb nyomatékot adjon megvetésének, legyintett is egyet.

A nő már csak messziről hallotta mindezt. Mintha az úrból nézte volna az egész jelenetet.

— A napi kiadásokat mindig én fizetem. Erre megy el minden hónapban a pénzem — mondta halkán.

— Ez a minimum, amit elvárhatok cserébe, édesem — hajolt most már közelebb a férfi, mintha vissza akarná rángatni a földre az egyre távolodó nőt. Lassan, tagoltan beszélt, szeretett volna mélyen a felesége szemébe nézni, hogy ezzel is aláhúzza a szavait. De az alkohol áthatolhatatlan üveget képzett a világ és közöttte. A tekintete visszaverődött erről a felületről, és a nő szeme helyett a semmibe révedt. Az arcán izzadság gyöngyözött.

— Ez a minimum... — mondta a nő is automatikusan, miközben a férfi homlokáról leguruló cseppeket figyelte. Eszébe jutott az a bizonyos éjszaka, a kapcsolatuk elején, amikor szeretkezés közben a férfi egyszer csak sírni kezdett. A nő tartotta a kezében a hatalmas, ázott, kerek fejet, és megpróbálta a saját arcával felitatni a könnyeket. Sosem tudta meg, hogy mi volt a sírás

oka, de azt érezte, hogy ott és akkor találtak igazán egymásra, és hogy talán nem is baj, ha egy kapcsolatban bizonyos dolgok örökre titokban maradnak. A férfi hangja most már olyan távolról szűrődött be hozzá, hogy szinte nem is hallotta.

— Lenne bőven jelentkező, aki ugyanezt simán megcsinálná helyetted.

— Helyettem... — mondta a nő, azzal felállt, és kiitta az utolsó kortyot a poharából.

Elindult vissza a hotelba. Közben eszébe jutott, milyen sok ruhát hozott magával az útra. Szerette volna, ha mindig fel tud öltözni az alkalomhoz illően, hogy a férje elégedett legyen. Mert ez őt is örömmel töltötte el.

Egy nagy, közös bőröndöt hoztak. Így volt a legkényelmesebb.

Lackfi János

Emberszabás

LÁZADÓ

Ha elmondatnám, hogy mennyire elegendem van mindenkől, a lerobadt arcú házakkól és a lerobadt homlokzatú alkeszekből, a jó kedélyű kövér rendőrökből, akiknek a valagán fesziül az élére vasalt, műszálas nadrág és az ideges, sovány rendőrökből, akiknek a valagán lötyög az élére vasalt, műszálas nadrág, a genyves pattanások bolti eladókából és a sajtos pelusbúzt pőfőggető kicsikből, az üdvözült arcú küldetésesekből és a szalonnásra rétegzett testű besavanyodottakból, a korpa csillagos vállapjaiból, az izzadságtól ragacsos kapaszkodókból a buszon, a villamos ablakára billent fejek hagyta zsíros nyomokból, a rúzsos csikkekéből, a hónaljok alá izzadt pisztolytáskákból, az orrból kilógó szőrökből, az orrból kilógó pírzingről himbalózó nátbás csöppekből, ebből az egészből, amit az arcunkba okád a világ, amin taposunk, ami nyúlós, levakarbatatlan rágógumiként a cipőtalpunkba evődik, amely benzinszagával a bőrünk pórusaiba ivódik. Legszívesebben kitépném a baszfalból a pírzingeket, kirúgnám a riszálvá billegő rimák alól a túsarkakat, hatalmas vaslakatot kattintanék a fültágító karikákra, és elszaladnék, a finnyásak orrát beleverném a kocsmák előtti bizarr tócsákba, tanuljátok meg, mi az ember; öngyújtóval belobbantanám a felcsúszó miniket és a habdaueros sörényeket, az útestre rugdosnám a lobogva égő, formátlan kukákat, másszon a fára az összes autót, odakötözném magam a felüljáróra, hogy tényleg csak a testemen taposva tudjon továbbhaladni bárki is, benzinespalackkal dobálnám az Országbázat, kátránnyal önteném le a képviselőket, fél lábukra bilincset kattintva fejfelé lógatnám le őket a híd korlátjáról, amíg fejükbe nem száll az összes vér; és el nem durranak az ereik, utcakövekket szórnam meg az összes felbajtott tetejű autót, úszógeszcsúzlival soroznám meg a nyitott turistabuszokat, sercegő, forró olajjal önteném le a ritkuló hajú járókelőket, a megállóban várakozók lábát lándzsával szögezném az aszfaltba, a babakocsikat és tolókocsikat lendületből a rakpart meredek lépcsőjére taszítanám, és röhögnek rajtatók, robadt banda, véresre röhögném magamat, amíg bele nem pusztulok ebbe az átkozott világba.

LELKENDEZŐ

Annyira, de annyira élvezem az életet, ahogy meg van csinálva, szeretem a fényesen csillámló krómos felületeket, a borzongós plüssöket, a szuperautók élesen tiszta vonalait, a süppedő bőrüléseket és a mabagóni kormányt, az apró, művészi mintákkal, mini lángokkal, csillagokkal, virágkelyhekkel teleceppentgetett műkörmöket, az igazán szép tetkókat, amiktől a pasasok olyanok, mint egy keresztes lovag vagy egy karatebarcos vagy egy viking hős vagy egy arab sejk, rejtélyes jelek a jól ápolt testeken, a mintázatot folyton mozgásban tartják a megfeszülő izmok, lányoknál bokákon vagy felkaron elég egy izléses, pici kigyó vagy girland, egymásba fonódó minták, sose múló karperec vagy bokalánc, vagy egy matricányi sellőalak, virágszál, sziv, csimi koponya a vállakon, a karbantartott baszfalon, szuper, amikor valakinek a baja tők egyben van, semmi lenövés vagy fakulás, semmi töredezés a szálak végén, akár egy fényes barang, vagy éppen egymásra omló bullámok, csigák, a tincsek egy ritmusra mozognak, ha szél borzolja őket, de csak pillanatokra borzolja őket szél, hiszen földalatti parkolóból jutunk a munkabély steril, tiszta terébe, a bevásárlóközpont steril, tiszta terébe, zárt garázsból jutunk be a lakás tiszta, steril terébe, nálam a kosznak nincs esélye, az erjedésnek nincs esélye, a perem alatti baktériumoknak nem osztunk lapot, az én gyerekeim, ha lesznek, öblítő illatú, áthatóan kék tekintetű, frissen mosott hajúak reklámbabák lesznek, körbeölelem őket higiéniaival, gumikesztyűs kézzel, legmodernebb tisztítószerekkel sikálók minden egyes négyzetcentimétert, amellyel az életünk érintkezhet, soba ne érezzék azt az irtózatot, amit én egykor, az otthoni koszban, az alkoholista anyám körül elviselhetetlenül szétziüllő, bepállott lakásban, pókbálók és penészfoltok és morszák és bogarak zürzavarában, turkálós rubát soba ne bordjanak, leárazott ételt soba ne egyenek, használt kocsiba soba ne üljenek, ilyen formatervezett, vadonatúj jövőt szánok én nekik!

Stop time

BARNA Imre

„Búcsú az országtól”
Magyar Lettre
Internationale, 39

A hold

Markolom az ágyam rácsát. Bárcsak álmomban se engedném el. Ne tudja senki, de félek.

A holdtól félek, azért kapaszkodok két kézzel a rácsba. Félek, hogy kikelek álmomban az ágyból, és fölmegek oda, ahol a hold van.

Álmában a holdkóros jár. Elveszett ember: csukott szemmel, a két kezét előre tartva, hálóingben lépdél a tetőn, míg le nem zuhan. Aki becsukja a szemét, azzal bármi megtörténhet. Rásüt a hold, halál fia.

Sosem nézek fel a holdra. Hallani sem akarok róla, de vigyázok, nehogy észrevegyék. Van ez a titkom: hogy félek a holdtól.

A falnak fordulok, kapaszkodok a rácsba. Úgy kapaszkodok, hogy ne lássa az anyám. Úgysem értené, hogy halál fia vagyok, ha elalszom.

Altat, énekelget. Mindkét kezem a rácsra feszül.

Hideg fény

Az előszobai ablaknál ülök. Az ablak a lépcsőházra nyílik. Nem nyílik, zárva van mindig. Az előszobaszéken ülök, nem ülök, térdelek. Az ablaknál térdelek, nézek és hallgatózom. A lépcsőházban csupasz villanykörte, hideg fény, a lépcsőházat nézem, a lépcsőházban senki. Ezt nézem: hogy senki. Nézek és hallgatózom: a semmit hallgatom.

Elment. Visszajön?

Máskor is elment már, máskor visszajött. Le a lépcsőn, ki a kapun, a szalon át a túloldalra, nem ütötte el az autót. Munkáért ment az irodába, én is voltam már ott vele, ha délutános voltam. Elkísért a kislovagod, mondták a nők az irodában, mondta egy nő, és nevetett. Nevettem én is, ne tudják meg az igazat. Azt, hogy meghalna nélkülem. Nem biztos, de lehet: elütné egy autót. Ha vele vagyok, nem ütheti el.

Most nem vagyok vele.

És ha elfelejt visszajönni?

Hideg fény.

Hallgatózom: semmi. A semmit hallgatom.

Paris sur glace

Pári szür glász, artikulálja az apja. Raccsol, grimaszol is hozzá, feszül az arca, hogy mutassa, nem vicc ám ez. Párizs a jégen. Páhrri, krákgogja a magasból valaki másnak, egy idegen nőnek. Az meg csak mosolyog.

Sötétedik, bejárat előtt állnak – Fővárosi Nagycirkusz! –, a gyerek, a magas férfi meg az idegen nő. Lesz valami. Egyre jönnek az emberek, nagykabátban vannak, a férfiak fején svájci sapka, kucsma, kalap, a nőké kendőbe kötve. Némelyik mintha turbánt viselne, ez most a divat.

Most!

Az idegen nő vastag kabátja bokáig lóg, kendője van, őt nézi, rá mosolyog. Miért? Mi készül itt? Ősz van, tél van, nagykabátban az emberek. Párizsban szép a nyár. Nyáron itt lovaskocsin érkeznek a jég, csákány-nyal méri a platóról a jeges, a lakók vödörben vagy rongyba bugyolálva, hónuk alá szorítva viszik haza az áttetsző hasábokat. A ló pofája tarisznyába lóg, zabot zabál, abrakot őrlnek a fogai. Visszhangzik az utca: jeges! Jégbalett, pontosít valaki, talán az idegen nő. Korcsolyázni a gyerek is volt már, nem messze innen, bérelni kellett a korcsolyát, szorított a cipő, szétcúszott a lába, sokan voltak, futott mellette az apja, hideg volt, rossz volt. Hangszórók szórták a hangot, körkörös hullámokat vetett az esztrád.

Párizsban szép a nyár!

Itt ősz van és tél, sötétedik. Csöngetnek. Az idegen nő jelentőségteljes pillantást vet rá, az apja kézen fogja, elindulnak a fényes bejárat felé.

Nagymama örült

Magában beszél, piszkos köpenyben járkál föl-le a folyosón éjszaka, és orszul káromkodik. Pizda! Csor! Gavnoszabacsa!

Ha nálunk vannak hét végén a lányok, és vécre megy valamelyikük, ő utánakiált. Seggesek! Papírszipkából cigarettázik, savanyúcukrot szopogat. Krakagyl van taskában, csalogat magához a játszótéren, hogy aztán büdös rongyot rántson elő a retiküljéből, és orron töröljön vele.

Nagymama orosz. Az oroszok ruszlik. Legyőzték a fasisztákat, de nem mentek haza. Sárba tiporták a magyar szabadságot. Nagymamát feleségnek hozta magával nagypapa a háborúból, de nagymama örült, azért is váltak el. Hülyemarhakiszar, kiáltunk rá fojtott hangon az ágyból, ha ő nyit ránk, amiért nem hallgatunk el lámpaoltás után. Sziszegjük, hogy kakiszar, és szégyelljük magunkat, de nem előtte. Nagymama orosz, mi pedig magyarok vagyunk.

Van úgy, hogy eljön hozzá az Olga néni. Teát isznak málnalekvárral, és pereg-pereg a nyelvük. Szibériáról lehet szó, ahol kislányok voltak. Szibéria északon van, minden megfagyott telente, zsákban hordták a tejet. Fejhangon hadarva, oroszul beszélnek, senki sem érti őket.

Nagy ritkán jó kedve támad. Hamiskásan ránk kacsint, pukkedlizik, és dalra fakad. Cérnavékony hangon, oroszul énekelget még a folyosón is. A konyhában leül a sparherd mellé, rágyújt, fújja a füstöt.

Micsoda szemei vannak

Micsoda szemei vannak, mondja a férfi, és tényleg a szemét nézi a nőnek. A nő az asztal túlfelén ül, és semmit se szól, csak visszanez.

Miért nem szól semmit? Miért hagyja? Lehet ilyet? Mások előtt? A gyerek rosszat sejt, de nem tudja pontosan, mit. Ki ez a nő? És mi van a szemével?

A férfi talán az apja, talán valaki más. Egy ismerős, akit ismer valaki (az apja?), és aki szintén ismer másokat. Ezt a nőt például. Szürke nagykabát, nyirkos, meleg szag, posztókalap.

Kalapban az asztal mellett? A fejük fölött villanykörte, előttük pohár, a pohárban valami komoly. Bor lehet, az komoly: rossz tehát. Komolyan isszák, nevetnek is, de közben szomorúan néznek. Titok van ebben a nevetésben. Azt nézi a nő szemében is a férfi, a titkot. Botrányos titok.

Szerelem!

Azért van ő is itt, a szerelem miatt. És az is botrány, hogy itt van ő most – egy kisgyerek! –, ebben a pincében vagy hol, ennél az idegen asztalnál, nagykabátos felnőttek körében. Idehozták kérdés és magyarázat nélkül; egyszer csak kézen fogta valaki, és elindult vele hazulról. Földalattira szálltak, és most itt vannak a föld alatt, a fejük fölött villanykörte, ennél az asztalnál. És most már ez érvényes. De meddig vajon? És az anyja tud erről?

Lopva a nőre sandít ő is. Kibontott, hullámos haja, vonalszerű vékony szemöldöke van, ő is nevet, és ő is szomorú. A szeme világoskék. Ezzel van valami, ezt nézi a férfi: hogy világoskék. És bort iszik közben, és ingatja a fejét, és nem szégyelli magát. Micsoda szemei vannak, mondja még egyszer. A kezében pohár bor, keserűen fölnevet. Az anyának barna szeme volt.

Rúzs

Most a komód fölött lógó ovális tükörbe néz, csücsörít.

Rúzsokodik.

A tükör fölött a nagy olajfestmény az olvasó nővel. De annak a nőnek a könyve is mintha a komódon heverne, az igazán, lazán nekitámaszkodik a nő, a feje előrebiccen, a szemébe hulló fekete hajtól az arcát is alig látni. És közben lecsúszik a válláról a bordó köntös, és észre sem veszi, hogy gömbölyűen kifehérlék a fél melle.

Mit lapozgat önfeledten a fehér mellű, festett nő?

Operába mennek Nagypival. A kezében rúzs, a tükörbe néz, csücsörít.

Máskor kockás plédet csavar a dereka köré, úgy gépel az ablaknál. Kenyeret vág magának, kemény darabokban vajot tesz rá, hanyatt fekszik a díványon egy detektívregénnyel, fölrajja papucsostul a lábát, fekvé olvas és rág, finoman kattog az állkapcsa. Angolul olvas; hétvégente, kiránduláskor meséli nekünk, hogy hol tart. Csak olvasáshoz kéne szemüveget hordania, de nem veszi le kiránduláskor sem, pihenteti, azt mondja. Bottal csapkodom a levelet. Ki a gyilkos? Az, akire nem gondolsz. Van egy bolyhos, lila kalapja, tíz év múlva ezt a kalapot meg a szemüvegét is én fogom kidobni a kukába. Félrebillen a fején a lila kalap. A szemüvege is ferde. Rózsaszín-sárga csikos frottirköpenye is van, abban látom utoljára.

Megkérdezte egyszer valami mesterember, hogy nem ő-e – „nem-e a nagyságos asszony!” – az a pongyolás nő a képen. Ezen nevetni szoktunk.

Gépel az ablaknál. Áll, mond valamit, nekem mondja. A díványon fekszik, pokróc a derekán. Rózsaszín csikos frottirköpenyben olvas. Még nem tudni, ki a gyilkos.

Most operába készül, rúzsokodik. Kitűzi a zöld köves brossát, lehet, hogy kölnit is tesz magára.

Jaj, cica

Sosem süt be a nap az utcájukba. Komor, gangos házban laknak, a lépcsőházban régi szag, a lift üveges ajtajú, sötétbarna szekrény, nyikorogva visz fel hozzájuk a harmadikra.

A rokonaink. Rokonok, de mások. Feketék, idegesek. Nevetés közben is gondterhelt, ide-oda rebben a tekintetük. Zsíros és cukros ételeket esznek, idegen szavakat használnak. Nichtvordemkind, sandítanak néha ránk, ha mi is ott vagyunk. De nem vagyunk ott, a szomszéd szobában vagyunk, furcsa, öreg dobozokból pakoljuk elő a játékot, társasozunk Zsuzsikával, muszáj. Zsuzsika az unokatestvérünk, a szobája falán bekeretezve Rátonyi Róbert dedikált fényképe lóg. Mi nevetünk a Rátonyin, ujjongva csuklik a rádióban, jaj, cica, eszemaszta. Zsuzsika egyszem gyerek, kövér, göndör kislány, ő szerelmes a Rátonyiba.

Hogyhogy?

Nem olyanok, mint mi. Vagy mi vagyunk mások, és ez sérti őket. Sértett emberek. Vagy csak nem értik, mit nem értünk? Van velük valami, ami mivélünk nincs, tudnak valamit, amit mi nem, amihez nekünk nincs közünk. Jaj, cica! Van egy titkuk. Én sejtem, hogy mi az. Egy szó, nem szabad kimondani. Nichtvordemkind.

A bolondok

A bolondok a Hűvösvölgyben laknak. Félek, ha arra megyünk a Nagysziklához. Egy rettenetes ház rácsos ablakain tekingetnek kifelé, markolásszák a rácsot, és vigyorognak. Rövidre nyírt, zsíros hajú, kerek fejű, széles, puha arcú, mandulaszemű, kortalan lányok. Énrám nevetnének le kifordult szájjal a

rácsos ablakaikból, énrám, ha hagynám, ha felnéznek, ha visszanéznék rájuk. Nem nézek vissza, nem merek, lehorgasztott fejjel, rettegve oszonok el a rettenetes ház rácsos ablakai alatt. Nevetnek a széles arcú, mandulaszemű lányok, kifordult szájjal nevetve rázzák a rácsot, nevetve nézik, ahogy oszonok. Szólni sem merek, hogy ne erre menjünk, ne e mellett a rettenetes ház mellett, titok, hogy félek tőlük. A nyírott hajú, puha arcú lányoktól, a kifordult szájú nevetésüktől, attól, hogy rám néznek.

Tudom-e, mi van a rács mögött, a tekintetük mögött, a mandulaszemükben? A rettenetes ház berácsozott, bezárt szobáiban, ahol a lányok élnek? Sejttem-e, miért nevetnek? Kiderülhet, ha egyszer mégis visszanézek.

Ötvenhat

Hullámzó tömegre emlékszem, vidám idegenekre, a papám nyakában ülve, felülről nézek le rájuk, énekelnek, mint május elsején, csak most az Esik eső-t is, pedig nem esik, ősz van, de szép az idő, süt a nap. Az Esik eső-t én is ismerem, a papám nyakában ülök, éneklek én is, nevet rám a sok idegen felnőtt. Aztán elkomorulnak, mert skandálni kell valamit, mint amikor Éva nénivel hajót pillantunk meg a Duna-partról, és kiabáljuk is már, hogy hajrá, gőzhajó, de ez a tömeg valami felnőtt dolgot ismételt, amit nem értünk, csak Tercsi próbálkozik, hogy magyar kolbászt akarunk, de ezen én is csak nevetek. Aztán már nem nevetünk, mert lőnek odakint, mennydörög az ágyú, csattog a kard, a kazán előtt ülünk, mert az egy biztos hely, napokig se ki, se be, kenyér sincs, nem baj, krumplispogácsát eszünk helyette, velünk van Kriszti is, aki árva, ne sírj, Kriszti, mondom neki, velünk vagy, nekünk pedig semmi bajunk sem lesz, tehát neked sincs mitől félned. Ezt mondom az árva Krisztinek, és félni tényleg nem félek, pedig tényleg lőnek, oroszok a magyarokra, és mi magyarok vagyunk. Szeretem a krumplispogácsát. Mi sehova se megyünk, csak a papám megy le néha, körülnéz, a szemé fölé illeszti a tenyerét, és balról jobbra meg vissza forgatja a fejét a csatatéren, a füle mellett meg persze füttyölnek a golyók, de ő nem ijed meg. Később mi is előjöhettünk, az ablakban ülünk a Tercsivel, úgy bámulunk lefelé, páncélosokat látunk, meg egy teherautót is, lepedővel letakart hullákat visz. Emlékszünk rá, hogy láttuk: az egyik lepedő alól piros masnis szóke copf lóg, fityeg élettelenül. Emlékszünk rá, hogy emlékeztünk, hogy emlegettük, hogy beszéltünk róla. Hogy emlékeztünk, hogy emlékeztünk. Még később semmi. Skarlátom lesz, aztán iskolába megyek. Párizsi jégrevü, Pári szür glász, Vico Torriani, Góliát, az óriásbálna. A szilveszteri rádiókabarét Rátonyi konferálta, sokat nevtünk.

Pötyi

Légy szíves, és ne bánts a kisebbeket, mondja, és a homokozó szélén áll. A napozója felcsúszva, a bugyija bevág, látni egy ujjnyit a puncijából. Légy szíves, és ne bánts, mondja haragosan, talán selypítve, Pötyinek hívják. Nagy csoportos, spárgává sodródott alul a bugyija, de határozottan beszél, védi a

Umberto Saba

Tergeste kávéház

Kávéházam fehér asztalain, hol nap nap után mámorhoz jut a korbely, én legderűsebb dalaimat írom.

Tolvajnép presszója, cédák tanyája, asztalaidnál tenger kín fogott el, új szívemet kínban bozta világra.

Ha a balájból – mondtam –, ha a vélt semmiből is kivettem majd a részem, mi kárpótol vajon az életért?

Nagylelkűséggel nem kérkedhetem, de ha születni bűn, én még tetézem, s megkönyörülök ellenségemen.

Gyülevész népség kávéháza, orcám földerül itt, ahol régen takartam. S te, éjszaka, biliárdasztalodnál,

megbékítet a szlávot az olaszal.

Óváros

Egy félhomályos, óvárosi útra vetődöm gyakran, hogyba hazatérek. A tócsák tükrén néhol sárga fényt vet egy autólámpa, mozgalmas az utca.

És itt, ahol sokan járnak sietve, kocsmába vagy baza, bordélyba néha, hol áruk, emberek mind-mind egy nagy kikötő bordaléka, az egyszerűségben ráismerek a végtelenre.

Matrózok, utcanők, az átkozódó öregember, az asszony, aki zsémbel, a dragonyos a peccsenyesítő kis üzletében, vagy a fülig szerelmes lány, ahol megy utat törve, mind-mind az élet és a fájdalom szülőtte, az Úr, mint bennem, bennük él örökre.

SZÉNÁSI FERENC FORDÍTÁSAI

kisebket. Ők nincsenek ebben a képben. Kívül vannak, balra vagy jobbra vagy a hátam mögött. Az is, aki bántotta őket: nem én voltam. Vagy engem bántottak? A Pötyi felcsúszott napozószoknyája alá, a két combja közé nézek. A beceneve a Pötyi, Piroskának hívják, nagycsoportos. Nagylány. Kihez beszélsz? A homokozó szélén áll, történt ott valami. Bántott valaki valakit. Egy nagyobb egy kisebbet. Ott, vagy talán a játékház mellett? A játékház mindig foglalt, a nagyok foglalják el mindig, kicsik oda nem juthatnak be. Fiúk vannak a játékházban, nagyfiúk. Pötyi a homokozónál áll. Haragos a hangja, de selypít. Autót ástam a homokozóba, beleülök, vezetek, mint a nagyok. Pötyi előttem, fölöttem áll. Bevág a bugyija, a punciját nézem. Légy szíves, és.

Ámen

Az Atyának: szakállas aggastyán, kupolafreskó, templomi homály.

Nem jó.

Az Atyának: nagy ég, nagy víz, nagy sötétben kicsi Föld. Izmot feszít, fogat csikorít, fullaszt, hogy lennie muszáj.

Jó.

És a Fiú, aki nem én vagyok? A Szentlélek, ami nem galamb?

Térdelve görnyedek a takaró alatt, csak rám ne nyissanak. Kopog odaát az írógép, ingerült hang diktál, az életüket mentettem meg ma este is, amikor pizsamakönyökkel letöröltem a fürdőszobában a vizes kapcsolót. Nem tudják, hogy értük is szenvedek. Én is a fia vagyok valakinek.

Jó? Ez jó? Hazugság, nem igaz.

A takaró alatt a testem van. A testről a szerelem, a szerelemről a bűn, a bűnről a halál jut eszembe. Egy tág orrlukkal hanyatt fekvő meztelen nő és az örök szenvedés. Fekete keretezett négyzetben liliomszárat törő kéz az első áldozási emlékeztető kártyán. A fekete keret: halál. Van egy púp a bal mellbimbóm alatt. Nem fáj, de érzem, ha rátapintok. Nem tapintok rá. Rák. Meg fogok halni.

De a hazugság is bűn.

Térdfig érő csipkés ingben, körmenet élén álministráns lépdel. Zsidó? Őszetevésztették valakivel a sekrestye előtt, nem mert szólni. Csaló vonul a körmenet élén, templomi zászló rúdját szorongatja, rémült szemmel reméli, hogy nem látja meg ismerős, sírni tudna a szégyentől. A bámszokókat be lehet csapni, de az Istent semmiképp.

Milyen bűnben halok meg?

Mi Atyánk!

Térdelve görnyedek a takaró alatt.

Eugenio Montale

A vámőrök háza

Rég elfeledted már a sziklás partvidéket,
a vámőrök háza sosem jut már eszedbe,
kibaltan vár azóta, hogy egy este
gondolataid raja oda tévedt,
és zajgón ott időzött.

Tengeri szél zúdul az öreg házfalakra,
nevető hangod derűjét ma már nem őrzöd,
az iránytű tébolyultan csap jobbra-balra,
a számokat nem veti ki a kocka.
Már régen elfeledted, más korokba
révedsz; egy szál lefut a gombolyagról.

A végét tartom még, de egyre távolabbról
sejlik föl az a ház, s a füstös érckakas
kérlelhetetlenül forog a szélben.
A végét tartom, ám magad maradsz,
szusszanásod sem ballik a sötétben.

Ó, messze tűnő szombatár, ahol tank-
hajók fénypázmája villan fel olykor!
Ez a kiút? (Ma is sűrűn csapódnak
felgyülemlett bullámok az oromnak...)
Feledted már a háznak, a ma estének
nyomát. S én nem tudom, hogy ki marad s ki
megy.

Repülés

Repülni hajnalban szokott. A fejét a párna alá fúrja, fél térdét felhúzza a hasára fordul, és nem ébred fel. Jön álmában előbb-utóbb egy ilyen pillanat: észébe jut, hogy álmodik. Késlekedés nélkül egy bizonyos ablakhoz lép, szélesre tárja, majd a párkányra hág, és elrugaszkodik. Az a legjobb, ha van közeli cél. Egy nő a szemközti házban: áll, ül, fekszik, mit sem sejt. Rárepülni arra a nőre. Felhúzott lábbal rákulcsolódnai egyetlen szó, egy hang, egy nyikkanás nélkül. Mindent lehet, ezt is akár. Nem igazi a nő – hiszen álmodja –, és mégis. Álmában teste van a nőnek. Nő.

Vagy repülni tovább, nyújtott karokkal verdesve emelkedni nagy nehezen, és könnyű mellúszó tempókkal siklani aztán fönn a magasban. Fák, tetők, járókelők, bámszokdók fölött, akik nézik őt. Nem baj, hogy nézik, bár meztelen. Álmodja, hogy repül, és repülni mégis. Lehet ezt, bármit lehet öneki most. Tudja, hogy álmodik, de azt álmodja, hogy hatalma van. Lehet tehát.

Férfinak álmodja magát. Meztelen, hatalmas férfiként siklik, zuhan és emelkedik, ível és feszül a térbe. A tér nőnemű. Övé lesz, amíg fel nem ébred, ezt érzi álmában. Rugaszkodik, csapkod és verdes, siklik és zuhan, emelkedik, ível és feszül tehát. Álmában van ez így.

Stop time

Jávor fölemeli a mutatóujját. Az előbb jött, uszodába megyünk. Nagy zöld köves arany pecsétgyűrűt visel, egyenesre vágott szőke frufruja zsirosan tapad a homlokára, behajol a mozdulatba, úgy keresi, csücsörítve, a pillantásomat. Stop time, emeli föl az ujját a megfelelő pillanatban. A Calypsóm-ról szól a Légy jó kicsit hozzám. Megáll, szün, dobpergés, újraindul, engeddd, hogy menjek, ne menj el, szün, és a dobpergés. Súlyosan, melegen és jószagúan surrog a Calypso.

Szün.

Megyünk a Lukácsba, pakolom a cuccot a sportszatyorba, közben szól, surrog súlyosan a Calypso. M. is jön, együtt megyünk. Értsd meg, nekem is fáj. Nyár lett, uszodába megyünk, esni csak délután fog. Negyven napig fog esni minden délután. Délelőtt uszoda, kettőkor rántott gomba a Délibáb önkiszolgálóban, délután esni fog. Mire hazaérek, M. már rég itthon lesz megint. „Írógép”, na persze. Dolgozik. Vagy levelet ír. Hosszú leveleket, szün, dobpergés.

– Nem akarod, hogy tiszta vizet öntsünk a pohárba? – kérdezi majd egyszer a Lukács fenti napozóján.

Megáll, szün, dobpergés, újraindul.

Kis testamentum

Ami elmém kupolarejtekből
föl-földereng az éjszakában
– csigajárás gyöngyháznyma az úton,
kristályporra tiport üvegcserep –,
nem szentély vagy műhely lámpavilága,
melyet vörös vagy fekete
bitszolga táplál.
Tanúságul csak ezt a rezdülő fényt
adhatom át neked,
egy sokat támadott hitét,
egy reményét, mely lassabban enyészett,
mint egy kemény fatönc a tűzön.
Őrizd meg püderét a piperetiükörben,
ha majd minden lámpa kialszik,
s a szardána tánc pokolira fordul,
és árnyas Lucifer ereszkedik le egy hajóra,
a Hudsonön, a Temzén és a Szajján,
megrázza fáradtan alábanyatló
aszfaltszárnyát, s így szól: ütött az óra.
Nem örökölt erekye ez, talizmán,
amely az emlékek pókfonta szálán
ellenállhat a monszun vad szelének,
de ami történt, csak hamúában folytatódhat,
csak elmúlásból támadhat öröklét.
A jel igaz volt; aki látta-érti,
csalbatatlamlul rád talál majd.
Minden ember fölisméri övét;
a büszkeség nem megfutamodás volt,
s az alázat sem gyávaság; a halvány,
csibolt fény nem gyufaszál lobbanása.

Légy egy kicsit kedves. Jelentősegteljesen emeli most Jávora a mutatóujját, és a pillantásomat keresi. Furcsa, hogy csak így beállított. Fülledt meleg lesz, délután esni fog. Én hatra moziba megyek a Güzüvel. Nem fogom akarni, hogy. Nekidőlök majd a napsütötte falnak, a lányokat nézem, nem akarom, ezt nem.

Szün.

Beállított a Jávora, pedig meg se beszéltük, jön velünk a Lukácsba, nézi, hogy pakolok, és közben a *stop time*-ot magyarázza. *Ígérem, mindig veled.* Negyven napig süt a nap, délután esni fog. Kikapcsolom a Calypsót, megáll, szün. Ne sírjál, ne sírjál. Indulunk, most M. is jön.

Nincs halál

Ugocsa utcai buszmegálló. Ködös, bűdös, hideg február, hetvenes évek. Ifjúság, oldás és kötés. Korszak.

Várom a buszt. Talán fázom. Lenézek az Alkotás út felé. Hogy hátha. Hogy mutat-e ott magára valami?

Szürke házfalak, villanyoszlopok függőlegesei, felsővezetékek vízszintes párhuzamosai. Kopasz városi faágak, néhány szomorú galamb a gomolygó füstködben. Tompa bűgös, dohogás, csapódások, csikorgások, szisszenések. Távoli emberhangmassza. Különben semmi, semmi. Semmilyenebb, ködösebb, szürkébb, tágasabb semmi már nem is lehetne.

És ekkor fog el a kényszer: hogy figyelem!

Megjegyezni! Bevésni! Ezt, igenis, éppen ezt a pillanatot.

Hogy megállítsam? Hogyan kell azt? Nincs megoldás. (Vagy volt akkor még? Tudtam, de elfelejtettem.) Egy másodpercig még erőlködöm, nézek, összpontosítok.

Aztán már kész is, vége, ennyi. Mert persze miért épp ránézésre sikerült volna? És ha vak volnék?

De emlék lett azé az a pillanat. Egy meghíusult időutazás emléke. A nekirugaszkodásé: hogy majd a jövőből tekintek én most vissza.

Majd, most, vissza. Nincs halál.

Mozi

Jó napot, elefánt, motyogja magában, és egy elefántot lát, persze, ahogy széles (persze, hogy széles) ormánymozdulattal kalapot emel.

Kalapot? Az elefánt? Nem inkább az elefántnak köszönnek, hogy jó napot?

Nem tudja. Egy filmre emlékszik, ha emlék egyáltalán az ilyen.

Emlék emlékének az emléke. Moziemlék.

Váratlanul – mindig váratlanul! – elsötétedik, a függönyre alulról vörös fény vetül, hármat kondul a gong, meghullámzik a függöny... Most, most!

Indul a meseszékér, súgja B. fülébe az anyja, akinek valaha a nagyapja – B. dédapja –

– súgta ugyanezt.

És akkor szétmegy a függöny.

Egyszer akrobatákat is látott B. a moziban. Gúlába ugrottak a híradó és a nagyfilm között, a gúla összedől, de ők megint és megint, és újra meg újra összedől az a gúla. Szuszogtak, nyikorogtak. Hátuk mögött a mozivásznon, ők voltak a valóság.

Filmekre emlékszik B., pedig neki is van mozija.

Most például az ablaknál állok, mondja a narrátorhang, a régi lakásban, háttal a nagyszobának.

Kép: B. az ablak keretében, háttal a nagyszobának. Vagy: mit lát B. az ablak keretében? A szemközti szürke ház homlokzatcirádái: Gorgó-pofákat, haragos és vigyorgó grimaszokat, ókat és íket, kövér kőfüzereket. Hatalom, nyugalom, rémület, mikor hogy. Szemközti szürke házat lát B., hajnali utcát. Valami szemetet sodor arra, mondjuk, a szél. Veréb rebben. Mozgóképek tehát. (Ugyanezzel a szóval magyarázta 1956 nyarán bizonyos J., látogatóban járt náluk B., később eltűntek, meghaltak, disszidáltak, hogy mit tud az ő televízió nevű dobozuk; és B. akkor vette csak észre, hogy tényleg: vibrál, mozog az egész.) És hang is van. Kintől, B. háta mögül jön. „Az édesanyja volt?” Belül: zörejek, lüktetés, zihálás, zene, a szokásos hangsáv. Történet pedig hogyne volna, van eleje, közepe, vége. A zárókép kimerevedik: a képen lehunyt szemmel mosolyog egy nő, a nyakán sál. A kép egy kiránduláson készült, a sálát B. hordta később. Lesz. Készült. Hordta. Később.

„Volt?”

Ezen majd még gondolkodni kell. Majd. Nem most. Most rá fogok gyűjtani, mondja a narrátorhang. Dohányzom, amikor ez játszódik. Aztán persze megfordulok egyszer csak. De most még nem. Mert most még kibámulok.

Indul a meseszékér, hajol oda a moziban B. füléhez az anyja.

B. nem maradandó. A mozija sem, de az azért egy kicsit talán mégis inkább.

El hazulról

Előbb-utóbb menekülni kell. Meghullámzik, eliszaposodik, felbugyborékol a padló, eső zuhog a mennyezetből, ömlik már rám a víz, nincs maradás, és nincs remény. Nincs idő tárgyak után kapkodni, mert futni kell. Ki innen, el hazulról.

Itt laktam. Asztalom volt itt és ágyam, dolgozhattam, ehettem és alhattam. Könyveim sorakoztak a polcokon, a falakra képeket lógattam. De hogyan is hihettem, hogy végleges állapot ez? Sejtettem volna már, hogy nincs tovább. Hogy nem bírják már sokáig ezek a falak – hogyan is bírhatnák? –, hogy tehát menekülni kell, mert vége, végem.

Menekülni. Vajon hová? Leszek-e otthon valaha még? És leszek-e egyáltalán?

De nincs idő gondolkodni most ezen. Mert pusztul az otthonom, menekülni kell. El hazulról, hazulról el.

Határ

Tűlpárt az ott: egy másik világ. Másféle emberek lakják; olyanok, mint mi, és mégsem. Külföldi nyelveken beszélnek. Hegedülnek a nagyvárosok metrálólag-útjaiban, medvét táncoltatnak az utcán, meztelenül lovagolnak egy messzi szíjten, lobog a szélben a szőke hajuk. Túlvilágiak. Állítólag volt már úgy, hogy át lehet menni hozzájuk, de nincs visszaút. Na persze ki akarna visszajönni onnan?

A folyó közepe a határ.

Híd vezet át a folyón, a híd feljártat sorompó zárja le. A sorompó mellett fülke, a fülkében határőr. Rendkívüli ember. Se itt, se ott. Ott hogyan is lehetne! De itt is csak annyira van már, hogy megálljt parancsoljon a pusztánézése is. Néznie sem igazán kell, a szeme sarkából is meglátja rögtön, ha illetéktelenül közelítene valaki.

Illetéktelenül közelíteni persze senki se mer. A határőrnek fegyvere van. De átnézni valahogy nem tilos. És átnézni innen, messzebből is lehet. Innen is jól látszanak a fák, a bokrok, a kövek. Egy kikötőcölöp, egy villanypózna. Mintha ugyanolyanok volnának, mint az itteniek. Ugyanolyanok és mégsem. Csodálattal bámuljuk őket.

Töklámpa

Itt fent nincsenek hantok, kövek és kereszték, és ösvények sincsenek igazán, csak kőlapok a földön, ánégves méretnél alig nagyobbak, és köztük utacska-félék, de sötét van már egészen, vigyázni kell, hova lépek az imbolygó árnyak között. Süpped az avar, víz csorog egy láthatatlan csapból, sárrá áztatja, cuppan a cipóm talpa. Csak a mécseslángok igazítanak el úgy-ahogy, tűzkoszorút fonnak egy-egy kőlap köré, nem lépek rájuk, azt azért nem. Az egyikken vajt szemű, cakkos fogú töklámpa világítja meg apa és fia nevét.

Harminchat vagy hatvanhárom? Hatvankilenc? Kilencvenhat? Meg szoktam találni, tavaly is meglelt, de tavaly korábban jöttem, nem sötétedett még így be. Botorkálok a mécsesek közt, egy-egy gyanúsabb helyen lehajolok, gyufát lobbantok, ez sem az, meg ez sem. Meddig fogom még keresni? Egyszer csak feladom? És akkor ki a lámpafénybe, és be az autóba, és indítás, és haza? Hogy venné az ki magát. De ha egyszer nem találok!

A másik oldalon most hamar végeztem, bár eleinte ott is sokat bolyongtam. Vagy húsz éve, mikor először jöttem ki magamtól, egy félórát járkáltam hiába. Felelj, hol vagy, szép Szulikóm. Másodjára már nem merem egyedül próbálkozni. Ebben a sötétben most is majdnem eltévedtem, de aztán mégsem. Lesöpörtem a kőről a leveleket, letördeltem fölülre egy bodzabokor nagyját, kikapartam a mécsesfülke törött üvege mögül a félig égett tavalyi csonkokat, újakat gyűjtöttem. A két bizonytalan eredetű művirágcsokorhoz nem nyúltam.

Harminchat? Harminckilenc? Vagy lehet, hogy hetes is van benne? Lángok lobognak, imbolyognak az árnyak, én is árny vagyok, kerületgűjtek egymást. Harmadszor járom már végig ezeket a parcellákat, nincs sehol, akit keresek, de hát hogy is találnám meg így, vaktában, koromsötétben. Sárba lépek, fázom, feszül a hólyagom, mint tavaly és tavalyelőtt is. Tavaly van, tavalyelőtt. Ki vagyok én? És amikor éppen eszembe jut, hogy három is lehet, meg hat is meg kilenc is, de hetes semmiképpen, rám vigyorog megint a töklámpa.

a Vendégkönyvből

Tűnődések a szabadságról

KONRÁD György
Antipolitika – Az
autonómia kísértése
Codex, 1989

A látogató
Pesti Szalon, 1995,
Európa, 2007

A városalapító
Pesti Szalon, 1992,
Európa, 2010

A cinkos
Európa, 2009

Elutazás és
hazatérés
Noran, 2002,
Európa, 2012

Fenn a hegyen
napfogyatkozáskor
Noran, 2003

A középtágulása
Noran, 2004

Az író és a város
Noran, 2004

Kerti mulatság
Noran, 2005

Csodafigurák
Noran, 2006

Kakasok bánata
Noran, 2005

Inga
Noran, 2008

Hagyaték
Noran, 2007

Harangjáték
Európa, 2009

Zsidókról
Európa, 2011

Vendégkönyv
Európa, 2013
(előkészületben)

„Az azonos és a
különböző”
Magyar Lettre
Internationale, 63

„Hatvannyolcasok”
Magyar Lettre
Internationale, 71

„A szabadságról”
Magyar Lettre
Internationale, 81

Ha a szerző képzelődéseiben elrugaskodna, akkor ezt a „fület” előszónak tekintené egy előszóhoz, amely egy közeledő regényhez ad némi útbaigazítást, azzal a kommentárral, hogy akit ez érdekelhet, az olvasók egy igen elszánt köréhez tartozik.

Miért Vendégkönyv?

Az olvasóval kölcsönösen vendégül látjuk egymást.

Szemem elé kerül? Már meg is látogattam.

Ajtót nyitok előtte, fel-alá kószálhat a házamban, egy élettörténetben, és talán egy írói világszemléletben is, amelybe elég, ha némi betekintést nyer, ennél többet udvarias emberek nem várnak el egymástól, figyelembe véve, hogy én már mióta veckelődöm ezzel a könyvvel, a kedves olvasó pedig ennél jóval kevesebb időt szánhat erre az ismerkedésre.

Olvasás közben dönt, hogy letegye, vagy folytassa-e, és hogy a testes könyvben hemzsező kérdésekről és állításokról bajlandó-e maga is elmélkedni, hogy megenged-e magának egy belső mosolyt olyan mondatok táján, amelyek a szerző szája szélén is egy rejtett mosolyt sejtetnek.

Igenlő válasz esetén adódik a következő kérdés: Mi ez a könyv?

Válogassunk az alábbi válaszok közül.

Maradjunk az előbbieknél, előszó egy regényhez.

Tudósítás egy tudatból? Szövegpassziánsz? Vagy máris: regény? Ördög tudja.

Abány címmel felrubázott, gépirásos oldal, annyi fejezet, vagy strófa.

Vagy bétszáz, aztán abbamarad. Hol? Mikor?

Amikor abbagyjuk, mert holnapután van szilveszter, és ebből emnyi elég.

Kiadómnak és szerkesztőmnak, Barna Imrénének megígértem, hogy Újévkor ott lesz a gépében, most már rajta a sor, hogy ezzel a nagy cupákkal kezdjen valamit, szegény feje.

Fogadjja köszönetemet mindenki, aki tesz valamit azért, hogy ebből a digitális subanásból könyv legyen az olvasó kezében. (Cupák vagy subanás?)

Több átszerkesztett régebbi darab, válogatás, véletlen és tetszés szerint.

Akkor úgy adódott, most meg így, tömörítem, élesítem, átbelezem, leválasztom róla a nyugós szomszédmondatot, időskori szigor és szeszélyeskedés. Észrevételek egy tartásról, az ember iránti humanista bizelgés felfüggesztése, de a mizantropiát is meglelgeljük.

Más nincs, csak mi, emberek.

Mondhatnám, hogy szedjük össze magunkat, és térjünk észhez, ők meg mondhatnák, hogy elég volt belőlem, mulassak a szobámban, vagy sétáljak föl a Szentgyörgyhegyre, és mossam meg az arcomat az oroszlanos címerű kút vizében, amiből hasonló jókat az olvasónak is kívánok.

A bosszúra nyúlt előszó végén mi marad a nyolcvanéves szerzőnek?

Sok boldog újévet kívánni olvasóinak, és az általa bevezetett regény megírása, amelynek utolsó mondata mögé valaki majd pontot tesz.

Regula

Az a furcsa társaság, amelyhez hozzátartozunk, behálózza az egész földgolyót néhány ezer évre visszamenően.

Jártunk már nagy könyvtárakban, felfogjuk semmisségünket, mégis szeretnénk életképes, halálunkat is túlélő könyveket a világgönyvtár polcaira tenni.

Az írók száma gyorsabban nő, mint az olvasóké, verseny az életben maradásért.

Elrejtőzünk, hogy odafigyeljenek a szavainkra, egyszerre vagyunk szemérmesek és szemérmetlenek.

Az író titkos világi szerzetes, rendünk: ádáz individualisták világszövetsége. Nincs fölöttünk senki, csak a csillagos ég.

Rendek nem változtatják meg minden divatszellel a regulájukat.

Mivel az elmesélhető dolgok mennyisége végtelenszer nagyobb, mint a megírhatóké, az önkény műve, hogy mit emelünk ki közülük.

Ki tudja, hogy az események közül mit fogunk kiválasztani elbeszélésre, mert nem tudjuk, hogy ki leszünk holnap.

A szerző arra törekszik, hogy a szöveg ne legyen könnyen elfeledhető. Munka a halál ellen, ír róla, hogy megszökhesen előle.

Gyakorolja a nemet mondás, az elutasítás küzdősportját.

Azzal hitegeti magát, hogy szemben a fecsegéssel, mindig lesz igény a sürbűb beszédre.

Érzelmi tornagyakorlat, hidegből melegbe, vágyból undorba, közeledés után jön a távolodás.

Az olvasás hangulati hullámzást idéz elő, megtornáztatja a lelkünket, általa egyszerre tudjuk nézni az életet az akarások és a halandóság nézőpontjából. Az irodalom szembesíti az egyszeri esetet, amelyet a jelentős kerekcsége avat történetté, az általánosító közhelyekkel.

Eleje és vége van, mint egy utazásnak.

Kedvünket leljük képek, fogalmak, tárgyak megmunkálásában, szeretünk barkácsolni.

A művészből nem halt ki a gyerek, az alkotás – játék, vaktában dobunk, sugallatra hallgatunk.

Saját fatalizmus

Önkényuralomban ellenzékbe húzódtam, ott legalább történik valami.

Az egyik gépiratpéldányt plasztiksáokban egy szénhalom alá dugtam. Néztem a pártvezetők csókját, a virágcsokros úttörők karra emelését, a népviseletbe öltözött kenyérkínáló asszonyokat és a katonai parádék tank és rakétaoszlopait.

Nem tápláltam mogorva sértettséget, bosszúvágyó keserűséget országom, vagy a keleti tömb hatalmasságai ellen.

Ha módomban is állt volna öklömet rázva heves tüntetéseken ordítózni ellenük, akkor sem tettem volna ezt.

De ha kérdik, hogy menjenek-e, egy súlyos bólintás lett volna a válaszom. Diákkoromban sem féltem, ha kihívtak a táblához, most se félek, ha fölmelegyek a katedrára.

Szemügyre vesszük egymást az igen tisztelt közönséggel.

Elutaztam a kontinens túlsó végébe, előadást tartottam a kért nyelven, előtte igyekeztem semmire sem gondolni, de megittam két konyakot, füstfelhőbe burkolóztam, és elcsiptem a szövegforgatagból az első mondatot, ha abba jól belekapaszkodom, húz majd tovább. Gondolatmenetemben nem

sietek, nagy vargabetűket rajzolok, már majdnem belépek a temetőbe, de az utolsó pillanatban elkanyarodom.

Nem szerettem iskolába járni, kerültem a szervezett közösségeket, a tumultusokat, házi mulatságokból hamar eltűntem.

A lelki kényelmetlenség testi fáradtságot okoz, de a vérrokonokkal más a helyzet.

Anyámat és a gyerekeimet a közelemben akartam tudni, ha nem is szántam rájuk sok időt.

Lássam őket, tudjam, hogy jól vannak.

Fiatalkoromban úgy gondoltam, hogy ez a feladat: magyar írónak lenni, életre szóló megfigyelőposzt.

Továbbá: hiába vagyok zsidó, természetesen beszélni, írni magyarul tudok csak, és éntőlem már minden más csak erőltetés volna.

Ennél fogva be kellett rendezkednem egy saját fatalizmusra.

Az író nem szolgál

Nem hasznos.

Az irodalom szelleme garázdta szellem.

Az írás civil mesterség, az író a civilek között is civil.

Az irodalom országában nincs parancs, amely ne volna abszurd.

Melyik szakma illetékesebb arra, hogy szemét a harc áldozataira függeszse? Mindenki áldozat, akit megölnek, pedig még élhetne tovább.

A halott jellegzetességei között nem elsőrendű a bőrszíne, a vallása, az állampolgársága, fontosabb, hogy békében távozott-e, vagy erőszakos halál végzett-e vele.

Ne csak megölni ne lehessen a polgárt, de arra kötelezni sem, hogy ő maga más embereket megöljön.

Ami másutt abszolút, az itt viszonylagossá válik.

Megtanultunk semmilyen emberi állításnak nem adni maradéktalan hitelt. Európában lett a gondolkodó én a gondolkodás legfőbb tárgya.

Itt tanuljuk a legélesebben, hogy az Én és a Világ nem egy.

Ebből a tagolt világból nem kívánczunk olyan nagyon vissza az örök-egyetlen teljességbe.

Naplót írunk, megfogalmazzuk, igazoljuk és bíráljuk magunkat, a megtörténtnek írásos nyoma marad.

Innen indult ki az a szokás, hogy elválasztjuk a leírást és az ítélezést, vagy az, hogy megpróbáljuk beleélni magunkat a másik ember helyzetébe, mielőtt erkölcsi ítéletekben részesítenénk.

Agyunk nem éri be a jelenségek egyféle magyarázatával.

Az európai szöveg- és kép-örökséget használva gondolkozunk magunkról. Vannak közös irodalmi hőseink, tőlük származik az öntudatunk.

Abban a mitológiában élünk, amit a szerzők hagytak ránk.

Tiszteljük a hagyományt, de nem hajlunk meg előtte.

A konzervatív és a radikális elválaszthatatlanok.

Lehet mondani

Az ember alakú isten azzá válik, ami tulajdonképpen: elbeszélés.

Ha a vallás a néphez van kötve, akkor a történet nem fejeződik be a személy, a hős halálával.

Zsidóság – isten és a magát kiválasztottnak tekintő nép viszonyának a története.

Az író és a pap között autoritáverseny van: kinek az igazsága megbízhatóbb?

Verseny az emberek figyelméért az értékek és elvárásolások piacán?

A világ szüntelenül gyártja a meséket, de nincsen egyeduralkodó mese, a transzcendencia ösvényei sokasodnak, újabb hősökre, szentekre, szörnyetgekre és ördögökre van szükség.

ILONA KESERŰ ILONA: NÉGYES SZÁMÚ FESTMÉNY, 1965

Minden valamirevaló író egy lehetséges ellenlábás, elvilágiasítja a történetet és a szereplőit.

A szentek élete mellett a polgári regény megjelenítette az alternatív olvasnivalót, a világi művészetek emancipációja humanizálta a szellemit.

A zsidó idea a közvetlen telefonvonal istenhez.

Nem nézzük, csak halljuk, néha bennünk is megszólal.

Isten, akivel a zsidó beszél, örökkévaló, kortalan, túl van az emberélet határán.

Nehéz hinni, hogy egy ember, bárhogy hívják is, halhatatlan.

Ne szabadítsanak meg a haláltól, mert ezt sem hiszem.

Senki más emberfia ne vegye el rólam a bűneim terhét.

A megváltás olyan könnyítések ígérete, amelyekben nemcsak, hogy nem tudok, de nincs is kedvem hinni.

Az Újszövetségben egyetlen ember történetére szűkül le a történelem.

Egy nép is szűkös, egy ember még inkább az.

Ha már elbeszélések között választunk, szavazatomat a világirodalomnak adom, amelyből a Biblia csupán egy könyv, Ó és Új Szövetséggel együtt.

A nép, az emberi faj tovább megy az időben, és sok hőse, ha tetszik, megváltója van.

Hogy engem a bajoktól egy másik ember keresztalála eleve megszabadított? Lehet mondani.

Az egyéniség ördöge

Műalkotásokban, tehát túlozva fejezzük ki nagy antinómiáinkat.

Új meg új alakban föltesszük magunknak a régi kérdéseket.

Az a szép bennük, hogy megoldhatatlanok.

A soknyelvű európai irodalom elég komplex társalgás.

A kis nemzetek irodalma is európai; akkor is, ha fontos könyveik nincsenek lefordítva.

Egy könyvespolcon, kölcsönös sugárzásban állnak a nemzeti nyelvre lefordított külföldi klasszikusokkal, ismertebb kortársakkal.

A fordítók a klasszikus európaiak: általuk értjük egymást.

Az európai érdeklődés fogékony a részek, minoritások, népek és egyéniségek titokzatos ízlésére.

Jónak és rossznak szabadság és nem-szabadság a neve.

Történelmünk befejezhetetlen út a szabadság felé, ami az emberiség fokozatosan kifejlődő lényege.

A szabadság az a fogalom, amelyben ontológia és etika találkozik.

Minél inkább megértjük, hogy a szabadság a legfőbb jó, annál inkább lesz az valóban a legfőbb jó.

Védekezem, szembeszegezem a világgal, amit én magam igaznak tartok vagy legalábbis gyanítok.

Úgy igazítottam a viselkedésemet a környezetemmel szemben, hogy minél kevésbé kelljen önmagammal háborúzni.

Nem érek rá amiatt búsulni, hogy rosszakat mondanak rólam, kicsit bosszant, aztán másra gondolok.

Az íráshoz sok magány és lelki készenlét kell, a koncentráció önző.

Nem akarjuk fehérre és feketére osztani a világot, éppenséggel az ellenlázadoztunk eleitől fogva, hogy mindent vagy erényesnek, vagy bűnösnek kelljen tekintenünk.

Az az európai, ami soknyelvű, sok műfajú, sokdimenziós.

Csuhában, uniformisban, talárban az egyéniség ördöge megmutatkozik. Állítjuk azt a címkézhetséget, amit az újszülött műalkotás, amelyről szülője sem tudja, hogy micsoda.

Felkészülünk rá, hogy a többség szörnyetegnek mondja, pedig csak különös. Itt valamivel több szó, meggondolás, idézet, elemzés veszi körül a szerelmet, az évet, a gazdálkodást és a politikát, mint másutt, verbális kontinens.

Nem ezen a tájon lett mozihós a kevésbeszédű férfi, aki megy, teszi a dolgát, és ezer szónál többet nem használ.

Gyanús kozmopolita kívánok lenni, felforgató és idegen eszmebuborékok eregetője mélytengerekben, akit a lokális-kollektív érzékenység elkomorulva figyel, az ilyen átutazó inkább az értelmet tartja hatalmasnak, mint a hatalmas értelmetlennek.

Lettre-arc+kép

Lehetségek más történetek is

Ilona Keserű Ilona és Gianfranco Baruchello

Ilona Keserű Ilona 1963 és 1969, illetve Gianfranco Baruchello 1964 és 2009 közötti műveinek a *Magyar Lettre* olasz-magyar számába való beválogatása lehetőséget ad arra, hogy megértsük két művész – egy magyar és egy olasz – történeteit, poétikáját és nézőpontjait, akik bár nagyon különbözőek, de összehozza őket, hogy egyformán arra vágnak, hogy világokat találjanak ki; saját idejük tanúivá akarnak válni a nyelv határterületein végzett kísérleteik által, melyek nagyon gyakran kívül esnek a művészettörténet elavult paradigmáin. Itt túl vagyunk az absztrakció és figuráció hagyományos definícióin: a kép nyelvezete kitalált felületeken rétegződik – mint a láthatatlan előbukknásának következő szintjei.

Ilona Keserű Ilona a negyvenes években – közvetlenül a háború után – tanult festészetet Martyn Ferencnél. A későbbiekben Bencze László és Szőnyi István is tanárai voltak; a hatvanas évek elején, Olaszországban, Rómában megismeri Cy Twombly festészetét és a Forma 1 művészeit. Baruchello a negyvenes-ötvenes években fordított hátat addigi (jogi) tanulmányainak. Alberto Burri és Roberto Sebastian Matta műveit szemlélve jutott el a művészethez; 1962-ben ismerte meg Marcel Duchamp-t.

Keserű létrehoz egy nyelvezetet festészeti absztrakció és tárgy között. Szabadon kísérletezik a *festészet függetlenségével*, ahogy maga is nevezi: a jelet és a színt hidegen hagyják a teóriákba foglalt vagy előre kialakított koncepciók, nem jelképeznek és nem jelenítenek meg semmit. A művész a keze lassú mozgásán keresztül keresi a képet. A kéz a vászon, a papírlap, a környezet terében mozog, hogy nyomokat és feszültségeket gyűjtsön össze, melyek vonalakká, színrétegekké, újragondolásokká válnak. Megérzés, bensőségesség és energiák találkoznak össze, hogy meghatározzák egy folyamat – a kép létrejöttének – hátterét. Kör alakú elemek, vonalak, vázlatok akadályozzák egymást és tolják egymást felderítendő horizontok felé. Mint művész és mint nő – a hatvanas-hetvenes évek összetett időszakában – Keserű olyan anyagokat kezd használni, mint a szövet, a kötél, a kerámia, melyek mindig is az iparművészethez tartoztak – vagy a háztartási eszközökhöz. Kivonva a megszokott környezetükből, ezek az anyagok – olykor nagyon energikus színekkel párosítva – átalakulnak egy újraolvasandó történet szilánkjává.

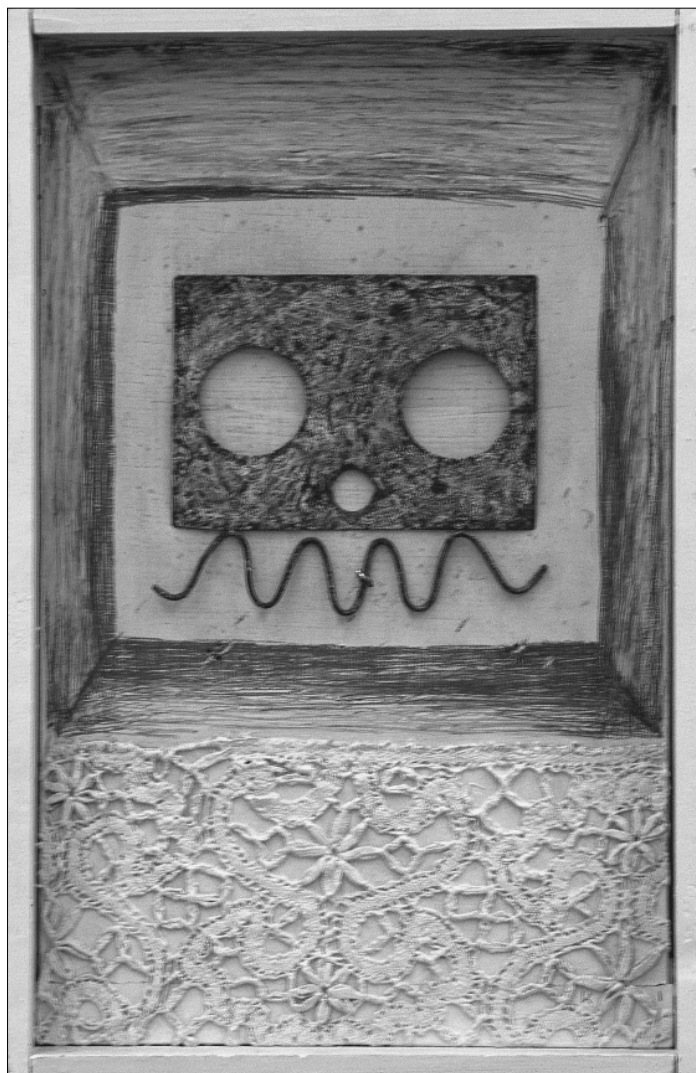
Baruchello egybegyűjti a hétköznapi banalitásokat. Olyan dolgokat vesz birtokba, mint a napilapok vagy a könyvek, melyekkel „véleménytemetőket” és antiműemlékeket készít, melyek kontrasztban állnak a az előadás társadalmával, a kommunikációval és a kultúra meg a politika „nagy” rendszereivel. Az ő kis rendszerei, ahol minden redukálódik, hipotéziseket próbálnak létrehozni az egymás mellett, illetve együttélésről. A felületek, a plexiüveg rétegek, a dobozok, melyekben tárgyak vagy különböző anyagok darabjait helyezi el, mentális térképek, kísérletek arra, hogy „enciklopédiát” készítsen a jelennek és az ellentmondásnak. Ezekben teret lel magának az álom is, a hiba, a félelem, a fájdalom, az ironia is.

Több száz méter filmszalagot – ötvenes évekbeli amerikai filmekét – darabol fel, és a darabokat megszakításokból és hasonlóságokból álló nyelvi kapcsolódási pontok szerint állítja össze újra; „szoba-Guernicá-kat” készít, a festményt egy fokozatosabb projektté alakítja, amelynek több története, több szintje van – egy közép és hierarchia nélküli térben.

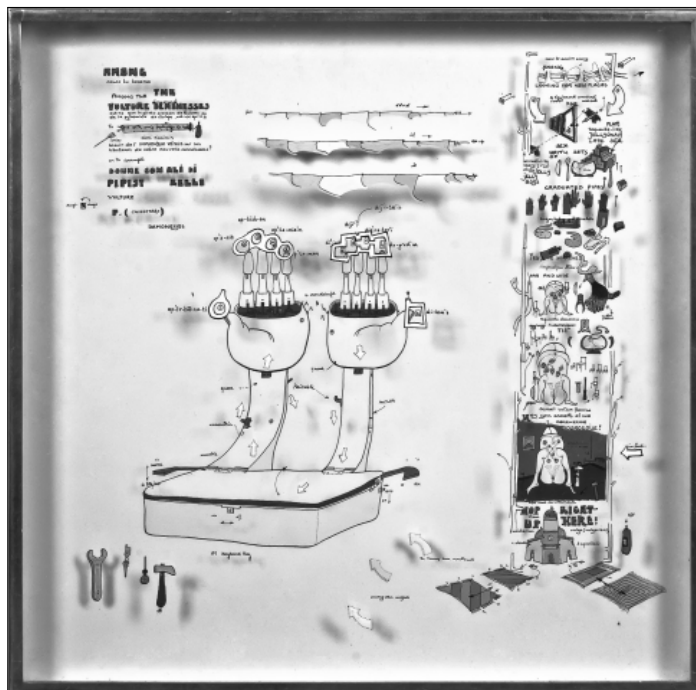
Folyamatszerűek, különféle olvasatokra nyitottak, feszültséggel teliek Ilona Keserű Ilona és Gianfranco Baruchello munkái – kiindulópontjuk a valóságban gyökerezik, hogy aztán a lehetőségek olyan útjait keressék benne, melyeken senki nem járt még. A művészet e művészek számára eszköz a gondolkodáshoz, a világ ismeretlen nézőpontokból való olvasásához: egy *work in progress*, melyen keresztül még ismeretlen képzelet mozaik-kövei készülnek.

Carla Subrizi

BARNA MIKLÓS FORDÍTÁSA

ILONA KESERŰ ILONA: TELEVÍZIO, 1965

GIANFRANCO BARUCHELLO: IMPUDIQUE VENUS, 1979 (MEDIA DIVERSI SU DUE STRATI DI PLEXIGLASS E CARTONE, CM 40,5x40,5, COURTESY FONDAZIONE BARUCHELLO, ROMA)

JESSICA GREGSON

Angyalcsinálók

Soha nem válaszol, pedig folyton beszélek hozzá. Nézd, – mondom neki – tudom, követtem el hibákat. Már a kezdet kezdetén úgy kellett volna tennem, mintha mit sem sejténék. Mintha birkóznék a sorssal. Úgy kellett volna tennem egész életemben, mintha a szél cibált volna egyik helyről a másikra – ahogy teszi ezt most azzal a nyolc asszonnyal – még ha messze nem is ez az igazság. Hazugság csupán, amit akkor mondtam magamnak, mikor nem volt erőm szembenézni azzal, aki vagyok, amit tettem. Mert igen, én hoztam meg minden döntésem, s közben nem remegett meg a kezem. Nélkülem ez az egész soha el sem kezdődött volna.

Huszonnyolc éves vagyok, de jóval többnek nézek ki. És mi ez ahhoz képest, amilyen öregnek érzem magam?! Semmi szokatlan nincs ebben ott, ahonnan jöttem. Mondják, a városban a nőket pátyolgatják, kényeztetik, óvják, mint gondosan művelt dísz tárgyakat, különleges játékszereket. Itt magunk cipeljük vállunkon a szülők, a férj és a gyermekek terheit; mi vagyunk az alapja ennek az egész lepra életnek. Judit korán megtanított erre, s életem során bármin mentem is keresztül, semmi rá nem cáfolt. Annak idején csodálkoztak, hogyhogy én még mindig életben vagyok, hisz vidéken az emberek jóval egyszerűbb okok miatt lesznek öngyilkosok, mint amin én keresztülmentem.

Nyolc, kilenc lehettem, mikor a tizenhat éves Remény Katalin, ki férj nélkül esett teherbe, vízbe ölte magát. A partra vetve találtak rá. Abban az időben kevesebb holttestet szállítottak a folyók, mint manapság. A falun keresztülvonulva gyászolók hangosan jajgató tömege kísérte végső útjára. Mégsem volt kérdés, hogy bűnös testét a temetőn kívül teszik földbe. Később Judit és apám kimentek hozzá, forró vizet öntöttek a sírjára, hogy ne ólálkodjon a falu körül holtában, ahogy, mint tartják, az öngyilkosok teszik.

Néhány nappal Katalin temetése után Judit beszélni akart velem. Emlekszem, sistergett, köpködött dühében. Azt mondta, amit Katalin tett, az

teljességgel értelmetlen és szükségtelen, hogy férj nélkül gyereket szülni csupán azok szemében bűn, akik korlátok közt akarják tudni a nőket, meg azt, hogy ha egy nő véletlenül terhes lesz, hozzá mindig fordulhat, hisz Judit segít neki megoldani a problémát. Akkoriban pusztán homályos elképzeléseim voltak arról, mit jelenthet „*megoldani a problémát*”.

Mint minden alkalommal, Judit haragját akkor is kizárólag annak a vágya szította, hogy engem megvédjen. Sikerral. Katalin kitüntetett helyet kapott emlékeim között. Jelképe lett mindannak, ami ellen egész életemben küzdöttem: annak az értelmetlen áldozati bárány létnek, melynek során fontosabb néhány ráérő falubeli véleménye, mint a saját életed. Tudtam, ezt a hibát nem fogom elkövetni. Hogy küzdeni fogok, míg csak a remény legapróbb jelét látom. Így is történt. Azzal, hogy ne vettem volna számba a létező összes lehetőséget, senki nem vádolhat.

Minden történet ugyanarról a töről fakad – magyarázom neki. – Az élni akarás, a túlélési ösztön vezérelt, ez állt valamennyi döntésem mögött. Sokszor feladhattam volna magam, s így talán életeket mentek. De nem az én életemet, és nem a gyerekek életét. Holott e kettőn kívül másé nem érdekel. Megtanultam, túl fájdalmas és túl veszélyes sokakkal törődni.

Furcsa, hogy ezeket mondom a huszonnyolc év után, ami mögöttem van? Talán nagyobbat kellett volna hörpintennem abból a keserű pohárból? Talán forgathattam volna még számban a kortyot? Igen, volt, hogy éreztem a nyelvemen az ízet. Azóta is foggal-körömmel küzdök ellene. Hogy mi a jó az életben? Kérdezd meg tőlem, mikor nézed a nyári holdat, amint dagadtan és fehéren lebeg a síkság felett. Kérdezd meg, mikor a gyermekem szemébe nézel. Természetesen vannak rettenetes dolgok is, és olykor – gyakran – több rosszban van részünk, mint jóban. Hisz minden örömben van egy cseppnyi öröm.

KOHÁN ZSUZSA FORDÍTÁSA

EMYLIA HALL

Nyarak Könyve

Másnap reggel hármásban reggeliztünk a teraszon. A szüleimmel szemben ültem, figyeltem őket a csokoládékrémes kenyeren mögül. Bugyután rájuk mosolyogtam, de egyikük sem nézett rám. Anyám mintha sötétebb lett volna, mint máskor, szeme alatt fekete karikák, haja nedves csigákban lógott a reggeli zuhanytól. Apám sápadt kísértetnek tűnt mellette, csak a nyakán volt egy kis piros folt, a túlzott napsütéstől vagy az elfojtott haragtól.

Ha idősebb vagyok, vagy bátrabb, gondolom, azt mondtam volna: „Tegnap este jól ránk ijesztettél, anya.” Felvettem volna azt a könnyed, de éles stílust, amivel a felnőttek szemmel láthatóan olyan jól boldogulnak. De nem mertem. Mert valami nem stimmelt ezen a reggelen, még nem múlt el az előző este rossz hangulata. Ott volt abban, ahogy anyám a cukrot keverte a kávéjában, a kanál megkoccant, egy kis cukor kiszóródott az abroszra. És ahogy olyan mozdulatlanul ült és kortyolt, aztán egyetlen ujjal lassan a füle mögé tolt egy tincset.

Végül apám szólalt meg.

– A terv a következő, Erzs. Mi ketten lemegyünk a strandra. Marikának el kell intéznie valamit a városban, úgyhogy most csak kettesben leszünk. Mit szólsz?

Marika. Soha nem nevezte így. Legalábbis amikor nekem beszélt róla, és nem amikor úgy értette: az *anyád*.

– Ugye nem baj, Erzs? Ha most egyedül megyek? – kérdezte anyám.

– Nem jöhetnél velünk?

Anyám a fejét rázta, és azt mondta: „Sajnálom”, és az ujjával köröket rajzolt a két halántékára.

Apám fölállt, a szék lába megcsikordult a kövön. A hang láthatóan megriasztotta, mert összerendezte és hirtelen elsápadt.

Lementünk a partra, átnyújtottuk azt a kevéske forintot, hogy bemehessünk a vaskorlát mögé, és leülhessünk a rendesen nyírott gyepra, ahol egy piros sortos, fehér pólós vízimentő hanyagul járkált fel-alá. A zsúfolt strand felől nézve a tó más volt, egyáltalán nem olyan, mint az a víztükrös a fenyvesi ház előtt.

– Én nem igazán akarok bemenni – mondtam, ahogy elnéztem a sekély vizet, ahol tolongtak, spricceltek és játszottak a gyerekek és a felnőttek. – Inkább csak itt szeretnék üldögelni.

– Ugyan, gyere már – mondta apám. Levette a rövidnadrágját, és csípőre tette a kezét. – Én már kész is vagyok.

Arra gondoltam, milyen sápadt, a mellkasa akár a nyers csirke, miközben körülöttünk mindenki pirosra sült és grilleződött. De a kezemet a kezébe csúsztattam, együtt indultunk le a vízhez. Olyanok vagyunk, mint a légy a tejben, gondoltam, nincs itt semmi keresnivalónk.

Valamivel három után értünk vissza a vendégházba. Meglepetésünkre anyám ott volt a recepción, az egyik párnázott nádszékben ült. A lábánál egy táska.

– Sziasztok – mondta, mikor bejöttünk, és fölállt.

– Kaptam vattacukrot – hadartam –, meg fagyilaltot is. Dinnyeízűt ettem, és egy másikat, amiben mazsola volt.

– Igen? – kérdezte. – És nagyon finom volt? Ízlett neked?

– Utána hányingerem lett – mondtam. – De lehet, hogy csak a naptól. Mi ez a táska?

– Igen, mi ez a táska, Marika? – kérdezte apám is.

Anyám intett a szemével a portásnak, aki el is tűnt a hátsó irodában, aztán izmos mellén összefonta a karját.

– Én most... egy kicsit egyedül leszek. Csak... Ahogy tegnap este is mondtam, meg ma reggel is, egyszerűen... nem tehetek mást.

– Nem is mondtál semmit reggel – sírtam.

– David, nincs több mondanivalóm. Meg kell tennem. Sajnálom. Nagyon sajnálom.

Olyan volt, mintha sírni akarna. Kihúzta magát, a melle és a válla magasabb volt, mint általában, megnyúlt nyakán hosszú erek dagadtak ki. Összespontozta az orra végét. Egy anyának nem így kell kinéznie.

– Nem hittem, hogy komolyan gondolod – hallottam apám hangját. – Ezt már százszor mondtad.

– Komolyan gondoltam.

– De nem is mondtál semmit! – kiáltottam újra, és egyikről a másikra néztem, nem értettem, miért nem hallanak meg.

Láttam, hogy apám a rövidnadrágjába törli a tenyerét.

– Én ezt itt nem folytatom – mondta, mikor a recepción megszólalt a telefon.

– Nincs mit folytatni – közölte anyám. – Tényleg nagyon sajnálom.

Megfordultam, és tettem néhány lépést kifelé. Az épületben maradtam, de a szünyoghálós ajtót néztem, és az orromat a kifoszlott szélű zöld hálóból fúrta. A vendégház kertjét bámultam, a kanyargós utat, a szélekre kirakott lámpákat. Hallgattam a telefon csengését, a szüleim csendjét, és megszámláltam a napban fehérítő járólapokat. Eszembe jutott a vad sugdolózás, amire egyszer fölébredtem a tóparti házban. Aznap éjszaka csak hánykolódtam, nagyon rosszul aludtam. Hallottam a sziszegő hangot, ahogy azt mondta: „Te itt nem lennél boldog. Nem hiszem, hogy bárhol boldog lennél, és ezt te is tudod.” Aztán újra magával rántott az éjszaka. Reggelre az egészet elfelejtettem. De most megdöbbenő élességgel az eszembe jutott.

– Erzsi? – szólt anyám halkán. – Kijönnél velem egy kicsit, drágám?

Vártam egy kicsit, mielőtt megfordultam, és akkor láttam, hogy mindkét szülőm arca könnyes. Az arcuk fénylett, a szájuk enyhén elnyílt. Más fényviszonyok között szinte boldognak látszhattak volna. De engem már nem lehetett becsapni. Pontosan tudtam, mi történik. Bólintottam, és kimentem anyám után. Mindig oda léptem, ahova ő, mintha megmaradt volna a lábnyoma.

MESTERHÁZI MÓNIKA FORDÍTÁSA

ARNAUD DUDEK

Jónak lenni

Martin Leroy hét évig dolgozott egy utazási irodánál. Feladata a Varázslatos Dél-Tunézia körutazások és a hétrprobás túrázók körében népszerű Sahara Kalandtúrák értékesítése volt, készpénzes fizetés esetén térítésmentes hazaszállítási biztosítással; ő maga rühell utazni, de a két dolog nem zárja ki egymást. Eközben együtt élt Justine-nel, aki bűbajos és csinos nő, ahogy az gyakran megesis. Kényelmes életük ritmusát a hosszú erdei séták, a rost nélküli narancslevek, a közös számláról indított állandó megbízások és a nappali szőnyegéhez passzoló barátok szabták meg.

Martin néhány hét alatt mindent elveszített.

Először Justine-t. A lehető legbanálisabb, igazi közhelyes szakítás volt: szőke, romantikus irodai kolléga, és a munkahelyi értekezlet utóértékelése kettesben egy Ibis Hotelben. A bőröndök összepakolását miattam van, az én hibám, nem kell hibáztatnod magad című szövegek festették alá. Nincs több közös számla, sem nappaliszőnyeg, sem közös barátok. Annyira tökéletesen érdektelen volt a végjárték, hogy aberrált dolog volna akár egyetlen további sort is szánni az ecsetelésére.

Azután a munkáját. Vevőre talált a kis utazási iroda, ahol tehetségét kamatoztatta, olykor túljátszva lelkesedését. Bekebelezte egy a sebtapaszkotól a benzinkutakig igencsak sokféle területre diverzifikálódott csoport (a gyalogtúrák pedig nyilván hamar átadták a helyüket a gyatra szállodákba szervezett alsó-kategóriás utaknak, vidéki bájú foltokkal a lepattogzott falon, szőrszalakkal a fürdőközlakban és töppedt kenyérszeletekkel a reggelihez). Az irodát első lendületből átszervezték. A dolgozóknak felkínáltak egy elbeszélgetést az új menedzsmenttel. A folytatás könnyen kikövetkeztethető. Sorra jöttek a felmondó levelek ajánlott, tétivevényes küldemény formájában: üdv a vadkapitaliz-

mus világában! Leroy hamarosan a társadalom szemétdombján landol, mint a puhára fülledt szendvicsmaradék. Rövidesen nem tudja fizetni a fitness-bérletét, a számláit, a lakbérét. Romlott leheletű, fekete körmű zárszerelő kíséretében beállít hozzá egy hatósági végrehajtó, hogy udvariasan bevasalja rajta elmaradásait, mielőtt szivélyes modorban kezdeményezné kilakoltatását. . .

Vagy mégsem.

Martin úgy döntött, küzdeni fog. Talán a frusztrációk egész tárháza miatt (jóval kevésbé szívderítő kollekción volt, mint a kisfiúkorai büszkeségét jelentő kitűző-gyűjtemény), talán mert a kudarcok összeadódtak. Lényeg, hogy a fejében egyszer csak betelt a pohár, mégpedig ma reggel, mire nyomban be is vágta lakása ajtaját, és bevette magát öreg Opel Corsájába. Fel akarja keresni volt főnökét, aki gondtalan nyugdíjas éveit cserébe eladta lelkét a ragtapaszgyártó óriásvállalatnak. Lábával a kuplungon Martin arra gondol, talán sikerülhet meggyőznie (hogy miről, arról még fogalma sincs, de majd improvizál). Nehéz elképzelni is, mennyi gyötörődésen, milyen csüggedtségen, milyen elkeseredett állapotokon mehetett keresztül, amíg e lépésre elszánta magát. De tény: egyre fájdalmasabban átérzi, mennyire szeretné visszakapni Justine-t, a munkáját, a megszokott környezetét. Mindenre kész, hogy életét visszaterelje a helyes mederbe.

Így kezdődik hát történetünk. Egy öreg Opelben, egy belváros felé igyekvő kétszer két sávos úton.

Az autóforgalommal ellentétes irányba haladó biciklisáv ellenére úgy tűnt, a Rue Léon Blum nem éppen rossz környék. Különböző sarki kisboltok, elegáns banképületek, nagykövetségek. A lakásokat nagypolgárinak képzi az ember, déli fekvéssel, szép belmagassággal.

A járdára félig felülő hátsójával a vén Opel Corsa belerondított e városi idillbe. Kevéske benzinnel a tartály alján. Több autósosó zsetonnal elmaradva. Kegyelemből megadott műszaki vizsgával, miután a hátsó fékek egyenetlenül fogtak. Martin kiszáll az autóból. Idegesen egy klorofillos rágógumit öröl fogai között.

Két lépés, öt lépés, egy bérház kapuja. Most csengetni kell. A mutatóujj szétpasszírozza a gombot.

Csend.

Egy kicsit sejtethető volt.

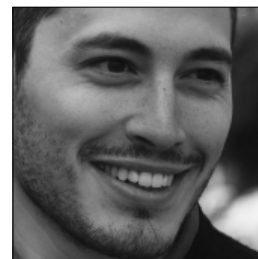
Martin elbizonytalanodik. Ezzel az eshetőséggel nem számolt. Most addig ostromolja a házat, amíg össze nem találkozik vele? Jöjjön vissza másnap, meg a következő napon is? Még maradt benne annyi kurázszi, hogy arra gondoljon:

tesz még egy kísérletet. Úgy határoz, egy vagy két órát várakozik a környéken. Ráférne egy pohár sör, vagy még inkább egy narancslé – egy kis C-vitamin nem fog ártani. Egy bankjegy-automata felé indul, becsúztatja Visa kártyáját. Üzenet jelenik meg az érintőképernyőn. Bár az automata nem tud bizonylatot kiadni, Martin folytatni kívánja a műveletet. Azután visszasetál az Opelhez, kinyitja a kesztyűtartót. Két ráncosra gyűrt térkép és egy doboz Gaviscon között megragad egy nagyjából húsz centiméter hosszú tárgyat, majd becsúztatja egy mályvaszínű hátizsákba. Fejében valami hátsó gondolat motoszkál. Hogy jó vagy rossz ötlet-e, még nem tudja.

De előbb jöjjön a narancslé.

BÁRDOS MIKLÓS FORDÍTÁSA

TOMMASO GIAGNI

A kívülálló

A Nagy Körgyűrű középső sávjában haladva káprázik a szemem a könnytől a szembe jövő autók reflektorainak fényében, miközben a gyorsabbak balról megelőznek, vagy a hazafelé igyekvők jobbról elhúznak mellettem egy-egy kijárat irányába. Ahhoz, hogy gondolataimat Rómán belül hagyhassam, az kell, hogy megkerüljem, és a szüntelen éjszakai forgalom ritmusa úgy működik nálam, mint némely korombelinél a jógalézés. Most, hogy nincs már Alba, és nem kell érte mennem, kijöhetek ide, valahányszor apám – nem túl szívesen – kölcsönadja a Deltát. Jó volt látni Albát, amint előbukkant a caltagironei házak közül, és jó volt arra gondolni, hogy aznap este nem fog megfázni, pedig egyre csak azt hajtotta, mint mindig, hogy jó neki a kismotor is.

Tizenhárom kijárat, azaz jó húsz kilométer onnan, ahol felnőttem, addig, ahol fel kellett volna nőnnöm: míg ezt a fél körgyűrűt megteszem, képes vagyok elsíratni azt az életet, amelyet élhettem volna. A Salaria után minden egyes lehajtó neve egy dőfés – Fidene, San Basilio, Ponte Mammolo, Centocelle. Még ha most a Tuscolánánál hajtok is le, mint ez a fiú a Minijével mellettem, én itt csak átutazó leszek: számára ez a lehajtó *baza* vezet, és lehet, hogy Albáék háza mögött, a Cordénál már ki is kapcsolja a lámpáit, de én kétszáz méter múlva megint fölmegek a Körgyűrűre északi irányban, és viszlát.

Abban a másik életben Alba nem lett volna az enyém, de legalább csalódnia sem kellett volna bennem. Quadraróban nőtem volna fel, a délkeleti periférián, és annak a Rómának a törvényeit sajátítottam volna el. A kisebb lakásban szüleim jobban összehúzták volna magukat, talán nem akartak volna még egy lánygyereket, és anyu nem halt volna meg a szülésben. Lehet, hogy apámat frusztrálta volna, hogy takarítómunkásként dolgozik annál a cégnél, de azután, hogy portás lett a belvárosban – élete nagy lehetősége –, nem frusztrált, hanem arrogáns lett, és minket, gyerekeket kikészített. Az átkozott

költözködés után, aminek akkora feneket kerített, maradt két fedő a kezében, na, azokat összecsaphatta, hogy megünnepelje a nagyobb fizetést, meg hogy a falusiak majd irigykednek – amikor visszamegy látogatóba, majd bámulhatják szélvédőjén a belső kerületre érvényes behajtási engedélyt.

A várakozások sötét színre váltottak, mint a víz, amelyben Goya leöblítette ecsetjét: anyunak ideje sem volt, hogy megszokja a helyet, arra meg pláne nem, hogy „úrinőnek” érezhesse magát, apám sem tudott már semminek sem örülni a gyász után, nekem meg a húgomnak „ismerkednünk” kellett volna, ehhez képest én befelé forduló lettem, a húgom meg pofátlan, simán eltartatta magát. A legelőkelőbb gimnáziumból, ahol legalább egy kis kultúrát szívhattunk volna magunkba, a húgom az első félév közepén lelépett egy magániskolába, én pedig, miután leérettségiztem, úgy gondoltam az egyetemre, mint egy álomra, amelyet illetlenség álmodni. Öt éven át végig közepes bizonyítványt vittem haza, így végtére is érthető volt apám álláspontja („Én többet nem fizetek: a saját pénzedet szórjad”), miképpen az is, hogy csakis Albától kaphatok lökést –, s közben megmaradok ugyanolyan tehetetlenek.

Inkább csak sejtem a *Cinecittadue* már távolodó fényeit, a szűrást a meltemben viszont valódinak érzem, még akkor is, ha annyi hónap távlatából az akkori zokogásaim már régen kitörölődnek mindazok emlékezetéből, akik találkoztak velem akkoriban, amikor Alba elhagyott.

A Körgyűrű ugyan egy tökéletesen bezáródó kör, mégis itt még mintha egy olyan városban volnék, amely számomra is számtalan letérőt és *tabularasá-t* kínál. Valahányszor hazamegyek innen, péppé mállik a szívem, mint az elázott föld.

LUKÁCSI MARGIT FORDÍTÁSA

LUÍZA PAPALOIZÚ

Az ember a szomszéd lakásból

Szombatonként a hipermarketben dolgozol. Ha zsebpénzt akarsz, keresd meg magadnak, így mondja anyád. Tanuld meg, hogyan kell előteremteni a kenyérrelvót. Az utóbbi időben örökké ilyen hangzatos szólalomokkal vagdalkozik, te persze nagyon jól tudod, mi van mindennek a hátterében. A vasárnapi mítingek.

Néha, mikor otthon vagy, nem mész sehová, titokban belopózol a hálószobájába, befekszel a kétszemélyes ágyba, lustálkodsz kicsit a könnyesre sirt párnákon, aztán találmra leemelsz egyet a komódon felstósolt könyvek közül: *A családi boldogság keresése*, hirdeti a cím a keménytáblás fedélen.

Nagy marhaság szerinted, hogy emberek ebben a korban még a boldogságot keresik, hogy a boldogság megtalálásának reményében képesek mindenféle hülye összejövetelekre eljárni, könyveket olvasni arról, hogy hogyan lehet megtanulni boldogan élni. Ben azt mondja, két ember nem elég hozzá, hogy családról beszélhessünk. Ahhoz legalább három kell.

Pakolod a fényesre viaszozott almát a tükrös polcokra, mintha régészeti leleteket helyeznél ki óvatosan a tárlóba. Féltő gonddal tornyozod egymásra őket, mértani alakzatokat raksz ki, melyekről mindig az egyiptomi fáraók sír-emlékei jutnak eszedbe. Kiskorodban azt mondtad, ha nagy leszel, régész leszel. Szent meggyőződésed volt, mint általában a kisgyerekeknek, hogy akármi lehet belőled, a lényeg, hogy legyen hozzá megfelelő öltözéked és felszerelésed: gyalogsági ásó meg khakiszínű nadrág, és hipp-hopp, régész lettél, sztetoszkóp meg fehér köpeny, és orvos lett belőled.

Most meg, hogy már tizenhat is elmúltál, fogalmad sincs, mit akarsz, ahogy nősz, veled együtt nő a világ is, már azt se tudod, mit akarsz, merre tartasz. Ben állítja, hogy ez az elbizonytalanodás a nagykorúvá válás egyértelmű kísérő tünete. – A legtöbb felnőtt is pont ugyanezt érzi – mondja. – Csak sodródni az életben, mint aki szem elől tévesztette az utat. – Szeretted hallgatni, mikor Ben olyan emberekről mesél, akiknek a kezében felmondta a szolgálatot az iránytű, és meghatározhatatlan földrajzi koordináták között mozognak. Kiskorodban mindig azt hitted, hogy apád nem is elment, hanem egyszerűen eltévedt. Egy szép napon fogta magát, beült az autójába, elment otthonról, és többé nem talált haza.

Az úgynevezett kisegítő személyzethez tartozol. A gimnazisták csapatának tagja vagy, akik idénymunkával keresik meg a zsebpénzüket a MEKKÓk, vagyis a mexikóiak, kolumbiaiak mellett, akik minden munkát elvállalnak, ami csak létezik, hogy máról holnapra meg tudjanak élni. Dobozokat bonthatnak, és pakolják a polcokra az élelmiszereket. A köpenyetekre tűzött plasztikkártyán az áll, hogy „Élelmiszer osztály, kisegítő”. A gyakorlatban ti vagytok a „polcosok”, így neveznek benneteket, és mindegyikötöknek van egy száma. „A tizenkettőt kérem a tejtermékek folyosójára, a huszonnégyest a felvágott- és hentesáru osztályra”. Állandóan ezt halljátok a hangosbemondóban. Részleg és szám, mintha nemzetközi repülőtéren lennétek. Amíg

be nem mondják a számodat, addig te egy tapodtat se mozdulsz a helyedről. Ott hegyelsz a zöldség meg a gyümölcs között, és nézel ki a fejedből. Valami miatt ez a kedvenc részleged.

A nagyapád is zöldséges volt, mielőtt kivándorolt Amerikába, és vendég-lős lett belőle. Anyád meséli. Ráadásul házalt a portékájával. – Alíki, tudod, mit jelent a vándorkereskedő? – kérdezte anyád egyszer régen. Te közönyösen megvontad a válladat. – Famagusta utcáin a furgonja platójáról árulta a zöldséget meg a gyümölcsöt. Paradicsomot, hagymát, narancsot, mandarint. Kiköpött nagyapád vagy! – mondja. – Mintha csak őt látnám, te is ugyanolyan magas vagy, ugyanolyan keményfejű is!

Ha meglátod a nagyapádat, azt a pocakos, fehérhajjú, petyhüdt arcú öregembert, nem is érted, miben látja anyád a hasonlóságot. – Ó, ne azt nézd, hogy most mennyire meg van rogyanva – vágja rá rögtön a választ. – Láttad volna fiatalkorában, mindenki arról beszélt, hogy micsoda egy szép szál ember!

Gyakran mesél azokról az időkről. Mikor még ő is kislány volt, és a nagyapád is fiatal, szép szál ember. Hiányzik neki az az időszak, látod a szemében. Látod, hogy felragyog az arca, mikor visszagondol az elmúlt évekre. Azok voltak a legszebb éveim, Alíki – mondja –, a famagustai évek.

A nappaliban a falak tele vannak famaguszta képekkel. Verőfényes családi ünnep, kővel burkolt belső udvar, terasz, sátorlugas, anyád kislány, nagyanyád és nagyapád felismerhetetlenül fiatalok, ódivatú, hetvenes évekbeli ruhát viselnek. Csak egy fénykép más ott a falon, mint a többi, az ott középen. Kinagyított, fekete-fehér felvétel. Tengerparti épületek, üresen tátongó házak, ajtó és ablak nélkül meredeznek a semmibe, mint a halálfejek. Életnek semmi nyoma azon a fényképen. Csak romos épületek, gyommal felvert udvarok, berogyant háztetők, félrecsúszott, korhadt gerendák a kihalt tengerparti településen.

– Hogy lehetséges, hogy ez a kísértetváros ugyanaz, mint ott az a másik? – kérdezed egyik nap anyádat, mikor hirtelen megmagyarázhatatlan nyugtalanság tört rád, úgy érezted, mintha valami ki akarna szakadni belőled.

Anyád egy pillanatra eltűnődik, a falat bámulja, aztán azt mondja, amit te már évek óta próbálsz neki magyarázni: A város egy és ugyanaz. Csak mielőtt és miután elhagytuk.

PÁVAI PATAK MÁRTA FORDÍTÁSA

REBEKKA W. R. BREMMER

Két hal

Az óriás laposhalak Geeske előtt fekszenek az asztalon, szétterülnek az újságon, amiben szállították őket. Közel ülő szemek – mindkettő a jobb oldalon – még nem veszítették el csillogásukat. A vízre emlékeztetnek, ami eddig az otthonuk volt. A pikkelyek csillognak a reggeli napfényben. Két halott laposhal, akik furcsa tekintettel felnéznek rá, anélkül hogy bármit is látnának. A két halra gondol és az öt kenyérré, és azon tűnődik, hogy Ő hogyan csinálta. Olyan apró darabokra osztotta a két halat és az öt kenyeret, hogy az ötezer embernek mind jutott egy-egy morzsa, egy kis héj, egy pikkely, és az az egy gabonaszem, az az egyetlen kis szálka csillapította mindannyiuk éhségét? Vagy megnőtt a hal és megnagyobbodott a kenyér, hogy elegendő legyen mindenki számára? Vagy az éhüket varázslatos módon akkorka mennyiségű hal vagy kenyér vette el, mint egy homokszem, vagy talán valami megmagyarázhatatlan módon teremtődött az élelem?

A lelkész nem válaszolt neki. Amikor Geeske kérdezgeti, csak a fejét rázza, és azt mondja, hogy nem figyelt eléggé a prédikációra, és hogy meg kell nyisnia a fülét az Ő szavára.

– A választ – mondja – majd az Úr adja meg neked, és ha nem kapsz választ, biztosan valami olyasmit követtél el, ami miatt az Ige nem lehet a tiéd.

És szigorú arccal elismétli:

– „Máté 14:19. És mikor megparancsolá a sokaságnak, hogy üljenek le a fűre, bevé az öt kenyeret és két halat, és szemeket az égre emelvén, hálákat ada;

és megszégvén a kenyereket, adá a tanítványoknak, a tanítványok pedig a sokaságnak. És mindnyájan evének, és megelégedének; és felszedék a maradék darabokat, tizenkét teli kosárral. A kik pedig ettek vala, mintegy ötezeren valának férfiak, asszonyokon és gyermekeken kívül.”

Majd síri hangon és súlyos kézmozdulatokkal megáldja őt. És az asszonyok és a gyerekek, gondolja Geeske, ők semmit nem kaptak, vagy csak nem számolták bele őket? Nem éppen ők azok, akiknek először kellene csillapítani az éhségét?

Aznap, hazafelé menet tele a feje a lelkész szavaival. Nem is hallja a hangokat maga körül, csak a saját lábát látja, ahogy egyik lépést teszi meg a másik után. Ott-hon, vacsora után, megkéri Johannest, hogy olvassa fel neki azt a részt még egyszer. A férje leül az olajlámpa mellé, és olvasni kezd. Lassan olvas, szinte hangszílyozás nélkül, de ezt a történetet jól ismeri, így gördülékenyen és világosan hangzik a szájából. Mégsem hall Geeske semmi újat, Johannes pedig nagyot sóhajt.

– Történt, ahogy történt. Több mint ötezer ember éhes volt, aztán pedig már nem volt az.

Kisimítja a Biblia vékony lapjait, és lassan csukja be a könyvet, nehogy öszszegyűrődjenek az oldalak. A becsukott könyv az asztalon marad. Johannes feláll és megfogja Geeske egyik kezét, ami az öleiben nyugszik.

– Én leánkám... – csóválja a fejét. Egy pillanatra hatalmas tenyerébe zárja Geeske ujjait. Aztán kimegy, hogy ellenőrizze a heringet, amit a felesége

tűzött nyársra, vagy hogy fát gyűjtsön, vagy levágjon egy csirkét. Geeske kézbe veszi a könyvet, kinyitja ott, ahol a piros szalag elválasztja a lapokat, és a betűket böngészi. Néhányat felismer – G mint Geeske, T mint Trijntje és J mint Johannes és Jochem – és azt is tudja, hogy minden betű kétféle formában fordul elő, legtöbbször kicsiben és időnként nagyban. De azt nem tudja, mi áll ott, nem látja maga előtt a történetet, bármilyen hosszan bámulja is a betűket. Nem tudja, hogy hogyan lesznek a könyvlapokra nyomtatott jelekből a Johannes száját elhagyó szavak. A történet zárva marad előtte.

Geeske megragadja a kést, és egy villanásra a saját arcának tükörképét látja benne. Már nem emlékszik, mikor nyitotta ki utoljára a Bibliát. És most van két hala. Egy neki és egy a férjének. De Johannes nincs itthon.

Az óriás laposhalakat meg kell tisztítani. Egyik kezével az egyik halat az asztalhoz szorítja, miközben a másik kezével lecsapja a fejét. A vér túlsordul az asztalon, hallja, ahogy csöpp, csöpp, csöpp, padlót ér. A kés hegyével végigsiklik a hal törzse mentén, alul, a hasa vonalán. A kés olyan éles, hogy a bőr szétnyílik, hirtelen kitüremkednek a belsősegek. Szétnyitja a halat, és kiveszi az összes belsőseget és belső szervet. Eltávolítja a szálkákat. A hal húsa fehér, de rózsaszínesen csillog, mint ahogy néha a kagyló héja csillog, vagy az ember fényesre sikált körme, amikor vasárnap, Bibliával a kezében éppen a templomba indul.

– Vagy a combod belső felének bőre – hallja, ahogy valaki a fülébe súgja, és gyorsan hátra fordítja a fejét, hogy tényleg nem áll-e mögötte senki. Egy emlék villan fel valahol a tudata mélyén, ahogy a partra kicsapó hullámok közt felcsillan egy kagyló, amit abban a pillanatban, amikor az ember lehajol érte, el is sodor a következő hullám. Mély levegőket vesz, és a vállával megtörli az arcát. Megfogja a megtisztított haldarabokat, hűvösek és nedvesek a tenyerében, és leteszi őket az asztalra. Majd estére, talán. Vagy ha nem, holnapra. A kötényébe törli a kezét.

Az asztal tele van mindenféle belsőséggel, szálkával, vérrel, pikkellyel és uszonnal. A belsősegeket kidobja a hátsó ablakon át a kertbe, ahol a tyúkok rávetik magukat, és annyira gyorsan felfalnak mindent, hogy a kakas kisem-mizve érzi magát, és felháborodottan hátat fordít nekik. Geeske megfogja a két fejet és farkat, és a tűzhelyen álló nagy fazék vízbe teszi. A víz színén maradnak, és folyton egymásnak ütköznek, mintha azt keresnék, melyik szem melyik

farokhoz tartozik, és hogy hogyan tudnának újraegyesülni. Vérmaradványok festik meg a vizet. Geeske begyűjtja a tűzhelyet, megvárja, hogy a széndarabok biztosan lángra kapjanak, ne csak körbe táncolják őket a lángnyelvek. Kezébe fogja a sót, és az asztalon heverő haldarabokat megszórja vele. Beledörzsöli a halba, aztán a haldarabokat visszatesszi a tányérra. Egy maréknyi sót dob a tűzhelyen álló fazékba. Lassan sülyed lefelé, és mire elérné a fazék alját, már fel is oldódott a vízben. Semmi nem utal arra, ami valaha volt, csak akkor szerezne bizonyosságot a létezéséről, ha megkóstolná. Elképzeli, hogy milyen lenne, ha sóbálvánnyá válna. Feloldódna, gondolja, miközben két kézzel szorítja a só-tartót, és elképzeli, ahogy a sóalakon először hasadások jelennének meg, majd elkezdene szétmállani, először lassan, aztán egyre gyorsabban, az arca, a teste, az ujjai és a lábujjai sószemekként hullanának a földre, szétszóródnának, és összekeverednének a sivatag homokjával. Ha valaki rálépne, nem érezné a különbséget a só és a homok között. Geeske kinéz a tengerre, és mélyen beszívja a sós levegőt. A part homokjába vonalakat rajzoltak a kihúzott hajók, a víz még nem mosta el a nyomokat. A só még nem fogadta be a homokot.

– Előre nézz, Johannes! – mormolja maga elé. – Ne nézz hátra!

Majd eltűnődik, hogy talán ő maga az, aki ne hátra nézzen, hogy ő az, akinek bíznia kell és előre néznie, a haladás irányába. Visszatesszi a sótartót, és a fazék tetejét keresve körbenéz. A földön találja meg, a szekrényágy mellett, nem ott, ahol lennie kellene. Lefedi a fazekat és kimegy a kertbe.

(...) Amikor bejön, hallja, hogy a fazékon zörög a fedő. A bugyborékolva forró víz meg-megemeli. Egy kicsit félrehúzza a fedőt, kiszökik a gőz és a tető felé száll. Kimelegszik tőle. Izzadságcseppek gyöngyöznek a felsőajkán, sós ízt érez. Hogyan válik az ember sóbálvánnyá? Mi indítja be a változást? Az ember melyik testrésze alakul át először sóvá? Lenéz a homokba, a lábujjaira, és látja, ahogy lassan elvesztik a színüket, vagy ahogy a bőre leválik róla, és hirtelen ezernyi sószemből áll, vagy a szeme elveszti a látóképességét, és így csak a teste érezheti a változást. Elengedi a fedőt és az ujjait nézi, a ráncokat, amik barázdálkként futnak végig a kezén. Talán mire az ember észreveszi, már meg is történt, gondolja Geeske.

– Ne nézz hátra! – mormolja, és az ablakhoz megy.

MÁTHÉ VERONIKA FORDÍTÁSA

AREZU WEITHOLZ

Amikor mélységes az éjszaka csöndje

Anna az anyját nézte, és rátört valami gyengéd rokonszenv. Nem szólt semmit. „Ne menjünk ki a temetőbe?” kérdezte hirtelen az anyja.

„De, persze” válaszolt Anna, a cigarettát az ajkai közé szorította, felállt, és újra beindította a toloszéket. Rákanyarodott a nedves lombtakaróra, „Bocs, mama”, mondta, amikor egy köszegélyen döccentek egyet. Pokolba kívánta ezeket a göröngyös utakat.

A parkolóban kinyitotta az anyós-ajtót, és besegítette az anyját, majd lefektette a hátsó ülést és odatolta a toloszéket a csomagtartóhoz. Leszerelte az elemet és a kábelt, elrakta, aztán összekattintotta a széket és bevonszolta a kocsiába. Amióta motorja volt, egyedül már alig bírta. Először rátámasztotta a combjára, s miközben tolta befele, vigyázott, nehogy a kerekek beakadjanak a hátsó ülésbe, vagy letörjön egy műanyag csavar.

A temető üres volt. Cikkcakkban mentek Sophie nénihez, mama unokatestvéreihez, nagymamához, nagypapához. Sose akartam vele jönni, gondolta Anna. Minden este idejött, és én felhánytorgattam neki: „Csak mások miatt mélységes az éjszaka csöndje. Hogy lássák, milyen szomorúak vagyunk.” Valójában elegendő volt abból, hogy figyelnek. Nem bírtam ezt a kukkolást. Meg kellett volna mondjam neki. Anna a kavicsos úton hajtott. Apja sírján megsüppedt a talaj. Kíváncsi volt, mond-e valamit az anyja, biztos ő is észre vette. Anna várt a tolos-

szék mögött, tekintete körbejárt a sírköveken. Rá akartam üvölni, gondolta Anna. Mindenkire ráüvölni, megrázni, odaszólni. Nem bírtam elviselni, ahogy apa mindenkinek siránkozott, de nem mondtam, nem tettem semmit. Gyűlöltem, hogy senki sem teszi fel neki azt az egyetlen kérdést, aminek értelme lett volna. Mit ártottunk neki? Talán azért lett mama ilyen beteg. Mert ő is ezt kérde magától.

„Tovább” mondta mama, és Anna elfordította a toloszéket. Lassan mentek a nehéz, szürke kavicsokon, el a sírok mellett, régi nevekkel és a szélben remegő sárga és lila árvácskák leveleiből álló akadályok között. Anna madárcsicsergésre figyelt fel, fura módon a temetőben mindig jobban lehetett hallani őket, mint másutt. Vagy csak úgy érezte? A kijárat előtt megkérdezte: Megálljunk Hubernél? „Ne” mondta mama.

Anna sajnálkozva ment el a sírja mellett. A dagadt Huber mezőgazda volt és egy igazi szarházi. Haláláig a Sankt Annában élt, ugyanazon a folyosón, mint mama. Nem sokat olvasott, csak a BILD-et, abból tudta, hogy mindenki bűnöző. Az ország szakadékba rohan. Naná a törökök, lengyelek meg balsok miatt. Pusztuljon a világ, az az ostoba liba lánya is. De amikor egyszer bekényszerült a kórházba, és négy hét múlva visszajött, nemcsak sokat fogyott – egyszerűen más ember lett belőle. Ebéd közben hirtelen bömbölő röhögésben tört ki, kezével úgy rácsapott az asztalra, hogy csörömpöltek a poharak

és az evőeszközök. „Hahaaa, tisztára buggyant a tojás, hahaa!” Belemarkolt Maria hátsójába, azt mondta: angyalom, a tea szomorújáték, a sütemény lisztes tragédia, a heringsaláta pedig egy abszolút megállási tilalom.” Amikor evett, lencsedrámában levegőért kapkodó virslik küzdöttek a túlélésért. Kanalak fulladtak bele a tejberiszordalékba. És saláta helyett gyakran volt maradék hobbikertvérfürdő. A kórházból Huber nem emlékezett semmire. Csak egy dögös tyúk seggére az intenzívről. A Klappermannt úgy üdvözölte: „Felállni, vén kéjenc”. Ha a lánya panaszkodott, hogy nem veszi fel a telefont, azt válaszolta: „Akkor is hívhatnál, amikor én akarom.” Már nem vágta Petra nővérhez a gyógyszereket, hanem titokban bedobta az akváriumba. Amikor a döglött harcsákat lecserélték aranyhalakra, a madáretetőbe dobta őket, mire végre tojtak a fürjek. Ha a Jajganéni segítségért kiáltott, egy vidám „Törö”-t harsogott feléje, ami a nénit először összezavarta, aztán megnyugtatta. Nemsokára Maria és Petra nővér is „Törö”-t rikkantottak, ha meghallották Jajganéni segélykiáltását. Persze nem a hozzátartozók előtt.

Újra a kocsiban ültek, Anna az országúton vezetett, az anyja csendben nézett ki az ablakon. Úgy tűnt, elérhetetlen. Szomorú lett volna? Vagy ő maga volt szomorú? Mit érez mélyen, odabenn? Lehetetlenség, hogy vége. Egyszer már közel voltak a szakításhoz, de ma reggel? Hisz ez nevetséges. Túlságosan egyszerű. De hát Ludwig ilyen. Egyszerű. Kristálytisza, mint egy matematikai egyenlet megoldása. Pihe könnyű, mint egy japán haiku.

Akkoriban, pár hónappal ezelőtt, amikor majdnem szakítottak, de csak majdnem, este, zárás után Tina meghívta, hogy igyanak valamit. „Fiúk ne, csak mi lányok” mondta Tina vidáman, és Anna ment. Részben, mert már egyáltalán nem találta olyan félelmetesnek Tinát. Részben, mert feltűnt volna, ha mindig nemet mond. Pár nap volt még karácsonyig. Ludwiggal akkoriban szinte minden éjjel találkoztak. Néha elmentek valahová, kimentek a városi parkba, elvándoroltak a csillagvizsgálóig. Majdnem fagyott. Akár elmentek valahová, akár nem, Ludwig minden este a könyve kefelevonata felett ült, ő pedig az ágyában feküdt, és forró limonádét ivott. A többiek már a sítúrát tervezték. Annát is megkérdezték, hová megy. Hívták, jöjjön velük. Kedvesek voltak. De ő nehezen tudta elengedni magát a kollégái között. Ahányszor Tinára nézett, Ludwigrá gondolt, és elképzelte meztelenül kettőjüket. Ha a divatfőnökkel beszélt, a hamisított elszámolások jutottak eszébe. Ha szemben állt vele, orra alkohol után szimatolt a lélegzetében. És Juliu láta, elképzelte, ahogy korábban a parkban sétáltak. Vajon miről beszéltek? Nevettek-e? Juliusnak is annyi hülyeséget mondott? Az irodában fárasztóak voltak a napok. Mintha nem lenne elég, hogy állandóan figyelnie kell, hogyan viselkedjen Ludwiggal, még a többiekkel szemben is optimalizálnia kellett az arcmimikáját.

HAJÓS GABRIELLA FORDÍTÁSA

DANIEL MEZGER

Vidéket játszani

Vidéket játszunk, állunk megint a réteken, megint szénagyűjtést játszunk. A nyár nagy, a nyári szünetek hosszúak, idő is, nap is van elég, hogy megnyirbáljuk a füveket. Közben már tanultunk egyet s mást a saját természetéből való takarmányszerzésről. Idén az olyan profik módjára gyűjtjük a szénát, akik reggel összehúzott szemmel merednek az égre (mint mi is), akik megfontoltan bólintanak (ahogy mi is), akik azt mondják: »Ma kitarthat a jó idő.« Mi is ezt mondjuk, délelőtt kaszálni akarunk, délidőben erőt gyűjteni, délután majd megforgatjuk a fület. Behordani holnap vagy holnapután fogjuk, fő, hogy mielőtt ránk törnek a nyári zivatarak. A falubeliek munka közben bagót szívnak (mi nem), a bagószívók a kaszát rég Rapidra cserélték le (mi nem), a Rapiddal járók egész családjukat bevetik, hogy gereblyézzenek és időben száraz helyre vigyék a tehenek mindennapi kenyereit. A támogatásnak mi is örülünk, megtestesülésének azonban csak részben: a falusi tanítóné aszszony mostanában túl gyakran ajánlkozik segítségül, és pillanatnyilag a falusi tanító úrnak sem akad oka az otthon maradásra. Szünidő van, miért nem mentek nyaralni, gondolja Vera, de azért hálásan elfogadja a közreműködést.

Kávét kínálunk a ház előtti asztalon, összehúzzuk a szemünket, szakértő ábrázattal ideálisnak nevezük az időjárást, aztán leckét adunk kaszafenésből a falusi tanító úrnak: a kaszakövet mindig nedvesen tartani, mindig a hegyétől a nyél felé fenni, tartani a ritmust. A falusi tanító úr bólint, hagyja, hogy Moritz magyarázzon, megmutassa, hogy mit tud, aztán tadang!, tompa kongás jelzi a munkanap kezdetét.

Alig hogy az első fűnyaláb elterül, Andreas bevallja gyöngeségét, kínozzák a virágporok, szénanátha, sokáig nem fogja bírni. Most még elmegy, mert a fű még dús és nedves a reggeli harmattól. Moritz nevet az anyámasszony katonáján, elegáns lendülettel adja a brigádvezetőt, egyre feljebb dolgozza magát a réten, már folyik róla a veríték. A szénateregetők előnyt adnak neki, kiiszszák kávéjukat, női szemmel figyelik őt, a csodálatra méltót, aki már veti is le az első ruharetegét, alsóingben dolgozik tovább, ahogy a falubeliektől ismerjük.

Moritz veritéke gyöngyözik, a falusi tanító könnyekkel a szemében dolgozik. Dologhoz látnak a hölgyek is, Vera a szénavillával arányosan szétosztja

a fűnyalábokat, Christine rásegít a gereblyével. Szünetet csak akkor tartunk, mikor napkrémet kell kennünk magunkra. Vállainkra fehér csíkok rajzolódnak.

A jó idő kitar, a nap perzsel, a nappalok elolvadnak. Kaszálás, ebéd, forgatás, vacsora, az esti sör mellett hátnyújtózatás, meredés a kettes számú nap reggeli egére, forgatás, evés már megint, a munkától megjön az étvágy, Christine beleharap a kenyerebe, ritkán láttuk ilyen mohónak, Andreas orrot fúj, ritkán volt ő a feloldódott. Aztán megint szólít a munka, a kettes számú délután megint forgatást tartogat. Örömmel készültünk a kemény munkára, a falusi tanító és a falusi tanítóné most naponta jönnek, és átveszik tőlünk egy részt.

Torzok fúródnak gyerek lábukba, a legfiatalabbak közülünk a megedződés mellett döntöttek, mert különben kevés a tennivalójuk. Moritz nehéz bakancsot hord és félbenyiszált farmert, az alsóingét rég felakasztotta egy bokorra. Szénagyűjtés közben senki nem ad a külsőségekre, a brigádvezető mégis behúzza a hasát, míg a bagószívók a szomszédos földeken ingtelenül, de gátlástalanul mutogatják a tél során megivott söreiket. Andreas óráról órára többet prüsszöl, orrát kifakult pólójába törli (mint valami városi koccgó, úgy néz ki). A nők pántos blúzok pántjaival párnázzák alá melltartójuk pántját, hasuk fölött összecsomózzák a blúzvégeket.

Valamennyi szénagyűjtő kitesz magáért, a kicsik unalommal küszködnek, Vera a segítők iránti gyanakvással, Andreas a könnyező szemével, Moritz igyekszik munkával kitűnni, és nem túl nyilvánvalóan bámulni Christine veritékes hátának kitar felületét.

A rétvéget ismerjük, ezúttal felborultak a szabályok, a kisebbeket közülünk elkergetik a rétről. Miután a felnőttek kivették kezükből a szénavillákat, fölfedezték, hogy milyen jól lehet a száraz fűvön dombról legurulni.

Strandra akarunk menni, de strand nincs a környéken, »menjetelek a patakhoz, mi itt jól haladunk«, halljuk a választ. Így hát eloldalgunk, azelőtt szabad volt viháncolni, ma csak a felnőtteknek szabad. »Később megint lesz több tennivaló«, kiált utánunk Moritz, Christine integet, nem integetünk vissza.

A patak vize jeges és sekély, fürdésre alkalmatlan, megkeressük a legmélyebb helyet, fogadásokat kötünk, hogy ki bírja legtovább hason fekve. Fabian megmutatja, hogy mi a hidegtúrás, Ralf nem tántorít attól, hogy kisöccsét felülmúlja, Ada csak áll a vízben, lábával olyan kövek után tapogat, amiket némi ujjsegédlettel ki tud emelni. Aztán fröcskölni kezdjük egymást, ami nem sportszerű, a meder csúszós, túl sűrűn kötünk ki a nedves közegben, vacogva föltápáskodunk, kék foltokkal és kék ajkakkal tántorgunk haza.

Ott Andreas is feladta, ül a ház előtti padon, lenyakaz egy parányi műanyag-flakont, tartalmát a szemébe csöpögteti. Látása fátyolos, de így is látja, hogy a felesége boldog, világosan látja, hogy kin nem múlik. Bemegy a faluba,

mondja, hoz sört meg kolbászt, mert itt, ugye, lehet tüzet rakni. Vera bólint, felsorolja, hogy mi van a hűtőben, és hogy mit hozhatna Andreas még. A falusi tanító ekkor távozik, nem néz vissza a földünkre, ahol csapat helyett már csak egy páros munkálkodik. Szénakazlakat raknak, hogy az éjjeli nyirkosság ezúttal ne férjen hozzá összes szépen kiszáradt fűszálunkhoz.

Zivatarnak még mindig nincs nyoma. Andreas szétteregeti a grillhúst, a gyerekre a lángok közé fújnak, Christine leül a padra, lábát nyújtóztatja, sört kér, megkapja. Az életet csodálatosnak nevezi, az izomlázat pedig elkerülhetetlennek.

ADAMIK LAJOS FORDÍTÁSA

LAILA SOGNNÆS ØSTHAGEN

Fenyőtoboz-szív

Beesteledtem, mire felébredtem, de nem keltem fel, aludtam tovább reggelig. Anne elment munkába, én meg képtelen voltam dolgozni, pedig határidőm volt, egy fotóriport, amit már el kellett volna küldenem. Ehelyett kóvályogtam a lakásban, megkerültem a széket, az étkezőasztalt, odamentem az ablakhoz, aztán visszafordultam, semmit nem akartam látni abból, ami kint van, a gondolatát sem bírtam elviselni annak, amit odakint láthatok, képtelen voltam kinézni az ablakon, így inkább a padlót bámultam, amíg kis körömet róttam a szobában körbe, körbe. Azon tűnődtem, mit mondjak Annénak, amikor hazajön. Ám amikor befejeztem a körözést és Anne is otthon volt már, képtelen voltam arról beszélni, amin egész nap gondolkodtam, és még azt sem említettem meg neki, hogy láttam Tonéval a ház előtt enyelegni, hogy milyen különös, hogy tegnap olyan korán ért haza. Semmit nem mondtam azzal kapcsolatban, hogy azt érzem, megváltozott minden, és hogy ő sem érezheti másként. Nem mondtam semmit, mert nem akartam, hogy bármi megváltozzon.

Teltek, múltak a napok, aztán még több nap telt el, én pedig arra vártam, hogy minden úgy legyen, mint régen. De mielőtt végképp eluntam volna a várakozást, kiderült, hogy sokkal jobban megváltozott minden, mint ahogy sejtettem. Egyszer csak fontossá vált például az, milyen sorrendben vannak az evőeszközök a fiókban.

– Igazán odafigyelhetnél arra, mit melyik rekeszbe teszel – mondta idegesen Anne, én pedig inkább a nyelvembe haraptam, ami elég fájdalmas volt ugyan, de legalább nem szóltam egy szót sem. Ezek után engedelmesen kivettem a két kést a villák közül, és áttettem a villás rekeszbe. Vértett a nyelvem, de nem szóltam. Annét mintha kicserélték volna. Ott állt velem szemben, nyugtalanul, képtelen volt kontrollálni magát, egyenetlenül lélegzett, Anne, aki mindig szabályosan szívja be és fújja ki a levegőt. Csakhogy szerepet cseréltünk, mert most én voltam az, aki szabályosan lélegezte be a levegőt az orrán, és épp olyan szabályosan fújta ki ugyanott. Ráadásul egymás után többször is. Végül megtörtem a csendet.

- Nyugi – mondtam – Megoldom.
- Hihetetlen ez a kupleráj – kiabálta Anne.
- Mondtam már, hogy nyugi. Megoldom.

Nem ismertem magamra. Idegen volt számomra is ez a nyugodt hang, ami megszólalt belőlem. Úgy tűnt, változni kezdenek a dolgok, és én nem szerettem a változásokat. Nehezemre esett szembenézni velük, és ez évről évre rosszabbul ment. Mintha a dolgok fonákja került volna felszínre. Az árnyoldala. És az én voltam. Anna volt a valóság. Erre én azt mondom most, hogy elrendezek mindent. Kifordult magából a világ. Ha lett volna kutyánk, aki eddig nyugodtan összegömbölyödve feküdt a kosarában, Anna kiabálására halkan felnyűszített volna. Mert Anna nem szokott kiabálni. Anna nem szokott kétségbe esni. Én vagyok az, aki kétségbe szokott esni.

Miután becsuktam az evőeszközök fiókot és kimentünk a konyhából, eszembe jutott, hogy ki kellene találnom valamit, amitől jókedvre derül, hogy végre boldogabbnak lássam, bár korántsem voltam biztos benne, hogy a jókedv és boldogság egy és ugyanaz lenne. Mindegy, gondoltam. Megpróbálok új irányába terelni az életünket, persze csak ironikusan fogalmaztam és reméltem, hogy Anne annyi év után nem érti félre, hiszen pontosan tudja, hogyan viszonyulok az új irányokhoz az életben. Nem váltottam ki belőle semmi reakciót. Vagy éppen azt tettem?

– Lehetne gyerekünk, még mielőtt túl késő lenne? – kérdeztem.

Anne még csak fel sem nevetett. Legalább elmosolyodhatott volna, vagy azt is mondhatta volna, hogy te jó ég, de jó, hogy nincs gyerekünk, ebben korábban egyet is értettünk, most nem mondott semmit, viszont furcsán nézett rám. Szokatlan volt, mintha rövidlátó lenne, és azon gondolkodna, hogy nem ártana beszereznie egy szemüveget, hogy lássa, hogy ott vagyok-e még egyáltalán. Szerettem volna azt érezni, Anna arra vágyik, hogy átöljem.

– Semmi szükség rá – mondta, és lerogyott az egyik székre.

– Tudom – mondtam, és nem mozdultam a helyemről.

– Nem döntheted el egyedül.

– Tudom – mondtam és arrébb léptem, de megbotlottam és elvágódtam a padlón.

Nyoma sem volt már a magabiztosságomnak. Minden úgy volt, ahogy azelőtt. Visszakerültem az árnyoldalra. Megint Anna volt a magabiztos, én a kétségbe esett.

– Már ez sem segít – mondta, amikor rám nézett.

– Tudom – feleltem, miközben a plafont bámulva eleredtek a könnyeim.

– Nem viselkedhetsz így csak azért, hogy felhívj magadra a figyelmet – folytatta, majd rágyújtott.

– Tudom – feleltem ismét. – Azt hittem leszoktál a cigiről.

– Ezt meg sem hallottam.

A másik oldalra fordultam, a jobb szememről a padlóra hullott egy könnycsepp. Amikor odahajoltam, hogy feltöröljem a könnycseppet, találtam az asztal alatt egy lehullott olívabogyó magot. Megdobtam vele Annét. Eltaláltam.

– Nem értelek – mondta, és idegesen letörölte a homlokáról az izzadságot.

– Tudom – feleltem és hasra feküdtem, majd befogtam a fületem.

– Ezt nem bírom tovább elviselni – mondta és felállt.

– Tudom – feleltem.

Anne közben bement a hálóba és ruhástul befeküdt az ágyba.

– Nem valami bölcs dolog ruhástul befeküdni az ágyba – jegyeztem meg.

– Most már végképp nem értelek – felelte a szobából.

– Tudom – mondtam, és visszafordultam a hátamra.

Ott aludtam el, a padlón. Anne nem jött oda hozzám, hogy finoman, csókkal ébresztve kísérvén be a hálószobába. Ez volt az első éjszaka, amit egymástól külön töltöttünk. Mit mondjak, nem aludtam valami jól, ami nem is csoda, hiszen a padlón feküdtem. Állandóan felriadtam, és ilyenkor egy gondolat járt a fejemben. Ideje elmenni, gondoltam. De nem tudtam rájönni, hogy ez

valójában Anne gondolata-e vagy az enyém. Hosszú volt az éjszaka. Szerettem a hosszú éjszakákat, de ezt a mostanit nagyon nem csíptem. Ennek ellenére nem szerettem volna Anne előtt felkelni. Szerettem volna, ha látja, hogy egy egész éjszakát kibírtam a nappali padlóján fekve. És akkor meglátjuk majd, melyikünk mondja ki, hogy ideje elmenni.

Anne kelt fel először. Láta, hogy ott fekszem a kényelmetlen padlón, csendben, egyenletesen lélegezve. Úgy tettem, mintha aludnék. Anne hal-kan felnevetett. Erre úgy tettem, mintha akkor ébredtem volna, és jó reggelt

kívántam neki. Anne rám mosolygott, én visszamosolyogtam. Úgy tűnt, mind a ketten elégedettek vagyunk azzal, amit kibírtam. Annéban még csak fel sem merült, hogy ideje lenne elmenni. És én sem említettem. Egyikünk sem ment el. Azóta eltelt már néhány nap, és volt időm arra, hogy megérjen bennem a gondolat, valamelyikünknek mennie kell. Még ma. Sőt, lehet, hogy még annál is hamarabb. Attól tartottam, én leszek az.

SZÖLLŐSI ADRIENNE FORDÍTÁSA

ANNA WEIDENHOLZER

A tél jót tesz a halaknak

Az elesett király

Ha Walter Elvisszé változik át, sokáig zuhanyozik, énekel, jól beszappanozza magát, jobban, mint máskor. A szép alsóneműjét veszi fel, akkor is, ha már hordta, és nem lett kimosva. Miért, kérdezte Maria az első alkalommal, senki nem látja az alsónadrágodat. A király csak vasárnapi alsóneműt hord, válaszolta Walter. Ha Walter Elvisszé változik át, énekel a fürdőszobában, Mariának be kell csuknia az ajtót, nem láthatja, ahogy Walter a tükör előtt gyakorol. Walter, a székre teszem a jelmezedet a konyhában, kiáltja Maria ezen a szombat délutánon, gyorsan kiviszem a szemetet, rögtön itt vagyok. Amikor Maria becsukja maga mögött a ház ajtaját, nagy levegőt vesz. Odamegy lassan az udvaron álló kukákhoz, próbálja egyik lába sarkát oda tenni, ahonnan a másik lába hegyét felemelte. Nyár van, és ez lesz Walter negyedik fellépése ebben az évben, egy helyi fesztiválon kell játszania. Maria tudja, hogy Walter királyként lép a színpadra, és koldusként lép le róla. Császár, király, nemesember, gondolja Maria, és látja az étkezőasztalt a nagynénje konyhájában, és a kályhát, amelyet fával fűtöttek, és amitől mindig füstszag volt a konyhában. Császár, király, nemesember – polgár, paraszt, kolduseMBER. Maria sietett a nagynénje konyhájában, gyorsan evett, örült, ha elsőként volt kész az evéssel, ha császárnő lett. Ma te vagy a mi császárnőnk, mondta olyankor a nagynénje, és Maria szerette a császár szót, pedig nem is látott még császárt. A nagynénje mutatott egy képet a császárról, nagy bajszú férfi. Császárnak lenni szép volt, királynak is, nemesembernek is. Semmiképp nem akart Maria polgár lenni, annál csak a kolduseMBER volt rosszabb. Császár, király, nemesember, mondja Maria, amikor felemeli a kuka fedelét, beledobja a kukába a szemetet, csörömpöl. Látja az erkélyajtón keresztül, hogy Walter a konyhában áll, húzza fel a felsőrész cipzárját, fehér overall, a Király szerette a fehérét.

A közönség ordít, amikor Walter belekezd a csípőriszálásba. Maria egészen elől ül, de nem Waltert nézi, hanem a színpad borítását, látja, hogy inog, amikor Walter mozog. Walter ezekkel a szavakkal üdvözlöi a közönséget: Eljött hozzátok a Király. Néhányan nevetnek, valaki az első sorból azt kiáltja: Menj haza, Elvis halott. Amikor Walter énekelni kezd, begerjed a mikrofon, de Walter énekel tovább, csettint az ujjával, ütögeti a jobb combját, ringatja a csípőjét. A fehér cipőn van egy barna folt, talán nem veszi észre, gondolja Maria a színpad előtt, talán nem vesz észre semmit. Walter izzad a második szám után, mellén a szőr a bőrre tapad, nehezen veszi a levegőt. A gitár ott lóg a hasa előtt, de Walter nem játszik rajta. Walter csak énekel a zenére, amelyet az együttes játszik. Ez autentikusabb, magyarázta Mariának, nem játszhatok egyszerre gitáron, basszusgitáron és dobon, és a Király nem elégszik meg egy gitárral. Walter kitarja a karjait, énekel, megfedlekedik a mikrofonról, jobb kezével gyorsan a szája elé tartja, a bal kinyújtva marad. Öt szám után a rendezvény szervezője integet Walternek, hogy hagyja abba, lehalkítja a hangot, amikor Walter belekezdene egy újabb számba. Sajnálom, de a vendégek már mennek ki a sátorból, mondja a szervező. Maria ülve marad az első sorban, forgatja a jeggyűrűjét. A színpad oldalában nincs lépcső, Walternek le kell ugrania. Maria nem akarja, hogy vele lássák. Egy elesett király, gondolja, amikor mellette egy fiatal lány az árokba hány. Maria iszik egy nagy korty sört,

aztán segít Walternek elpakolni a gitárt a tokjába. Egészen hátul két nő táncolt, láttad őket, mondja, és Walter elmosolyodik egy kicsit. Szép nők, kérdezi, és Maria bólint. Csillognak a kövek Walter ruháján, amikor a pultnál rendel egy sört. Nem megyünk haza, kérdezi Maria, nem akarsz átöltözni. Hol, mondja Walter, látsz te itt művészöltözőt. A parkolóban nem akarok átöltözni, koszos lesz a ruha, tudod, milyen kényes, esett az eső. Tíz italkupont kaptam a fellépésért, azokat beváltom, nem adok neked ajándékba semmit. Rajtam nem fognak meggazdagodni, mondja Walter, majd pedig: Két sört kérek.

És most

A pályázatokat elküldte, ez jó. Én újra körbekérdezek, de ugye tudja, hogy ruházati területen nehéz a helyzet. A tanácsadó oldalra fordítja a képernyőt, Mariára néz, azt mondja: El tudja képzelni, hogy más területen dolgozzon, például egy illatszerboltban, az élelmiszer-kereskedelemben, csemegeüzletben. Maria hevesen rázza a fejét, nem, mondja, nem szeretnék az élelmiszer-kereskedelemben dolgozni, se húsarukkal. Tudom, mondja a tanácsadó, szinte senki nem akar az élelmiszer-kereskedelemben dolgozni, de ön tudja, asszonyom, hogy tudok ajánlani önnek takarítónői állást is. Fel kell tennünk a kérdést, hogy miben nem versenyképes. A tapasztalatot kizárhatjuk, az egészségügyi problémákat is, marad az életkor, mondja a tanácsadó, és Mariára néz. Maria viszonozza a pillantását, azt gondolja: Kevesebb ránc van az arcomon, mint neked, és lesöpöröm a korpát a vállamról, ha sötét pulóvert veszek fel. A tanácsadó azt mondja: Nehéz ügy, nem akarok tolakodni, de ön már elmúlt negyvennyolc, így minden területen nehéz, és főleg ruházati területen kicsi az esély. Ha visszajön a kolléganőm, beszélnie kellene vele az átképzési lehetőségekről, minél hosszabb ideig van távol a piactól, annál nehezebb lesz a dolog. Maria bólint, azt gondolja, miért ad nekem időpontot a nő, ha nincs is itt. A férfi rozmárbajszot és egy olyan szemüveget visel, amely húsz évvel ezelőtt volt divatban. Jobban kitölti az irodaszéket, mint a kolléganője, gondolja Maria, azt kérdezi: És most. Keresek önnek néhány állást, amelyet megpályázhat. És kérem, hogy saját pályázatot is adjon be hetente háromszor, aktivizálnia kell magát, különben nem lesz az egészségből semmi. Próbáljon elszakadni a ruházati eladói állástól. Esetleg egy extraméretes boltban lenne valami esély, de ahhoz ön túl vékony. Nem tudom, de talán van valami olyan más terület, amely mindig is érdekelte.

Énekesnő, gondolja Maria, énekesnő akartam lenni. Megvonja a vállát, azt mondja: Majd gondolkodom. A tanácsadó megint eltűnik a képernyő mögött. Nincs autója, ugye. Nincs, mondja Maria. Akkor egy ajánlat kiesik, mondja a tanácsadó, adok önnek négyet, plusz három saját pályázat hetente, beírom a kísérlőlapra. A tanácsadó fogja a pecsétet, megkérdezi, hányadika van, beállítja a dátumot, és finoman a papírra nyomja a pecsétet. A tanácsadó háttal ül az ablaknak, odakint süt a nap, a rolók le vannak eresztve, de valahol beesik a fény, a tanácsadó asztalán négy fehér pont fénylik egy vonalban. Mi ez, gondolja Maria, nézi az ablakot, de a tanácsadó nem szól többet, ezért Maria feláll. Azt mondja: Köszönöm, és vár egy kicsit, de a tanácsadó nem áll fel, és egy ülő tanácsadónak Maria nem akar kezét nyújtani. Viszontlátásra, mondja. Viszontlátásra, mondja a tanácsadó.

SZIJJ FERENC FORDÍTÁSA

ANNE-CATHRINE RIEBNITZSKY

Az ellopott út

Malika dühösen néz le az udvarra. Épp most ébredt fel. Sharifa ott áll megint és ábrándozik. Lehetetlen egy nőszemély. Miért kellett a férjének őt ilyen megalázó helyzetbe hozni? Ez a lány nem tud főzni, takarítani lusta. Nem tud se írni, se olvasni. Sharifa, a „barátnőfeleség“, a férje legújabb szeszélye. Hiszen még gyerek. Még ha egy motor, vagy egy új autó lenne.

Malika tizenhat éves korában ment hozzá Rahimhoz. A férfi tizenöt évvel idősebb volt nála, de egyáltalán nem volt túl öreg hozzá. Szült neki három fiút és három lányt. A középső fiú már nincs többé. A többi mind idősebb, mint a férje új felesége. Sharifa tizenhárom éves. Rahim ötvenhárom. Vajon még mindig húzza a lóbórt a lány ágyában? Bizonyos napokon sokáig alszik. Azelőtt mindig felkelt hat óra előtt.

Malika három ruhát tépett szét egy hónappal ezelőtt azon a szörnyű napon, amikor Rahim közölte vele, hogy újra megnősül. Szép ruhák voltak. Most ott hevernek egy kupacban a szekrény alján, várva, hogy rendbe hozzák őket.

Az esküvőt már másnap meg is tartották. Nem lehetett szemére vetni Rahimnak, hogy nem szólt az első feleségének a dolgról, de azt se lehet mondani, hogy időben figyelmeztette volna. Első feleség. Gyűlöli ezt a szót. Az egyetlen feleség kellene, hogy legyen.

Rahim minden üzletfele tudott róla már hónapokkal előbb. Jöttek Kandaharból és Pakisztánból is. Borzalmas nap volt. Malika azóta se ment munkába a lányiskolába, ahol tanít. Nagyot sóhajt. Nem tud több ruhát tönkretenni. Leül az egyik székre és sír.

A sepregetés hangja megszűnt, Malika a nagy falitükörre néz. A gyerekek fényképeit dugdosta be végig az aranyozott, levélmintákkal díszített keret alá. Sírástól dagadt arcára néz. Ez egyszerűen nem mehet így tovább. Ma végképp nem. Fontos dolga van. Össze kell szednie magát.

– A fenébe Rahimmal – mormolja. – Egyébként sem szabad, hogy így lászon. Boldognak kell lenned, másképp soha rád se néz többé. Márpedig ha bosszút akarsz állni, a közelében kell lenned.

Ha hangosan kimondja a szavakat, az sokat segít. Bizik a saját hangjában. Ha beszél, nem is érzi olyan magányosnak magát.

A tükör elé húzza a széket és gondosan kikészíti magát. Sokkal több sminket használ, mint máskor. Egy rakás sötét árnyékolóval rejt el szeme duzzadságát. Tegnap és tegnapelőtt is sírt. A szeme már hamar megduzzad. Már akkor is, amikor éjjel felébredt a viháncolásuk zajára, és égő szemhéjára szorította az ujját, érezte, hogy dagadt. Magányos volt és szomorú. Aztán az

átkozott sepregetés zaja jött fel az udvarról. Rahim karcsú seprűje, az új felesége, mert a régi már fáradt, és csak tologatja a szemetet.

Malika sóhajt, nézi magát a tükörben. Öregszik. A negyvenhez közeledik. De még mindig jól tud kinézni. Fekete csíkot húz a szeme köré, közben fülel a ház zajaira. Nem hallja Rahimot, Sharifa meg újra kezdte a sepregetést. Ez az ostoba lány képes egyetlen csempét órákig söprögetni.

Hajdan Malika azzal büszkélkedett, hogy övék a város legszebb háza, ráadásul kétemeletes. Rahim fülig szerelmes volt szép ifjú feleségébe, a mullah lányába. Mindent megtett a kedvéért. De az építkezésben nemcsak Rahim pénze volt benne. Malika is örökölt az apja után. Mindenki csak úgy hívta: „Malika háza“. A szép nagy ház, ami már csak azért is megillette őt, mert részben ő fizette. Mostantól ez a ház nem az övé és a férjéé többé.

Ökölbe szorítja a kezét, és körmét a tenyerébe vájja. Össze kell szednie magát. A találkozó. A katonai táborba kell mennie találkozóra.

Egy szép kék, aranyhímzéses ruhát választ. A mellén kissé feszül, de nem számít. Rahimnak tetszik. A derekán megköti a ruhához tartozó kék nadrág övét. Kimegy a szobából, az ajtót halkán beteszi maga mögött.

Sharifa szobája előtt megáll, hallgatózik. Nem hallja Rahimot. Nem tudja, vajon a férje odabent van-e vagy sem. De nem kopogtat. Itt húzta meg a határt. Az ajtónál vagy a falon át hallgatózik, de a lábát soha be nem teszi kurváltóságuk színhelyére.

– Te vén bakkecske. Legalább a méltóságom megőrzésére vigyázhattál volna – suttogetja.

Sharifa röviden felsandít az ablakra. Rahim első felesége már eltűnt onnan. Akkor kezdődik a nap. Sosem lehet tudni, milyen hangulatban van Malika, de az határozza meg az egész napot, a munkát és mindent, amit Sharifának el kell végeznie.

A szeme sarkából fehér villanást lát. A fehér tyúk már megint ott kapirgál a kerítésnél a szederbokor alján. Sharifa nézi. A tyúk csak kapar és kapar. Aztán eltűnik a szomszédban. Az egyik feladata biztos az lesz, hogy hozza vissza a tyúkot a szomszédtól Habibától. Hála az égnek.

Sharifa elgondolkozva néz a kert hátsó felében növekvő bokrok felé. Tudja jól, hogy megint itt van az a vézna kisfiú koszos rongyaiban, maszatos képével. De Sharifa még nem határozta el magát.

KERTÉSZ JUDIT FORDÍTÁSA

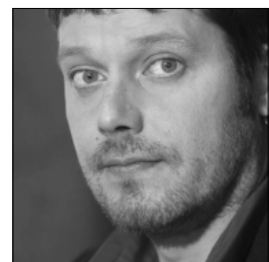
AKI OLLIKAINEN

Az éhínség éve

Reggel Lehto egy bankjegyet nyújt át Viklundnak. Röviden elbúcsúzik Marjától, megsimogatja Juho és Matalena haját, s kilép az ajtón. Matalena az ablakból nézi, ahogy Lehto szánja elhagyni az udvart, a keskeny úton a félszigetet, a folyópartra fordul, és még sokáig látszik a tájban, de egész idő alatt kisebb és

kisebb lesz, mert Erő vágat, mintha tőlük menekülne. Ella ölse veszi Matalenaét, és Matalena azt reméli, hogy itt maradnak a Viklund kúriában lakni.

Soha nem telne be a rózsaszín virág csodálatával evés alatt. Apa jutna eszébe róla. Apa boldog, hogy jó dolguk van, de nem jön el a kúriába,

© LAURA MALMIVAARA

hanem egy felhő szélén ül, és ha Mataleena nyári esők idején kinéz az ablakon és látja az esővizet az üvegen végigfolyni, tudni fogja, hogy ezek apa örömkönnyei.

De Ella az ajtóhoz, Juho mellé teszi le Mataleenát, és jó szorosan kendőt teker a feje köré. Mataleena megérti, hogy most indulniuk kell.

Az ajtón ugyanaz a béres lép be, aki tegnap nem akarta beengedni őket. Mérgesen egymáshoz veri a kesztyűit, pedig nem is havasak. Hosszan, felváltva nézi Marját, Mataleenát és Juhót. Szeméből megvető hidegség sugárzik. Mataleena nem mer visszanézni rá, Marja is a padlóra mered. Csak Juho viszonzza a béres meredt tekintetét. Az ő pillantása üres, a béres metsző dühszele erejét vetzi Juho szemében. A béres kénytelen feladni, a kúria termének végtelen hosszúságú tetőleceit kezdi bámulni. Ella visszatér a konyhából és két kenyeret ad Marjának. Ezeket rögtön látni, hogy nem keverték a lisztbe fakérget.

Az utat betemette a hó, a ló lábai elsüppednek. Mataleena átnyúl a szán korlátján, és belemarkol a hóba. Elolvad a szájában, mintha a nyelvén tavasz lenne. A nyelve érdes, akár a hó alól kibukkanó, még fagyos föld. Mataleena Juhónak is ad a hóból. Marja is a hóba nyújtja a kezét.

– Ha kiestek, nem állok ám meg miattatok, közli a béres a vállán át.

Marja abbahagyja a hóevést, de Mataleena kis idő múlva ismét áthajol a korláton, dacosan messzebbre a szükségesnél. Marja megfogja a kabátja szélét.

Az út hosszú, akár a béres meredt bámulása az előtte nyíló hómezőre. Végül mégiscsak megérkeznek a fogadó udvarára. Más házat nem látni a közelben. A béres megfordul az ülésén, feltépi Marja kabátját és kikapja az öléből a Viklundtól ajándékba kapott kenyeret.

– Vannak itt még éhezők, akiknek nem veszegetnek a gazdák kenyeret. Inkább azoknak jár kenyér, mint nektek.

A béres kettétöri az egyik kenyeret, és a felét odadobja Marja ölébe, leugrik a bakról és besiet a fogadóba.

Amikor Marja és a gyerekek belépnek az ajtón, a béres gabonaszállítmányról beszélget a fogadóssal. Odapillant, és úgy néz rájuk, mintha most látná őket először.

– Vándorlók, nem idevalósiak.

– Menjenek a hodályba.

Amikor Marja és Mataleena felébrednek, Viklund szánja már nincs itt. Marja ölben viszi ki az alvó Juhót.

– Hoztuk vón legalább a sítalpakat, sóhajt Marja.

Az udvarban két szán áll. Az egyikken egy fiatal fiú hozott tegnap este valami papot a fogadóba. A fiú még a hodályban alszik. A fogadó kocsisa a másik szán elé fogja be a lovat.

– Merre felé indul, kérdezi Marja.

A kocsis nem válaszol, nem hall, egyre csak a ló feje alatt nézi a szemközti erődöt. Marja hosszan bámulja a férfi hátát. Mikor végül abbahagyja a bámulást, a férfi megfordul.

– Északnak. Nemigen vehetek fel koldusokat, mer hogy itt ez a pap. És a gazda se nézné jó szemmel.

A kocsis arcán a sajnálat és a büntudat árnyai váltakoznak.

– Mi nem megyünk északra, onnan jövünk, válaszolja Marja.

– Menjenek a másik irányba, én fölragdosom azt a fiút. Az úton majd föl-szedi magukat. De úgy, hogy ne lássa a gazda. Kiérnek a látóköréből, mielőtt a fiú nekiindul az útnak.

Ekkor nyílik az ajtó, és egy vastag bundát viselő lelkész lép ki a fogadóssal. Mataleenának nevetnéskéje támad, a lelkész szőrmekucsmája olyan, mint egy pihés pitypang, csak barna, és nem fehér. Ha ráfújna, pihék szállnának belőle a hómezőre, és a pap fején csak egy csonk maradna. A pihék a fogadó udvarára hullának, és nyáron az egész udvaron virágfejú papok hajtatnának ki a földből, és hajladoznának a szélben.

De Mataleena nem mer fújni, és a sarok mögül lengedező szél sem ragadja magával a pihéket a pap kucsmájából.

– Na! - ordít a fogadós Marjára.

Ez indulási parancs. Marja leteszi az öléből Juhót, kézen fogja gyermekeit, és nekivág a hómezőben látszó útedernek.

– Jaj, micsoda idők és ez a szegény nép. Igencsak próbára teszi most az Úr, erős-e a hitében, siránkozik a lelkész.

HOUTARI OLGA FORDÍTÁSA

ZOŠKA PAPUŽANKA

Szentcsalád

Az asztalon egyre nőtt a csillogó halom. Maciús kisimítgatta ujjaival a vastag, ezüstszínű tejes és kefires fóliakupakokat. Mindegyiket finoman bemetszette hat helyen, majd az így keletkezett széleket feltekerte. Az egész lakás szárított gombától illatozott. Az asztal túloldalán tejfelszőke copfos, apró, éber, sovány kis teremtmény ült, aki egy pillanatra sem tévesztette szem elől Maciús ujjait, melyek csecsebecsüket varázsoltak a tejeskupakokból. Az ügyes ujjak tucatjával fűzték cernára a hegyes végű csillagokat, amit aztán erősen meghúztak, megcsomóztak, majd óvatosan dobozba tették a csillogó kincset.

Maciús, akinek kékesezüst lánc díszelgett a nyakában, rafinált mintákat ragasztott az unalmas, egyszínű gömbökre a mamájától kikunyerált maradék fonalból és horgolócernából. Az ezüst golyókat színes cukorpapírokkal vont be, azután még ráfestett, ráragasztott valamit, és a dobozban katicák, lepkék, hóemberek zümmögtek fel. Ilyen egy bátyám van, mindent tud, gondolta magában Wandzia. A bátyja letett elé egy arany glóriás angyalkát, meghúzta a zsinet, mire az angyal széttárta szivárványszín szárnyait, megállt egy röpké pillanatra, aztán eltűnt a dobozban. Az ablakon túl már besötétedett. Maciús beharapta alsó ajkát, és szorgosan kikanyarított néhány aprócska négyzetet a csokoládéillatú ezüstpapírból. Tányérra szórta, leöntötte ragasztóval, aztán a csöpp brokátokkal kidíszítette a csillagok csúcsait, a hatalmas diókat, a cernára fűzött, hosszúkás cukrokat.

– Figyelj a kompótra – mondta az anyja, miközben állt alatt begombolta kabátját. – És Wandziára. Megyek, helyet foglalok holnapra a sorban. Nem lát-tad valahol azt a nagy meritókanalat?

– Nem láttam – dörmögte Maciús, akit teljesen lefoglalt az angyalhajak vagdosása. Wandzia a becsapódó ajtó után fordult, aztán a dobozba fúrta orrocskáját.

– Ne nyúlj semmihez! – vetette oda a bátyja, fel sem emelve tekintetét az ollótól.

– Legalább ezeket a cukorkákat megszámlolhatom? – kérdezték az egércopfocskák.

– Majd ha megszáradtak, akkor megszámlolhatod – Maciús tűzgömbbé tekerte össze az angyalhajat, felállt az asztaltól, leporolta nadrágjáról a brokátokat – Lemegyek a pincébe ragasztóért. Ha jó lesz, kapsz tőlem egy angyalkát, amikor visszajöttem. – Kivette a fiókból az elemlámpát, felmarkolta a kulcsosmót. Még egy ajtócsapódás, és Wandzia egyedül maradt, mintha egy játékbolt kirakata előtt állna, mintha Midász király birodalmában járna: csak ne éj semmihez.

A lépcsőn sötét volt, biztos megint kitekerte valaki a körtéket. Az elemlámpa fémmeye folyton kicsúszott Maciús hóna alól. A legfontosabb az volt, hogy ki ne ejtse kezéből a ragasztós üveget, Maciús megállt hát, a kulcsot zsebre vágta,

a lámpát pedig világító végével a szájába tette, megragadta az üveget két kézzel, erősen, és lassan elindult a karmazsin félhomályban. Könyökével lenyomta a kilincset, aztán megint csak könyökét használta, hogy becsukja maga mögött az ajtót. Wandzia, nehogy valamihez is hozzáérjen, feltartott ujjal számolta az ezüst csillagokat, mikor *kiskarácsonynagykarácsonyos* álmodozásából kizökkentette az asztalra állított dunsztosüveg tompa puffanása.

Wandzia bátyjára emelte bágyadt tekintetét, mely olyasvalakire emlékeztetett, aki belemerült az olvasásba – aztán rettenetesen sikitott.

– Mama! Mama!!! Se-gít-ség!!! – Felzizzentek az angyalhajak, a csillagok a padlóra hulltak, Wandzia kék szemei kivörösödtek és pocsolóvá váltak. Wandzia torkaszakadtából üvöltött, Maciús pedig csodálattal figyelte, ahogy a kislány pofija bíborszínűre vált, ahogy ujjain a csontok kifehérednek. Elragadóan rettegett; remekül rettegett. Kivette az elemlámpát a szájából.

– Mitől félsz? – kérdezte.

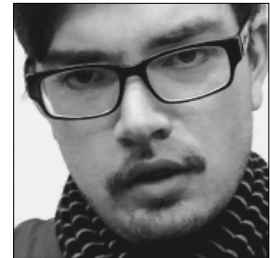
Mielőtt még Wandzia kinyöghette volna, hogy mert mert mert, ő már tudta, hogy mitől. Az üvöltés okát ott találta a kezében. Az elemes félelemforrás, melyet továbbra is döbbenettel töltöttek el saját képességei, aranykört rajzolt az asztalra. Maciús gondosan tanulmányozva a zokogó Wandziát, felemelte elemlámpát tartó kezét, és finoman szétnyitotta száját. Wandzia potencióméterének hangereje egyetlen másodperc leforgása alatt húsz decibellel nőtt.

Maciús letette az elemlámpát és sugárzó mosolyt villantott a hűgára. Végre, gondolta megkönnyebbülten; végre. Hat szófogadó év, hat babákat rámolgató, boltban nénikre mosolygó év, hat haszontalan, terméketlenül telt év és hirtelen – tessék csak, micsoda zseniális fordulat, teljességgel véletlen felfedezés, hasonlóan az emberiség történetének összes fontos találmányához. Zseniális vagyok, ismerte be Maciús Maciúsnak, rájöttem, mire jó a hűgocskám. Milyen sovány és felesleges volt, amíg hirtelen ki nem derült, hogy képes valamire. De még hogy fél, hogy milyen klasszul fél.

A báty megismogatta a reszkető copfocskákat, előhúzta az asztalon álló dobozból a legszebb, zöld ruhás angyalkát, és ünnepelesen a remegő ujjacskák közé csúsztatta, majd sarkon fordult, és boldogan szökdécselve megindult a fal irányába, útközben a szájába téve az elemlámpát. Leoltotta a villanyt és belefogott a maga kis zombisétájába. Minden lépés örömmel töltötte el, mely közelebb vitte őt az asztalhoz, ahol a sápadt Wandzia ült. Ott ült, nem tudott a székeből felállni, odaszögezte a rémület narancsos ragyogása. Ott ült, és képtelen volt továbbállni, mert túl kicsi volt és túl buta, jaj, micsoda szerencse, hogy olyan kicsi és buta, és hogy bámul, csak bámul, ez a hatéves Wandzia egész lényével a szikrázó rózsaszín fogínyét, a hullyszerű állkapcsát, a véres nyelvét bámulja, és üvölt. Istenien üvölt. Hát igen, nagyszerűen tud félni.

FELVIDÉKI ESZTER FORDÍTÁSA

JAROSLAV ŽVÁČEK

Retúrjegy a pokolból

...
Jeremiás a számítógépén intézte a hivatalos ügyeket. Tudta Ön, hogy ha egy szociális foglalkoztató műhely részére szeretne támogatást szerezni, akkor kétszázharmincegy rubrikát kell a táblázatban kitölteni?

Az egyik szellemi fogyatékos egyszer csak abbahagyta a szívecskék színézését, és azt mondta: „Én tudom, mi a szokás Valentin napkor. A férfi virágot ad a nőnek, ha dugni akar!” és elkezdett nevetni.

Jeremiás rosszalóan emelte fel tekintetét a számítógéptől.

„Libor, ilyet nem mondunk! És nem ez a szokás.”

„De így szokás! Így kell felszedni a nőket! Elmegyek virágot venni, aztán odaadom egy lánynak, mert dugni akarok!”

A többi szellemi fogyatékos vagy nevetett, vagy elvörösödött.

„A szexuális kapcsolat a szerelem terméke”, kezdte neki magyarázni Jeremiás, „előbb szeretned kell azt a lányt, a lánynak pedig szeretnie kell téged. Először puszikat adtok egymásnak...”

Páran elnevezték magukat.

„... pontosan, és csak ezt követően jöhet a testi kapcsolat. És ilyenkor mit kell használnod Libor?”

„Gumit!” kiáltotta Libor és elnevette magát.

„És azt hogy nevezik helyesen?”

„Óvszer”, suttogta Klára és elpirult.

„Helyes. Mert azzal védekeztek a betegségek és a terhesség ellen.”

„Én minden nap gyakorlok otthon a gumival. Nekem már megy. Egy pillanat alatt felhúzom a gumit. Jeremiás, te is gyakorolsz a gumival?”

Libort sosem lehetett lecsitítani, amikor szexualitással kapcsolatos témák kerültek szóba, ráadásul a többi szellemi fogyatékos is nagyon érdekelték ezek a dolgok, mert a környezetükben élők hajlamosak voltak titkolni előlük ezeket a témákat.

Liborral az volt a legrosszabb, hogy szabad idejében eljárt a kocsmába egy alkoholistá társasággal, szóval a szociális foglalkoztató műhelybe mindig újabbnál újabb szexuális ötleteket hozott.

„Párszor már kipróbáltam”, mondta Jeremiás (néhányan újra elnevezték magukat, „és főleg mindig a szexuális aktus előtt húzom fel. Előbb kipróbálom, nem lyukas-e, aztán gondosan felhúzom az óvszert, és vigyázok, hogy ne csússzon le.”

„Hányszor dugtál?”

„Gyakran”, hazudta neki Jeremiás, „és nem azt mondjuk, hogy dugni, hanem mondjuk azt, hogy például szexuális kapcsolatot létesíteni...”

„Mi a különbség?”

„A dugni az olyan közönséges.”

„Aha. Ha a férfi szexuális kapcsolatot szeretne, akkor virágot vesz a nőnek. És megkérdezi, nincs-e kedve egy kávéra.”

„Most dolgozzál. Ezeket majd megbeszélhetjük utána”, utasította rendre Jeremiás.

„Tudom. Dolgozzak, hogy legyen pénzem. Aztán veszek magamnak sört.”

„Libor, de csak egyet!”

„Igen!”

Amikor négy órakor végeztek a műhelyben, és a szellemi fogyatékosok hazaindultak, Klára rátapadt Liborra és megkérdezte:

„Ha tudod, hogyan kell csajozni, akkor azt is tudod, hogyan kell felcsipni a pasikat, nem?”

„A pasik nem érdekelnek, engem a nők érdekelnek!”

Elementek egy virágbolt mellett.

„Klára, kérsz virágot?” kérdezte Libor.

„Megtanítasz engem a szexuális kapcsolatra?” kérdezett vissza.

„Megtanítalak”, ígérte meg Libor. A virágboltban vett egy szál szegfűt, odaadta Klarának, majd hozzátette: „Nincs kedved egy kávéra?”

„Mit kell válaszolnom?” kérdezte Klára.

„Hát, hogy egy kávé még nem a világ.”

„Egy kávé még nem a világ.”

„Akkor gyere fel hozzám egy kávéra!” kurjantotta.

Libor az apjával lakott Zábřeh szélén egy panelházban.

Útközben Klára újra faggatni kezdte:

„Hogyan kell felcsipni a pasikat?”

„Villantod neki a didit!” mondta Libor teljes őszinteséggel.

„És azt hogy kell csinálni?”

Libor magyarázkodás helyett felhúzta a pólóját, és megmutatta szőrös mellkasát.

„Aztán?”

„Villantod neki a pinádat!”
 A járókelők, akik ezt meghallották, rosszállóan fordultak utánuk.
 „És azt hogy kell?”
 „Ugyanúgy, csak a farmerral!”
 Az alkoholisták valóban alaposan felkészítették Libort.
 Együtt mentek fel a hatodik emeletre.
 „Az apád nincs itthon?”
 „Nincs, vonatot vezet, ma Berlinbe ment! Még kettőt kell aludnom, míg hazaér!”
 Libor először a hűtőre repült rá.
 „Mindig bekészíti nekem az ételt, amit csak meg kell mikrózni. Nem vagy éhes?”
 „Kicsit éhes vagyok”, hagyta rá Klára.
 „Két perc. Mindig két percig kell melegíteni,” okította Libor.
 Együtt közösen megették a megmelegített rakott krumplit, amely a mélyebb rétegeiben egy kicsit még hidegnek tűnt.
 „Akkor megtanítasz a szexuális kapcsolatra?” kérdezte újra Klára.
 „Megtanítalak, gyere, menjünk a szobámba.”
 Libor szobájának berendezését egy erotómán is megirigyelhette volna. A falak fürdőruhás lányok plakátjaival voltak teliragasztva, a földön szétszórva pornóújságok, a lepedőn foltok éktelenkedtek.
 „Ez az én hobbim – A lányok!”
 „Villantom a didit! – így?” kérdezte Klára és felhúzta a pólóját.
 „Igen,” hagyta jóvá Libor, mintha iskolában lennének.
 „Aztán villantom a pinámat – így?”
 „Pontosan.”
 „És mi van, ha ez sem fog hatni?”
 „Akkor az ölébe ülsz, bedugod a nyelved a szájába, és benyúlsz a jancsikáért.”
 „Mi az a jancsika?”
 „Te nem tudod, mi az a jancsika?” csodálkozott Libor és előhúzta a gatyából a péniszét.
 „Aha – a fütyi,” bólintott Klára.
 „Át akarod ismételni?”
 „Ja.”
 „Akkor én leszek a férfi, akit fel akarsz csípni.”
 „Oké.”
 „Szóval akkor először – villantom a didit...”
 Klára mindent megtett Libor instrukciói szerint.
 Meztelenül ült az ölében, kezében a péniszével.
 „Pontosan így,” mondta Libor, „nagyszerű! Okos lány vagy! Hamarosan már egyedül is lakhatsz!” dicsérte meg úgy, mint ahogy a foglalkoztató műhelyben

szokták őket dicsérni, ha sikerült valami újat megtanulniuk. Aztán felállt, begombolta a sliccét és hozzátette: „Megtanítalak a szexuális kapcsolatra.”

„Rendben” egyezett bele Klára.

Libor véletlenszerűen felemelt a szőnyegen heverő kupacból egy pornóújságot és átadta Klárának:

„Hogyan akarod a szexuális kapcsolatot?”

Klára belelapozott az újságba, mint a nő a fodrásznál, amikor frizurát választanak a katalógusból, azzal a különbséggel, hogy ő szexuális kapcsolatot választott.

A legkülönfélébb anatómiai formájú, különféle rasszokhoz és etnikumokhoz tartozó szétnyílt vaginák villantak az arcába, amelyekbe a legkülönfélébb pózokban vezették be a péniszeket.

Végül egy olyan pózt választott, ahol a lány az egyik lábát a partnere karjának támasztja, a másik pedig a férfi lábai között fekszik, ennek a póznak persze az volt a legfőbb előnye, hogy nagyon részletesen lehet fotózni az egymásba hatoló nemi szerveket.

„Ezt”, közölte Liborral.

„Nem gond, nem gond”, válaszolta Libor, előhúzott egy kotont az aranytartalékából, pontosan úgy, ahogy a műhelyben tanították, kipróbálta, nem sérült-e, gondosan és érezhető gyakorlottsággal felhúzta a büszkeségére. Klára közben levetkőzött.

Kis időbe telt, míg elrendeződtek a kívánt pózba, ami nekik, a szexuális kezdőknek egyáltalán nem volt könnyű, aztán a fotó alapján alaposan ellenőrizték, hogy mindketten a megfelelő pózban helyezkedtek-e el, miközben Libor figyelmeztette Klárát, hogy a hölgy a képen nem szorítja össze olyan görcsösen a lábán az ujjait.

Aztán Libor végre behatolt Klárába, és az amerikai filmek mintájára lihegett, sőt szuszogás közben még egy „oh yeah”-vel is megpróbálkozott. Klára mereven tartotta magát és nem nagyon élvezte. Még volt ideje rápillantani a fényképre, észrevette, hogy a pornómodell csücsörít a szájával, úgyhogy ő is bátortalanul csücsöríteni kezdett.

Amikor Libor felküzdötte magát a csücsra, kitört belőle: „Imádok dugni!”

Oldalt gurult és lehúzta a kotont.

„Nem szabad a vécébe dojni”, okította Klára, és elkezdett öltözni.

„Tudom. Én mindent tudok a dugásról.”

„Szexuális kapcsolatnak hívják.”

„Igen, szexuális kapcsolat” ismerte be Libor az elkövetett lingvisztikai bakit.

Még mielőtt elment a lakásból, Klára halkán odasúgta Libornak:

„Köszönöm.”

GÁL RÓBERT FORDÍTÁSA

MÁRIA MODROVICH

A ház

Tél. Eladás

A ház a harangláb mellett áll, ott, ahol mindig is állt, csak most kisebbnek tűnik, és a pasztell rózsaszínből szürkés rózsaszín lett, foltokban hámlik és tűnik el a lehulló vakolattal. Olyan hideg van, amilyen csak Szentpálban tud lenni januárban, csikorgó, recsegő kemény fagy, mint a könyvekben, csak itt ez a valóság.

Hatalmas vörös kapu, hatalmas kapukulcs, aztán további kulcsok – a pitvar, a konyha, a hátsó szoba. Eszembe jut, hogy a nagyapámnak gyerekkorában bizonyára nem kellett háromszor elfordítania a kulcsot, amikor apjával az ökröket hajtották át a kapun. Nem, akkor csak egy egyszerű retesz volt rajta, hiszen emlékszem is rá.

Eltűnt a pipacsos kép, amit addig alig méltattam figyelemre, és amelyik azután hiányozni kezdett. Cigányok voltak, mondták. És ahogy mindig, ha a cigányok kerültek szoba, gyorsan hozzátették, hogy nem a jófélék, hanem a rosszak. Ezt pedig szükségszerűen követte, hogy: ha Milka akkor nem cigányoknak adta volna el az első házat, most nyugtunk lenne.

Most én is eladni készülök. A házat, ahol a nagyapám született, azt a házat, ahol minden szünidőnket töltöttük. Plymouthi angoloknak adom el, akik panziót akarnak itt nyitni. Ezért vagyok itt, ezért reszketek a hatalmas dunna alatt a rövid ágyban, amelyben annak idején egy emlékezetes szaltó mortále közben eltértem a kezemet. A dunna nem melegít. Ana unokanővéremnek té-tova tizenkét fokot sikerült elérnie a szobában, amikor két napja idejött, hogy bekapcsolja a villanykályhát. Ma reggel is itt volt – befűtött a henger alakú nagy tűzhelybe. Abba, amelyiknek az ajtajával gyerekkorában csontig égette

az ujjait, az egész szobában terjengett az ecetes víz szaga. Amerre csak fordítottam a fejem, mindenütt újabb és újabb filmkockák peregnek. A ház mindent megtesz azért, hogy megmeneküljön, hogy ne kelljen angolul tanulnia, hogy a tűzhely platniján továbbra is sülhessen a fokhagymás pirítós.

Az ablakból rálátni a Krivánra. Ez érzelmi zsarolás, mondom neki reggel fogmosás közben.

A falu csendes. – *A polgártársak* télen behúzódnak – mondja Ana, a fűtő, és nem állja meg, hogy hozzá ne tegye: – Bezzeg nyáron mindenki a háza előtt ücsörög, és olyan figyelmesen nézelődik, mintha fizetnék érte.

Errefelé az *olyanban* nem csak írják, hanem ki is mondják az el ipszilont.

– És milyen Szentpálban az infrastruktúra? – kérdezik Davisék, a vevők az első találkozás alkalmával a járási városban, ahol szobát foglaltak a szállodában.

A falu felső végén van egy kis élelmiszerüzlet. Reggel mindig van friss kenyér, mellette egy füstös kiskocsmá. És hentes, van hentes is.

Csak hazafelé menet jut eszembe, lehet, hogy negyvenöt évvel ezelőtti információkkal láttam el őket.

Nyár. 45 évvel ezelőtt

A hentesnél a pult mögött Milka néni áll sötétbarna foltos fehér kötényben és a fénylő húslegyeket hessegeti a karajszeletekről. A nagymama kék biciklijén ékezem, állva, az ülésről még nem ér le a lábam. Van egy öreg favoritunk is, de annak nem működik a fékje, és még legalább két nyár fog eltelni, mire összeszedem a bátorságomat, hogy leguruljak vele a temető melletti dombon, és teljes sebességgel élesen jobbra kanyarodjak a megfelelő pillanatban. A biciklit nekitámasztom a rozsdás állványnak és bemegyek. Húsz deka sonkát kérek és várom, hogy kapijak egy szeletet a kezembe is. Amikor még nem tudtam Milka néniről azt, addig főleg a húslegyek meg a ráadás sonkaszeletek miatt szerettem a henteshez járni. De most már tudom, és olyan akarok lenni, mint Milka. Azt akarom, hogy miattam is megölje magát egy férfi. Vagy legalábbis meg akarja.

Pontosan a háza mögött vetette magát a folyóba.

Ezt senkinek nem mondom el, mert sejtem, hogy nem szép tőlem. Állok a pult előtt, lábujjhegyen, hogy rálássak Milka duzzadt bokájára, amely szinte kibuggyan fehér ortopéd papucsából. Hogyan is fojthatta magát vízbe valaki ennek a kövér asszonynak a kedvéért? Lehet, hogy pajzsmirigyproblémája van, mint Sznyezsanának az iskolából.

Milka Lulunak hív. Nagymama azt állítja, hogy az egy frivol név. Nekem tetszik, és tetszik a „frivol” szó is. Csak akkor sértődöm meg, amikor megmagyarázza, mit jelent. Azután már megint tetszik.

Egy pillanatig mindketten egy zöld legyet hipnotizálunk, ami az egyik rúd szalámin ül. Összedörzsöli a lábait, felröppen, és a pultra száll. Csatt! A légy-csapó a hátán landol. Milka visszakézből lesöpri a legyet a földre.

A régi fekete-fehér tévén, amit nagymama Pozsonyból hurcolt ide, a Rózsaszín álmokat nézzük. Amikor Jakub kinyitja az esernyőt és Jolanka miatt leugrik a tetőről, teljesen magamon kívül vagyok. A tetőről lerepülni sokkal jobb, mint a barna, zúgó Vágba ugrani. Költészet van benne, ezt már én is felfogom, pedig még csak harmadikba megyek.

Legújabbban cigánylány akarok lenni, olyan, mint Jolanka.

A szomszéd lány férjhez megy.

– Cigánylakodalom – sóhajt nagymama.

A hegedű versenyez a gitárral és az énekszóval, a második emeleti ablakból figyelem a mulatságot. Meztelen lábaim kifelé lógnak, mellettem egy kosárka ribizli meg keksz, és azt képzelem, hogy a menyasszony öccse, Jano, az a nagyfejű barna fiú elvesz feleségül. Vagyis hát, először el kell majd törnie a lábát. A füle épp olyan elálló, mint Jakubnak a filmben, bár nem olyan jóképű. Amikor nagymama meglát az ablakban, kihajol és káromkodni kezd. Jó hangosan káromkodik, hogy a lakodalmasok is hallják.

– Itt az ember már aludni sem tud – kiabálja –, van, akinek reggel korán kell kelnie.

– De hiszen szüenidő van, nem kell korán kelni – mondom én, mire a trikóm-nál fogva behúzza a szobába és becsukja az ablakot.

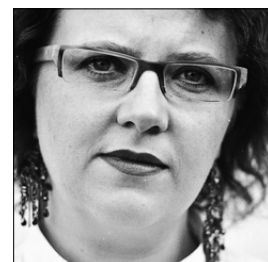
Tél. Rózsaszín álmok

Egész éjjel forgolódom, talán a hideg miatt. A gyönyörű, göndör hajú Jolanka képe összefolyik Milka néniével. Én magam akarok az álom rendezője lenni, de Dušan Hanák folyton ott van a háttérben, cigarettázik és utasításokat osztogat. – Természetesebben csússzál, az előbb ijedtebb volt az ábrázatod – mondja, ahogy csúszok lefelé a tetőn, és rémülten támaszkodom meg sarkammal az ereszcatornában. A jobb kezemben nyitott esernyő, a bal kezemmel egvensúlyozok. Lenézek – a saját öreg bokáimat látom. Olyanok, mint két fatöng.

Reggel a vasárnapi harangok hangjára riadok fel. A nap süt, a Kriván továbbra is ott van a konyhaablakban. Elértünk egy harmonikus állapotot: én nem próbálom legyőzni, ő meg cserébe nem kísért tovább. Csak amikor kiszaladok az udvarra, a fatartóba tűzifáért, akkor állapítom meg, hogy még mindig mínusz húsz fok van. Jobban felelőre megrángatom a mackónadrágomat meg a pizzamagatyámat, ami alatta van, hogy takarja a derekamat. A nadrágszárból kilóg a bokám. Éppen olyan, mint álomban. Még a malomárokba sem vetné bele magát érte senki.

FORGÁCS ILDIKÓ FORDÍTÁSA

STANKA HRASTEJ

De jó neked

Erik unokatestvére a héten már a harmadik személy, akitől azt hallom, hogy szegény Marinka, a hónapban ez a harmadik eset, az idén valószínűleg már az ötvenedik, az emberek együttérése és a velük folytatott párbeszédek mintha egyazon séma szerint zajlanának, mindannyian ugyanúgy lépnek oda hozzám, furcsa grimasszal az arcukon, finomvonalú árnyékkal, mely kéjjel vegyül, nem tudják leplezni a gyönyörüket, eltorzult arccal lépnek elélem, általában még a vállamra is teszik a kezüket, vagy tenyerüket az alkaromra helyezik,

egy pillanatra elhallgatnak, a rövid szünetet a dráma bevezetésére használják, belenéznek a szemeimbe, azt hiszik, hogy mélyen a szemembe néznek, de ez nem pillantás, csak színjáték, aztán azt mondják: szegény Marinka, igaz, amit hallok, így kezdődik, aztán a szemükben megjelenik a kíváncsiság, mely olyannyira kínozza őket, hallani akarják a részleteket, fürdőzni akarnak bennük, aztán különböző frázisokat puffogatnak, hogy hát csak nem, hát annyi fáradságod van benne, hát olyan jól csináltad, nem tudom elhinni, ennyi év

után, a szócséplés folytatódik, hát hogy történhetett ez éppen veled, mondják megkönnyebbülve a tudattól, hogy mindez nem velük történik, hallgatják a történetemet és bólogatnak, majd mindannyian megkérdezik, és most mihez kezdesz? Elmondom, hogy igen, jól hallottad, és neki sem, mint ahogyan jó-ideje senkinek sem beszélek a részletekről, a történetet végülis belesűrítetem egy rövid mondatba, mindent nagyon röviden mondok el, csak annyit, hogy igen, jól hallottad, allergiás lettem az akrilátra, soha többet nem fogok tudni dolgozni a szakmában, minden további kérdésére, hogy hány évet dolgoztam fogtechnikusként, hogy nem lehetne-e találni mégis valami lehetőséget a szakmában, ha nem, gondolkoztam-e az orvosi rendelő igazgatói székén, milyen is ez az allergia valójában, a válaszaim kurták, hát, nem, biztosan viccelsz, hát allergia, nem térhetek azonban ki a végzetes kérdés elől, és most mihez kezdesz, de már nem is érzem olyan kínosnak, nem érzem már szükségét, hogy megvisszátaljam a kérdezőt, hogy enyhítsem az aggodalmát, nem akarok már védekezni sem, azt válaszolni, hogy azért nincs vége a világnak, az emberekkel előfordul az ilyesmi, csak lesz valahogy, csak lesz valami lehetőség, jól tudom, hogy az embereket nem ez érdekli, csak édes számukra a pillanat, mikor valaki elé váratlanul nagy akadályt gördít az élet, ők pedig odaléphetnek ehhez a személyhez, feltehetik kegyetlen és szemtelen kérdéseket, és most mihez kezdesz, megtanultam azt válaszolni, hogy most végre sok időm van magamra és ezt élvezem, csakis ez a válasz fegyverzi le őket, de olyanok is vannak, akik arcátlanul azzal zárják le a beszélgetést, hogy látod, most végre gyerekeket szülhetsz Eriknek. De ezt is megszoktam valahogyan, hónapok alatt, amióta munkanélküli vagyok, sokmindent megtanultam, megtanultam, hogy néha durván kell válaszolnom, megtanultam, hogy az emberek nem azért kérdeznak, mintha érdekelné őket, és el is felejtik, ha elmondod nekik, hogy hogy vagy, ezek sablonos párbeszéddek, pingpong, bedobják a labdát, te meg visszaütöd, megszoktam már, hogy az ilyesfajta megjegyzésekre hidegen azt feleljem, igen, most lehet, és ha ezt könnyű is kimondani, a hasamban fájdalmat érzek, mely felgyülemlik bennem és lecsorog, növekszik, felhalmozódik, gombóccá áll össze, kemény és nehéz gombóccá, mintha a hasam tele lenne utakövekkel és sóval, a fájdalom több órán keresztül sem szűnik, néha segít, ha magamban elképzelem a jelenetet, ahogyan ezeket az embereket kínozzom, sokszor egyszerűen csak elkapom őket a hajuknál fogva, és a fejüket a falba verem és egyre csak verem, nem hagyom abba, olykor ennél is tovább

megyek, odafigyelek a részletekre, az embert lekötözöm és egy gondosan kiválasztott húsdarabot vágok ki az arcából, sok más módszer is létezik, melyek néha segítenek, néha egyáltalán nem. Aztán mindig lelkiismeretfurdalásom támad, azzal vádolom saját magamat, hogy tartózkodó voltam, pedig az emberek tulajdonképpen csak udvariasan érdeklődtek, hiszen nem közömbösek irántam, szégyellem, hogy csak kíváncsiskodókat láttam bennük, akik örömlökkel lelik mások balszerencséjében, szégyellem magamat, hogy allergiás lettem az akrilátra, és többet nem készíthetek protéziseket, szégyellem, hogy valójában nem tudom mihez kezdek, hogy nem tudom hogyan tovább.

Erik unokatestvérével csak ritkán találkozunk, az iskolában ugyan osztálytársak voltunk, de nem álltunk túl közel egymáshoz, Erik sem tartja velem a kapcsolatot, egyszer találkozunk évente, november elsején, ahogyan a rokonok többségével, nem mondhatom neki el a posta előtti véletlenszerű találkozás alkalmával, hogy éppen leadtam az utóbbi hónapok negyvenegyedik, negyvenkettedik, negyvenharmadik kérelmét, anélkül, hogy egy szemerkényi esélyem is lenne egy új munkahelyen való elhelyezkedésre, elmesélni neki, hogy csak néhányszor voltam interjúm, a legtöbb esetben olyankor, amikor minden jelentkezőt behívtak, hogy leültettek és kihallgattak, mint egy tolvajt, miért vagyok alkalmas az ő munkahelyükre, hogyan lennék a cégük hasznára, mik a rossz tulajdonságaim, nekem pedig minden alkalommal csak néhány nem túl meggyőző mondatra futotta, melyek alapján világossá vált számukra, hogy nem vagyok több, mint egy a piac rengeteg érdektelen jelöltje közül, ha beszélnek nekem erről, biztosan elmondanám, hogy az utóbbi hónapjaim a megaláztatás hónapjai voltak, ürességet érzek, Nataša, veled előfordult már, hogy ürességet éreztél, kérdeztem tőle, véletlenül hangosan, mire elmondta, hogy nemrégiben ondónyomokat talált az autójuk hátsó ülésén, hogy a férje egy disznó, és hogy ő is disznó lesz, ő is meg fogja csinálni, hogy közel már a bosszú pillanata, mert az egyik munkatársa már nagyon ostromolja, bocsáss meg, Nataša, nem ilyen ürességre gondoltam. Aztán elmondta, hogy szerencsésnek érezhetem magamat, Erik jó ember, biztosan nem lép félre, jó fizetése van, nekem soha nem is kell többet munkába járnom, na és akkor mi van, ha megbetegedtem és nem lehetek többé fogtechnikai eszközök közelében, otthon maradhatok és bámulhatom a falat, nem kell aggódnom, hiszen mindenem megvan, amire csak egy nő vágyhat az életben, de jó neked, Marinka!

LUKÁCS GYÖRGY FORDÍTÁSA

RADOSTINA ANGELOVA

Vienna apartment

A hideg tegnap este óta üldözte. Képtelen volt felmelegedni egész úton Pozsonytól Bécsig, habár működött a fűtés a buszban. Sem később a metróban, a villamoson vagy a lakásban, amelyet másik három lánnyal osztott meg –, a hideg úgy kergette, mint a nagymama házában szomszédságában lakó Bohumil gonosz kuttyója. Annak idején...

Egyetlen egy jegyet sem tudott eladni ma reggel. Az ítéletidő ugyan nem akadályozta meg a turisták tömegeit, hogy még a hónál is sikeresebben elfoglalják a Stephansplatzot, de mindenki a melegbe igyekezett: a lehetőségekhez képest valamelyik másik turistanevezetességhez. Nem pedig koncertre.

Az igazi zenerajongók általában nem az utcai árusoktól vásároltak jegyet. A pelerinbe beöltöztetett fiúk és lányok csupán néhány csoport külföldit tudtak magukhoz édesgetni. Amikor a harang fél kettőt ütött, Martina nem tudta tovább elviselni a havat, és hazaindult. Annál is inkább, mert azt ígérte Johannának, hogy csak néhány órára helyettesíti.

Kockázatos volt megtenni ezt a szívességet a lakótársnőjének – a külföldi egyetemisták munkavállalását nagyon szigorúan korlátozzák Ausztriában. És ő ezen kívül már Herr Hornbostel műtermében is dolgozik. Ha valamikor szórakozottan, a törvényben megengedett munkaidőn túl az irodában ragad, a főnöke udvariasan emlékezteti rá, hogy azonnal távoznia kell.

Az viszont egyáltalán nincs ellenére, hogy otthon annyit fáradozzon a tervekkel, amennyit csak akar.

Amikor az apró, madárcsontú Johanna az apját látogatja a szanatóriumban, Martina helyettesíti őt. Nem tagadhatta meg a kérését – jó barátnők voltak. Ráadásul az eladási technikáról szóló Johannától kapott leckéknek, köszönhette a szakmájának megfelelő csodálatos munkáját.

– Egy pillanat alatt közvetlen kapcsolatot kell teremtened. Kevés olyan ember van a világon, aki nem nyújt kezet, ha te feljükk nyújtod a tiedet. És akik pofákat vágznak majd, ha te mosolyogsz.

Martina bölintott, elméletben mindez olyan jól hangzott. A gyakorlatban azonban fogalma sem volt róla, miről beszél Johanna.

– Egyből közlöd a kuncsafttal, hogy ki vagy. És nem csak, hogy ki vagy, de azt is, hogy honnan jössz. Nem kínálsz nekik egyből koncertjegyet, hanem megkérdezed, hogy ők honnan jöttek... „Üdvözlöm, Martina vagyok Bécsből. És Ön hová valósi?” Ez a mondat ajtókat nyit, drágám, amellyel immár hét éve fizetem az apám ellátását egy tökéletes szanatóriumban!

– Ha legalább valóban bécsi volnék...

– Jó, nem vagy. De Bécs központjában a „Martina Pozsonyból” inkább gyanúsán hangzik, mint megnyerően. De ne aggódj, mert ez nem igazán

hazugság, hisz már olyan régóta itt élsz. Először is aligha kételkedne valaki benne, hogy osztrák vagy. . . Másodszor pedig – egy külföldi sem bízik egy másik külföldi információjában egy idegen országban.

– Jól van na! – mosolyodott el. – Bécsi vagyok.

– Ez az. Válassz ki egy kisebb csoport turistát, egy házaspárt vagy egy magányos nőt. Ne állíts meg magányos férfiakat – a félénkek megijednek, hogy flörtölsz velük, a nagyképűbbek meg téged kezdenek el fűzni. Ha mindez egy bárban történne, akkor lehet, hogy sikerülne eladnod valamit. De az utcán nem juttok messzire – azonnal meghív egy italra vagy vacsorára, és csak az időd vesztegeti. Az ilyen nem vesz jegyet. . . Kerüld a kettesben lévő férfiakat is, vagy melegek vagy üzleti úton vannak, akiknek azt mondták, jól teszik, ha megnézik Bécsset a szabad két órájukban, mielőtt hazarepülnének. De ha a férfiak között nő is van, vagy házaspárokat állítasz meg, akkor már van esélyed.

– Hát igen, a nők fogékonyabbak a művészetre.

– Semmi ilyesmiről nincs szó, drágám! Egy nőnek teljesen mindegy, hogy hol tölti az estét, ha kielégül a hiúsága. Ha a barátjánője azt mondta, hogy okvetlenül el kell menjen a Bécsi Operaházba, mert ő már volt ott, vagy mert Wagner zenéje gyönyörű, ez egy nőnek már önmagában elég érv ahhoz, hogy jegyet vegyen. Hiszen neki is el kell dicsekednie valamivel. Az, hogy Wagner kibírhatatlan, az operái pedig esztelenül hosszúak, nem érdekli. Lehet, hogy fogalma sincs róla, ki is az a Wagner. . . De te vedd rá, hogy álmodozzon: „Ha Ön, asszonyom, megsétáltatja a báli ruháját ma este az operában, az Ön alakjával (arcával, kezeivel, ajkaival, ami csak eszedbe jut), az emberek azt gondolják majd, hogy Ön Sissi hasonmása.” Ez aztán a

csali! Még ha nem is tudja, hogy ki az a Sissi, a nő azonnal estélyi ruhában képzelet el magát. . . Bálban. . . Az operában. . .

– De lehet, hogy nincs nála elegáns ruha. . . Ki az a hülye, aki estélyi ruhát cipel magával a bőrröndjében? Ha csak nem azért jön Bécsbe, hogy az operába menjen. . . De akkor meg csak nem a székesegyház előtt keres jegyet?!

– Bravó, drágám! Pont ez a siker nyitja! A nőnek aligha van estélyi ruhája, de a te szavaidtól lépre csalva nem csak, hogy elképzelet magát a ruhában, de már azt is látja, hogy *bogyan vásárolja majd meg*, és hogy hogyan üt el egy egész délutánt a Kärntnerstrassén, miközben megfelelő toalettet keres, és ki-üríti a férje pénztárcáját. . .

Johanna remek pszichológusnak bizonyult: az összes tanácsa, amit Marti-nának adott, tökéletes volt. És kifogástalanul működtek.

Így, amikor egy évvel ezelőtt meglátta Herr Hornbostel hirdetését, hogy belsőépítész keres teljes munkaidőben, Martina nem habozott megpróbálni. Találkozót kért, anélkül hogy megmondta volna, miért, és úgy mutatkozott be, mint aki „a legtökéletesebb céget keresi új épületek belsőépítészeti kivitelezéséhez”. A titkárnő szemmel láthatólag potenciális ügyfélnek tekintette. Amikor Martina a megbeszélés időben biztos léptekkel és portfólióval a kezében belépett Herr Hornbostel irodájába, tudta, mit kell tennie. . .

Egyszerűen csak el kellett adnia egy jegyet a Staatsoperbe aznap estére. De nem akárkinek, hanem pontosan ennek az alacsony, sűrű, fekete hajú embernek, még sűrűbb bajusszal.

– Üdvözlöm, Martina vagyok Pozsonyból. És Ön hová valósi?

IVÁN ANDREA FORDÍTÁSA

JOÃO RICARDO PEDRO

A te arcod lesz az utolsó

Az anya és a Szovjetunió végnapjai

Mivel szombat volt, korán kelt fel: nyolc óra tizenöt perckor. Felöltözött: farmer, piros blúz, szandál. Megfésülködött: a haja lófarkban, amely lágyan a bal vállára omlik. Megevett egy natúr joghurtot. Egy fél banánt. Fogat mosott. Elment hazulról. Hívta a liftet, de a hívógomb fénye nem gyulladt ki. Várt hat másodpercet, újra megnyomta a gombot. Semmi. Lement a lépcsőn: három emelet. Az kapu kilincse kicsúszott a kezéből, nagy csattanással csapódott be. Felvette a napszemüvegét. Belépett a kávézóba. Ivott egy feketét. Vett egy csomag zöld rágót. Kiment a kávézóból. Lement a piacra. Almát vett: egy kiló tíz dekát. Körtét: egy kiló hetven dekát. Banánt: kilencvenöt dekát. Epret: egy kilót. Cseresznyét: másfél kilót. Makrélából: tizenkettőt. Hekkből: kettőt. Sügérből: négyet. Tőkehalból: egyet. Tökből: egy szeletet. Retket: kettőt. Spenótot: egy csokorral. Sárgarépat: tizet. Krumpliból négy kilót. Vízitorma-levelet: egy csokorral. Brokkolit: negyven dekát. Virágból: gerberát. Pékárut: két maffrai cipót és tizenkét kiflit. Csillagfűrtöt: fél litert. Eljött a piacról. Visszavette a napszemüvegét. A bevásárló szatyrokat ötször tette le a földre, hogy pihentesse a karját. Bement a házba. Hívta a liftet. A hívógomb fénye nem gyulladt ki. Felment a lépcsőn: három emeletet. A bevásárló szatyrokat kétszer tette le a földre: egyszer az első emeleten, aztán a második és a harmadik között. A bevásárló szatyrokat még egyszer letette, hogy kinyissa az ajtót. Levágta a szatyrokat a konyhában. Leült. Kinyújtóztatta a karját. Kinyújtóztatta az ujjait. Ivott egy pohár vizet. Felállt, hogy kimenjen a fürdőbe. Pisált. Megmosta a kezét. Visszament a konyhába. Elrakta, amit vásárolt: a hűtőbe, ami a hűtőbe való, a kamrába, ami a kamrába való. A virágot vízbe tette egy vázában. A vázát az asztalra tette a nappaliban. Elment hazulról. Lement a lépcsőn, nem hívta a liftet. Óvatosan fogta meg a kapukilincset. Felvette a napszemüvegét. Áthaladt két háztömbön. Bement a szupermarketbe. Fogott egy bevásárlókocsit. Vett tejet: négy litert, félzsírosat. Kávét: tíz dekát, közepesre őrölve. Carolino rizst: egy kilós csomagot. Spagettiből két fél kilós csomaggal. Főtt sonkából: prémium minőségű, húsz dekát. Edámi sajtból: húsz

dekát, szeletelve. Lány sajtból: hat darabot egy csomagban. Vörös babból: egy konzervet, nyolcszáznegyvenöt grammot. Apró szemes babból: egy konzervet, nyolcszáznegyvenöt grammot. Csicserborsóból: egy konzervet, nyolcszáznegyvenöt grammot. Tonhalat: hat dobozzal. Tojást: L-es méretűt, húszas dobozban. Szemetes zsákból: harminc literes, negyven darabos. Mosogatószer: egy liter. Por a mosogatógéphez: egy csomag, két és fél kilós. Mosószer: egy csomag, negyven adaghoz. Kék és fehér mosószappan: négy dekás darabok. Folyékony szappan: két flakon, három-három deci. Fogkrém: két tubus. Sampon: egy flakon, normál hajra. Balzsam: egy flakon, normál hajra. Joghurtok: nyolc natúr, nyolc eperdarabokkal, négy vegyes gyümölcsös. Natúr gyümölcslevek: almaléből egy liter, körteleből egy liter. Ásványvíz: négy harminchárom centiliteres üveg. Kijött a szupermarketből. Áthaladt két háztömbön. Kinyitotta a kaput. Felment a lépcsőn. Belépett a lakásba. Elrakta, amit vásárolt: a hűtőbe, ami a hűtőbe való, a kamrába, ami a kamrába való. Bezárkózott a fürdőszobába. Megnyitotta a melegvíz-csapot. Megnézte, hogy milyen meleg. Várt néhány másodpercet. Kijött a fürdőszobából. Bement a konyhába. A férj reggelizett: kenyeret mártogatott a nagy bögre tejeskávéba. A fiú reggelizett: tejet és egy vajás kiflit. Jó reggelt kívántak egymásnak. Kitergette a törülközőt. Szólt a férjnek, hogy a lift nem működik. A férj azt felelte, hogy talán nem is romlott el, talán csak nem csukták be rendesen az ajtót valamelyik emeleten.

Az anya megint elment. Újra hívta a liftet. A hívógomb nem gyulladt ki. Felment a lépcsőn a negyedik emeletre, megnézte a liftajtót. Felment a lépcsőn az ötödik emeletre és megnézte liftajtót. Lement a lépcsőn. Megnézte a liftajtót a második emeleten. Az első emeleten megnézte a liftajtót és megnyomta a hívógombot. A hívógomb lámpája nem gyulladt ki. Megnézte a liftajtót a földszinten. Kiment az utcára.

Feltette a napszemüvegét. Levette a napszemüvegét. Belépett a fodrászszalonba. A nő, aki csinálni szokta a haját, nem csak fodrász volt, hanem látó is, és kártyából és kagylóhéjból és tenyérből is jósolt, ránézett, és azt mondta:

'Jaj, Paula asszony, hogy maga mennyire fényes, és milyen jók a rezgése! Asszonyomat ma csupa angyal veszi körül.' Ő elmosolyodott, és azt mondta: 'Drágám, egyszerűen csak jól áll nekem a fehér, semmi több.' Aztán leült a forgószekbe, hátrahajtotta a fejét, behunyta a szemét és hozzátette: 'Figyelj ide, Daniela, ma szabad kezet adok neked. Azt akarom, hogy szókére fess. Vágatsz a hajamból, kiválaszthatod az árnyalatát, úgy fésülheted, ahogy jónak látod. Szólj, ha kész vagy.'

A fodrásznő boldogan kacagott fel, és belevetette magát az izgalmas feladatba. Egész idő alatt egy szót sem szóltak. Ő csukva tartotta a szemét, de nem úgy, mint az, aki nagy várakozással néz egy meglepetés elébe, inkább mint aki testileg-lelkileg átadja magát a kéjes élvezetnek. Daniela keze a rendelkezésre álló teljes eszköztár segítségével tétovázás nélkül haladt előre, mintha már régen megállapodtak volna a beavatkozás megfelelő stratégiájában. És valóban, amikor Daniela elkezdett dolgozni a fodrászszalonban, azonnal egymásra hangolódtak. Daniela elmesélte neki a titkait és tanácsokat kért tőle. Cserébe jószolt a tenyeréből, kártyát vetett neki, és nemcsak a jövőjét tárta fel, de a múltját is kitalálta. A múlt előtti múltját: 'Paula asszony, maga szőke volt előző életében. Biztos vagyok benne. Ki kell próbálnunk.' 'Nekem csak a hajam volt szőke, de te egy igazi szőke nő vagy.' Évekig játszották ezt a játékot: 'Asszonyom, egyszer majd rájön, hogy igazam van.' 'A férjem meg majd idejön, és akkor megkapja tőle a magáét.' Daniela elvégezte az utolsó mozdulatokat, a tükör felé fordította a széket, nagy levegőt vett, kihúzta magát, és bejelentette: 'Paula asszony, kész vagyunk.'

'Csak akkor nyitom ki a szememet, ha megígéred, hogy soha többet nem szólítasz asszonyomnak.'

Daniela megígérte, és Paula kinyitotta a szemét. És amit maga előtt látott, az az édesanyja arca volt, éppen olyan, amilyennek emlékezett rá. Mellette, a vállá fölött Daniela szemét elfutották a könnyek, és két fekete festékcsíkot rajzoltak még mindig kamaszos arcára. Egymásra néztek a tükörben. Megfogták egymás kezét. Összeültek. Daniela azt mondta: 'Legyen mindig boldog! Imádkozom magáért.'

Föltette a napszemüvegét, és kijött a fodrászüzletből. Belépett a kávézóba. Rendelt egy kávét és egy tejszínes kosárkát. Odaköszönt egy szomszédnak, aki ott ült az egyik asztalnál, és keresztretjévent fejtett. Megkérdezte tőle, észrevette-e, hogy a lift elromlott. A szomszéd emlékeztette rá, hogy ő a földszinten lakik, és ezért sosem használja a liftet. Megitta a kávéját. Megette a tejszínes kosárkát. Fizetett. Elköszönt a szomszédtól és a pincértől. Bement Sabino úr papírboltjába. Kinyitotta a kaput. Felment a lépcsőn: három emelet. Bement a lakásba. A fia azt kérdezte: 'Apa látta már?' Ő azt felelte: 'Nem, még nem.' Körbejárt a lakásban. Alsóneműt szedett össze a földről. Zoknit. Pizsamát. Zsebkendőt. Kinyitotta az ablakokat. Áthúzta az ágyat. Beindította a mosógépet. Felvette a kötényét. Megpuccolt nyolc krumplit. Föltette egy fazék vízbe. Megsózta. Meggyújtotta a legnagyobb égőt a tűzhelyen. Megmosta a sügért. Egy lábost megtöltött vízzel. Meggyújtotta a középső égőt a tűzhelyen. Sót és borsot szórt a lábosba. Egy szelet citromot. Egy kis tejet. Amint a víz forni kezdett, óvatosan beacsúsztatta a sügért. Lejjebb vette a lángot. Az órájára nézett. Hagyta, hogy főjön. Bekapcsolta a sütőt. Kikent egy hóálló üvegedényt margarinnal. Beletette a sügért az edénybe. Mellérakta a főtt krumplit. Mindent megszórta borssal. Citromlevet nyomott rá. Leöntötte tejszínnel. Beletette az üvegedényt a sütőbe. Ránézett az órájára. A férj kijött a konyhába, és azt mondta: 'Hívták a liftszerelőt, állítólag még ma kijönnek.' Észrevette a felesége szőke haját. Négy másodpercig bámulta a felesége szőke haját. Majdnem kicsúszott a száján: 'Emlékeztetsz valakire'. Azt mondta: 'Hú, bassza meg'. Aztán belesett a sütőbe. A feleség megkérte, hogy terítse meg az asztalt. A férj megterítette az asztalt. A feleség az órájára nézett. Belesett a sütőbe. Szólt a fiának. Kivette a tálát a sütőből. Odatette az asztalra. Megszórta vágott petrezselyemmel. Leültek ebédelni. A férje megkérdezte, kére egy kis bort az ebédhez. Igent mondott. A férj teletöltötte a poharát. 'Mi ütött beléd?', kérdezte a férj. 'Ilyen kedvem volt', felelte. Cseresznyét ettek. Végül a férj rágyújtott egy cigarettára. A fiú felállt az asztaltól. A nő azt mondta: 'Nem iszom kávét. Ma reggel már kettőt is ittam.' A férj belenyomta a csikket a maradék szószba a tányérján. A nő leszedte az asztalt. Rendet csinált a konyhában. Kiteregette a ruhát. Beindította a mosogatógépet. Leült a fotelbe. A fiú bezárkózott a szobájába. A nő lehunyta a szemét. Eszébe jutott Cesárió Verde egy verse. Felállt. Megkereste Cesárió Verde könyvét. Levette a polcra. Leült a fotelbe a könyvvel a kezében. Ki se nyitotta. Csak hagyta ott feküdni az ölében. Behunyta a szemét. Az emlékezetében felidéződtek Cesárió Verde

arcvonásai. Se nem szép, se nem csúnya. Micsoda bánat. Micsoda melankólia. Eszébe jutott az apja, aki nem szerette Cesárió Verdét. Túl beteges. Túl zavaros. Az apja, aki fejből idézte Shakespeare szonettjeit, és az anyja, aki mindig kijavította a kiejtését. És az apja válasza: 'Néha elfelejted, hogy én Torres Vedras-i vagyok. Már az is csoda, hogy egyáltalán tudom, ki az a Shakespeare.' 'Síri épületek, hegynyi méretűek', ez a verssor járt a fejében. Talán el is aludt. A telefoncsörgésre riadt fel.

A nő lehunyta a szemét. Eszébe jutott Cesárió Verde egyik verse. Felállt. Megkereste Cesárió Verde kötetét. Levette a polcra. Leült a fotelbe a könyvvel a kezében. Ki se nyitotta. Csak hagyta ott feküdni az ölében. Behunyta a szemét. Emlékezetében felidéződtek Cesárió Verde arcvonásai. Se nem szép, se nem csúnya. Micsoda bánat. Micsoda melankólia. Eszébe jutott az apja, aki nem szerette Cesárió Verdét. Túl beteges. Túl zavaros. Az apja, aki fejből idézte Shakespeare szonettjeit, és az anyja, aki mindig kijavította a kiejtését. És az apja válasza: 'Néha elfelejted, hogy én Torres Vedrasban születtem. Már az is csoda, hogy egyáltalán tudom, ki az a Shakespeare'. 'Síri épületek, hatalmasok, mint a hegyek', ez a verssor járt a fejében. Talán el is aludt. A telefoncsörgésre riadt fel. A fiú kirozott a szobájából azzal, hogy mindjárt kezdődik a meccs. Leültek a tévé elé. A fiú a hollandoknak drukolt. Az anyja a szovjeteknek. A férj azon drukolt, hogy sérüljön már le valaki, hogy foglalják el a pályát, hogy jöjjenek a moszkvai tankok, hogy tizenegyesekkel kelljen eldönteni a meccset, és mindegyikük mindegyiket hagyja ki, és aztán az örökkévalóságig rugdossák majd a tizenegyeseket, és mindegyiket kihagyják, és aztán tudom is én hány óra múlva a nézők hagyják ott a Müncheneri Olimpiai Stadiont, a tévécsatornákon szakítsák meg az élő közvetítést, a focisták pedig majd magukra hagyatva a gyepen sorra hagyják ki a tizenegyeseket. Az ügyel az ENSZ közgyűlése is foglalkozik. Aztán egyszer csak Van Basten a tizenhatos sarkáról Mühren beadását kapásból kapura lövi, a labda pedig hihetetlen röppályát jár be – amelyet, ahogy a fiú éleslátón megjegyezte, egyszerűen nem lehet összeegyeztetni a kapura rúgás sebességével, tehát csakis két dolog történhetett: vagy a Föld gravitációs ereje nőtt meg néhány pillanatra, vagy a jelenség le sem írható a newtoni mechanika három alaptörvényével, és csak a kvantummechanika által derülhet rá fény –, és Daszajev feje fölött repül be a kapuba. Ez gyönyörű volt, ismerte el a feleség. A szovjetek sose lóttek volna ilyet, ismerte el a feleség. Már meg is van az eredmény, ismerte el a feleség. Hetven évnyi tudományos szocializmus, proletárdiktatúra és fejlett demokrácia után még egy vacak Európa-bajnokság se jut nekik, ismerte el a feleség. Na jó, egyszer megnyerték, ki tudja, hány évvel ezelőtt. De most lenne rá igazán szükségük. Halálra fagyott milliók Szibériában, ez a szemét Van Basten meg ott áll egyedül a tizenhatos sarkánál a Müncheneri Olimpiai Stadionban, ismer-e el a feleség. Ez gyönyörű volt. A fiú ugrál, ordít, goóóó! A férj megesküszik rá, hogy les volt. A fiú kontrázik, hogy az apja nem normális, mi az, hogy les volt, hogy a francba lett volna les. Az apa végül meghajol a tények előtt, miután végignézi a különböző szögből és sebességgel lepörgetett visszajátszások sorozatát, és azt mondja, hogy Mühren beadása szégyenletes volt, Van Basten kapura lövése meg egyenesen gyalázat, de ezt a béna Daszajevet még így is át tudták verni, és hogy senki se tud rendesen futbalozni Beckenbauer óta. És hogy az egyetlen jó dolog az volt a Szovjetunióban, hogy túladtak a papokon, és hogy nem is tudja megérteni, hogy a szentfazék felesége hogyan lehet képes nekik drukkolni. A feleség nem válaszolt. Kiment a konyhába. Már nem akarta tovább nézni a meccset. Még a kupa átadását sem. Még az érme kiosztását sem. Semmi mást nem akart már látni. Bezárkózott a konyhába. Levest főzött. Tejszínes tőkehalat készített. Csokoládékrémet készített. Vacsorát készített: marhahúst sültkrumplival és tükörtorjással. Asztalhoz ültek. Ettek. A férj rágyújtott. Elszívta a cigarettát. Elnyomta a csikket a krémtől maszatos kehelyben. A feleség azt mondta: 'Rákóm van'. A bal mellére tette a kezét, és azt mondta: 'Itt'. Aztán azt mondta: 'Hétfőn megműtenek, holnap fekszem be a kórházba'. Aztán azt mondta: 'A kamra tele van, tejszínes tőkehalat csináltam, a fagyasztóban van, és egy fazék levest'. Aztán azt mondta: 'Van még marhahús, meg darált hús és borda is a fagyasztóban'. Aztán azt mondta: 'Bent kell maradnom legalább egy hétig, aztán majd meglátjuk'. Mást nem mondott. A fiú elkezdett felaprítani egy darab kenyeret egyre kisebb és kisebb darabokra. Amikor már nem lehetett még kisebbre aprítani, még a körme hegyével sem, akkor egy kis halomba rakta a darabkákat, ami az idő múlásával egyre nagyobbra és nagyobbra nőtt. A férj cigarettára gyújtott. Valaki csengetett. Egyikük sem állt fel.

Bibe

Elég sokan vannak, egy csíkos rokovnikban vezeti őket a tata, minden lapra jut egy egészen május huszonnyolcadikáig. Ha hazamegyek, kihúzom a kisasztal fiókját, az ágy melletti fotelbe ülök, fejem felett festett hegyek, fenyvesek, ez Žabljak, 1988. A mama képeket vagdos az újságból, legyen a tatának mit beragasztania, Irénke az állatokkal foglalataskodik, a lányai a fővárosban. Apámat elég sokan keresik, csak méhészek, mert apám, mióta nyugdíjas, nekik dolgozik, maszekol, cserébe meg kapja az ingyen mézet, néha propoliszt. Személyesen jönnek, nem jelentkeznek be előre, apám a mamáék naplijában lógó naptárba jelöli: március 5, Mikica, 2 db mézpergetőgép.

A rokovnik sötétkék és bőr borítású, a tata még a munkahelyén kapta, belül Jugoszlávia térképe, Szerbia piros, Vojvodina, Crna Gora és Kosovo rózsaszín. Csak Pelikan tollal ír bele, kis üvegcsebből szívja fel a fekete tintát, anyámnak mondta, amint megírom a disszertációm, nekem adja. Vagy ha előbb meghal, akkor is én kapom, de anyám tudja, az Irénke a lányainak akarja. A mama korábban csak a Magyar Szó csütörtöki számát vette meg, mert ahhoz műsorújság is jár. Faggyaséktól kérte el a vasárnapi halottasrovatot, onnan hozta a tejet is, amíg a lába és az idegei bírták. Most kénytelen boltit inni, anyám veszi, Zdravo mleko, az Irénke is ezt issza, közben rosszszallóan néz. A tata meg minden reggel joghurttal kezdi a napot, a két decis műanyagdobozt a szájához emeli, a maradékot pedig kikanalazza. 2010. október 15-én, amikor a Magyar Szó kistudósítója lettem, a szerkesztőm elküldte az igazgatóságra a címem, innentől fogva kapja ingyen az újságot a család. Anyám örül még most is a legjobban, főleg, hogy már nem is dolgozom nekik. Ő viszont az iskolából hozza a Hét Napot, szerdánként, a mama most már napi két órát vagdos, a tata meg kénytelen szortírozni. Anyám életében nyolc szerelmes levelet írt. Egy átlátszó fóliában őrzi apám válaszai, a családi ékszerek és a diplomája mellett. „Diplomirani profesor mađarski jeziki knjizevnost”, négy aranygyűrű, egy szakadt aranynyaklánc, a nővérem elsőáldozási ezüstpülbevalója, a dédapa aranyfoga, egy halom feltépett boríték, a bélyegzőn a dátum: 1988. Amikor apám megkapta a behívót, anyám elsőként ezeket rakta be a bőröndbe. „Hogy nálunk legyenek az értékeink”, mintha valami ilyesmit mondott volna, a mama kihozta a saját aranyláncát is, a medálképen Szűz Mária. A tata nem szólt semmit, az ángyiektól hajnalban búcsúztunk, Irénke az állatok közül integetett, a férjétől nem köszöntünk el, vele már akkor is rossz viszonyban voltunk. A tata ötlete volt Žabljak, „10 nap teljes kikapcsolódás, faház, fél panzió”, állt a prospektuson, amit a munkahelyén kapott. Irénke nem jött, nem akarta őrizetlenül hagyni az állatokat, hiába mondta az ángyi, az ángyika, beköltözik ő majd a kisszobába. „Egyetlenem, noha itt nyugalom van, hiába hoztam magammal a jegyzeteimet, nem tudok a vizsgáimra tanulni, te jársz a fejemben, örökké. Veled kelek, veled fekszem. Szeret, csókol a te Bibéd.”

A méhészek nagyrésze egyidős apámmal, aki csak kétszer adott fel hírdetést a Svaštarában, utána már nem volt szükséges, elég sokan nyitogatták a kaput. A tata műhelyében dolgozik, ott van kifüggesztve a rádióamatőr oklevele is, a munkasaftalon, a satu mellett egy két literes dunsztosüvegben ötven parások. A tata rokovnikjába apám neve alá 2012. június 6-án bekerül, mézpergetőgép-gyártás, csak kézi hajtásúak, utána három felkiáltójel. A fényképmellékletben csak egy képen van rajta (apám anyám mellett, házasság, 1989), a Magyar Szó vasárnapi halottasrovatából kivágott gyászjelentések után pedig a pergetőkrről szóló, fotóval ellátott hirdetés ragasztódik, noha a mama ollója soha nem érintette a Svaštarát. A Mikica pontosan ötvenhat éves, van egy fia és egy lánya, azt mondta anyám, ha más nem marad, a fiával érdemes lenne. Mézet árulni mégiscsak jobb, mint tejet, jut eszembe, mikor már Szegeden vagyok, és az otthonról hozott akácmézet csorgatom a teámba. Kizárólag gyógynövényteát iszok, már a boltban veszem, noha a tata, még

mielőtt a rokovnikjával kezdett volna foglalataskodni, kijárt a tóra gyógynövényt szedni, azt szortírozta, szórta szét a padláson, majd a mama dunsztosüvegeibe rakta. Az ángyi vagy az ángyika, ahogy Irénke nevezi, nem eszik mézet, „Pazarlás”, mondja, az pedig egészen biztos, a családból a spóroláshoz a sógorom mellett ő ért a legjobban. Csak hideg vízben fürdik, és mindenképp a legolcsóbbat veszi, még akkor is, ha, ezt mindenki tudja, nagyon is van mit nekik a tejbe aprítani.

Amikor mégsem maradtunk Magyarországon, „Mert anyád nem tudott ott megmaradni”, ahogy apám, ha kettőnkön kívül senki más nincs a szobában, állítja, a mama, hogy Irénkét születésnapja alkalmából felköszönthesse, visszakérte az aranyláncot a medállal együtt. Azóta Irénke ott hordja a nyakában, ha lehajol, Szűz Mária arca érinti az állatok orrát. A lányainak a fővárosba küldi a kolbászokat, a szalonnát, ha apám nem lenne elég szemfüles, a mézből is jutna. Az egyik szegedi ismerősömnek, aki kölcsönadta nekem a hűtőjét, mert ő vett egy újabbat (Whirlpool WBE 3411), a Facebookon csak két profilképe van: szomorú Maja és mosolygós Maja, a kedvétől függően változtatja őket. Néha úgy tesz, mint aki nem érti, mit mondok, „Hibásan fejezed ki magad”, rosszszallóan néz, pedig mindketten magyarok vagyunk.

A disznók a hazaérkezés előtti éjszakán törtek ki az ólból, az Irénke hajnalban egyedül drótozta meg az orrukat, ezt meséli utólag, de biztos hazudik. „A tata tegnap eltörte két bordáját”, mondja anyám a telefonba, a mama meg továbbra is csak vagdos, ollója az ágya mellett, a kislámpánál, a két decis pohárban csapvíz. A falon festett hegyek, fenyves, a kép alján a felirat: Žabljak, 1988. „Egyetlenem, reggelenként nagy sétákat teszek. A fenyőfák között kis út kanyarog, oldalt virágok, néha lehajolok, letépek őket. Mindenfelé lepkék, méhek, bogarak. Zsibong az erdő, zsibong a tisztás is. Mintha megboldult volna az egész természet. Bolondulok érted én is. Csókol, szeret a te Bibéd.” A mamáéknak már nincsenek disznók, Irénkének vannak, meg a férjének, anyám sógorának, akivel évek óta nem beszélnek, noha elég közel laknak. Apám méhészei pergetik a mézet, a Mikica gyakran kopog be hozzánk, ha nem marad más, anyám a fiát akarja nekem. Nem mondom senkinek, de nem csak a tejet nem szeretem, a férfiktól is gyakran irtózom. Cickafarkteát iszom, akácmézet folytatok bele, nyúlik az aransárga masszsa, ha nem vagyok elég óvatos, ragad tőle a kezem is.

Kint a szálláson, ahol az ángyiek laknak, két mélyhűtő van. Már nem tudják a húst hova pakolni, Irénke hizlalja a disznókat, az ángyiek böllére vágja, a mama még néha besegít, tartja a vándlingot, süti a vért. Szűz Mária arca nap mint nap az állatok orrához ér, Irénke azt állítja, ezeket is ő drótozza. Két törött borda fekszik az ágyban, a rokovnik a kisasztal fiókjában, benne annyian vannak, hogy kitöltik egészen május huszonnyolcadikát. Anyám nyomja a mama kezébe a röntgenfelvételt, a mama nézi, ujjjaival végigköveti a két repedést, a tatának mondja, „Kár, hogy túl nagy, nem tudod beragasztani.”

Az ötven parásokhoz még nem nyúlt senki, pedig apám szerint be kellene vinni a bankba, hátha még átveszik. „Ezeknek már semmi értékük nincs”, legyint a mama, miközben Irénke kukoricát főz. Ezt sokáig nem tudtam, noha fontos, a sógorom kedvenc étele a kukorica. Ha jóllakik, Irénke arcát nyalogatja. Irénke nyakában ott fityeg a medál, a sógorom már a mellét gyömöszli, anyám virágokról álmodik, az erdőben, a réteken méhek röpdösnek, a bibére szállnak. A falon festett hegyek, fenyves, a mama ragasztót vesz elő, felkeni a falra. Miközben arra gondolok, talán mézet sem kellene árulnom, a ragasztóra nyomódik a mellkas domborzata, rajta két repedés.

KOMMENTÁROK ÉS VITÁK

Perniola, Mario
„Elitizmus és
populizmus”
Magyar Lettre
Internationale, 36

MARIO PERNIOLA

Egy utolsó „ócskaság”

A katolicizmus

Miután tönkretette a közoktatást, a felsőoktatást, a szociális szférát, a munkásosztályt, a szakszervezeteket, a kisvállalkozásokat, a kiskereskedelmet, az egészségügyi rendszert, a családot, a független újságírást... maradt még egy utolsó „ócskaság”, amit a populista kapitalizmus lerombolhat: a katolicizmus. Ez természetesen érvényes a többi történelmi vallásra is (a zsidóságra, a protestáns egyházakra: az evangélikus, a református és az anglikán hitre, az afro-brazil törzsi vallásokra); ezeket mind felválthatják az ezoterikus tanok, a New Age, a szekták, mindenféle új szenciációk, amelyek tökéletesen illeszkednek az ő illuzionisztikus okkultizmusához, amely „progresszívnek” állítja be magát, és amely belső békét és karizmatikus eksztázist ígér, nem beszélve a hívek társadalmi felemelkedéséről. Más szóval a kulturális és filozofikus környezetbe ágyazott vallásokat gyorsan le kell cserélni a fideista tudatlanságra.

Namármost, ami a katolicizmust illeti, nagyon is helyénvalónak tűnik felidézniünk a „segíts magadon, az Isten is megsegít” közmondást, vagy ahogy Loyolai Szent Ignác mondta: „*Cselekedeteid legfőbb szabálya ez legyen: úgy cselekedj, mintha a siker tőled függne és nem Istentől; és úgy bízd rá magad Istent, mintha mindig ő cselekedne helyetted*”. Túl sok minden van a jelen katolicizmusában, ami ütközik a vallásos érzékenységgel, és ez, még sokkal inkább, mint a filozófia vagy a művészet, csak nagyvonalú, megengedő klímában tenyészik. Túl sokan lettek allergiásak a dogmákra és a szentbeszédre, mert a kétszínűség és a képmutatás megnyilvánulásának tekintik ezeket. Van valami abban, ahogy felszólít a hitre, és arra, hogy így vagy úgy viselkedjünk, ami erősen ellentmond az egyetemes vallás nagyságának. A *katolikus érzésről* című könyvben, amely nemsokára megjelenik német és arab fordításban, azt állítottam, hogy a katolicizmusnak ma *kulturális fordulatra* van szüksége, ami kiszorítja az ortodoxiát és az ortopraxist, vagyis a dogmákat és a moralizmust, és az esztétikai és spirituális aspektusokra helyezi a hangsúlyt.

Meglátásom szerint éppúgy leáldozott a haladó szellem korszaka, amely a második vatikáni zsinat idején a levegőben volt (és amelyre a liberális protestantizmus hatott), mint ahogy vége a nyolcvanas évek integrizmusának is (amelyre az amerikai protestánsok és az iszlám

fundamentalizmusa gyakorolt befolyást). A 2000-es év Jubileuma nagy médiakeret hozott, amit rögtön csúfos spirituális kudarc követett. A két kongresszus, amelyen részt vettem abban az évben – „Az egyház mint jelenség ma” a Pápai Urbaniana Egyetemen és „A kétezres év Jubileuma” a La Sapienza Egyetemen – az értelmiségiek nyugtalanságát mutatta ki egy olyan egyházzal szemben, amely nem tudja, mit kezdjen velük. Valóban, a kognitív megközelítés (az igazság) és a parenetikus aspektus (a morál) egyaránt a papság kézi vezérlésű irányítása alatt áll.

Ezt követően azonban két új körülmény állt be. Az első: hogy egyre többen vannak a világban az úgynevezett „kulturális katolikusok”, azok, akik a katolikus kultúrához tartozónak vallják magukat, de nem érdekli őket az egyház dogmatikus-morális gépezete. A második: a szocio-antropológiai tudományok elkezdtek érdekelni a vallásos jelenségek, mivel ezeket elválaszthatatlannak tekintik a kultúráktól, amelyekben termékeny talajra hullottak. Olyan idöket élünk, amikor sok tudós tesz fel kérdéseket a katolikus identitásról és annak újradefiniálásáról.

Ma a legnagyobb veszély, amely a vallás valódi megtapasztalását fenyegeti, nem az ateizmus felől jön, hanem az ezotéria felől, amely nem más, mint a tömegkommunikáció kiterjesztése a vallás színterére, vagyis a szinkretizmus minden eddigi mértékét meghaladó formájáról beszélünk. A globalizáció hatással van a katolicizmusra is, és most az a kérdés, hogy mit kezdjen az Európán túli vallásokkal és kultúrákkal, az azokkal fennálló kapcsolatával, éppen azért, mert a katolicizmus, per definitionem, „univerzális”. A kulturális megközelítés tehát teljesen más, valójában ellentétes irányba halad, mint az ökumenizmus, amely több mint egy évszázadon át sikertelenül igyekezett újra megeremteni valamilyen egyetemes keresztények között azáltal, hogy rámutatott egy sor közös pontra, hogy a három nagy keresztény egyház ezeken a pontokon találkozhasson. A kulturális megközelítés ezzel szemben aláhúzza a katolikus, a protestáns és az ortodox egyház különleges tulajdonságait, rámutatva megingathatatlanságukra – és ezzel a filozófiai eljárással fenntartja, hogy minden vallásos tapasztalást *iuxta propria principia* kell minősíteni. A mostani helyzet tökéletes ellentéte egyfajta vallási „melting pot”-nak, olvasztótégelynek, amelyben minden mindennel keveredik, ahogy az az ezote-

rikus szinkretizmusban is történik. Ebben a témában nagyon érdekesnek találtam Claude Geffré domonkos rendi szerzetes szavait, aki egy interjúban így fogalmaz: „Bábel tornyának története (IMózi) arról tanúskodik, hogy büntetést érdemel az az ember, aki Isten helyett kíván egységes királyságot teremteni, eltörölve a nyelvi, kulturális és vallásos sokféleséget”. Geffré továbbmegy: „A vallás a kultúra szívében helyezkedik el, ezért a vallásos szókincset is kulturális környezetében kell elhelyeznünk ahhoz, hogy érthetővé tegyük azt [...]”. Bár az üzenet egyetemes, a hallgató mindig egyedi, mert egy meghatározott kulturális és vallásos kontextusban foglal helyet.”

Ez a gondolatmenet arra biztat minket, hogy jobban megismerjünk más nemzeti és vallásos hagyományokat; ám ettől még nem feledkezhetünk meg arról, hogy a katolikusok egy tekintélyes része a saját hagyományait sem ismeri igazán, és így az utánozva rivalizálás helyzetébe kerül hol a protestantizmussal, hol az iszlámmal, hol pedig a média világával. Sokan azt vetették ellen *Az érzésről* című könyvem elolvasása után, hogy létezik egy laikus érzés is, amely függetlenséget és autonómiát élvez bármilyen vallásos előfeltevéssel szemben. Én úgy látom, hogy a laikus érzés nem más, mint a pogány vallások (amilyen az ókori latin vallás), illetve a 18. századi protestáns újjáéledés elvilágiasodott formája. Nincs kétség afelől sem, hogy számos 19. és 20. századi politikai ideológia valójában világi vallás, az is a meglehetősen fanatikus és vérszomjas fajtából.

Soft power Kínában és nemtörődömség Itáliában

Egy névtelen kritikusom (Macsmo) az „aNobii” nevű, könyvekre szakosodott közösségi oldalon a következő kérdést tette fel a *Berlusconi avagy ami '68-ból megvalósult* című könyvemben szereplő vaskos passzus kapcsán, amelyet a maoista kulturális forradalomnak és a legyőzésének szenteltem: „hogy jön ide ez a sok sztorizás Kínáról?” A választ a két világhatalomra törekvő kulturális modell szembeállításában kell keresnünk – az Egyesült Államokbeli (ahol a neoliberalizmus hódít és tör uralomra) és a kínai modellt (ahol a *soft power* konfucianus mértékletesség itatja át). Írásom, a *Berlusconi avagy ami '68-ból megvalósult* azért emeli ki ilyen mértékben a kínai történelem 1980 óta zajló szakaszát, mert kimutatja, hogy „a négy ócskaság” maradiságát, amelyhez a maoista kulturális forradalom ragaszkodott, amelynek segítségével kizárta az országot a világ geopolitikai sakkjárájáról, 1980-tól kezdve letiporta egy komplex világstratégia. Ez pedig visszaadta a vezető

szerepet a haladó gondolkodásnak, amely egyenlőséget biztosít *soft power* és *hard power* között, és az eredmény közismert nevével *smart power* lesz.

Álláspontom helyességét megerősíti Davide Cucino sinológus könyve, a *Kína nemsokára*. A *soft power* azt is jelenti, hogy Kína képes felhasználni a történelemhez, a kultúrához, az intellektuális, esztétikai és művészi kifejezőmódokhoz kötődő eszközöket oly módon, hogy azok megerősítsék a nemzeti szellemet és vonzóvá tegyék azt más nemzetek számára. Cucino egy visszatérő kifejezést idéz, amelyet kínai vezetők rendszeresen használnak: ők egy „mérsékelt virágzó társadalmat” (*xiaokang shehui*) jelölnek meg célként. Ez a kifejezés azért különösen érdekes, mert a mérsékletre helyezi a hangsúlyt, nem pedig véget nem érő növekedésre. Ez a stratégia már megvalósult, amikor létrehozták a Konfuciusz Intézetet a világ minden táján (jelenleg 350 van belőle), tévécsatornákat indítottak más nyelveken (angolul, franciául, spanyolul, arabul és oroszul), kínai nyelven is szerkesztik a nemzetközi információs médiumokat, értékállóvá tették nyugdíjas tudósok és szakértők járandóságát, intenzíven népszerűsíteni kezdték kínai szövegek külföldi fordításban megjelent kiadásait és fordítva, nyugati szövegeket kínaiul, ilyen eljárásokkal növelve a kínai kultúra befolyását az egész világon. Rám különösen nagy hatást tett, ahogy újraértékelték a 2500 éves kínai császárságot, összevetve azt a római birodalommal, már csak azért is, mert magam is készítettem ilyen összehasonlítást az első kínaiul is megjelent könyvemben – *Ritual Thinking. Sexuality, Death, World*, az angol kiadásból fordítva –: ebben a kötetben elsőrendű jelentőséget tulajdonítok a rítusnak mint kormányzati eszköznek, és ez az a pont, ahol találkozik az ókori római mentalitás a konfucianussal.

Cucino megjegyzi, hogy a *soft power* már említett óriási erőfeszítései ellenére az eredmények ezidáig alulmúlták a várakozásokat, következésképp azt állítja, hogy hosszú lesz még az út, amelyet Kínának végig kell járnia annak érdekében, hogy a világ első országává váljon. Akár-hogy is, ha szembeállítunk egymással egy olyan kultúrát, mint a kínai, amely értéket csinál a saját ezeréves örökségből, egy másikkal, amilyen a nyugati kultúra, amely a magáét a disznók elé veti, könnyű megjósolni, mi lesz a végkimenetele ennek az összeütközésnek, ami annál is abszurdabb, mint hogy a két mentalitás között rengeteg találkozási pont is van (Matteo Ricci sztoicizmusától a római harcművészetten át Sun Tzuig). Ez az oka annak,

hogya a kínai kultúrára való reflektálás ma *a mi problémánk*, jobban, mint valaha.

Olaszországban ezzel szemben még nem ért véget a maradiak harca az „ócskaságokkal” szemben. Átszerveződnek vagy még inkább bezárnak külföldön a kultúr-intézetek; senki nem tesz semmit azért, hogy elősegítse az olasz nyelv terjedését, amelynek tanítását több országban (Brazíliában, Ausztráliában...) felváltotta már a köz- és felsőoktatásban a spanyol nyelv tanítása. 2012. január 1-jétől megszűntek a Rai International sajtó gyártású műsorai; nincs már angol nyelvű olasz nemzeti tévécsatorna; kevés az olyan olaszul kitudnőn beszélő külföldi diplomás (főként az ázsiai országokból), aki lehetőséget kapna a beilleszkedésre az olasz társadalomba (hacsak nem olasz állampolgárral kötött házasság útján és/vagy idegenvezetőként); nehezen hasznosíthatók a külföldre költözött olasz szakemberek, tudományos kutatók, potenciális szabadúszó újságírók képességei; az olasz gondolkodás elterjedése külföldön szinte teljes egészében egyéni kezdeményezéssel múlik... Neoliberális kifejezésekkel élve, az úgynevezett humán-, kulturális és szimbolikus tőkét pazarolja el az ország, még hozzá irtatlan mértékben, és ezzel egyidejűleg a legizetlenebb termékeket hozzák be és fordítják le (csak észak-amerikaiak legyenek).

Szüntelenül helyi ügyek miatt civa-kodnak, miközben elképednek, amikor évek óta elhanyagolt, súlyos problémák, amiket nagyon is jól ismernek azok, akiknek azokat meg kellett volna oldaniuk, töréspontokhoz érkeznek; csak úgy ömlenek belőlük a látszólag globális megközelítésből eredő, hangzatos szövegek, miközben legkésőbb 1992-ben kihuny a nagyobb pártokból a tudat, hogy nemzetközi mozgalomhoz tartoznának.

Egy élcelődésre hajlamos barátom azt javasolta, hogy Olaszország csatlakozzon Németországhoz vagy az Egyesült Államokhoz; de kétlem, hogy ezek az országok akarnának bennünket. Kizárólag a katolikus egyháznak és a maffiáknak van globális víziója; az előbbi, jóllehet meglehetősen elmaradott *soft powerrel* és kevésbé átlátható gazdasági eszközökkel rendelkezik, továbbra is az egyetlen világhatalom, amelynek központja félszigetünkön található. Az utóbbiak azonban olyan *hard powerrel* élnek, amely egyáltalán nem elhanyagolható és olykor talán felül is smúlja az állami *hard power*-t.

Gyakran esik szó arról, hogy az uralgó osztály mennyire nem vállal felelősséget – ezt nevezik rosszállóan *nem-törődömségnek*. Pedig nevezhetnénk azt felelőtlennek, tudatlannak, elmaradottnak, egoistának, korlátoottnak és bármi másnak, de nem-törődömnek soha. Általában ezt a kifejezést politikai értelemben a politikai közöny vagy a szociális érzéketlenség szí-

nonimájaként emlegetik. De a szó eredete pont az ellenkezőjére mutat: túlfűtött, vakmerő aktivizmusra, amely „nem törődik” felforgató, lázadó, illegális tetteinek következményeivel. A kifejezést (menefreghismo) Gabriele D'Annunzió tulajdonítja, aki-ről majdnem mindent el lehet mondani, csak azt nem, hogy gyáva lett volna. A szó története egy nagy diadallal kezdődik, amelyet D'Annunzio az Arditivel vitt véghez (egy katonai rohamegység volt ez az I. világháború alatt) és minden felforgató lendületét összeszedte a Fiume elleni hadművelet (1919) során: ekkor ugyanis 2600 arditit vezetett a város meghódítására, és saját szakállára hozzá is csatolta azt az Itáliai Birodalomhoz. A későbbi események tükrében D'Annunzio felfogása még nagyobb jelentőségre tett szert. 1920-ban hősünk nyílt konfliktusba keveredett az olasz kormánnyal, amikor is kikiáltott egy független államot, a Carnarói Olasz Köztársaságot. A kifejezést később a fasizmus tette magáévá; ugyanakkor a fiumei legionáriusok közül kerültek ki azok, akik 1921-ben megalapították az „Arditi del Popolo” nevű anarchista szervezetet.

Most biztos lesz olyan, aki ezt írja majd az interneten: mi köze Montinak a fiumei Arditikhez? Egyértelmű, hogy nincs közvetlen kapcsolat közöttük!

Ha így folytatja, a Monti-kormány azt kockáztatja, hogy kitermel egy sor mindenre elszánt mai Arditit, fasisztákat vagy anarchistákat. Ez itt nem egy kecské-káposzta reláció – nem valósulhat meg a két dolog egyszerre (tudniillik az elszegényedés is meg a növekedés is). Megfelelő *soft powerre* van szükség, amelyből világosan kiderül, mit fogyasszunk el, és mi az, amit *nem szabad felélni*. Elképesztő, hogy ma Enrico Berlinguer jelenti sokak számára a politikai gigászt, még azok számára is, akik sosem szerették, éppen az ő fogyasztásellenes *soft powerje* miatt! A *megszorítás*, amelyet ő hirdetett a hetvenes években, a szociálpolitika egy koherens és jól felfogható kommunikációja volt, miközben semmiben sem különbözött a mai kínai vezetők „mérsekelten virágzó társadalmától”. A nyugati *soft power* ellenben ezt állítja: „vegýetek az olcsóbbat, vegýetek profi, szakszerű szolgáltatást olyan szakemberektől, akiknek a legalacsonyabb a munkadíja, egyétek azt, ami akciós, utazgassatok ész nélkül, csak fogyasszatok, fogyasszatok, fogyasszatok!”

Az olasz társadalom ma a teljes destabilizálódás pillanatait éli. Majd szétveti a düh, a frusztráció és a mérge. Úgy érzi, kicsúszott alóla a talaj, hogy bármikor koldusbotra juthat, hogy nincs tekintéllyel rendelkező, hiteles vezetője, hogy semmibe veszik képességeit és kompetenciáit, hogy már nem biztos abban, hogy jogállamban él-e, hogy nap mint nap el kell viselnie a médiaterror bombatámadásait

természeti és kulturális, egyéni és közösségi, spontán és manipulált katasztrófákról; úgy érzi, megsemmisítette a korrupció, kiszigerelték a maffiák és az uzorások; egy szó mint száz, egy reményvesztett társadalomról beszélünk.

Ez a társadalom előbb-utóbb ezt fogja mondani: „törődöm is én ezzel!”, a kifejezésnek éppen abban a felelőtlen, aktivista értelmében, ami azt D'Annunziohoz és a fiumei Arditikhoz társította. Vonja le a következtetéseket az olvasó. De vigyázat: nem látok senkit, aki rendelkezne D'Annunzio géniuszával vagy az Arditik bátorságával... csak az erőszakosságukat látom visszaköszönni.

Biztos vagyok benne, hogy a Monti-kormány összes minisztere (még néhány millió művelt emberrel együtt) képes lesz rá (ellentétben korábbi kormányok sok más minisztereivel), hogy felfogják Francesco Guicciardini megjegyzéseit, amelyeket az *Emlékek*ből idézek írásom lezárásaképp.

ALBERTO SCARONI

A képzelet csapásai (a hatalomra)

Olaszország helyzete nem más, mint a megvalósult '68. Mario Perniolának ez az apoftegája, amely pamfletjének végén (*Berlusconi avagy a megvalósult '68*, Mimesis, Milánó, 2012) maga a bebizonyított teorema, azzal a feltétellel működőképes, hogy „Hatvannyolcon” egy hosszú történelmi folyamatot értünk (*durván* a 1960 és 2010 közti időszakot), amely egy változó mértani szerkezetű Mozgalomba tömörül; és hogy „Berlusconi” nem egy embert, hanem egy jelenséget értünk, amelynek – ahogy Hérakleitosznak a tűz vagy Marxnak az áru – egyetlen dolog számít.

Ma egyre csak színt vallunk Berlusconi mellett vagy ellen, de hát nem róla van szó, hanem az utóbbi ötven évről, egy egész korszakról, amelytől a pszichénk szeretne megszabadulni. Még csak nem is politikáról beszélünk, hanem egy egész *Zeitgeist*ről, egy világprogramról, amelyben az a bizonyos egyén, akinek az árnyéka az egészként tűnik fel előttük, igazából nem több, mint egy szinekodké (egy *pars pro toto*). Röviden fogalmazva, lehet, hogy az egész egy *idioszinkratikus*, egyszemélyes képet ad, ez igazából csak látszat.

Ami számít a fentiek szerint értendő '68-ban, az a programja. Ez pedig a következő volt (összefoglalva): *a hatalomakárnak fel kell váltania minden reális célt*, kiváltépp akkor, ha egy struktúráról van szó. Első helyen a munkát, tehát a családot, az iskolát, a felsőoktatást is át kell formálnia a vágy, amelyben egzisztenciálisan megmutatkozik az ösztönök és tehetségek autentikus volta. Innen a totális szabályvesztés

„CXXXI

Nagy különbség van aközött, hogy egy fejedelem alattvalói elégedetlenek vagy pedig, ha elkeseredettek. Az elégedetlen ember ugyanis, ha ártani akar neked, nem sodorja könnyelműen veszélybe saját magát, hanem kivárja a megfelelő alkalmat, amely lehet, hogy nem is lesz soha. Az elkeseredett ember azonban megszállottan keresi az alkalmat, amikor árthat, és könnyedén reményre lobban vagy részt is vesz a hatalom elleni ármánykodásban. Míg az első embertípustól tehát ritkán, a másodiktól állandóan óvakodni kell.” (*fordította Tekulics Judit. in: Francesco Guicciardini: Politikai és erkölcsi intelmek / Ricordi politici e civili, kétnyelvű kiadvány. Eötvös József Könyvtár, Budapest, 2010.*)

EÖRSI SAROLTA FORDÍTÁSA

az egyén viselkedésében, főképp ami a szexuális viselkedést illeti. Mindent egybevéve tehát valódi *ellenkultúra* ez, amely a gyakorlatban egy olyan közeget jelent, ami zsigerből elfordul mindenfajta kompetenciától, és averzióját csak tetézi, ha az ilyen kompetenciát egy rendszer [mondjuk egy hivatalos szervezet], egy pozíció, egy dokumentum fogalmazza meg. És tessék, meg is van a mindennap tapasztalható ellenségeség az intézményekkel szemben, legyenek bár igazságügyi vagy közigazgatási, de még inkább egészségügyi intézmények – utóbbiaknak ugyanis félreérthetetlen közvetlenséggel van az egyén kitéve: a testénél fogva. És tessék, meg is van az ideológiai szétáradás: vitalizmus, fiatalságmánia, spontaneizmus, imediatizmus, prezentizmus. A történelem elutasítása kiváltépp (vesszen minden, ami régi), nem beszélve a logikus gondolkodásról, hovatovább csak az maradhat, ami a „jelenről” szól, amelynek ugyanakkor mindig nyitva kell maradnia, korlátok nélkül.

Egy ilyen individualista megközelítésű kulturális lázadásra érezhetően nagy volt az igény. De a pontosság kedvéért le kell írunk, hogy '68-ban két meghatározó áramlat is keletkezett. Az egyik, a leninisták és a trockisták (amely utóbbi szerint egy értelmiségi kisebbségnek kellene tanítani és vezetni a tömegeket egy párt diktatúrájának segítségével) irányzata a saját ideológiájának dugájába dőlt, amelynek a lényege az egypártrendszer volt. A másik azonban ugyancsak elterjedt ezidőjárat: ez a neoanarchisták és a Március 22. Moz-

galom (amely szintén támogatta a tömeg autonómiáját úgy, hogy utóbbinak *tanácsokon* keresztül kellett volna kormányoznia, vagyis olyan politikai döntéshozó szervek képviselték volna, amelyek választott tagjai bármelyik pillanatban elmozdíthatók). Ez utóbbi áramlatra egészében az orosz- lengyel Jan Wacław Machajski anarchista elmélete hatott (1866–1926), aki az Októberi Forradalom után jobb híján mégiscsak beállt bolseviknek Moszkvában). Az ő elmélete szerint az értelmiség egy olyan társadalmi testületet alkot, amely *szembenáll* a munkásosztállyal.

Az antiintellektualizmus fűtűl a kompetenciára

De az antiintellektualizmus akkor már közkeletű kulturális adottság volt, amely rendelkezésre állt az akkori legmodernebb innovatív hullámoknak. A francia forradalom alatt például, 1794-ben, Lavoisier, a mai kémia atyja azért az idejáért került guillotine alá, miszerint *la république n'a pas besoin de savants* és az úgynevezett Egyenlők Összeesküvése, élén Babeuffel és Buonarrotival, minden egyenlőséggel szembeszállt, az értelmiségiekét is ideértve. A 19. században azután az antiintellektualizmus egyre gyakrabban bukkan fel, még a képzőművészeti és irodalmi avantgárdban is. Lautréamont az egalitarizmust az irodalomra is alkalmazza: azt hirdeti, hogy mindenki írjon verseket, míg úgy ötven évvel később a *dada* mozgalom fogja zászlójára tűzni a „mindenki képes művészetet csinálni” eszméjét; a *gesztus* a művészi, nem a mű. Még később az amerikai Andy Warhol azt a következtetést vonja le, hogy ha így állnak a dolgok, a közvéleményen, vagyis a társadalmi (és látványos gazdasági) sikeren múlik annak eldöntése, hogy egy mű mennyire bír művészi értékkel, és hogy ebből fakadóan senki nem szalaszthatja el a sanszot, hogy alkotóvá váljon és megkapja a ráeső 15 perc hírnevet, függetlenül attól, hogy mi az, amit előállít.

A hatvanas években a *kompetenciát*, a szakértelemet vonják kétségbe, úgy általában, mindenki csinálhat mindent addig, amíg tetteit konszenzus hagyja jóvá. A következő évtizedekben a *social network*ok termelik ellenőrizetlen tartalmak tömegeit, amelyeket olyan önjelölt versenyzők hoznak létre, akik kivonják magukat mindenfajta hitelesítési törekvés alól. Nem meglepő tehát, hogy a politika ma felhasználja ezt a kulturális létezőmódot, amelyben a vezető találomra kiválaszt és a jogi ügymenetet felülírva kinevez bárkit (bármelyik és mindegyik funkcióhoz), aki tetszőleges okból elnyeri tetszését. Az antiintellektuális rezsim az, amely fűtűl a kompetenciára, igaz, ez az autoriter melléfogás bizonyos értelemben analóg a bolsevizmusával.

Fontos tudnunk, hogy ez a kulturális átmenet magát a *munkát* is megváltoztatja (zárójelben megjegyezzük, hogy a munka Lukács marxizmusa szerint ontológiai tény, ami megalapozza az emberi létet.) A nyolcvanas évektől a *net economy* lehetővé teszi, hogy a munka új technikai szerkezete a gazdasági szerkezetet is meg tudja változtatni, mivel a mechanizmus, amiből a profit létrejön, ma egyre kevésbé az egyszeri dolgozó munkájának azonnali kiszámlányolása (klasszikus marxista megfogalmazásban: az *abszolút értéktöbblet* kitermelése): a termelő erők ugrásszerű fejlődése következtében (amelynek hátterében a materiális és intellektuális kommunikáció új technológiai állnak) egyre inkább „a monetáris tőkéről a társadalmi tőkére” kerül a hangsúly, hogy Perniolát idézzük (vagyis Marx, sőt Lukács grammatikájával élve: *a relatív értéktöbbletre*).

Luc Boltanski és Guy Debord: konnekcionista és szituacionista

Más szóval: a *háló* (úgy ahogy vannak, egész fenomenológiájukat tekintve: az informatika, a közlekedési hálózat, a szervezett érdekközösségek, a lobbik, a rokon viszonyok stb.) globálisak lesznek, *főként állnak* az egyes társadalmaknak, ugyanakkor *azokon belül* mindenütt jelen vannak, míg végül a maguk nagyon is komoly *játékával* döntő fölényre tesznek szert a kapitalizmus hagyományos gazdasági dinamikájával szemben. Játékról beszélünk, de a szónak a Hans Georg Gadamer-nél megjelenő értelmében, ahol ez a személytelen egység a maga szabályaival magába szívja a játékost, megszüadítva őt a csupán szubjektív kezdeményezés kötelezettségétől. Itt érhetjük tetten ideológiai szinten az egyéni kompetencia fogalmának, a dolgozói képességeknek értékvesztését.

Vessünk azonban egy pillantást, mondja Perniola, arra a „névtelen, semleges, mondhatni, filozófiai valamire, ami a fináncialis kapitalizmus esszenciáját alkotja”, ahol a menedzser egy játékos, vagyis nem több, mint szakterületének egy specialistája. A szituacionista Guy Debord (akinek legfőbb célja volt, hogy az egyén viselkedésétől elmozdulva összezavarja a rendszert) a *nem dolgozásra* biztatott. A kapitalizmus konnekcionista választ adott: a *hálózatokat* helyezi előtérbe, ahol a munka önmagában keveset számít.

Az előbbiekben Luc Boltanski francia szociológus elméletére utaltunk, aki szerint ma a kapitalizmus egy harmadik formáját éljük meg: a konnekcionista kapitalizmust, a háló kapitalizmusát, amely újfajta szellemiséget hordoz magában. Perniola egy 2002-es esszéjében előveszi Boltanski téziséit, amely szerint a kapitalizmusnak, ennek a formailag önkéntes

csatlakozáson alapuló társadalmi rendszernek mindig szüksége lesz arra, hogy a benne részt vevő egyéneken keresztül *legitimálódjon*, ezért a szellem magában véve nem felépítmény, hanem része a gazdaság dinamikájának. A protestáns szellem után, amelyet Max Weber írt le 1904-ben, a 30-as években a kapitalizmus által egy újabb szellem bontakozik ki, hogy *bizonyítékát* adja saját legitimitásának, válaszul a munkásmozgalom kritikájára: ez pedig a nagy, centralizált, racionális vállalat, amely hasonlóképpen centralizált szakszervezetekkel egyeztet a munkakapcsolat formai feltételeit, feladatokat és felelősségeket, a bért rögzítő szerződésekről.

A hatvanas években ehhez a társadalmi-gazdasági kritikához még hozzájön a kultúra kritikája: a személy *autenticitása* és *autonómia*ja tömeges értéké válik. És már itt is vagyunk egy új legitímációnál, amely csak a nyolcvanas években teljesedik ki, amikor is ezek az esztétikai típusú követelések kedvező fogadtatásra lelnek. A „kapitalizmus harmadik szelleme” kedvéért a menedzser *kreatív* válik. A *bohém* művész örököseként (amaz csak *artiste* életvitele miatt nevezhető művésznek) az ő kompetenciája lassan a „kapcsolatépítési képességben” mutatkozik meg. Ezenkívül lehetővé teszi olyan marginális, a konvenciókat áthágó, forradalmi üzleti területek beáramlását, amelyekkel eddig nem vagy kevésbé érintkezett. Innentől fogva a fogyasztás (boldogság), a siker (érték), a csoport (üzlethálózat) és társak alakítják napjainkat, mindenestül kiszajátítva azokat a gazdasági szférának.

Igy állja ki a próbát a kapitalizmus harmadik szelleme: *kulturális* győzelmet arat a munkásmozgalom társadalmi-gazdasági kritikája fölött. Teszi ezt oly módon, hogy megfosztja a társadalmat a gazdasági gépezet látványától, értékek (boldogság, autonómia, kreativitás, felszabadulás) leple alá rejti azt, amelyek, bár kulturálisak, a fent ábrázolt manipuláció lényegében gazdasági eszközökké teszi őket; ők lesznek a *fogyasztás*. A manipuláció továbbá magába szívja a '68-as libertárius mozgalmat és a *critique artiste* fáklavívóit, „akik elégedettek a munkaszervezetben, és általában a társadalomban végbement változásokkal” (L. Boltanski: A kapitalizmus szellemének egy új komponense, Álgalma, 3. szám).

A dolgok ilyenén állása szerint nagy jóhiszeműség lenne arra törekedni, hogy megmentsük '68-at pusztán egalitarizmusáért és a benne élő vágyért, hogy még meglássa a kapitalizmus végét. Nos igen, de van úgy, hogy vágyunk valamire, és mégis az ellenkező irányba törekszünk. Ez az, amit Perniola pamfletje felró '68-nak: hogy tudniillik azért dolgozott, hogy romboljon, nem a kapitalizmust, hanem az egyetemet, amely a Nyugat

történetében „a polgárság alapvető eszköze arra, hogy megdöntse a nemesség társadalmi-politikai hegemóniáját”, más szóval modern gépezet az uralkodó osztály tagjainak kiválasztására, amely most elősegítheti *kritikus* megújulását.

A középosztály gátat vet saját fejlődésének, és ez nem kedvez a kapitalizmusnak. A kapitalizmus és a polgárság közti hagyományos szövetség nem létezik többé. A polgár ma bérmunkás (igazgató, mérnök, tanár, hivatalnok, újságíró), akit ploretarizált – elsősorban – az életstílusra, és ehhez nagyban hozzájárul, legalábbis Olaszországban, a társadalmi mobilitás kudarca, amelyet eddig nyitott és kollektív egyetemi szolgáltatások (ismeretmegosztás hálózatokon keresztül, könyvtárak, laboratóriumok, kollégiumok, menzák stb.) segítségével sikerült fenntartani. Ma egy fiatalnak muszáj az amorális familizmusra bíznia magát, amely egyfajta „foglalkozási rabságra” kényszerít (hasonlóan a középkori röghözkötéshez), és amely ezzel szembe menve felszítja az egyén türelmetlenségét (ő miért igen és én miért nem?).

Az egyetemek tönkretétele: a butaság korát éljük

Az egyetem mint intézmény tönkretételenek része volt abban, hogy körvonalozódjon egy most érvényes *ellenségesség a kultúrával szemben*. Ami nem pusztán egy, az olaszországi hagyományoknak tulajdonítható folklorjelenség, a közismert népi undor a *műveltek osztályával* szemben; nem, ez egy alapvető tény. Visszfényében egy váratlan téma jelenik meg: egy *új uralkodó osztály* kialakulása. Miközben a jelenlegi társadalomnak egyre több műveltség-re, kompetenciára, kritikus szellemre van szüksége ahhoz, hogy szembenézhesen feltáratlan problémáival, a jelenlegi kapitalizmusnak egy működő uralkodó osztályra van szüksége, amely beleilleszkedik a gazdasági gépezetbe, vagyis alkalmas (angol, internet, vállalkozás) és ideológiai képzett: számára a legfontosabb az *új* (az élet folyamatos kísérletezés) és a *cselekvés* (a tett mint érték). Minden más fecsegés, élőlökődés, luxus, vagyis a gazdaságot terhelő kiadás. A politika is értelmetlen, ugyanakkor sajnálatos szűkségszerűség, úgy is mint meggyőző erő a tömegek számára.

Ezért érdekes tehát Perniola felhívása, miszerint vigyázzó szemünket Kínára vessük, ne a Nyugatra. Éppen mivel, a hatvannyolcas „kulturális forradalom” után (amely „a bűdös kilencedik kategória” címkével látta el az értelmiségieket, miközben tekintetét visszafelé, egész pontosan Konfúcius felé fordította, ahelyett, hogy inkább a „négy ócskasággal” nézett volna farkasszemtel, ebben az erőteljes fejlődésben levő országban épp

most kezd egyre erősebb lábakon állni az értelmiségi közbenjárás (és itt jön a képbe a konfucianizmus, amely arra tanít: tanulmányozzuk a régit, hogy megismerjük az újat), vagyis a kultúra, az értelmiség munkája. Nem a mandarinokról van szó tehát a maguk mozdulatlan világról alkotott ideológiájával, hanem az értelmiség funkciójáról, amely most körvonalazódik a maga valójában, mégpedig céltudatosan, abban az országban, amelyet Perniola követendő példaként állít elének.

A mostani „óriási civilizációs fejlődés a kínai társadalomban”, amely a minőség (szuzhi) fogalma körül forog és a „kiválóság mint életsílus, kulturáltság, úriemberség, nemeslelkűség” esztétikája körül, Perniola szerint megfelel a „jólneveltség kultúrájának”, amely, állítja Norbert Elias, lehetővé tette a reneszánsz korban a nyugati modernitás megszületését, méghozzá a „belső tökéletességre”, vagyis az *érzelmek irányítására* alapozva, ami akkor jön létre, ha az ember elsajátítja a „formai és szimbolikus gesztusok nyelvét”. Konfúciusz valóban kijelenti, hogy „le kell győzni saját magunkat” és „a rítusokhoz fordulni”, mert ettől szilárdulnak személyes kapcsolataink harmonikussá.

Mintha csak egy fiktív tanmese lenne mindez, ami arra való, hogy kijelölje a végigjárható utat a mai olasz valóságban, amelyet megfertőzött a spontaneizmus, amely egykoron – a távoli 1968-ban – még szép és lángoló és fiatal volt, de mára reményvesztett, pragmatikus szubjektívizmussá kopott. A mi esetünk azért más, mert nálunk a régi társadalmi kötődések bomlanak szét, és általában – mivel nincsenek meg a megfelelő kulturális eszközeink ahhoz, hogy megformáljuk az újakat – a *polgári szellem* is szertefoszlik a szemünk

előtt. A butaság korát éljük. „A buta... véleménye egyik pillanatról a másikra változik... hanyatt-homlok rohan... bele az első dologba, ami szembejön... képtelen figyelni... nem tud maradandó értékeket elérni... csak ide-oda ugrál... és mindenre... igényt tart.” Mi pedig, nyakig sülyedve a kommunikáció áradatában, még annyira se tudjuk összeszedni magunkat, hogy *felháborodjunk*.

A megváltás az ész visszahódításában rejlik. Perniola ennél köt ki; el kell hagynunk a butaságot, „az értelmi képességeknek ezt a perverz elhajlását”. Konkrétabban: vagy vissza kell térnünk a kiinduláshoz, „vagyis a klasszikus és keresztény tanok oktatásához (ami nálunk Konfúciusz megfelelője), vagy nincs menekvés”.

Érdemes felidézni Luigi Malerba szavait, aki a legutóbbi évezred vége felé, magának feltett kérdésére, miszerint *Mire való az irodalom*, választát így fejezte be: ma egy veszélyes, sőt, fenyegető, technopragmatista gondolkodás uralkodik, „és sajnos ez csak fokozódni fog, mert az irányító pozíciókat túl gyakran foglalják el olyan emberek, akikből hiányoznak azok a vigyázó perspektívák, amelyeket csak a humán műveltség adhatna meg nekik. Hogy álljunk a sarat a »kurta gondolkodás« felelőtlen ostobaságával, közönységességével, arroganciájával szemben; hogy ellenálljunk a rövidlátó, elkapkodott döntéseknek, amelyeket nap mint nap el kell szenvednünk; hogy újra lendületet adhassunk a kulturáltság kilátásainak, azt hiszem, éppen az irodalom lehet nagy segítségünkre, amelytől amúgy is azt várjuk, hogy vezekeljen a képzelet világában elkövetett bűneiért.”

ÉÖRSI SAROLTA FORDÍTÁSA

SERGIO BENVENUTO

A demokrácia kudarca Olaszországban

Első *flash*. Áprilisban az olasz állam feloszlatta néhány dél-olasz település helyhatóságait, köztük a legszentebbnek számító Camorra Casal di Principéjé, és egy komisszárt küldött ki a helyi közigazgatás élére. Az ok erre az volt, hogy ott ismert camorristákat választottak be a helyi vezetésbe, akik azt ígérték, hogy azoknak, akik erre igényt tartanak, engedélyeket fognak adni egyébként meg nem engedett házak megépítésére és egyéb törvénysértésekre. Alig akadt olyan, aki ezen felháborodott volna Olaszországban.

Második *flash*. Néhány nappal Mario Monti – nem hivatásos politikusként álló, ezért „szakértőinek” nevezett – kormánya hivatalba lépését követően találtam ezt az új végrehajtó hatalom ellen írt blogot. Az állt benne, hogy Mario Monti „az

erős hatalmak”: a bankok és a nemzetközi pénzvilág embere, és a legerősebb európai hatalmak által forszírozott neoliberais politikát akarja keresztülvinni Olaszországban. Ahelyett hogy felvette volna a harcot a finánciókével, Monti kormánya első lépésként magasabb adókat vetett ki mindenkire, még a legszegényebbre is. Ez egy antidemokratikus kormány, mert nem demokratikusan választották meg, még ha a parlamentben a baloldaltól a jobboldalig széles támogatottsággal rendelkezik is, a technokrácia hatalmát testesíti meg. Olaszországban a demokrácia „kommisszárokkal” kormányoz. Az európai hatalom birtokosai, írják az *indigado* blogban, féltek a demokratikus választásoktól. Amikor Papandreu 2011 novemberében azzal a javaslatlall állt elő, hogy a szí-

gorú gazdasági megszorító intézkedéseket tegyék fel népszavazásra, az európai vezetők egy szempillantás alatt eltérítették ettől a szándékától. Azt gondoltam volna, hogy ez egy szélsőbalos blog, de kiderült, hogy jobboldali. A Monti-kormány elleni támadásaiban a jobb- és a baloldal majdnem ugyanazokat a fogalmakat, kifejezéseket és fordulatokat használja.

És íme az ezzel szembenálló teória: a *New York Times*-ban éppen azzal a letegett meglepetést Thomas L. Friedman, hogy valami ehhez nagyon hasonlót állított. Friedman megfordítja a bevett klisé, ami szerint a Nyugat szenvedne hiányt demokráciából: szerinte nyugati vezetők éppen a túlzott demokrácia miatt olyan képtelenek felnőni a feladatokhoz. „Felteszem magamnak a kérdést – írja –, hogy vajon a politikai vezetés minősége nem megy-e veszendőbe minden újabb millió facebook és twitter-felhasználóval”. A vezető politikuskok döntései Friedmann szerint egyre jobban függenek a választók hangulatától; a vezetők nem mernek népszerűtlen de szükséges intézkedéseket javasolni. A politikuskok nem tesznek egyebet, csak közvéleménykutatási eredményeket olvasnak, blogokat figyelnek, twitter- és facebook-bejegyzéseket számolgatnak. A közhangulatnak rendelődnek alá – ez a populizmus.

Az egyik szerint túl kevés a demokrácia, a másik szerint túl sok. De mire is való voltaképpen a demokrácia? A politikai erő túlnyomó része Nyugaton a mai felfogásunk értelmében fogadja el a demokráciát: nagykorú állampolgárok választanak egy kormányzatot azzal, hogy egymással versengő, szabadon szerveződő pártok közül választanak; a kormány rendszerint öt évnél tovább nem marad hivatalban. Mégis van legalább háromféle egymástól alapjaiban eltérő felfogás ennek az eljárásnak az értelméről.

Az első: a misztikus-totalitárius nézet: a választásban Rousseau kifejezésével a *volonté générale*, a közakarát nyilvánul meg, ami nem ugyanaz, mint minden egyes ember akaratának összessége. A demokrácia egyetlen vezért választ, aki megtestesít valamit az adott nép lényegéből. A „vezérnek”, írja Heidegger, „a népakaratot kell szem előtt tartania, ez pedig nem ez egyedi akaratok összessége, hanem eredendő sajátosságokkal rendelkező egész.” Hitlerre hivatkozott, akit 1933-ban demokratikusan választottak meg. Egy holisztikus lény, a nép jut kifejezésre a karizmatikus vezérben.

A második: a másik, a baloldallal jellemző szemlélet a demokráciát a nagyobb egyenlőség és a nép felemelkedése eszközeként tekinti. A demokrácia révén a kevésbé erősek – a többség – végső soron kikényszerítheti az igényei figyelembe vételét a nagyobb hatalommal

rendelkező elitnél. Itt a politikai demokrácia az átfogóbb gazdasági és szociális egyenlőség első fázisa.

A harmadik: A harmadik a liberális kapitalizmus szemléletmódja: A demokrácia a láthatatlan elme, az Adam Smith-féle „láthatatlan kéz” politikai megfelelője. A Smith-féle paradoxon abban áll, hogy míg minden egyes gazdasági cselekvő csakis a legsajátabb, személyes érdekeit követi, mindezeknek az egoista döntéseknek az együttese a közösség gazdagodásához vezet, amennyiben a vállalkozók között szabad verseny folyik. A „politika piacán” pártok és jelöltek versengenek. Ezért fontos a többpártrendszer, és ezért ugyanolyan ártalmas, ha csak egyetlen párt létezik, mint a monopólium a gazdaságban.

A láthatatlan elme

Ha az utca emberével beszélgetek a közügyekről, a *res publicáról*, túlságosan gyakran tapasztalom azt, hogy a „kisember” mennyire nem vesz tudomást aktuális politikai kérdések legelemibb tényeiről. Tehát olyan emberek mennek szavazni, akik többségének halvány fogalma sincs a politikáról. Kész csoda, hogy dezinformált vagy irreálisan gondolkodó embereknek ez a hatalmas tömege az érettebb demokráciákban végül mégis olyan pártokat és személyiségeket juttat be a hatalomba, akik mindent egybevetve mégiscsak működőképesek. A választások eredménye egy olyan kormány, amely ha nem is bölcs, de legalább nem olyan elvetemült, mint amelyet a nem demokratikus rezsimok szoktak produkálni. A tudatlanok tömege ténylegesen jobb „elmét” juttat érvényre, mint az olyan felvilágosult koponyákból álló elit, amelyik okosan dönt mindenki helyett, mint a mai kínai gerontokrácia.

Ennek a három megközelítésnek mégis van egy közös lényegi vonása: az a feltételezés, hogy a demokrácia az optimális rendszer, mert rendelkezik valamiféle mindentudással, amikor a legjobb utakat kell megtalálni.

A demokráciának ehhez a három felfogásához hozzáteszek még egy negyediket: a kevesek demokráciáját.

A demokrácia említett koncepcióira, miszerint az „a népakarat kifejezése”, „a nagyobb egyenlőség elérésének eszköze” vagy „a láthatatlan elme gépezete” volna, sajnos gyakran rációfal a történelem.

A választott vezér: misztikus vízió – egy demokráciában előbb vagy utóbb a saját népe adja ki az újat. Churchill, miután megnyerte a háborút, ejtették az angolok, a jogász Attlee-t választották helyette. Az amerikai törvénykezés intézményesítette a vezérek időlegességét: F. D. Roosevelttől óta senki sem maradhat nyolc évnél hosszabb ideig a köztársaság/az Egyesült Államok elnöke.

BENVENUTO, Sergio
Városi legendák
Gondolat, 2004

„Az igazság angolul beszél”
Magyar Lettre Internationale, 37

„Olasz nyelvjátékok”
Magyar Lettre Internationale, 39

„Bevándorlók konkurenciája”
Magyar Lettre Internationale, 40

„Az adófizetők pénze”
Magyar Lettre Internationale, 41

„Miért utálom Berlusconi-t?”
Magyar Lettre Internationale, 42

„Plátón és a gének”
Magyar Lettre Internationale, 44

„Csak egy barbár hiszi a többi kultúrát barbárnak”
Magyar Lettre Internationale, 47

„A Nyugat keresztje”
Magyar Lettre Internationale, 49

„Párizs rejtelmei”
Magyar Lettre Internationale, 57

„A német pásztor”
Magyar Lettre Internationale, 58

„A kajmán ország”
Magyar Lettre Internationale, 63

„A vallás mint húzóágazat”
Magyar Lettre Internationale, 67

„Szigorú atya és gondoskodó anya: jobb- és baloldal a kapitalizmusban”
Magyar Lettre Internationale, 70

„Akkor Párizsban”
Magyar Lettre Internationale, 71

„Bevándorlás és globalizáció”
Magyar Lettre Internationale, 81

„A történelem előre-láthatatlanságáról”
Magyar Lettre Internationale, 82

A baloldali demokrácia-felfogása egy helyes aspektust ragad meg: a demokrácia több országban is a jóléti államhoz vezetett: a bevándorlóinkat kivéve ma senkit nem fenyeget az éhen pusztulás vagy a fagyhalál veszélye, aki beteg, azt normális esetben ellátják. Ezért gondolják azt, hogy a demokrácia révén a gazdagság és a hatalom sokkal igazságosabb elosztásához juthatunk majd el. Ez az egalitárius tendencia azonban az elmúlt harminc évben az ellenkezőjébe fordult. Ahogy ez a Gini-együtthatóból egyértelműen kiderül, azóta minden ipari országban az egyenlőtlenség expanzióját éltük meg. A maximális egyenlőtlenségi együtthatóval bíró országok között találunk olyan nagy demokráciákat, mint Dél-Afrika, Chile, Brazília, Mexikó és az Egyesült Államok; a demokratikus USA-nak ugyanakkora az egyenlőtlenségi együtthatója, mint az igen kevésbé demokratikus Kínának.

A leggazdagabbak elitje időközben külön népet és nemzetet alkot magában. Ez az elit, a világ lakosságának fél százaléka rendelkezik 69 milliárd dollárral, míg a világ népesség 68 százalékára csupán 8 milliárd jut. A bérek szintje az iparosított országokban csökkenő tendenciát mutat, a finanszírozó profitja viszont az egekbe tör. A demokrácia nagyobb törvény előtti egyenlőséghez és nagyobb állami jóléthez vezetett, de nem tudta elejét venni annak, hogy ezek az áldatlan viszonyok ilyen robbanásszerű méreteket öltsenek.

Szerény életkörülmények között élő emberek milliói szavaztak mégis évtizedeken át jobboldali pártokra, amelyek ilyen mérvű egyenlőtlenségeket szilárdítottak meg. Hogy ennyi szegény ember szavaz olyan pártokra, amelyek gátlástalanul kedveznek a gazdagoknak, a baloldali számára átláthatatlan rejtély marad.

A demokrácia liberális felfogását gyengíti az a tény, hogy „a láthatatlan elme” nem mindig működik. A piac sokszor nem a nagyobb gazdagságot, hanem a még nagyobb szegénységet idézi elő – ezt tanúsítja a 2008-ban kezdődött válság. Sokszor kudarcot is vall a demokrácia, nemegyszer öngyilkos módon. Szabad választások eredményeképpen jutott hatalomra 1923-ban Mussolini és 1933-ban Hitler. 1991-ben az algériai nép az antidemokratikus islamista Üdvfrontot segítette választási győzelemhez, aminek el nem ismerését évekig tartó polgárháború követte. Szabadon választották a szerbek is Szlobodan Milosevicsét, aki aztán háborús bűnösnek került a nemzetközi bíróság elé. Számos további példát lehetne felhozni. Miért hisszük azt, hogy az emberek többségének fontos, hogy szabadok legyenek?

A demokrácia kudarcot szenved akkor is, ha antidemokratikus erőket választ,

akik felszámolják, akkor is, ha olyan vezetőket választanak, akiket a nemzetközi közvélemény és a történelem gazembernek vagy nevetséges bohócnak talál és ilyenként utasít el. (Mi olaszok tudunk erről mesélni.) A „láthatatlan elme” gyakran torzul „látható elmebajj”.

A Berlusconi-kormány 2011 novemberi bukása után a legtöbb közvéleménykutatásból az derült ki, hogy a Berlusconi-val szembenálló ellenzéki pártok – a baloldali és a katolikus közép – választások esetén győztesen kerülnének ki. Ezek a pártok mégis inkább hajlottak Monti „szakértői” kormányának támogatására, mint egy újabb választáson való megmérettetésre. De valóban „szakértői” kormányok nincsenek, így nevezik őket, mert a pártoknak jobb, ha nem nekik kell népszerűtlen, bár elengedhetetlen intézkedések meghozóiént szerepelniük. Ma (Olaszországban) az történik, hogy a szakértői kormányok voltaképpen a pártok csődjét szankcionálják. Ami kényelmes eufémizmus: mert voltaképpen a demokrácia kudarcáról van szó.

Határt szab a demokráciának, hogy egy kormányon lévő politikai erő hajlik arra, hogy (el)kerülje a népszerűtlen intézkedéseket – adók, megszorító intézkedések, bizonyos lobbik előjogainak megnyirbálása –, nehogy elveszítsék a következő választásokat. Unásig ismételtetik, hogy a politikusok nem törődnek az emberek szükségleteivel, hogy csak a saját érdekeiket tartják szem előtt – ez csak kis részben igaz. A politikai osztályt mégis az ellenkezője miatt bírálják: túlságosan is törődnek azzal, hogy mihez mit szólnának az emberek, a népszája íze szerint akarnak mindent csinálni, hogy szavazatokat biztosítsanak maguknak, igyekeznek mindenkinek adni valamit. Amikor aztán egy ország – mint ma Görögország, Spanyolország és Olaszország – a szakadék szélén áll, a pártjai eltűnnek, és a piszkos munkát átengedik az ún. „szakértőknek”. Ezért kellett Giorgio Napolitanónak, a köztársaság nem a nép, hanem a parlament által választott elnökének kézbe vennie a dolgot, és „saját” kormányát kineveznie. Vajon csupán egy antidemokratikus döntéssel állunk itt szemben, vagy az olasz demokrácia csődjével?

Gyámság alá helyezett országok

A mi országainkban az állampolgári jogokat bizonyos esetekben hatályon kívül szokták helyezni a cselekvőképesség megtiltásával vagy korlátozásával. Egyes embereket egy időre megfosztanak bizonyos szabadságjogaiktól „önmaguk vagy mások veszélyeztetése” miatt például elmebaj esetén; mások nem rendelkezhetnek a tulajdonuk felett, ha fennáll a veszély, hogy a családjukat koldusbotra

juttatják elmezavarból, pazarlásvágyból, kábítószer-függőségből vagy játékszenvedélyből kifolyólag. Egy bíró megfoszthat egy apát vagy egy anyát a szülői hatalmától.

Az állampolgári jogok megvonása sokszor ugyanannak az alkalmatlanságnak a különféle megnyilvánulási formáira adott válasz: az egyén úgy él a szabadságával, hogy ezt a közösség társadalma károsnak találja. Az elmélet szerint, amint colpevolistának neveznék (a bíróság a vádlottat bűnösnek találta/colpevole), egyes országokkal is pontosan ez történik.

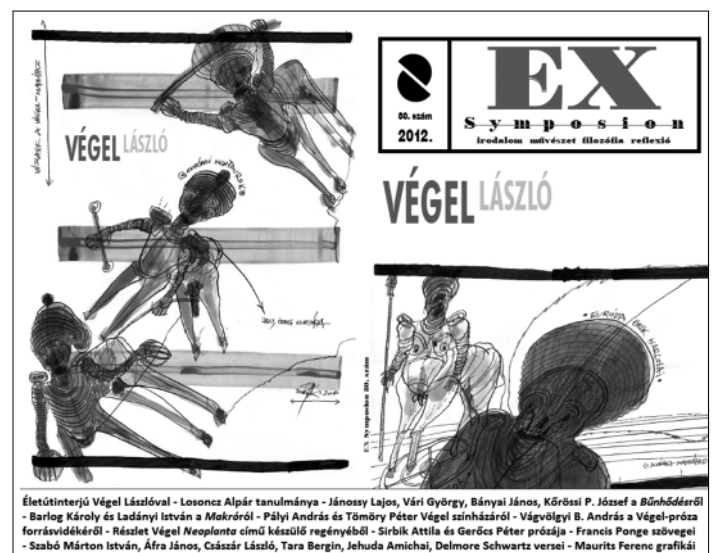
A colpevolisták ezt mondják: azok a közösségek, amelyeknek tagjai közé Görögország, Spanyolország és Olaszország tartozik – a Nemzetközi Valutaalap, az Európai Unió, az Euro-szövetség –, észreveszik, hogy ezek az országok rosszul éltek az önállóságukkal, és ezáltal nemcsak saját maguknak, hanem a gazdasági partnereiknek is ártottak, mert hittek nekik. Következésképpen ilyen vagy olyan módon, mint a kiskorúak, gyámság alá lesznek helyezve. Így hagyott Görögország, Portugália és Írország is az EU részéről komisszárt kineveztetni maga fölé. Ezek az országok engedelmesen követni tartoznak azt, amit az euro-zóna többi országa elhatároz, mert láthatólag nem nőttek fel a feladatukhoz.

Az az elmélet, amelyet innocentistának fogok nevezni – azok, akik a vádlottakat ártatlannak, *innocenti*-nek tartják – radikálisan vitatja ezt a szemléletet. Európában vannak erősebb és gyengébb országok, az utóbbiak gyengeségéről azonban nem a népek tehetnek – állítják az innocentisták. Valójában Portugália, Olaszország, Írország, Görögország és Spanyolország, a PIIGS-országok – kereskedelmi mérleghiányuk miatt szenvednek hátrányt: túl sokat importálnak, mert nem sikerül többet exportálniuk. Az erős országok ezzel szemben – Hollandia, Németország, Finnország – aktív kereskedelmi mérleget tudnak felmutatni: náluk nagyobb a kivétel, mint a behozatal,

nagyobb az export, mint az import. Az innocentisták szerint a válságot Spanyolország és Írország esetében még csak a helyi politikusok számlájára se lehet írni, hiszen ennek a két országnak az állami költségvetése a válság előtt még a Németországnál is inkább rendben volt. A PIIGS-országok elmaradnak az erős országoktól majdnem minden olyan szempontból, amelyek egy ország rangját adják, mint a versenyképesség, a gazdagság és a sajtó szabadsága, a képzettségi szint, a korrupció szintje, a befektetések a kutatásba és fejlesztésbe stb. A PIIGS-országok nem csak strukturális gyengeségeiknek fizetik meg az árát, de még el is marasztalják őket emiatt.

Nem tudom, melyiknek van inkább igaza a két elmélet közül. Kevésbé különböznek egymástól, mint ahogy elsőre látszik. Az első azt mondja, hogy a demokrácia bizonyos országoknak nem tesz jót. A második azt, hogy a demokrácia a gyenge országokban irreleváns, mert nem segít rajtuk. A demokrácia tehát valami olyasmi, mint valami külsőség, ami nem igazán nyomja rá bélyegét egy ország önképére. Tehát vajon az olaszok bizonyultak-e méltatlannak a demokráciára, vagy a demokráciának nem sikerült leküzdenie az ország eredendő gyengeségeit? Tény mindenesetre, hogy a kormányunk esetében „szakértőkhöz” kellett folyamodnunk.

Gian Antonia Stella és Sergio Rizzo újságírók *La casta* (A kaszt) című 2007-ben megjelent könyve másfél millió példányban fogyott el Olaszországban. A könyv azokat a privilégiumokat dokumentálta, amelyet Olaszország választott politikusi élveznek; ez jóval több, mint a más országok választott politikusi által élvezett előnyök. De a könyv sikere csak erősít egy komplett tévedést, mert a tiltakozás ellen, amit Olaszországban „politikai osztálynak” neveznek, teljesen elfedi azt a tényt, ami pedig nyilvánvaló: hogy ezeket az oly mélyen megvetett politikusokat maga a nép választotta. Elefedke-

zünk arról, hogy egy ország politikai osztály többé-kevésbé annak az országnak a kultúráját és a morálját tükrözi, amely kitermeli magából ezt az osztályt. Minél jobban lealacsonyítja egy demokratikus ország a politikusait, annál jobban lealacsonyítja saját magát is.

Az arra vonatkozó felmérések, hogy mennyire bíznak az olaszok az intézményekben, évtizedek óta egybehangzóan mindig ugyanazt a rangsort adják ki: A legtöbben a rendőrség embereiben, a csendőrökben, carabinieriokban bíznak, a köztársaság elnökében, az egyházban. Mindezeket az intézményeket nem a nép választja. Messze a skála alján helyezkednek el mindig a parlament, a kormány és a politikai pártok, azaz a demokratikusan választott intézmények. Az olaszok tehát azokat vetik meg, akiket ők maguk választottak.

A demokrácia nem tudja megakadályozni, hogy egy időre egész népek őrijongó állapotba kerüljenek vagy kölcsönösen lemészárolják egymást. Az első világháború 1914 és 1918 között tömeggyilkosság és tömeges öngyilkosság volt az európai országok részéről, amiben a demokratikus országok is benne voltak. A kormányok olyan szövetségek részeiként, amelyek erre a mérsárlásra kényszerítették őket, csak vonakodva léptek be a konfliktusba. A népek azonban lelkesen vonultak a háborúba: európaiak milliói kaptak hirtelen lángra, hogy kölcsönösen eltapossák egymást. A francia tábornokok csodálkoztak, hogy milyen alacsony volt a dezertőrök számaránya.

És íme egy negyedik felfogás a demokrácia funkciójáról: A demokrácia az az eljárás, amit nagy hatalommal bíró egyének és uralkodó elitiek találtak ki konfliktusaik rendezésére.

A római birodalomban, ami lényegében egy katonai impérium volt, az új uralkodó személyéről polgárháború dön-

tött: a vesztes meghalt, a győztes uralkodott. Ez persze kockázatos és költséges kiválasztási eljárás volt. A királyságok és birodalmak a későbbiekben a trónöröklés módszerét alkalmazták: az egymással versengő hatalmasok megegyeztek abban, hogy a királynő elsőszülött fiát vagy lányát fogják királynak elismerni. A királyságok ezzel sok utódlási konfliktust kerültek el.

Manapság a hatalom birtokosai az arról való döntést, hogy kinek kellene közülük átvennie a vezetést, a demokráciának köszönhetően a nép szavazására hártják, ily módon elejét veszik a forradalmi cselekményeknek, mert ezek feleslegesnek vagy törvénytelennek minősülnek. Az „istenítéletet” a nép kezébe helyezni azért előnyös, mert ennek a rendszernek az a kimondatlan szabálya, hogy az alulmaradót nem szabad üldözni, bebörtönözni vagy kivégezni; éppen ellenkezőleg, a következő választásokon újra indulhat. Meddig a pontig „megengedhető” politikusokat közbűntényekkel vádolni? A demokráciában a politikus egy kimondatlan nyomásnak enged: „Ha közönséges bűncselekménnyel vádolnak, mindig azt fogják hinni, még ha valóban elkövettem is, hogy politikai okokból követtem el.” Erre a hallgatóságos megegyezésre építenek Berlusconi semmitmondó válasza is az ellene különböző kereseteket indító államügyészségnek. Hogy az államügyészek közönséges bűncselekményekkel vádolják őt, az Berlusconi szemében a demokratikus játékszabályok alapfeltévének, a legfőbb játékosok mentelmi jogának, de facto érinthetlenségének súlyos megszegése.

Ma a hatalmasok már nem hadaik harci erejében vagy a pápa áldásában bízva harcolnak egymással, hanem úgy, hogy igyekeznek minél több választói támogatást besöpörni. Ezért olyan fontos nekik a médiák feletti kontroll és a

nagy tömeges szervezetek (szakszervezetek, egyházak, iparkamarák) támogatása. A katonák és papok hatalmát felváltotta a politikai cselekvők hatalma.

Egyenlőség és kiválóság

A demokrácia funkciójának ezt az „arisztokratikus” elméletét támasztja alá valami nyilvánvaló dolog: hogy a demokráciában nem valósult meg nagyobb egyenlőség. Ez táplálja azt a felfogást, amit ritkán hangoztatnak, annyira lehangoló: Minden politikai rendszer mindig is – olykor hatalmas – egyenlőtlenséget fog előidézni az emberek között.

A szocializmusnak csökkentenie kellett volna az egyenlőtlenségeket, ehelyett olyan nomenklaturát hívott életre/állított elő/teremtett, amelyik olyan privilégiumoknak örvendhetett, amit a tömegek még csak elképzelni sem tudtak. Orosz és ukrán barátaim, akiknek még vannak emlékeik a szovjet időkből, azt mesélték, hogy mindig nagyon kevesen voltak a disszidensek, a másként gondolkodó ellenzékiek, még gúnyolódtak is rajtuk, pedig pontosan tudta mindenki, hogy csak a kommunista vezetők juthattak hozzá bizonyos szolgáltatásokhoz és vásárolhattak külön üzletekben, ahol az áhított nyugati termékeket lehetett kapni. A szovjet átlagemberek úgy gondolták, hogy ezek a privilégiumok joggal illetik meg a különleges politikai pozíciókat betöltő személyeket; így vagyunk ezzel mi is, amennyiben legitimnek találjuk, hogy egyesek mérhetetlenül gazdagok, mert a gazdagságot a munkában és az üzleti életben elért siker jogos velejárójának tekintjük.

A hatalmi elithez való tartozás feltételei persze korszakonként és társadalmonként változnak. Az antik római korban az kellett hozzá, hogy valaki jó hadvezér legyen és bízasson a katonái támogatásában. A középkorban nemesnek kellett

születni vagy egyházi karriert befutni. Ma az kell, hogy valakinek a pénzcsináláshoz legyen tehetsége és tudjon „kommunikálni”, azaz képes legyen a tömegeket a médiák felhasználásával megnyerni.

A mai Oroszország vezetői – Vladimir Putyin is beleértve – olyanok, akik már a szovjet rendszerben is hatalmi pozíciók birtokosai voltak, vagy az egykori hatalmasok gyerekei. Bizonyos emberek talán genetikai adottságként különleges érzékük van ahhoz, hogy nagy pénzekhez jussanak vagy hatalomra tegyenek szert vagy mindkettőhöz, politikai rendszertől függetlenül.

A keserű biológiszttikus végkövetkeztetés így hangzana: a *homo sapiens* nem képes igazán egalitárius társadalmat kialakítani, még ha a kiválóság kritériumai társadalmanként különböznek is. Mivel az egyének genetikai adottságai és kulturális örökségük sokrétű és változatos, abban is különbözni fognak mindig, hogy ki mire viszi a társadalmi életben. Mindegy, hogy a képességeik velük születettek-e vagy a családjuknak köszönhetőek – az olyan emberek, akiknek megvan a tehetségük a hatalom felhalmozására és gyakorlására, előbb-utóbb hatalmi pozíciókba fognak kerülni a politikai rendszerektől függetlenül. Egy társadalom időnként dönthet arról, hogy kik legyenek a privilegizáltjai, de nem lehet meg teljességgel privilegizáltak nélkül.

Csak remélni tudom, hogy a történelem rácsófol ezekre a sajnos elég meggyőző tézisekre.

KARÁDI ÉVA FORDÍTÁSA

XX. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál 2013. április 18–21.

AZ EURÓPA KÖNYVKIADÓ VENDÉGEI:
HÁY János, VAMOS Miklós, Eugen RUGE,
Amir GUTFREUND, Giorgio PRESSBURGER,
Jevgenyij POPOV, Jože HRADIL,
Rút LICHNEROVÁ, SZÉCSI Noémi

EURÓPA

www.europakiado.hu
www.facebook.com/europakiado

ÉBLI Gábor

Az antropológizált
múzeum
Typotex, 2005Magyar
múgyűjtemények
1945-2005
Enciklopédia, 2006Múgyűjtés,
múzeum,
mecenatúra
Corvina, 2008Hogyan alapítsunk
múzeumot?
Vincze, 2011„A Guggenheim
Bilbao: egy
amerikai múzeum
Európában”
Magyar Lettre
Internationale, 41„Európa alulnézetből.
Fehér civilizációk a
déli féltéken”
Magyar Lettre
Internationale, 53„A köz és a magán.
Múzeumok és
privát intézmények
a kortárs művészet
nemzetközi
kanonizálásában”
Magyar Lettre
Internationale, 77„Világkiállításra
készülnek.
Klasszikus örökség
és kortárs művészet
Milánóban”
Magyar Lettre
Internationale, 78„Free entry:
A londoni
múzeumokról”
Magyar Lettre
Internationale, 82„Amszterdami
és velencei
múzeumokról”
Magyar Lettre
Internationale, 85„Brüsszeli
múzeumokról”
Magyar Lettre
Internationale, 86„Kényszeresen
kortárs – Bécsi
múzeumokról”
Magyar Lettre
Internationale, 87

ÉBLI GÁBOR

Kortárs kuriozitások kabinetje – Párizsi múzeumokról

(PÁRIZS) – Gyakori és látványos időszak kiállítások, valamint pénzt és médiakapcsolatokat biztosító magán-alapítás: ezt a világszerte terjedő mai kettős múzeumi receptet a francia fővárosban is alkalmazzák. Különösen érdemes ilyen célra közhasznú alapítványt létrehozni, mióta Jean-Jacques Aillagon nemzetközileg ismert kultúrpolitikus és múzeumi vezető javaslatára 2003-ban törvény született arról, hogy az ilyen alapítványok javára befizetett vállalati támogatások hatvan százaléka – maximuma a vállalat teljes éves forgalmának fél százalékában – levonható az adóalapból. Két új intézmény példáján szemléltethető, hogy ez az új felfogás milyen ellentmondásos fogadtatásra lel.

A maison rouge

2003-ban alakult, s 2004 óta látogatható az erre a forrásra épülő intézmények közül a mára egyik legismertebb, a maison rouge. A mulató nevét kisbetűs írásmódban átvevő kiállítóhely a Bastille közelében, a belváros peremén található, s az épület felújításával lépésenként ezer négyzetméteresre nőtte ki magát. Alapítója, Antoine de Galbert üzletemberből lett előbb galériás, majd gyűjtő, s most intézményvezető. A kiállítások nem követnek szigorú programot, bár visszatérő elem a külföldi magángyűjtemények meghívása.

Karakteres példája volt e programnak, amikor egy éve a Berlinben önálló helyszínt működtető Olbricht kollektív vendégeskedett itt. A válogatás megfelelt egy szakmai kiállítás elvárásainak, de két tekintetben igyekezett túlnyúlni a bevett kortármúzeumi modellen. A német gyűjteményből a részben a halál, az elmúlás témája köré szemezgetett tételek ugyan a jelenkori alkotókra fókuszáltak, de a művészettörténet számos korábbi korszakából is merítettek. Kortárs művészetet sok nagy múzeum mutat be a klasszikus vagy a modern anyag többé-kevésbé szerves folytatásaként, esetleg egy-egy mű erejéig keverve, de szabadon, kizárólag a téma mentén asszociálva, a kronológiának fittyet hányva nem szokás nagy intézményekben ilyen kötetlenül válogatni klasszikus, modern és jelenkori művekből.

A hagyományos múzeum alapvetően történeti elrendezésű; a kortárs anyag a klasszikusokhoz képest más osztályhoz, más kurátorokhoz, szemléletileg is más skatulyába tartozik. Talán jogosan – a tudomány szempontjából. De a látogató oldottabb közelítésre kíváncsi. S a különböző korszakokból származó művek elegyítése egészen a tizenharmadik századig megszokott volt a mai múzeumok előintézményeiben. Ezt a történeti hagyományt és mai befogadói igényt miért ne tűzhetné programjára egy magán kiállítási intézmény?

Elfogadható munkamegosztásnak tűnik, hogy a „nagy” múzeumok képviselik az időrendi kánont, míg a kisebb, mozgékonyabb intézmények más szempontokkal lépnek elő. Nemhogy a látogatónak, de éppen a kategorizáláshoz szoktatott, attól eltérni nem nagyon merő szakmai szemnek is hasznos ilyen rendezést látni, hiszen a sematikus megoldások megkérdőjelezésére sarkall. Ugyanilyen elven védhető a maison rouge másik merészsége, a művészeti és nem művészeti tárgyak vegyes bemuta-

tása. Ez a taxonómia uralmát utasítja el, s a reneszánsz ritkaságkabinetek modelljére tekint vissza. A posztmodern legalább negyedszázada napirendre tűzte már a modern kori – időrendi és típus szerinti – besorolások felülvizsgálatát, a határok feloldását. Mára szakmailag az ilyen felfogású kiállításokon nincs is semmi kivetnivaló, bár a nagy múzeumok ritkán vállalkoznak ilyesmire. Éppen ezért jogilag is egy magánalapítványi helyszínen egy másik magángyűjteményből válogatott kiállítás megfelelő terepnek tekinthető ilyen experimentális kiállítás rendezésre. A maison rouge intézményi formában betölt egy szellemileg és jogilag egyaránt hosszú ideje megérett igényt. S még ha a közgyűjtemények munkatársai némileg ferde szemmel, titokban némileg irigykedve, is néznek rá, szerepét kár vitatni. Intézményesít egy szellem-történeti fordulatot és egy kultúrafinanszírozási alternatívát az állami vagy önkormányzati múzeumokhoz képest.

A Pinacothèque

Sokkal kritikusabb a hozzáállás a Pinacothèque 2007-ben megnyílt intézményéhez, holott látszólag ugyanezen kombinációról van szó. A Madelaine templom közelében, a belváros szívében két épület több szintjén összesen ötezer négyzetméter kiállítási felülettel bíró La Pinacothèque hangsúlyosan a múzeum mint temető ellenében jött létre. Deklarált célja kesztyűt dobni a steril múzeumi közegnek, s a korszakok és tárgyfelelések (például régészeti, civilizációs, ipar- és képzőművészeti) keverésével egy „élő”, a tárgyi világ mindennapi kapcsolódásait a tudományos szétválasztás nélkül prezentáló látványt nyújtani. Érthetően sokat kölcsönöz magángyűjteményekből; önálló, egykori privát kollektióként szerepelt itt időszak kiállításon a Szépművészeti Múzeum Esterházy Képtára is.

Számos tételt tartós letétbe is elkér, s az ezekből összeállított kiállítási egységet „állandó gyűjtemény” gyanánt mutatja be. Nem csupán egyszerű kiállítási intézményként, hanem Párizs első magánmúzeuma-ként (musée privé) határozza meg önmagát. S mindezt ráadásul nem az előző esetben látott, bevallottan üzletember-művészetszerető (amateur) gyűjtő, hanem jelen esetben egy művészettörténész, Marc Restellini vezényli. Nyilvánvaló a kihívás: míg a maison rouge a múzeumi modellt kiegészíti, nem azzal versenyez, hanem azon kívül egy jól definiált területet játszik be, addig a Képtár – hogy a görög-francia kifejezés arisztokratizmusát is érzékeltesse a fordítás – múzeumi, magánmúzeumi szerepet vindikál.

S ez így együtt már nem elfogadható a francia közgyűjteményi és művészeti szakma számára. Tágas és belvárosi helyszín, jelentős marketing: ez nem egy perifériás kis intézmény, s a szándéka is igen hangzatos. De beváltja-e a programját? A kritikusok szerint közel sem. Hogyan lehet múzeumból beszélni, ha a gyűjtemény csak letéti tárgyak halmaza? Ez csak a letevők számára jó lehetőség a műveiket széles körben megmutatni. A kuriozitás-kabinet jellegű rendezés is kényszeredettnek tűnik; mivel nincs koncepciózus saját gyűjtemény, a sokféle letétet jobb híján rendezik szubjektív studio-

gyanánt. Vagy ha elfogadható is egy meglepő párosítás, akkor is szükséges érvelni mellette. Ha már múzeumi szerep, akkor ott ne csak merő bemutatásról, hanem értelmezésről is legyen szó. A nagy visszhangot kiváltó kiállítások közül példa lehet az etruszk leletek és Alberto Giacometti szobrainak egymás mellé helyezése: ki-ki maga ítélheti meg, releváns-e a kapcsolat az ókori formakincs és a modern szobrász elnyújtott alakjai között, de az intézményt bírálók szerint ehhez kutatást, érveket, tudományt kell szolgáltatni a befogadó számára. A múzeum nem (csak) bámszékodásra hívó vitrin, hanem sokféle módon edukatív gondolati közeg.

Restellini szerint mindez a konzervatív ellenzék hangja, s éppen ezért van szükség ilyen, a múzeumi megkövesedést kikezdő intézményekre. Az első három évben jegyzett kétféle látogató alapot ad ehhez, hiszen ez még párizsi viszonylatban is nagy szám. A kurátor-igazgató egyre határozottabban „musée transversal” kifejezéssel, amolyan a kategóriákon átívelő múzeumként határozza meg vízióját, és a „szélesebb közönség” mozgósítását ígéri. Ellentmondásos helyzet, hogy egy ilyen – a látogatóbarátság jegyében idehaza a Kogart programjával rokonítható – intézmény létrejöttét a nagyon sokszínű párizsi múzeumi és kiállítási élet, annak sikere, a magánbefektetők számára vonzó kulturális terület magyarázza, ugyanakkor tartalmilag a Pinakotéka éppen a túlfegyelmezettnek tartott múzeumi kiállítások ellen küzd. A múzeumi modell sikerének szülőltje, egyúttal e hagyományos modell meghaladója? Egyelőre még kétes a Pinakotéka minősítése.

A Chaillot-palota és a felfedezések palotái

A nagy párizsi művészeti múzeumok és kiállítóhelyek fölényét aligha fogja hosszú távon megrengetni ez az alternatíva, ám a nem művészeti közgyűjtemények világában egyre több kísérleti megoldást tapasztalunk annak bizonyosságaként, hogy a látogató megszólítása minden intézményt szorító elvárás. Talán ezért is rukkolt elő az építészeti örökség és a jelenkori építészeti kreativitás kombinációjával a már nem is múzeumnak, hanem építészeti és örökségi központnak, városnak átnevezett Cité de l'architecture et du patrimoine a Chaillot-palota óriási területén. A földszinten hosszú idő után újra kiemelkedő építészettörténeti emlékek gipszmásolatai között tehetünk sétát és virtuális időutazást (hasonlóan a Szajna túlsópartján a Képzőművészeti Akadémia kiállító-térre átalakított egykori kápolnájának gipszöntvény építészettörténeti állandó kiállításához), míg az emeleten kortárs francia építészeti projektek tekinthetőek meg modellek, filmes és fotós dokumentáció formájában. A műfajok és a kronológia itt is keveredik, s talán csak azért fogadja ezt a szakmai kritika pozitívabban, mert közgyűjteményről van szó, s nem árnyalja be e kísérleti felfogást a magánintézményekkel szembeni hol jogos, hol alaptalan fenntartás?

Még látványosabb a műszaki múzeumok felfutása. Párizsban három óriási intézmény, a régi átfogó ipartörténeti múzeum, a város peremén már negyedszázada működő tudományos-technikai park (La Villette) és a belvárosban az interaktív Felfedezések Palotája egyaránt látogatható. Hatalmas alapterületű kiállításai kifejezetten a látogatóbarátság és az interdiszciplinaritás jegyében születnek. A jelek szerint a gyerekek nézhetnek így kiállítást, míg a felnőtt látogatókat megcélzó művészeti

múzeumok továbbra is a kánon képviselői anyagukban és rendezési módszereikben. Ennek fényében a két fenti magánmúzeum törekvése az „ügyfelek kiszolgálására” – hogy tudatosan ilyen üzleties kifejezéspárt választunk – nem meglepő, csupán az edutainment újabb lecsapódása. Felvállalják, hogy a más múzeumok által a

gyerekek számára alkalmazott módszereket ők a felnőtt közönség megszólítására vetik be. Vajon a bevett értékekhez ragaszkodó múzeumi szakemberek joggal állítják ezzel szemben, hogy éppen a múzeumok nagyban zajló populáris átalakulása miatt fontos határt vonni: ez még múzeum, de az már nem az?

valamint a *Tanulmányok az örmény népiartás témaköréből* című többnyelvű tanulmánykötetet (örmény, angol, francia, német, magyar), Krajcsir Piroska és Dzsojtjan Gagik szerkesztésében (kiadja az Ararát Kulturális Egyesület, Dorog, 2008), mely armenológusok és történészek írásait tartalmazza Örményországtól Franciaorszáig, és szintén igen hasznos részeredményekkel szolgál a témában kutatók számára. Az önkormányzatiság körében (és támogatásával) azonban két másik, szépirodalmi célzatú munka fordítását is jegyzik: a dorogi örmény önkormányzat szorgalmazásával és támogatásában (valamint több örmény önkormányzat, illetve kulturális egyesület rész-támogatásával) szintén eléggé recensen kiadott *Hracjsja Kocsar* művekről van szó, *Az Eufrátesz hídján* című elbeszélés-gyűjteményről (Kornétás Kiadó, Budapest, 2011), valamint az író *Nahapet* című regényéről (Kornétás Kiadó, Budapest, 2008). Mindkét kötet kétnyelvű kiadás-ként, magyarul-örményül látta meg a (magyar) napvilágot, s mindkettőt Krajcsir Piroska armenológus fordította. Az előbbi kötetben elbeszélte történetek mindegyike feszegeti a kérdést, hogyan lehetséges a vétkesek által el nem ismert népiartás terhével élnie egy nemzetnek, hogyan lehetségesek olyan emberi életek, amelyekben nem ismerős testközelből, személyes tapasztalatként a nagyapa, nagyanya fogalma például: mivel megszakadt a kontinuitás, a népiartás túlélők leginkább árván maradt kisgyerekek voltak, akiket kimentettek valamiképpen, és akik távoli helyeken kezdtek új életet; miféle minden-napok lehetségesek olyan körülmények között, hogy a szülőföld, az otthon fogalma erőszakosan megváltoztatott. A kötet címadó elbeszélése például, amint azt már a címből is sejteni lehet immár, egy deportálási menet során elszünetelt meséi el, kínzó realizmussal és artisztikusan, rendes katarzissal – akárcsak az előzőekben említett Arslan-családegyen, melynek nívuma a Franz Werfel műhöz képest (azon felül, hogy családegyen-ként nyilvánvalóan közelebb engedi magához a téma az íróját, és az érintettség súlyos nyomot hagy a műben), hogy ugyancsak kegyetlen aprólékosan tárja olvasói elé az embervadászat véres valóságát: a kivégzéseket, melyben családtagjai zömmel elvesztek, a deportálást, melyet bizonyos családtagjai szerencsésen vagy még inkább csodával határos módon túléltek. Az utóbbi kötet, a felemlített Kocsar regény pedig arról ad számot szépirodalmi formában, hogyan talál egymásra két ember, kiknek teljes családját kiirtották, és hogyan próbálnak sete-sután új életet kezdeni: arról, milyen élet lehetséges a pusztítást túlélők számára.

Az isztambuli fattyú: bestseller vagy irodalmi remek
Így többszörösen is örvedetes az Európa Kiadó választása, amellyel ezt az errefelé kevésbé felfedett valóságseleket tárja a remélhetőleg érdeklődő magyar olvasó elé, és 2009-ben megjelenteti *Az isztambuli fattyút* – s habár pár éve megjelent már a könyv, ugyanolyan, ha ugyan éppen nem több, társadalmi aktualitással bír a regényt elolvasni, netán újraolvasni és levonni belőle a tanulságokat a magyar olvasó számára, mint a kiadás pillanatában; én magam pedig régi restanciának teszek eleget azzal, hogy mindezekről itt részletkebe menően szólok.

A szószátyárságában kissé lektúrnyanus regény, szövevényes történetével, kalandos fordulataival a súlyos téma ellenére is kimondottan könnyen olvastatja magát. Mindezt annak az ötlet-arszenálnak is köszönhető, amelyet az író sziporkázva vonultat fel célja elérésének érdekében (hogy egyetlen példát hozzak itt fel: a fejezetcímek furamód kulináris alapanyagok, fűszerek nevei – *Fahéj, Cukor,*

KALI KINGA

Örmény-török valóságmatrix

Az *isztambuli fattyú* éppen annyira kritikája a modern török társadalomnak, mint amennyire az egyes (török) ember ügyében intézett védőbeszéd. Elif Şafak regénye két alig tizenkilenc éves kamaszlány, az (amerikai) örmény Armanoush és a török Asia barátságának nem kevésbé bonyolult története – az író eme szövevényes história ürügyén olyan témába enged bepillantást, mely törvény általi tabunak számít ma Törökországban: az 1915-ös örmény genocídiumot és annak következményeit feszegeti a két etnikum életében, a két népcsoport történetének kontinuitásában. A regény mégsem nevezhető történelminek, mi több, a történelemnek mondhatni csupán az árnyéka vetül a műre – az viszont alaposan; de erre hadd térjünk vissza később. A regényben minden a genocídium tagadása köré rendeződik: az író az általános török szemzőgből látta, *anélkül* hogy ő maga a népiartás tagadása mellett foglalja állást. Sőt. Mindezt úgy, hogy nem megy bele túlságosan mélyen abba, mi is történt az Oszmán Birodalomban az első világháború leple alatt, közvetlen előzményeként a modern török állam megalakulásának. Nem törekszik a történet bármiféle tisztázására sem, sokkal inkább közismert történelmi realitásként kezeli a népiartás tényét – egyszerűen kimondja, és ez által török valósággá teszi: genocídium történet.

Şafak ezzel mintegy azonnal felzárkózik a török nép örök ellenségeinek sorába, az úgymond hazaárulók közé, a török állam hírhedt 301-es törvényét megsértve, mely megtiltja az 1915-ben történtek örmény genocídiumként való emlegetését – amint a regény török nyelvű változata, a *Baba ve Piç* (*Az apa és a fattyú*) 2006-ban megjelenik Isztambulban, a fiatal írónőt szinte azonnal perbe fogják és börtönbüntetésre ítélik a török nemzeti érzések megsértésének vádjával. És ez által nyilvánvalóan felzárkózik egy szűkebb szakmai listára is, mindazok mellé, akiket a török állam ugyanígy megtámadott a műveikben leírtakért, a Nobel-díjas török író, Orhan Pamuk, a török-örmény Fetih Çetin, valamint a kurd Mehmet Gülnér mellé (de említett kell tennünk ebben a sorban a néhai isztambuli örmény újságíróról is, a nézetei miatt nyílt utcán likvidált Hrant Dinkről – még akkor is, ha mindez kissé talán elalakíthatja az értelmezést). Meghurcoltatásával egyidejűleg (és nyilvánvalóan nem mindettől függetlenül) könyve azonnal bestseller lesz Törökországban – a vádat később ejtik.

A Metz Jeghem

Şafak úgy kezeli tehát a tényeket, mintha mindenki tisztában lenne, miről van szó – azt vizsgálja alaposabban, milyen életek lehetségesek a genocídium utáni valóságban, mi van (mi lehet) közel száz évre a szörnyűséget követően az örmény, illetve a török oldalon. Márpedig ha csupán a magyar olvasóközönséget is tekintjük, rögtön kijelenthetjük, dehogyis tudja mindenki, miről van szó. Mivel Magyarországon nem túlhangsúlyozott a törökországi örmények körében véghezvitt kivégzessorozat és

nyílt mérszárlás (és a török lakosságnak az örmény kisebbséget célzó fosztogatása, és a birodalmi szinten, szisztematikusan felépített deportálások a szíriai sivatagba, és mindaz, amit az örmények Metz Jeghemnek, azaz Nagy Szerencsétlenségnek hívnak), ezért szükséges itt erről is szólni néhány szót. Magyar nyelven nem sok könyv jelent meg ebben a témában: Magyarország politikusan szóval általában is törökbarátnak nevezhető – és itt nem csupán arról a barátságról van szó, amit a török hódoltság századai „ráraktak”. Talán inkább az Osztrák-Magyar Monarchia és Törökország első világháborús szövetségének bizonyos értelemben vett öröksége ez, akár bevalottan, akár nem – Magyarország feltehetőleg ezért sem (meg gyaníthatóan egyéb jól megfontolt gazdasági okokból sem) csatlakozott a (szám szerint 22, nem meglepő módon jobbára az egykori antanthatalmak országai közül kikerült) a nagyobb államok mellé az örmény genocídium hivatalos, állami szinten való elismerésében –, magyarán nem foglalt állást sem pro, sem kontra az első világháború leple alatt véghezvitt örmény népiartás ügyében. (Itt zárójelben és kissé maliciózan megjegyzem, emiatt sem volt nehéz Örményországnak megszakítania a diplomáciai kapcsolatot Magyarországgal 2012 augusztus 31-én, az azeri baltás gyilkos kiadása után, eladdig, hogy akadémiák is „szakítottak” – a kapcsolat amúgy sem volt erős.) A mai magyar kulturális valóság is szinte kiiktatta a történelem eme fejezetét a hozzáférhetőségi palettáról, mintha egyáltalán nem is létezne – azaz mégsem egészen, hiszen Franz Werfel regénye, *A Musza Dagh negyven napja* mégiscsak megjelent magyarul is, itt is anno (többek közt az Európa Könyvkiadónál, 1957-ben és 1973-ban, de a Forum Lap- és Könyvkiadó Vállalat égisze alatt is, 1965-ben), és nem csak a romániai magyar nyelvű Kriterion Könyvkiadónál (1978). Azonban más genocídium-regény, illetve genocídiumot akár érintőlegesen feldolgozó irodalmi mű nemigen – a szintén az örmény népiartásról szóló olasz regény, az örmény származású olasz író, Antonia Arslan *Pacsirtavára* a szintén erdélyi, marosvásárhelyi Mentor Kiadónál látott nemrég napvilágot, 2008-ban, Király Kinga Júlia fordításában – miután én magam hívtam fel nyomatékosan a kiadóvezető figyelmét a műre. Ebből talán elhamarkodottan az a következtetés vonható le, hogy Magyarországon (otrombán szóval) nincsen „piaca” az örmény népiartásnak, a könyvkiadás nem lát a témában eladhatóságot – és láthatólag az örmény lobbis sem nagyon igyekszik ezen a téren eredményeket felmutatni, mivel eddig alig egy-két kötet jelent meg csupán örmény kisebbségi önkormányzati pénzből kiadva. Ezek közül fontos megemlíteni az örmény népiartásnak egyfajta képes krónikáját, *Nikolaj Hovhanniszjannak Az Örmény Genocídium* című munkáját (kiadja az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, Erdélyi Örmény Múzeum sorozat, 10. kötet Budapest, 2007), mely leginkább archív korabeli fotográfiák kíséretében olvasható történelmi tanulmányként azonosítható;

KALI Kinga
„Diaszpóra-terek”
Ethnographia,
1999. 1.
Látó, 2001/3

„Persián, Dávid,
Agopian”
Látó, 2000. 2.
Új Forrás, 2003. 2

„Magyarörmény”
Látó, 2002. 7.

„Vasárnapi
örmények – valami
a pozicionális
identitásról”
Látó, 2007. 10.

„Egy örmény: hét
zsidó”
Látó, 2008. 4.

„Egy örmény nem
csinál rossz üzletet”
National Geographic,
2008. 5.

„Örökszűz”
*Magyar Lettre
Internationale*, 75

„A gránátalmabor
íze. Örményországi
útinapló”
*Magyar Lettre
Internationale*, 78

„A gecekondus-
szindróma –
A városba tévedt
török falu”
*Magyar Lettre
Internationale*, 81

„Lélekétel –
Két erdélyi
örmény temető-
monográfiáról”
*Magyar Lettre
Internationale*, 85

(szerk)
ÖrményLátó
Látó, 2008. 4.

Víz, Búza, Csicscriborsó, Gránátalmagok, Aszalt kajsi, stb., – kivéve az utolsó fejezetet, a *Ciánkálit*, amelyben az előző fejezetek címei végzetes édességrecept adalékaivá állnak össze, mintegy cinkossá téve az olvasót is egy készülő gyilkosságban). Az íráshoz megítélésem szerint kissé türelmetlen (amennyiben, ugye, bárki is ítékezhet ilyesmire felett), ám rendkívül inventív alkotóval van dolgunk: egyik ötletet a másikba kapaszkodva verseng azért, hogy a regény vagy bestseller, vagy irodalmi remek legyen, de valamelyik mindenképpen – és lehetőleg azonnal. Ebben a színes és szertelen ötletbazárban pazarul elvesztődhet a kitűzött cél is a sok trükkös, csecsebecse részlet közt – már amennyiben eleve rendelkezik az író ilyenrel, és nem csak az a célkitűzése, hogy hadd sodorja a hangulat az olvasóját. Elif Şafaknak mégis sikerül többek között keresztlátni célját: láttatni a gyökértelenséget. Ha csupán villanásokra is – mivel a sok ötlet, sziporka, a szövevényes történetvezetés elnyomja, vagy még inkább elfecsegi a gyökértelenség létének nehéz csendjét.

A regény tehát, habár végig a múltat feszegeti, mégis leginkább a *múlttalanságról* szól, a két fiatal lány nagyon is különböző gyökértelenségéről. A regény, azon kívül, hogy cselekménye az örmény genocídium következménye valamiképpen, tulajdonképpen a múlttalanság problematikáját boncolgatja, két fiatal lány barátságáig szövőődő, kezdetben párhuzamos, később közössé váló történetén keresztül. Egyikük, Armanoush, amerikai örmény származású, és mindent megtesz, hogy a múltját, gyökereit felkutassa – folytatja, amit ősei hagytak rá: nem felejt, kutatja az ő igazságát, képzi magát a témában, virtuális csetszobákat látogat, amelyekben örmény és görög sorstársaival vitatkozik napi rendszerességgel, együtt próbálják megfejteni a megfejtethetlent. Asia pedig, az egyik napról a másikra létező, egzisztencialistákat olvasó, Johnny Cashért rajongó török kamaszlány másképpen múlttalan: ő még azt sem tudja, ki az apja, anyja sosem mondta el neki – igaz, mindez nem is nagyon érdekli, lételeme az álmatag lézengés, vagy még inkább a nihilista sodródás. Kettejük történetéből, barátságából bontakozik ki lassan az örmény és török szempontok egymásnak feszülése, más és más szemzögből világítódik meg ugyanaz a súlyos kérdés: vajon bűnösök-e az utódok apáik vétkéért?

A Konstantinápoly Café és az isztambuli Kundera Café

A nem Törökországban felnőtt, és nem is ott élő, nem is ott alkotó író nő kiváló éles szemmel lát rá a modern török valóság anakronisztikus voltára, a kortárs török haladás kerékeltőjére: arra, hogy az ott élők többsége az időt kizárólag a modern török állam megalakulásától kezdő számlálni, azaz 1923-tól – az előtte levő fejezetek mindössze a múlt dicsőséges (vagy kevésbé dicsőséges, de mindenképpen aranyozott) lapjai; porosodó történelem, amiért nem felelős a ma embere: a török társadalom gyermek gesztussal hártja el a nemzeti felelősségvállalást. Az oszmán korszak és a modern török államiság közt megszakad az ok-okozati összefüggés, hiátus van a kontinuitásban, ami feloldozza a török népet mindenféle felelősség alól, az „ami volt, elmúlt” felszabadító felismerésével. Şafak megfigyelései a török társadalomról páratlanul pontosak: ettől a társadalomtól való távolságtartást szolgálja a szereplőalkotás is az író nőnél, például a török főszereplő Asia szűkebb családján kívül senkinek sincsen neve, aki a török „oldalhoz” tartozik. Şafak karikatúrákat formál, és azokat „játszatja”, így mutat rá a mai török társadalom éretlenségére – a török karakterológia marionettbábuit formálja meg és mozgatja

céljainak megfelelően regényében, kiket nevüktől is megfoszt, csupáncsak körülírva életüknek általa megragadott lényegét, úgy azonosítja őket (például az Alkoholista Karikaturista, az Ultracionalista Filmek Cseppet Sem Nacionalista Forgatókönyvírója, a Rendkívül Tehetségtelen Költő, a Rovatvezető, aki Titkolta, hogy Meleg (sic!), a Karikaturista Élettel Harcba Álló Felesége, és a többi). Mindez azonban disszonanciát kelt, és az olvasó számára legalább annyira zavaró, mint kacagnivaló. Ugyanis ezek a szereplők eleve bábuk, csupa rossz tulajdonság megtestesítői, a negatív értéktartomány örök foglyai: az író nő eleve leírja őket a valóság palettájáról, és így nem is passzolnak bele a hús-vér szereplők közéjébe – Şafak így sajnálatosan saját szereplőit küldi kispadra a regényben. Azonban, hogy a másik, az örmény oldalról is hozunk egy példát, az Armanoush által látogatott virtuális „kávézó”, a Konstantinápoly Café nevű, amerikai örmények és görögök által létrehozott csetszoba közössége sem különb az isztambuli Kundera Café szereplőinek (valódi) kávéházi csoportosulásánál (kik természetesen nem tudják, kicsoda is az a Kundera) – az örmény oldalhoz tartozó „barátok” is nevetséges nickek mindössze (Anti-Kavurma, Balszerencsés Háziaszony, Lady Páva/Sira-

mark, Sztoikus Alex, Szapphó Lánya, stb. – kik között Armanoush maga is Madam Száműzött Lelkem néven van jelen): Armanoush igencsak problematikus, szintén ironikus távolságtartással ábrázolt nagycsaládján kívül tehát ezen a térfélen sincsenek hús-vér szereplők.

A szöveg zsenialitása ugyanakkor (mindezek ellenére) abban is rejlik, ahogyan Şafak, a török író nő *metaforikus lefejezi*, szimbolikusan lemészárolja a török férfit, egy család férfitagjainak tragikus, gyaníthatóan átkot hordozó sorsát generációkon keresztül bemutatva – a fátumot mintegy játékosan visszafordítva ellenük, talán mintegy kicsit igazságot szolgáltatva a kivégzett, lemészárolt, felakasztott, elégetett, sivatagi vadállatoknak koncul vetett, és a többi örmény férfiaknak. A regény szövevényes útjainak, fordulatainak kibogozását innen már az olvasóra bízom, izgalmas nyomozás lesz lányrablással, erőszakos átkereszteléssel, incestussal, testvérgyilkossággal (vagy akár rituális „királygyilkossággal”, a fenti szimbolikus lekasabolás-tétel értelmében), és egyéb nagy horderejű kriminalisztikai történetekkel – hogy a genocídium tényét fel ne említsem itt ismét, mivel erre ezek után ugyebár már automatikusan asszociál az olvasó –, amelyek rendszerint eladhatóvá tesznek egy regényt.

TAMÁS DÉNES

Otthon egy lakónegyedben

minden hordozó apukának

(SEPSISZENTGYÖRGY) Gyerekünk született.

Van, aki barbár betöréshez, barbár invázióhoz hasonlítja ezt a jövetelt, hiszen annyira felforgató, az élet hosszadalmasan kialakított, kimunkált formáit alapjaiban kikezdő, átrendező érzés az. Ami azért furcsa, mert a védtelenség, a kiszolgáltatottság érkezik meg közénk, a gyámoltásra szoruló kéri a szüntelen figyelmet, nem mintha, már több mint kétezer éve, ha egészen más léptékű, de mégis egy ehhez hasonló érzés nem tudta volna az egész világot, a Világot felforgatni. Túl nehéz és körülményes lenne belemerülni a felforgatásnak az összes dimenziójába, ami azért is lehetetlen, mert az invázió folyamatosan zajlik, életünk középpontjába az addig megszokottól egészen eltérő, állandóan zajló, robbanásszerű növekedés kerül – mintha egy új világegyetem fúvódna fel kozmoszunk belsejében –, ami a mindennapitól különböző ritmust, az addig beláthatótól teljesen eltérő távlatokat követel magának. Ezért én egy egészen picike szálal választok le az egyetemes felforgatásból, azon indulok el, azt próbálom végigkövetni, a *kisbabával való sétát*, amely majdnem minden egyes nap megtörténik, egy, legfeljebb két órán keresztül, a tömbházunkat övező lakónegyedben.

Babakocsizás

Az elején a babakocsival próbálkoztunk. Már az első próbálkozás egészen más fénybe állított be egy sor, addig megszokott dolgot. A babakocsival való közlekedés első sorban sebességváltást jelent, mindenekelett lassulást, de ugyanakkor a sebesség állandóságát is, mivel már néhány lépés után beállítódik egy, a séta során végig kintartott, egyenletes tempó. Erről a tempóról kellett meglepően észrevennem, hogy nem hozzánk, a babakocsit tologató emberekhez tartozik, a babakocsi és a benne alvó csecsemő kéri meg az araszoló sebességet, amit minden körülöttem feltűnő babakocsi – mintha

egymáshoz is igazodna – betartott. Mennyi babakocsi jár errefele! – kellett felismernem. A napi rohanás káosza csak a megfeszített céltudatosság miatt idegesen közlekedő emberek, mellettem elhúzó, faroló, túlkölköző autók forgatagát engedte megmutatkozni, most pedig csodálkozva figyeltem fel egy ettől eltérő mozgásra, a káosz mélyén meghúzódó, összehangolt közlekedésre, ami ettől a káosztól érintetlenül a szemem előtt zajlott. Csak most tűnt fel, hogy mennyire zezugos ez a lakónegyed. Mennyi kis utca, kitérő, betérő, ösvény, parkoló, faszor, sövény, apró placcok különböző mértani formái szabdalják szét, amit eddig nem tudtam észrevenni, mert sétálni máshová jártam, míg napi útvonalaim céltól célig vezettek csak, és nem engedték megmutatkozni a fordulóknak és átkötéseknek ezt a bonyolult ereztét. Ebben a szövevényben közlekedtek végtelen lassúsággal, de mind ugyanazzal a sebességgel a babakocsik; haladsz egy ösvényen, előtted gurul a babakocsi, és mielőtt a lassú gurulás értelmét vesztené az egyetemes felfordulásban, mint egy biztató hívogatás, egy bokor mögül lassan előtűnik egy másik babakocsi, majd odébb, egy forduló mögött a harmadik, és már hárman gurultok, s noha három irányba, gyakran egymás tekintete elől is eltűnve, de mégis egyfajta csendes összetartozás rendszerén belül, ami egy idő után sokkal alapvetőbbnek tűnik, mint a körülöttem rángatózó sodródás.

Sokáig nem tartott a babakocsizás. A kisbabánk néhány forduló után már nyugtalan lett, feszengeni kezdett, felsírt, ami hamar vergődő zokogássá fokozódott. Mi pedig – féltő, engedékeny szülői lelkek – felvettük. Néhány alkalom után már nem lehetett a babakocsiba visszatenni. Ekkor kezdődött el a hordozás korszaka. A kölcsönbe kapott babakocsit visszaadtuk tulajdonosának, mi pedig különböző hordozókat – karikást, rugalmast, szöttet, csatost – szereztünk be, azokkal erősítettük a testünkre, elől a mellkasunk tájékára a kisbabánkat, amivel – igaz akkor még nem tudtuk – egy másféle összetartozást, szövetséget is megkötöttünk.

TAMÁS Dénes

„Egy új határozatlansági reláció”

Magyar Lettre Internationale, 68

„Két tér, két város”

Magyar Lettre Internationale, 74

„Egy kis erkölcsi trakta”

Magyar Lettre Internationale, 75

„A falak még állnak”

Magyar Lettre Internationale, 76

„Este a székelyeknél”

Magyar Lettre Internationale, 78

„Tájképzés”

Magyar Lettre Internationale, 79

„Képek egy vasútállomásról”

Magyar Lettre Internationale, 82

„Apákkal a fiúkat”

Magyar Lettre Internationale, 86

A váltás elsősorban a figyelem átfókuszálódását vonta maga után. A babakocsiól a figyelem csak elkalandozni tud, hiába a lassú, egyenletes gurulás, ezt a gurulást ellenőrizni, irányítani kell. Ezért ennek a közlekedésnek sokkal inkább a babakocsi van a középpontjában, a külső körülmények éppen csak feltűnni tudnak, a gondolat alig súrolja őket, már vissza is kell térjen feladatához, a babakocsi irányításához. Nem mintha ezeknek a kitekintéseknek az útjába nem kerülhetek volna olyan jelenetek, amelyek elképzelhetetlenek voltak számomra egy lakónegyed viszonylatai között. Mert a belassult, sokáig élethetetlennek vélt körülmények között egyfajta csendes ünneplés zajlott, ami, hiába a helyszűke, kiáradt a lakótömbök belsejéből, elborítva a tömbházak előtereit. Ezért tűnhetett elénk a járdára székét kihelyező, pipázó, vénséges cigányasszony, aki szemével megrovóan követte végig babakocsink útját, valamilyen ősi, már ismeretlen rend létezését kérve számon, amit – hiába szeretünk volna – nem tudunk a ráncokkal árktolt szeméből kiolvasni. Minden este ott ültek kint, a szűkös viszonyok között, a macskás asszonyok, három-négy idősödő, vidáman pletykáló asszony és körülbelül húsz jól táplált, heverésző, nyalakodó macska, amelyek egy tömbház pincéjében laktak és elszaporodtak a kiadós táplálás és gondoskodás következtében. De mindennél beszédesebb egy anyuka felénk küldött, szegénykező pillantása volt, amikor észrevettük egy tömbház előtti padon táplálkozó három gyereket; ott izegtek-mozogtak a padon egymás mellett a gyerekek, kezükben kés és villa, ölükben tányérok, nagy halom hasábburgonyával és hatalmas sült hússal telepakolva, míg kezében salátás tállal előttük állt az édesanyjuk. „Nem akarnak fent enni.” – szót hozzánk pironkodva az anyuka, aki mintha arra akart volna figyelmeztetni, hogy itt tulajdonképpen a komor tömbházak, szűkös előterek, hepehupás járdák által hordozott „falánk erkölcsi rendnek” a megbontása zajlik, mert a láthatónál mélyebb kényszer öklendezi ki magából ezeket a jeleneteket, amelyeket még nem volt hogy megértsek, egészen addig, míg a hordozás folyamata nem emelt be jobban a szűkös viszonylatai közé.

A hordozással a tekintet szabadul fel

A hordozás ugyanis nemcsak a babával, hanem a helyi való viszonyt is szorosabba fonja. Ugyanis marad a lassú sebesség, azonban ezt nem egy mechanikus szerkezet határozza meg, hanem a lábak keresik meg maguknak az ideális gyorsaságot, és ezt szó szerint kell érteni, mert szinte a földnek, leginkább az aszfaltnak és a betonnak a lábbal való letapogatása zajlik, és ebből a letapogatásból, a támaszkodás, az egyensúly és a sebesség összehangolásából nő ki a ritmus, ami magával viszi, elhordozza a kisbabát. És még történik valami lényeges: a tekintet szabadul fel. Mintha az első felegyenesedés történe meg, hirtelen egyenesen és tartósan kinyílik a horizont, a világ teremtdésének lehetőségfeltétele. Nincs még egy ilyen séta, amibe ilyen pontosan illeszkedne a földhöz való hűség és a távlatok pásztázásának lehetősége. És nem szabad megfeledkezni a kisbabáról, aki mint egy második szív dobog a mellkasunk fölött, hiszen végül is ez az illeszkedés az ő nyugalmát, pihenését szolgálja. Ezért van, hogy nem csak saját magadat kínálsz fel a távlatok hullámzásának, nem a szabadság útját járod, hanem a védtelenséget óvod a testeddel, mintegy féltően el-helyezed a tér által nyújtott adottságok közé. A séta mint elhelyezés – ez kezdődött el a hordozással, ami egyre mélyebben vitt, bennebb és bennebb, a lakónegyed belsejébe.

Egy lakónegyedben kevés nézivaló akad. A séták során ez a kevés is hamar megkeresi elhordozó formáit, ahogy a séta útvonala is akadálytalanul kiverődik, ezért egy idő után akaratlanul is megtörténik a belemélyedés abba, ami megkerülhetetlen adottságként előtűnik: a tömbházak térvizsgálata. A megszokottól gyorsabban megy végbe az absztrahálási folyamat, aminek végeredménye a tér előtűnése. A formák könnyítik meg ezt, amikben nincsen semmi emberi, a tekintetet felemelő adottság, néhány séta és pőre idegenségüket mutatják meg a sötétben izzó tömbházfalak, a tekintet pedig riadtan keresi a helyüket a tér szétzilált, megbicsaklott viszonylatai között.

Mintha egy kubista festmény előtt állnék

Nem üres tudattal lépünk be a tömbházfalak közé. Tér-apasztalunkat előzetesen számos más viszonylat alakítja, ezért érezhettem viszonylag hamar, hogy a tömbházak között a tér tapasztalat egyik lehetséges végétével szembesülök. Kevés azt mondani, egy beépített környezetben sétáltam, mert ezen a helyen pont az építés értelme nem akart megmutatkozni, sokkal inkább valaminek a kiszípolozása, leigázása történt meg: a térből áradó féltelenség eltűntetése. Egy lakónegyedben egy kicsit mindig sötét van, sőt egyfajta állandó szürkeség honol, amit a legtündöklőbb napsugár sem tud teljesen feltörni, esetleg csak visszaszorít eredetének formái közé, a szét-szórtan elhelyezkedő tömbházak falaira. Valami mindig érzékeli bennünk ezt a szürkeséget, még akkor is, ha nem nevezzük nevén. Végtagjaink gyakori ólmossága, beesett fejtartásunk, mindig sietős, elszaporázó lépéseink erről árulkodnak. A formátlan kap formát, azáltal, hogy tartósan belenézünk ebbe a szürkeségbe, elemekre és viszonyokra bomlik szét az, aminek összetartozását eddig önkéntelenül elfogadtuk. Kell ez a szürkeség, hogy a tér ne vesse ki magából a tömbházak idomtalan darabjait. A tömbházak először kizadják magukból ezt a füstszert elszíneződést, ami aztán beláncolja, beolvasztja őket a térből áradó féltelenség eresztékeibe. Ezzel pedig olyasvalami történik a térrel, amit legelőször a 20. század elején a kubista festők érzékeltek: a valóság mértani idomok formáira bontódik vissza. Mert ezt érzékelttem, mintha egy kubista festmény előtt állnék – mondjuk Pablo Picasso *Ambroise Vollard portréja* című festménye előtt –, ahogyan lassan mozogtam előre, beékelődve két térben széthányt tömbházsor közé. Nem lehetet előremenekülni ebből a szorításból. Ugyanis a horizonton nem a szabadulás lehetősége sejtett fel, hanem, még örületesebben, a mértani formák befejezetlen továbbépitődése folytatódott, a távlat befalazása. A fent még ziláltan verdeső napfény kezdett elhasználni, elfogyni, ahogyan alászállt a „töredezett, apró ablakok fakó lépcsőin”. Mintha ezek a vaksi szemek előlem iták volna el a fényt, egészen addig, míg állandósult a tömött szürkeség. Lehet annál borzalmasabb, mint amikor az elevent szögletes felületekre tördelik szét? Szétszabdalt és térben széthányt lapokba zárják a valóság lüktetését. Milyen ördögi szándék vezetheti a helynek, a megélhetőnek ezeket a darabos, szúrós, a természetben sehol sem fellelhető formákra való visszabontását? Kinek lehet menedék ez a hely, kinek lehet otthon?

A séta mint elhelyezés

A séta folytatódott. A gyermekem aludt rajtam. Nem lehetett kitérni, végig kellett járni az utat. Ez az út lassan egy tompán sajtó kérdése egyszerűsödött: miért itt? Miért sétálok ezek között a viszonyok között, amikor

tudok helyekről, ahol szabadabbnak, önfeledebbnek éreztem magam? Azt is észre kellettennem, hogy ezek a helyek, ahogyan emlékezetemből előtűltek, valóságosan fájnak bennem. Egy párizsi utcasarok, az Olümposzon megtörő, estébe hajló napfény, Dubrovnik várfalainak csipkézete, a Déli-Kárpátok egyik csúcsa alatt található tószem érinthetlensége – téremlékek, amelyeknek érzékeny pereme sehogy sem illeszkedett a lakónegyed fordulóiba. Mondjam azt, hogy hamisan éreztem ezeket az emlékeket? A térnek egy olyan minőségét hordozták, ahová képzeletem vezetett el, ami azonban nem tudta érvényteleníteni azt a valóságot, amit kimért lépteim tapostak ki nekem. Megint a fény segített a megértésben. Ugyanis észre kellettennem, hogy a kint megfogyatkozó, eltömődő fény helyett már régóta egy másik fényforrás kapcsolódott fel, immár bennem, a „kopár öntudat” fénye. Tisztán éreztem öntudatomat, mintha egy fényösvényen sétáltam volna, szinte láttam a tekintetemet, ahogyan megtisztulva visszatér önmagába a tömbházfalak közül. Mert csak ITT nem lehet hátrább lépni. Ott, ahol minden lépés kényszer, nem lehet kitérni. A tudattartalmam kettős szerkezetére tudtam rátekinteni. A kopár öntudat a valóság és a képzelet dilemmájával szembesített. Sokszor éreztem úgy, hogy ennek a két erővonalnak a keresztlíniáján el életünk nagy részét. Mindig lesz bennünk egy rész, ami valahonnan jön, valahová tartozik, de ugyanakkor az elvágyódás, a kitérés, az ábrándozás kényszere is bennünk lakozik. A képzelet hatalmát csak egyféleképpen lehet megtörni: ha tárgyát megpróbáljuk valóságossá tenni. Ekkor ugyanis mindig kiderül, hogy azon a helyen, ahová képzeletünk tartalmát megpróbáljuk beemelni, mindig van valami, amin mint egy sziklaékn megtörik, s majd szétporlik a képzelgés hullámverése.

Ez a valóság lett most minden egyes lépéssel több alattam. Nem egy győzedelmes valóságról beszélek, hogyan is beszélhetnék erről a tömbházfalak sivar présében, ehelyett egy meggyötört, megtört valóság lüktetését át rajtam, a közelségnek egy olyan formájában, ahonnan a tömbházakat összetartó betonvasak sírása is felsejtett. Gyermekem ébredezett. Az apró nyöszörgéseket először a gyomrom fogta fel, onnan ereszkedett le a meghittség érzése a lábam felé, aminek következtében az egész testem a fogadás állapota irányába igyekezett megnyílni. Mintha nyitott tenyérrel próbálnál felfogni és elegyensúlyozni egy égből érkező óriási labdát. Még haza kell vinnem a kisbabát. Innen nem egy hozzám tapadó súlyt kell elhordanom, hanem a vackolódo éberseget kísérlem meg hazakormányozni. Már nem akarom magam kitérni a tömbházak szorításából. Ennél már jóval többet tud a testem, gerincem, múltóban van a létezés vacogása bennem.

Megértettem a tömbházak üzenetét?

Nincs megértés. Nem megérteni akartam valamit, hanem mindig is egy helyet kerestem magamnak. Ez a hely azonban nem létezik lépéseim előtt, lépéseim súlya, irama méri ki azt a távot, amit otthonomnak nevezhetek. Létezhet annál súlyosabb és lassabb lépés, amit egy magadra erősített kisbabával kell, hogy megtegyél?

Még egyszer szétnézek. A térben megszületett fájdalom megint áthullámszik a reszkető tömbházfalakon. Tudom, ez a fájdalom, ez a térbe ültetett seb része lesz minden helynek, fordulónak, kiszögelésnek, ahol ezután megfordulok. Az utam véget ért.

Hazaérkeztem.

(A szövegben található idézetek József Attila *Elégia* című verséből valók.)

A 2012-es évfolyam tartalomjegyzéke

84 - 2012 TAVASZ		KOMMENTÁROK, VITÁK	
MAGRIS		Gleb Pavlovskij / Tatjana Zsurzenko / Ivan Krastev: Az alternatíva nélküliség politikája: hogyan működik a hatalom Oroszországban? (Gáti Tibor ford.)	
Karl Schlögel: A trieszti meridián. Laudáció Claudio Magristól (Karádi Éva ford.)		David Van Reybrouck / Francesca Spinelli: Belgium lesz a 2.0-s demokrácia próbaköve? (Karádi Éva ford.)	
Claudio Magris: A múlt értelmezésével hatni a jövőre (Karádi Éva ford.)		Georges Prévélakis: Mi a baj a görögökkel? (Gáti Tibor ford.)	
ÉSZAKI DÍSZVENDEGSÉG		TUDÓSÍTÁSOK	
Ida Börjel: Európai csipőbőség. (Dusnoki Tibor ford.)		Ébli Gábor (Brüsszel): Van is meg nincs is múzeumi negyed	
Pia Juul: Halland meggyilkolása (regényrészlet) (Bogdán Ágnes ford.)		Ivan Krastev (Moszkva): Demokrácia van: lehet utazni (Gáti Tibor ford.)	
Sverker Sörlin: Az emberiség új határai (Dusnoki Tibor ford.)		Tamás Dénes (Sepsiszentgyörgy): Apákkal a fiúkat	
Hanne Ørstavik: Hiénák (részlet) (Szöllösi Adrienne ford.)		VERSEK	
Henrik Nordbrandt versei (Bogdán Ágnes ford.)		Aczél Géza, Balaskó Ákos, Zsuzsanna Gahse (Kukorelly Endre ford.), Philip Larkin (Füri Mária ford.), Noel King (Mesterházi Mónika ford.) versei	
Jostein Gaarder: Globális felelősség – kozmikus felelősség (Szöllösi Adrienne ford.)		KÉPEK	
Gunnar D Hansson: A Lomonoszov-sör (Kertész Judit ford.)		Lettre arc+kép: KissPál Szabolcs képeit bemutatja Kékesi Zoltán Varró Zsuzsa uránvárosi fotói	
Thomas Hylland Eriksen: Mitől más a norvég antropológia? (Karádi Éva ford.)		87 - 2012 TÉL	
T. H. Eriksen / Szöllösi Adrienne: Feminizálódott társadalom Katarina Mazetti: Kinőttem az életem (részlet) (Kertész Judit ford.)		ŠIKLOVÁ	
Trisse Gejl: Egy generáció választja el őket (Soós Anita ford.)		Jiřina Šiklová: A cseh ellenzékéről (Lettre-beszélgetés)	
Ingvild Holvik: Boldogságpályán (részlet) (Gangl Orsolya ford.)		VISEGRÁD BELÜLNÉZETBEN	
Helene Uri: Legjobbaink (részlet) (Vaskó Ildikó ford.)		Marcin Król: Farmerek meseországban (Gáti Tibor ford.)	
Lars Saabye Christensen: Féltstvérem (részlet) (Miszoglád Gábor ford.)		Lidia Amejko: A külvárosi szentek életéből (Pálfalvi Lajos ford.)	
Niels Lehmann: Jon Fosse különleges módszere (Domsa Zsófia ford.)		Tomasz Zarycki: A lengyel új középosztály elődei (Gáti Tibor ford.)	
Sjón / Davíð K. Gestsson: Amikor fenekestül fordul fel a világ (Karádi Éva ford.)		Marta Džido: Matroska (Pálfalvi Lajos ford.)	
Hannu Raittila: Canal Grande (regényrészlet) (Kovács Ottilia ford.)		Piotr Marecki: Az új média irodalma Lengyelországban (Pálfalvi Lajos ford.)	
Kari Hotakainen: Az életfonalkereskedő (regényrészlet) (Kovács Ottilia ford.)		Jan Těsnohlídek: A cseh lírikusok képtelenek átépíteni a saját árnyékukat (Csoma Borbála ford.)	
Agnieta Pleijel: Lord Sohamár (regényrészlet) (Papolczy Péter ford.)		Pavel Brycz: Rémségek Háza Kft (Beke Márton ford.)	
Sigita Parulskis: Süssön a nap Litvániára!!! (regényrészlet) (Laczházi Aranka ford.)		David Zábranský: A természetességről és a tiszta költészetről (G. Kovács László ford.)	
Petri Tamminen: Barátom, Erik Hansen (Panka Erzsébet ford.)		Iva Pekárková: Tollak és szárnyak (Csoma Borbála ford.)	
Térey János: Magyar Melancholia		Jan Novák: Betonszívű nagyapám (Beke Márton ford.)	
EURÓPAI ELSŐKÖNYVESEK		Jan Balabán: Szentől szembe (Beke Márton ford.)	
André Gago portugál, Alessandro Mari olasz, Clara Royer francia, Toine Heijmans holland, Sandrine Fabbri svájci, Hanne Hojgaard Viemose dán, Anna-Elisabeth Mayer osztrák, Kjersti Annesdatter Skomsvold norvég, Naima Chahboun svéd, Satu Taskinen finn, Zuzka Kepplová szlovák, Filip Springer lengyel, Petr Čichoň cseh, Vesna Lemaic szlovén, Goran Ferić horvát, Bogdan Coșa román, Milen Ruzskov bolgár, Pelin Özer török, Hrisztosz Tulurász ciprusi, Geröcs Péter magyar elsőkönyves írásaiból		Róbert Gál: Nihil sub sole novum (aforizmak) (G. Kovács László ford.)	
KOMMENTÁROK, VITÁK		Martin M. Šimečka: Egy cseh-szlovák ingázó megfigyelései (Karádi Éva ford.)	
Göran Rosenberg: A pluralista demokrácia (Gáti Tibor ford.)		Michal Hvorecký: Gyerekkorom Csehszlovákiája (Dósa Annamária ford.)	
Andri Snaer Magnason: Hogyan kerülünk gazdasági válságba – és hogyan jussunk ki belőle? (Böröczki Tamás ford.)		Veronika Šikulová: Helyek a hálóban (regényrészlet) (Mészáros Tünde ford.)	
Selyem Zsuzsa: Rákodolások kibillentése		Zuzka Kepplová: Delta (Dósa Annamária ford.)	
Révai Gábor: 1968 – Agitátorok		Dés Mihály: Utazás az éjszaka mélyére (regényrészlet)	
TUDÓSÍTÁSOK		Weiner Sennyey Tibor: Tesla hagyatéka	
Jonas Thente: Svéd irodalmi kitekintés (Dusnoki Tibor ford.)		Darázs Richárd: Acélvárosi dilemma	
Ihar Babkou és Artur Klinau fehérorosz írókkal Németh Orsolya beszélgetett		Borbély Szilárd: Már elment a Mesijás?	
Ivajlo Dicev: Átjárás a határokon (Gáti Tibor ford.)		Horváth Viktor: A haiku története	
Alexandra Laignel-Lavastine: Európa felülről és alulnézetből. A civilek Európája (Varga Csaba ford.)		A TÖRÖKRE VÁRVA	
VERSEK		Andrzej Stasiuk drámája (Pázt Patricia ford.)	
Henrik Nordbrandt (Bogdán Ágnes ford.), Németh Zoltán és Tatár Sándor versei		KOMMENTÁROK, VITÁK	
KÉPEK		Krzysztof Varga / Horváth Viktor / Pavol Rankov: A zsolnai ke-rekaszta (Dósa Annamária ford.)	
Lettre arc+kép: Hermann Ildi munkáit bemutatja Somogyi Zsófia		Drago Janča: Václav Havel laterna magicája (Gállos Orsolya ford.)	
85 - 2012 NYÁR		Timothy Snyder: Az érem másik oldala (Gáti Tibor ford.)	
KOTÁNYI		Selyem Zsuzsa: A cián spektákuluma	
Kotányi Attilával Tillmann J. A. beszélgetett: Hogyan kell a világban élni		TUDÓSÍTÁSOK	
Hannes Böhringer: Na kérem! (Tillmann J. A. ford.)		Géczi János (Jeruzsálem): Napi ima	
Surányi László: Kotányi és a Budapesti Dialogikus Iskola		Ébli Gábor (Bécs): Kényszeresen kortárs – bécsi múzeumokról	
Kotányi Kristóf: Barátságban a magasztossal		Hubert Klimko-Dobrzaniecki (Pozsony): Pozsonyi tudósítások (Mihályi Zsuzsa ford.)	
Tábor Ádám: A teret teremtő fal avagy a logoszt energetizáló da-imón. Kotányi pozitív aszimmetriája		VERSEK	
Günther Rösch: Kotányi a zenről és Nietzsche-ről (Mesés Péter ford.)		Marek Debnar (Varga Imre ford.), Imreh András, Katarína Kubelová (Szabó T. Anna ford.), Friederike Mayröcker (Schiff Júlia ford.), Czesław Miłosz (Csordás Gábor ford.), Jan Těsnohlídek (Vörös István ford.), Jaromír Typl (Acsei Roland ford.), Vörös István versei	
Erhardt Miklós: „Sajnálatos félreértés”. Kotányi és a Szituacionista Internacionálé		KÉPEK	
		Lettre arc+kép: a Visegrad Visibility Art Group munkáit bemutatja Mélyi József	
Sugár János: A logosz reggelije			
Tillmann J. A.: A táncoló Szókratész és a táncoló cigányok			
FORR A VILÁG BÚS TENGERE			
Jászberényi Sándor: A könnygáz jelzi a kezdődő attackot			
Clifford Geertz: Modernitások (Orzóy Ágnes ford.)			
Penelope Fitzgerald: Az élet Hiruharamán (Orzóy Ágnes ford.)			
Yves Saint-Geours: Claude Lévi-Strauss Brazíliában (Mihancsik Zsófia ford.)			
Marek Vadas: Embernek látszott (Árgyelán Erzsébet ford.)			
Vincent Debaene / Olivier Mongin: Az érzékeny minőségek logikája (Lévi-Straussról) (Mihancsik Zsófia ford.)			
Németh Gábor: Egy mormota nyara (részlet)			
Slavenka Drakulić: Frida és a fájdalom (részlet) (Gállos Orsolya ford.)			
W. G. Sebald: Mint a hó az Alpokban (Schein Gábor ford.)			
Ivana Dobrakovová: A nizzai strandon (György Norbert ford.)			
Szántó T. Gábor: Az eljegyzés (Édeshármás – regényrészlet)			
Ébli Gábor: Amszterdami és velencei múzeumokról			
Zuska Kepplova: Anka, London; Natalia, Párizs; Juliana, Budapest (Dósa Annamária ford.)			
Darvasi László: Hangszorók országa			
KOMMENTÁROK, VITÁK / LÉVI-STRAUSS			
Fejős Zoltán, Görög-Karádi Veronika, Kelemen János, Losonczy Anna, Lévai Balázs: Lévi-Strauss kerekasztal a Néprajzi Múzeumban			
Kali Kinga: Lélekétel (az örmény temetőkről)			
Dolinszky Miklós: Lebmeistereik alkonya			
Kukorelly Endrével Scherter Judit beszélgetett: A kortárs irodalomról és a nőkről			
TUDÓSÍTÁSOK			
Jaroslav Rudiš: Tavasz Stendalban, nyár Berlinben, ősz Lipcsében (G. Kovács László ford.)			
Michel Peraldi: Isztambul, a világváros (Mihancsik Zsófia ford.)			
Balázs Attila: A csevápcsicsa			
Anna Kowalska: A Visegrádi Nyári Egyetemről (Pommer Petra ford.)			
VERSEK			
Jónás Tamás, Clare Pollard, W. G. Sebald, Szabó T. Anna versei			
KÉPEK			
Lettre arc-kép: Kocsi Olga képeit bemutatja Erhardt Miklós Jászberényi Sándor egyiptomi fotói			
86 - 2012 ŐSZ			
TIMOTHY GARTON ASH			
Timothy Garton Ashel Wojciech Przybylski beszélgetett: Európai kilátások (Karádi Éva ford.)			
UNIONISTÁK ÉS SZUVERENISTÁK			
Marco Pautasso: Én szívesen lennék európai			
Zuska Kepplova: Akár a karitidák (Árgyelán Erzsébet ford.)			
Zsuzsanna Gahse: Duna-kockák. Huszonhetedik kocka (Kukorelly Endre ford.)			
Phil Cohen: Olimpia és országimázs (Orzóy Ágnes ford.)			
Paul Gillespie: Írország és az euroválság (Gáti Tibor ford.)			
Dragomán György: A Zavaros időről			
J. G. Farrell: Zavaros idők (regényrészlet) (Mesterházi Mónika ford.)			
Háy János: Európa über alles			
Ákos Doma: Általános alkalmasság (Blaschtki Éva ford.)			
Slavenka Drakulić: Itália – Turisták, menekültek és a jövő zenéje (Csordás Gábor ford.)			
Stefano Benni: Elsősegély és Beauty Case története (K. Szabó Anita ford.)			
José Maria Ridaó: Spanyolország, az alvajáró ország (Pávai Patak Márta ford.)			
Juan Marsé: Az álmok kalligráfiája (regényrészlet) (Dobos Éva ford.)			
Zsuzsanna Gahse: Déljegyzetek – Granada (Karádi Éva ford.)			
Ramón González Ferriz: Az én nemzedékem (Pávai Patak Márta ford.)			
David Van Reybrouck / Andriy Sevcsenko: Visszaszerezni a szuverenitást (Gáti Tibor ford.)			
Csobánka Zsuzsa: Kazimierz (regényrészletek)			
Dés Mihály: Pesti regény (részlet)			
Daniel Chirot / Almantas Samalavicius: Európai törvonalak (Gáti Tibor ford.)			
Farkas Zolt: Az „önzés” – a magyarok hamis filozófiája (TGM-reflexiók)			
DOLCSAJA VITA			
Peter Pavlac / Parti Nagy Lajos: Dolcsaja vita			

SZERZŐK, FORRÁSOK

AMMANITI, NICCOLÒ = (1966) olasz író, új könyvéből közlünk egy részletet
ANGELOVA, RADOSTINA A. = (1969) bolgár elsőkönyves író, költő
BALESTRINI, NANNI = (1935) olasz neoavantgárd költő (www.alfabeta2.it)
BARNA IMRE = (1951) műfordító, az Európa Könyvkiadó igazgatója, egy készülő művének részleteit közöljük
BARUCHELLO, GIANFRANCO = (1924) nemzetközi rangú olasz képzőművész, Marcel Duchamps köréhez tartozott, a Baruchello Alapítvány jóvoltából mutathatjuk be néhány munkáját
BENCSIK ORSOLYA = (1985) vajdasági író, a szegedi egyetem doktorandusza, ő az ideai magyar elsőkönyves
BENNI, STEFANO = (1947) olasz író, kötete jelenik meg a Scholar kiadónál
BENVENUTO, SERGIO = (1948) olasz esszéista, a *Journal for European Psychoanalysis* főszerkesztője, cikkét a német *Lettre* nyomán közöljük
BREMMER, REBEKKA W.R. = (1977) holland elsőkönyves író
CALVINO, ITALO = (1923–1985) olasz író, az Európa Kiadónál megjelenés előtt álló könyvéből közlünk egy írást
CAMENISCH, ARNO = (1978) svájci író, költő, a L'Harmattan kiadó „Valahol Európában” sorozatában megjelenő *Alpesi trilógiájából* közlünk egy részletet
DUDEK, ARNAUD = (1979) az ideai Elsőkönyves Fesztivál francia résztvevője
ÉBLI GÁBOR = (1970) esztéta, a Moholy Nagy Művészeti Egyetem tanára
FEBBRARO, PAOLO = (1965) olasz költő, irodalomkritikus
FERLINGHETTI, LAWRENCE = (1919) amerikai költő
FRIED ILONA = (1952) italianista, kultúrtörténész, az ELTE BTK Főiskolai olasz tanszék tanára
GIAGNI, TOMMASO = (1985) az ideai Elsőkönyves Fesztivál olasz résztvevője
GARACZI LÁSZLÓ = (1956) író, írása részlet egy készülő művéből
GREGSON, JESSICA = (1978) skót elsőkönyves író, a magyarországi arzenes gyilkosságokkal foglalkozó regénye magyarul is megjelenik a Noran Libri kiadónál
HALL, EMYLIA = (1978) angol elsőkönyves író, *Nyarak Könyve* c. magyar tárgyú regénye a könyvfesztiválra jelenik meg a Park kiadónál
HÁY JÁNOS = (1960) író, költő, drámaíró, esszéista, az Európa kiadónál megjelenő *Mélygarázs* című új regényéből közlünk részletet
HIDAS JUDIT = (1976) Petri-díjra jelölt prózaíró, eddig többek között a *Holmi*, a *Jelenkor*, az *Élet és Irodalom* és az *Alibi* közölte a novelláit
HOUELLEBECQ, MICHEL = (1956) Gouncourt-díjas francia író, az ideai könyvfesztivál díszvendége, a vele készült interjú szövegét rövidítve közöljük
HRASTEJ, STANKA = (1975) szlovén elsőkönyves író
JANECZEK, HELENA = (1964) monacói születésű, lengyel emigráns családból származó olasz író
KALI KINGA = (1971) marosvásárhelyi születésű, író, antropológus, örmény diaszpóra-kutató
KEMENY, TOMASO = (1938) magyar származású olasz költő, műfordító, a magyar irodalom olasz tolmácsolója
ILONA KESERŰ ILONA = (1933) festőművész, a pécsi képzőművészeti mesteriskola egyik alapítója, 1963-ban olasz állami ösztöndíjjal részt vett a római Accademia di Belle Arti szabad kurzusán, ebből az időszakból válogatott néhány képe szerepel összeállításunkban
KONRÁD GYÖRGY = (1933) író, évekig volt a nemzetközi PEN Club majd a Német Művészeti Akadémia elnöke. Az Európa Kiadónál megjelenő új könyvéből hozunk részleteket.
KUKORELLY ENDRE = (1951) író, költő, írása a *Visegrad Insight* c. folyóirat felkérésére készült, angolul jelent meg először

LA PORTA, FILIPPO = (1952) olasz esszéista, irodalomkritikus
LACKFI JÁNOS = (1971) költő, műfordító
MAGRIS, CLAUDIO = (1939) triezsi születésű olasz író, irodalmár
MARAINI, DACIA = (1936) olasz író, drámaíró, publicista
MARI, ALESSANDRO = (1980) olasz író
MARTÍNEZ DE PISÓN, IGNAZIO = (1960) spanyol író
MAZZUCCO, MELANIA = (1966) olasz író, a vele készült interjú a *Ledge Magazine* nyomán közöljük
MEZGER, DANIEL = (1978) svájci elsőkönyves író, drámaíró
MODROVICH, MÁRIA = (1977) szlovák elsőkönyves író
MONTALE, EUGENIO = (1896–1981) olasz költő
NÉMETH GÁBOR = (1956) író, írása részlet készülő regényéből
OLLIKAINEN, AKI = (1973) finn elsőkönyves író
ØSTHAGEN, LAILA SOGNNÆS = (1966) norvég elsőkönyves író
PAPALOIZOU, LOUIZA = (1972) ciprusi elsőkönyves író
PAPUŽANKA, ZOŠKA = (1978) lengyel elsőkönyves író
PERNIOLA, MARIO = (1941) olasz filozófus, az esztétika tanára a római egyetemen
PRESSBURGER, GIORGIO = (1937) budapesti születésű olasz író, színházi- és filmrendező, a budapesti Olasz Intézet igazgatója volt
PRODANOVIĆ, MILETA = (1959) szerb író, képzőművész, a L'Harmattan Kiadó „Valahol Európában” sorozatában megjelenő regényéből közlünk egy részletet
RIEBNITZSKY, ANNE-CATHRINE = (1974) dán elsőkönyves író
SABA, UMBERTO = (1883–1957) triezsi születésű olasz író, költő
SCIACOVELLI, ANTONIO DONATO = (1968) olasz irodalmár, a szombathelyi egyetem olasz lektora
SCARPONI, ALBERTO = (1934) olasz író, költő, műfordító, irodalomkritikus, az olasz írószakszervezet titkára volt évekig, a *Critica marxista* a *Le reti di Dedalus* c. online irodalmi folyóirat szerkesztője
SZKÁROSI ENDRE = (1952) költő, intermedialis művész, művészeti író, műfordító, az ELTE olasz tanszékének tanára
SUBRIZI, CARLA = olasz művészettörténész, a római La Sapienza Tudományegyetem tanára, a Baruchello alapítvány művészeti vezetője, Baruchello monográfusa
TABUCCHI, ANTONIO = (1943–1912) olasz író, a portugál irodalom tanára volt a sienai egyetemen
TAMÁS DÉNES = (1975) esszéista, a csíkszeredai Sapientia Egyetem tanára
TÓTTÖSSY, BEATRICE = (1956) a firenzei egyetem hungarológus tanszékvezető tanára, olasz összeállításunk egy részének vendégszerkesztője
TREVI, EMANUELE = (1964) olasz író, költő, irodalomkritikus
VALERIO, CHIARA = (1978) olasz író, kulturális újságíró
VELIKIĆ, DRAGAN = (1953) szerb író, a könyvfesztiválra megjelenő új regényéből közlünk részletet
VERONESI, SANDRO = (1959) olasz író, esszéista, publicista, készülő újabb könyvéből közlünk rövid részletet
VIRAGH, CHRISTINA = (1953) magyar-svájci költő, író, műfordító, Rómában él, írása részlet egy készülő hosszabb szövegéből
WEIDENHOLZER, ANNA = (1984) osztrák elsőkönyves író
WEITHOLZ, AREZU = (1968) német elsőkönyves író
ŽVÁČEK, JAROSLAV = (1989) cseh elsőkönyves író

A MAGYAR LETTRE INTERNATIONALE ALAPÍTVÁNY ALAPÍTÓI ÉS KURATÓRIUMÁNAK TAGJAI:

Bacsó Béla, Esterházy Péter, Fehér Márta, Heller Ágnes, Kertész Imre, Konrád György, Kornis Mihály, Kukorelly Endre, Lengyel Péter, Parti Nagy Lajos, Surányi György

MEGRENDELŐLAP – Megrendelem a Magyar Lettre Internationale című negyedévi folyóiratot példányban

A megrendelő neve: címe:

Az előfizetés díja egy évre Magyarországon: 1800 Ft, Európában: 25 EURO, Európán kívül: 38 USD.

A megrendelést a következő címre kérjük küldeni: Jelenkor Kiadó, 7621 Pécs, Munkácsy Mihály u. 30/a,

Telefon: 72 314-782, Telefax: 72 532-047, Web: www.jelenkor.com, E-mail: office@jelenkor.com, lettre@c3.hu

TARTALOM

HOUELLEBECQ

- Michel Houellebecq interjú:
A romantikusok nagy családjába tartozom (Karádi Éva ford.) 1

OLASZ-MAGYAR DÍSZVENDÉGSÉG

- Claudio Magris: Mint egy ökölcsep (Toderó Anna ford.) 5
Italo Calvino: A Hold mint gomba (Szenási Ferenc ford.) 6
Antonio Tabucchi: A fordítás (Lukácsi Margit ford.) 8
INCONTRI-TALÁLKOZÁSOK (Beatrice Tóttóssy szerk.)
Giorgio Pressburgerrel Beatrice Tóttóssy beszélget: Az írói nyelv választásról és a művészeti tudásról 9
La Porta: Szép emlék/ La bella memoria 11
Nanni Balestrini: Bevezető instrukciók (Eörsi Sarolta ford.) 12
Filippo La Porta: La bella memoria (Eörsi Sarolta ford.) 13
Alberto Scarponi: A rejtett rábeszélő (Eörsi Sarolta ford.) 13
Sandro Veronesi: Rákinvázó (Eörsi Sarolta ford.) 13
Kemeny, Tomaso: TK szava (Szkárosi Endre ford.) 14
Christina Viragh: A buszra várva Rómában (Hajós Gabriella ford.) 14
Chiara Valerio: A közömbös szederbokorhoz (Eörsi Sarolta ford.) 14
Helena Janeczek: Olaszul írok (Eörsi Sarolta ford.) 15
Dacia Maraini: Itáliáról Amerikából (Eörsi Sarolta ford.) 15
Antonio Donato Sciacovelli: Az egységtől az identitásig (Vereskuti Zita ford.) 16
Alessandro Mari: Nagyon is emberi remény (regényrészlet) (Lukácsi Margit ford.) 19
Melania Mazzucco interjú: Amerikai olaszok (Karádi Éva ford.) 22
Stefano Benni: A végzet San Lorenzo szigetén (K. Szabó Anita ford.) 24
Niccolò Ammaniti: Induljon a banzaj (regényrészlet) (Matolcsi Balázs ford.) 26
Fried Ilona: A századforduló Triesztje 28
Mileta Prodanović: Velencei kert (regényrészlet) (Csordás Gábor ford.) 30
Dragan Velikić: Utazás jégtáblán (Bognár Antal ford.) 34
Arno Camenisch: Az állomás mögött (Adamik Lajos ford.) 36
Ignazio Martínez de Pisón: Regény a lomtárban (Pávai Patak Márta ford.) 38
Kukorelly Endre: Díjazom 39
Garaczi László: Néma 40
Németh Gábor: Egy mormota nyara (regényrészlet) 41
Háy János: A nyaralás fogságában (regényrészlet) 43
Hidas Judit: Egy mondat 46
Barna Imre: Stop time 48
Konrád György: Tűnődések a szabadságról 52

EURÓPAI ELSŐKÖNYVESEK

- Emylia Hall angol, Jessica Gregson skót, Arnaud Dudek francia, Tommaso Giagni olasz, João Ricardo Pedro portugál, Louiza Papaloizou ciprusi, Rebekka Bremmer holland, Arezu Weitholz német, Daniel Mezger svájci, Anna Weidenholzer osztrák, Laila Sognnes Østhagen norvég, Anne-Cathrine Riebnitzsky dán, Aki Ollikainen finn, Zoška Papužanka lengyel, Jaroslav Žváček cseh, Mária Modrovich szlovák, Stanka Hrstelj szlovén, Radostina Angelova bolgár és Bencsik Orsolya magyar elsőkönyvesek írásából 55

KOMMENTÁROK, VITÁK

- Mario Perniola: Az utolsó csapás (Eörsi Sarolta ford.) 72
Alberto Scarponi: A képzelet csapásai (Eörsi Sarolta ford.) 73
Sergio Benvenuto: A demokrácia kudarca Olaszországban (Karádi Éva ford.) 75

TUDÓSÍTÁSOK

- Ébly Gábor: Párizsi múzeumokról. Kortárs kuriózumok kabinetje 78
Kali Kinga: Örmény-török valóságmátrix 79
Tamás Dénes: Otthon egy lakóegységben 80

VERSEK

- Nanni Balestrini (Eörsi Sarolta ford.) (12), Paolo Febbraro (Sztanó László ford.) (8), Lawrence Ferlinghetti (Imreh András ford.) (21), Lackfi János (47), Eugenio Montale (Szenási Ferenc ford.) (51), Umberto Saba (Szenási Ferenc ford.) (49), Szkárosi Endre (45), Emanuele Trevi (Sztanó László ford.) (27) versei

KÉPEK

- Lettre arc+kép Ilona Keserű Ilona (12, 15, 41, 44, 45, 53, 54) és Gianfranco Baruchello (11, 12, 24, 25, 33, 54) munkáit bemutatja Carla Subrizi (54)
A 2012-es évfolyam tartalomjegyzéke 82
A borítón Ilona Keserű Ilona *Borromini lépcső* c. festménye

TAVASZI LETTRE-NAPOK

2013. április 19-én, pénteken 10-től 18 óráig
Európai írótalálkozó
az Európa Pontban
(Budapest II. Lövőház u. 35.)
(Giorgio Pressburger, Barna Imre, Mileta Prodanović, Dragan Velikić,
Ignazio Martínez de Pisón és mások)

2013. április 20-án, szombaton 14.30-tól
Európai Elsőkőnyvesek Fesztiválja
a Millenáris D épület Lázár Ervin termében

2013. április 21-én, vasárnap 11 órakor
Lettre – L'Harmattan matiné
a könyvfesztiválon, a Szabó Magda teremben
(Arno Camenisch, Mileta Prodanović, Dragan Velikić, Garaczi László,
Németh Gábor, Csordás Gábor)

IMPRESSZUM

MAGYAR LETTRE INTERNATIONALE Negyedéves európai kulturális folyóirat. A Magyar Lettre Internationale Alapítvány lapja. Kiadja a pécsi Jelenkor Kiadó. Alapította: Antonin J. Liehm és Mihályi Gábor 1991-ben. Szerkeszti: Karádi Éva (felelős szerkesztő). Munkatársak: Csizmadia Katalin, Koronczai Endre, Nemes Krisztián, Szabó Attila. A szerkesztőség postacíme: c/o Európai Kulturális Alapítvány, 1053 Budapest, Egyetem tér 1. Telefon: 212-6748, E-mail: lettre@c3.hu A kiadó postacíme: Jelenkor Kiadó, 7621 Pécs, Munkácsy Mihály u. 30/a, Telefon: 72 314-782, Telefax: 72 532-047, E-mail: office@jelenkor.com. ISSN: 0866-692X. Lapengedély száma: B/KUL/321/90. Nyomdai előkészítés: Katart-Tipografika Bt. Nyomta a Molnár Nyomda és Kiadó Kft. Pécsett. Egy szám ára 900 Ft. Éves előfizetési díja Magyarországon: 1800 Ft, Európában: 25 EURO, Európán kívül: 38 USD. Megrendelhető a kiadó címén és honlapján: www.jelenkor.com A Lettre a neten: www.c3.hu/scripta/lettre, a eurozine netmagazin részeként: www.eurozine.com. E-mail: lettre@c3.hu. Bankszámlaszám alapítványi támogatáshoz: IBAN HU55 1020 0823 2221 9237. Adószám az 1%-os támogatáshoz: 19636168-2-41. Kapható a jobb hírlap- és könyvesboltokban.

PARTNERLAPJAINK

PÁRIZSBAN a LETTRE Internationale. Szerkeszti: A.J. Liehm. Címe: 41, rue Babilot, 75013 Párizs. Telefon: (33.1) 45.65.26.29. Fax: (33.1) 45.65.90.01

RÓMÁBAN a LETTERA Internazionale. Szerkeszti: Federico Coen, A.J. Liehm. Kiadja: Via Trebbia 3, I-00198 Roma. Telefon: +39 0685350230. Fax: 85832702. E-mail: lettera.int@tiscalinet.it. Web: www.letterainternazionale.it

MADRIDBAN a LETTRA Internacional. Szerkeszti: A.J. Liehm, Manuel Ortuno Armas. Címe: c/o Editorial Pablo Iglesias. Monte Esquinza 30.E28010 Madrid. Telefon: (34.91) 310.4696, Fax: 319.4585. E-mail: redaccion@fpabloiglesias.es. Web: www.fpabloiglesias.es

BERLINBEN a LETTRE International. Szerkeszti Frank Berberich, A.J. Liehm. Címe: Elisabethhof Portal 3b Erkelenzdammm 59/61 D-10999 Berlin. Telefon: (49.30) 30.87.04.62, Fax: (49.30) 283.3128. E-mail: lettre@lettre.de. Web: www.lettre.de

BUKARESTBEN a Lettre Internationale. Szerkeszti: B. Elvin, A.J. Liehm. Címe: Aleea Alexandru 38. s. 1. R-71273 Bukarest. Telefon: +40 1 230 1403. Fax: +40 1 230 7559. E-mail: lettre_internationale@yahoo.com. Web: www.ceeol.com/periodicals

SKOPJÉBAN a LETTRE Internationale. Szerkeszti: Nikolas Kostecki, A.J. Liehm. Címe: ul. 11. Oktomvri 2/6-2. 91000 Skopje. Telefon: (389-91) 364 070. Fax: 361 401. E-mail: JVladova@soros.org.mk

KOPPENHÁGÁBAN a LETTRE Internationale. Szerkeszti: Peter Nielsen. Címe: c/o Mediafabriken, Store Kongensgade 40 E, 3. DK-1264 Kopenhagen. Telefon: +45 33 69 61 28. E-mail: lettre@lettre.dk

Számunk a Nemzeti Kulturális Alap, az Olasz Intézet, a Toszkan Régió és a Firenzei Egyetem támogatásával jelenik meg

Nemzeti
Kulturális
Alap

Istituto
Italiano
di
Cultura

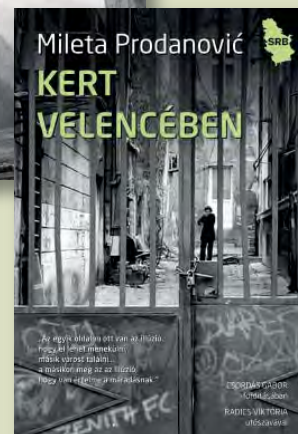

UNIVERSITÀ
DEGLI STUDI
FIRENZE

VALAHOL EURÓPÁBAN

A L'Harmattan Könyvkiadó új világirodalmi sorozata
a Műfordítók Egyesülete és a Szépírók Társasága ajánlásával

Könyvesbolt: 1053 Budapest, Kossuth Lajos utca 14-16. • www.harmattan.hu

L'Harmattan

XX. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál ✕ Millenáris, H-1024 Budapest, Kis Rókus Str. 16-20 ✕ 18-21 April, 2013
20th International Book Festival Budapest ✕ Millenáris, H-1024 Budapest, Kis Rókus u. 16-20. ✕ 2013. április 18-21.

A XX. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál programjából

Április 18., csütörtök ✕ **15.00** • Ünnepélyes megnyitó ✕ **16.00** • Michel Houellebecq és Forgách András pódiumbeszélgetése ✕ **17.00** • A Budapest Nagydíj átadása Laudációt mond: Bartis Attila ✕ **18.00** • Az olasz díszvendég stand ünnepélyes megnyitója ✕ **16.30 (Európa Pont)** • Kedvenc európai regényeink 2012-ben (Gondolat, Göncöl, L'Harmattan, Libri, Scolar, Typotex)

Április 19., péntek ✕ **12.00** • Kerekasztal-beszélgetés olasz és magyar kiadók képviselőivel ✕ **13.00** • Az ARROW Plus európai uniós program bemutatása ✕ **14.00** • Olasz írók – magyar olvasók. Tullio Avoledo, Alessandro Baricco, Stefano Benni, Alessandro D'Avenia, Armando Massarenti, Giorgio Pressburger, Fabio Volo és Barna Imre ✕ **15.30** • Olasz költők – magyar olvasók. Nanni Balestrini és Szkárosi Endre ✕ **16.00** • Háy János: *Mélygarázs* c. könyvének bemutatója ✕ **17.00** • Eugen Ruge regénybemutatója (Goethe-Intézet) ✕ **17.00** • Az olasz költészet kortársi terei. Szkárosi Endre, Szénási Ferenc, Faragó Dániel, Nanni Balestrini és Tomaso Kemeny

Április 20. szombat ✕ **10.00** • Francesco Cantaluccio *La memoria degli Uffizi* könyvbemutató diavetítéssel ✕ **11.00** • Stefano Benni könyvének bemutatója ✕ **11.00** • *Európa Matiné*. Résztvevők: Szécsi Noémi, Vámos Miklós, Eugen Ruge, Amir Gutfreund, Giorgio Pressburger, Jevgenyij Popov és Barna Imre ✕ **11.00** • Fél évszázad olasz–magyar költészet. Tomaso Kemeny olvas fel könyveiből ✕ **11.30** • A képzeletbeli múzeumtól a hálózati múzeumig. Ébli Gábor könyvbemutatója ✕ **14.30** • *Európai Elsőkönyvesek Fesztiválja* (MKKE) ✕ **14.30** • *Olaszország és Magyarország: különbségek és azonosságok*. Giorgio Pressburger, Armando Massarenti, Kelemen János, Csorba László, Szénási Ferenc, Szörényi László és Barna Imre ✕ **16.00** • Találkozás Michel Houellebecq-vel ✕ **16.00** • Daniele Cavicchia verseskötetének bemutatója ✕ **16.00** • Jože Hradil: *Képek arc nélkül*: a szerző, Lator László, Barna Imre és Mácsai Pál ✕ **17.30** • *Izraeli írók bemutatkozása*: David Grossman, Amir Gutfreund és Shani Boianjiu

Április 21. vasárnap ✕ **10.00** • Mileta Prodanović könyvbemutatója: a szerző, Csordás Gábor és Radics Viktória (L'Harmattan) ✕ **11.00** • *Lettre* – L'Harmattan Matiné. Mileta Prodanović, Dragan Velikić, Arno Camenisch, Németh Gábor, Garaczi László, Kukorelly Endre és Csordás Gábor ✕ **13.00** • *Leggitaliano*: felfedezésre váró olasz szerzőket mutat be Giorgio Pressburger ✕ **13.00** • Gabriel Liiceanu könyvbemutatója *A csábításról* ✕ **14.30** • Arno Camenisch könyvbemutatója: a szerző, Adamik Lajos és Keresztési József (L'Harmattan) ✕ **15.30** • *Krasznahorkai László új kötetének bemutatója* ✕ **17.00** • Születésnap irodalmi Szalon. Házigazda: Tarján Tamás (MKKE) ✕ **17.00** • Giorgio Pressburger filmjének (*Dietro il buio*) vetítése ✕ **15.00 (Szabadtéri Színpad)** • Rájátszás – költészet popritmusban. Erdős Virág, Grecsó Krisztián, Háy János, Szálinger Balázs, Beck Zoltán (30Y), Kollár-Klemencz László (Kistehén Tánczenekar) és Szűcs Krisztián (Heaven Street Seven) (Bookline)

13

2013. ÁPRILIS 18-21. EURÓPAI
ELSŐKÖNYVESEK FESZTIVÁLJA

RADOSTINA ANGELOVA (BULGÁRIA) ■ BENCSIK ORSOLYA (MAGYARORSZÁG) ■
REBEKKA BREMMER (HOLLANDIA) ■ ARNAUD DUDEK (FRANCIAORSZÁG) ■
TOMMASO GIAGNI (OLASZORSZÁG) ■ JESSICA GREGSON (SKÓCIA UK) ■ EMYLIA
HALL (ANGLIA UK) ■ STANKA HRASTEJ (SZLOVÉNIA) ■ DANIEL MEZGER
(SVÁJC) ■ MÁRIA MODROVICH (SZLOVÁKIA) ■ AKI OLLIKAINEN (FINNORSZÁG)
■ LAILA SOGNNÆS ØSTHAGEN (NORVÉGIA) ■ LOUIZA PAPALOIZOU (CIPRUS) ■
ZOŠKA PAPUŽANKA (LENGYELORSZÁG) ■ JOÃO RICARDO PEDRO (PORTUGÁLIA)
■ ANNE-CATHRINE RIEBNITZSKY (DÁNIA) ■ ANNA WEIDENHOLZER (AUSZTRIA)
■ AREZU WEITHOLZ (NÉMETORSZÁG) ■ JAROSLAV ŽVÁČEK (CSEHORSZÁG)

BUDAPEST MILLENÁRIS (1024 BUDAPEST, KIS RÓKUS U. 16-20.)